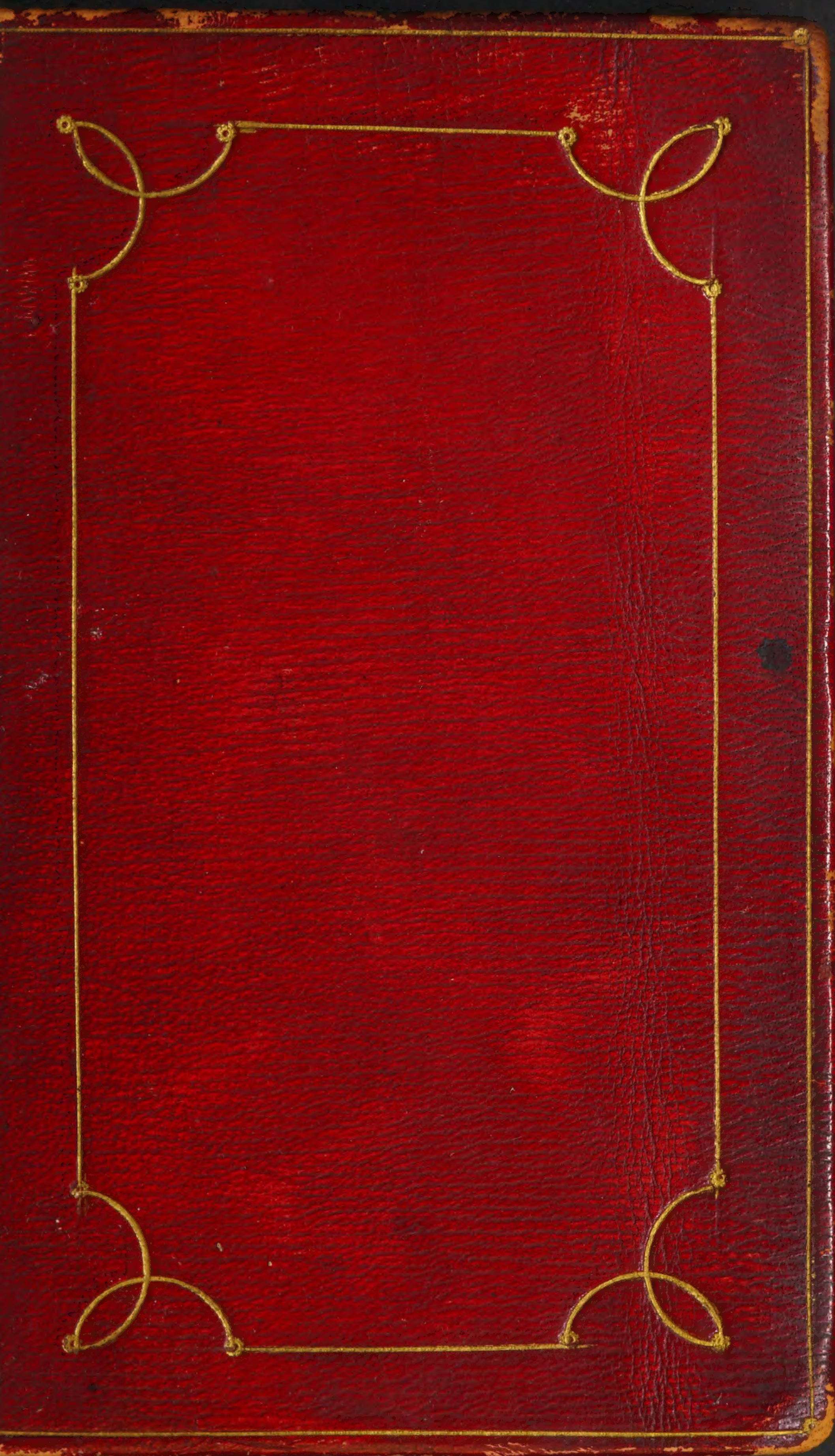

CICERONIS
CONSUL

The Dedication is imperfect; the few lines wanting can be easily added from any perfect copy; the book is quite perfect in other respects.

E. H. Barker

4 5/0

very rare. 2.12.6.

C

663

Sold at Heber sale for 1. 16-0
See Brunet

Cicero. Selections.

CICERONIS CONSVL, SENATOR, SENAtúsq; Romanus.

Illustratus publici obseruatione iuris, grauissimi vsus disciplina, administrandi temperata ratione: notatis inclinationibus temporum in Rep. & actis rerum in Senatu: quæ à Ciceroniana nondum edita profluxere memoria annorum DCCX. congesta in libros xvj. De statu rerum Romanarum: vnde iam manauit CICERONIS PRINCEPS, *dignus habitus summorum lectione principum.*

EDITIO PRIMA.

Ad Inclytum Serenissimúmq; Principem HENRICVM PRINCIPEM SCOTIÆ, ET VVALLIÆ.

Per G. BELLENDENVM *Magistrum Supplicum libellorum* AVGVSTI REGIS MAGNÆ BRITANNIÆ. &c.

PARISIIS,
Apud IOANNEM CORBON è regione Ecclesiæ S. Hilarij, sub signo Cordis boni.

M. DC. XII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Extraict du priuilege du Roy.

TRes-expresses inhibitions & deffences sont faites à tous, d'imprimer ou exposer en vente le liure intitulé *Ciceronis Consul, Senator, Senatusque Romanus, per Gulielmum Bellendenum Magistrum Supplicum libellorum Augusti Regis Magnæ Britanniæ*, durant le temps & espace de six ans. à commencer du iour qu'il sera acheué d'imprimer : si ce n'estoit de l'expresse permission & consentement dudit Bellenden. A peine de confiscation des liures, dommages & interests, & d'amende arbitraire: comme plus amplement est declaré & contenu ausdites lettres du priuilege du 5. Iuillet, l'an de grace mil six cens douze.

Par le Roy en son Conseil,
Signé, DE VABRES.

Ie soubs signé ay permis & permets à Iean Corbon Marchand Libraire iuré en ceste ville de paris, de faire imprimer & exposer en vente le liure intitulé *Ciceronis Consul, Senator, Senatúsque Romanus*, par moy faict, & de iouyr & vser plainement du benefice du priuilege à moy sur ce octroyé par le Roy le 5. du present mois. Faict soubs mon signe le 14. Iuillet 1612.

PRINCIPI MAGNANIMO, OPTIMO, SERENISSIMO HENRICO Principi Scotiæ & VValliæ, G. Bellēdenus S.

CVM virtutis Regiæ & honoris amplissimi ornamenta intueor (Princeps Magnanime) ad quæ te numē extulit diuinum, natura peperit, voluntas exercet, paterna & auorum accendit gloria: ac simul me refero ad tui suauitates animi, cogitóq; positū apud te in gratia Cice-

ronis Principem: *mihi persuadeo te benignitatis adiecturum oculos ad* Consulem, Senatorem, Senatúmq; Romanum, *Ciceronis expolitum doctrina, industria elaboratum, profecta ab otio : quo* Dei Opt. Max. *& Augusti* Regis, *chari tui patriæq; parentis fruor munere. Huius verò fructum in Romano collectum agro, fundóq; vetere tibi offero : vt beneficio diuino, regio, atque tuo, in vsum publicum abeat, vtilitatésque tradat iuuentuti patriciæ. Sin quæ manauerint in Britāniam, eas duces, opinor, tuas: cùm illius celebritatem & commoda existimes ad decus & splendorem redundare tuum. Fœcundus illo in imperio ager est honoris, magna seges gloriæ : clara senatorij, clara*

INDEX CAPITVLORVM.

ã iiij

CICERONIS

CONSVL, SENATOR, SENATVSQ; ROMANVS, &c.

De Origine, dignitate, præstantia Romani Senatus: & necessario senum in omni dominatione consilio.

Cap. I.

[1] CVM multis locis nostrorum hominum ingenia virtutésque soleo mirari, tum maximè in [2] descriptione ciuitatis à maioribus nostris sapiētissimè cōstituta. [3] nam cùm à primo vrbis ortu, partim regiis institutis, partim etiam legibus auspicia, ceri-

1 4. Tusc.
2 pro Sext.
3 4. Tusc.

moniæ, comitia, prouocationes, patrum consilium, equitum peditúmque descriptio, tota res militaris diuinitus esset constituta: tum progressio admirabilis incredibilísque cursus ad omnem excellentiam factus est dominatu regio rep. liberata. [4] In quo quantum præstiterint nostri prudentia ceteris gentibus, tum facilè intelligetur, si cum illorum Lycurgo, & Dracone, & Solone nostra conferatur respublica. [5] quæ ex tribus generibus, regali, optimo, & populari confusa modicè, nec puniendo irritat animum immanem ac ferum: nec omnia permittendo, licentia ciues deteriores reddit. *hæc enim fuisse video fundamenta ciuilis disciplinæ, & vincula reip. per nostros constituta.* [6] qui cùm regum potestatem non tulissent, ita magistratus annuos creauerunt, vt consilium senatus reip. proponerent sempiternum: deligerētur autem in id consilium ab vniuerso populo, aditúsq; in illum summum ordinem omnium ciuium industriæ, ac virtuti pateret: senatum reip. custodem, præsidem, propugnatorem collocauerunt: huius ordinis authoritate vti Magistratus, & quasi ministros

[4] 1. de Orat.

[5] 6. de Rep.

[6] pro Sext. An. CCXLIIII

grauissimi consilij esse voluerunt : senatum autem ipsum proximorum ordinum splendore confirmari, plebis libertatem & commoda tueri, atq; augere voluerunt. [7] id est enim profectò, quod constituta religione remp. contineat maximè. *Hinc lex nostra.* [8] EIVS DECRETA RATA SVNTO. Nam ita se res habet, vt, si senatus dominus sit publici consilij, quódque is creuerit defendant omnes:&,si ordines reliqui principis ordinis cōsilio remp. gubernare velint : possit ex temperatione iuris, cùm potestas in populo, authoritas in senatu sit, teneri ille moderatus, & concors ciuitatis status. [9] Vt in fidibus ac tibiis, atq; cantu ipso, ac vocibus concentus est quidam tenendus ex distinctis sonis: quem immutatum ac discrepantem aures conditæ ferre non possunt: ísq; concentus ex dissimillimarum vocum moderatione concors efficitur & cōgruens: sic ex infimis, mediis, interiectis ordinibus, vt sonis, moderata ratione ciuitas consensu dissimillimorum concinit : & quæ harmonia à musicis dicitur in cantu, ea est in ciuitate concordia, arctissimum, atq; optimum omni in rep. vincu-

[7] 2. de leg.

[8] 3. de leg.

[9] 2. de Rep.

lum incolumitatis: quæ sine iustitia nullo modo esse potest: *nec ista, ni sit, quod omnia moderetur, principis ordinis consilium*:[10] sine quo Romę ne Reges quidem esse potuerunt. *hi enim*[11] senatum habebant, *& in honore senes. quorum à Romulo institutus ordo*[12] proximè accessit, vt secundus esset ad regium principatum. [13] Mens & ratio, & consilium in senibus est: qui si nulli fuissent, nullæ omninò ciuitates fuissent. [14] Non enim viribus, aut velocitate, aut celeritate corporis, res magnæ geruntur: sed consilio, auctoritate, sententia: quæ cùm essent in senibus, summum consilium maiores nostri appellabant senatum, *& lectos in hunc ordinem senatores.* [15] Apud Lacedæmonios quidem ij, qui amplissimum magistratum gerunt, vt sunt, sic etiam nominantur senes. Quod si legere, & audire voletis externa, maximas resp. ab adolescentibus labefactatas, à senibus sustentatas, & restitutas reperietis. Cedo qui vestram remp. tantam amisistis, tam citò? sic enim percunctanti, vt est in Neuij ludo, respondentur & alia, & hæc in primis: prouehebant ad res noui, stulti, adolescentuli. temeritas est videli-

10 In Pis.
11 3. Phil.
12 3. de Fin. ap.
13 In Cat.
14 Ib.
15 Ib.

cet florentis ætatis, prudentia ſenectutis. Ille dux Græciæ numquam optat, vt Aiacis ſimiles habeat decem, at, vt Neſtoris: quod ſi acciderit non dubitat, quin Troia breui ſit peritura. *Hi autem parantur ab illis*, [16] qui putant ad ſe præceptum illud Atrei pertinere: [16] 5. Tuſc.

Proinde ita parent ſe in vita, vt vinci
neſciant.

Igitur & Epaminondas princeps meo iudicio Græciæ *clarus victoriis non tam de viribus aut armis, quàm de conſiliis* [17] gloriatur *hoc noto carmine:* 1 Tuſc. [17] Ib & Pauſ. li. 6. 9.

Conſiliis noſtris laus eſt attonſa laconum,
Pubéque Meſſene floret adaucta noua.
Iam valida armorũ ſeptæ munimine Thebæ,
Legibus & fruitur Græcia tota ſuis.

[18] Quamuis etiam Themiſtocles iure laudetur, citetúrq; Salamis clariſſimæ teſtis victoriæ: eſt tamen bellum geſtum conſilio ſenatus eius, qui erat à Solone inſtitutus: & Themiſtocles quidem nihil dixerit, in quo Areopagum adiuuerit: at ille verè à ſe dixerit adiutum Themiſtoclem. Parui ſunt foris arma, niſi ſit conſilium domi. [19] nec tantum Carthago habuiſſet opum ſexcentos ferè annos [18] 1. Off. [19] 1. de Rep.

sine consiliis & disciplina : *nec nostri ni-*
[20] 1. Parad. *si institutionem retinuissent Romuli,* [20] hanc remp. tam præclarè fundatam nobis reliquissent.

[21] 5. de Rep.
[21] Moribus antiquis res stat Romana
virísque.

Quem quidem ille versum, vel breuitate, vel veritate, tanquam ex oraculo mihi quodam esse affatus videtur. nam neque viri nisi ita morata ciuitas fuisset: neque mores, nisi hi viri præfuissent, aut fundare, aut tam diu tenere potuissent tantam, & tam longè, latéque imperantem remp. Itaque ante nostram memoriam, & mos ipse patrius præstantes viros adhibebat, & veterem morem, ac maiorum instituta retinebant excellentes viri. Nostra verò ætas, cùm remp. sicut picturam accepisset egregiam, sed iam euanescentem vetustate: non modò eam coloribus iisdem, quibus fuerat, renouare neglexit, sed ne id quidem curauit, vt formam saltem eius, & extrema tanquam lineamēta seruaret. quid enim manet ex antiquis moribus, quibus ille dixit rem stare Romanam? quos ita obliuione obsoletos videmus, vt non modò non colantur, sed etiam ignorentur.

Nam de viris quid dicam? mores enim ipsi interierunt virorum pænuria. Cuius tanti mali non modò reddenda ratio nobis, sed etiam tanquam reis capitis quodammodo dicenda causa est. nostris enim vitiis, non casu aliquo remp. verbo retinemus, reapse verò iampri- [22] 3. Of.
dem amisimus. [22] veri iuris, germanæque iustitiæ solidam & expressam effigiem nullam tenemus: vmbra & imaginibus vtimur: eas ipsas vtinam sequeremur: feruntur enim ex optimis naturæ princi-
piis. *quæ cùm nostri maiores spectassent,* [23] 1. Tusc.
[23] remp. bonis temperauerunt & insti- [24] 3 de leg.
tutis, & legibus. [24] ex iis autem, qui ma- [25] ep. 9. l.
gistratum ceperunt, senatus constitueba- 1. f.
tur: *quod & adhuc manet:* [25] sed dignitas in sententiis dicendis, libertas in rep. capessenda sublata tota, *vt suo dicetur loco. Interea hæc habe:*

[24] *Annus erat, decimū cùm luna receperat orbē,*
Hic numerus magna tunc in honore fuit.
Inde patres centum denos secreuit in orbes
Romulus, hastatos instituitq; decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora, legitimo quiq; merebat equo.
Quin etiam partes totidem Tatiensibus ille,
Quosq; Vocant Ramnes, Luceribusq; dedit.

DE CONSVLIBVS INSTItutis Romæ, & iure primo consulari penè regio imminuto variè.

CAP. II.

[1] Claud. lib. 3. in Stilic.

FAllitur egregio quisquis sub principe credit
Seruitium: numquam libertas gratior exit,
Quàm sub rege pio.

[2] 3. de leg. [3] pro Man. [4] 2. de leg. [5] 3. de leg. [6] 3. Off. Anno. CCXLIIII. [7] 3. de leg. [8] 1. de Rep. [9] In Bruto.

[2] Mihi nihil vnquam populare placuit: [3] regale nomen magnum ac sanctum semper visum est. [4] omnium rerum-publicarum nostram illam veterem, [5] eámque, quam consul constitui, quæ sit in potestate optimorum, remp. duco esse optimam. [6] Cùm consilium principes cepissent cognationem Superbi, nomenque Tarquiniorum, & memoriam regni esse tollendam, [7] atque non nemini, sed non semper vni parere voluissent, [8] instituerunt annuos consules: [9] ciuitatemque perpetuo dominatu liberatam legibus, iudiciísque

deuinxerunt. [10] Quæ si fuissent extrema, *resp. permansisset in potestate optimorum: nec* [11] conualuisset ius multitudinis. [12] Sed ea natura rerum fuit, vt hæc non potuerint esse extrema; [13] non enim ius illud *consulare* solùm superbius populo, sed violentius videri necesse erat. [14] Omninò est hoc populi, maximéque nostri in eo potissimùm abuti libertate, per quem eam consecutus sit. *Et verò tam fuit ab omnibus desiderata libertas,* [15] vt anno XVI. post reges exactos, propter nimiam dominationem potentium secederent, leges sacratas ipsi sibi restituerent, duos Tribunos crearent, montem illum Anienem, qui hodie Mons Sacer nominatur, in quo armati consederant, æternæ memoriæ cõsecrarent. Itaq; auspicato postero anno, x. Tribuni pl. comitiis curiatis creati sunt per pontificem, quòd magistratus nullus erat: [16] Sacratis legibus sancitum est, vt NEVE PRIVILEGIVM IRROGARI LICERET, NEVE DE CAPITE NISI COMITIIS CENTVRIATIS ROGARI, [17] NEVE CREARE PATRICIVM TRIB. pl. [18] Tribunatus non modò cõtra vim & ferrũ, sed etiam contra verba, atq; interfationem legibus

[10] ep. 17. lib. 2. At ap.
[11] 3. de leg.
[12] d. ep. 17.
[13] lib 3. de leg.
[14] ep. 12. lib. 11. fa.
[15] 1. pro Corn. An. CCLIX.
[16] pro Sext.
[17] de Pro. Cons.
[18] pro Sext.

[19] 3.de leg. ſacratis eſt armatus. *En quo progreſſum.* [19]
Aut exigendi reges non fuerant, aut ple-
[20] Ib. bi re, non verbo danda libertas.[20] Vnum *igitur* in ciuitate eſſe magiſtratũ, cui reliqui parerent, exactis regibus *video* placuiſſe maioribus noſtris. Sed quoniam regale ciuitatis genus probatum quondam, poſteà non tam regni, quàm regis vitiis repudiatum eſt, res manebat, cùm vnus omnibus reliquis magiſtratibus imperaret. Quare vt Ephori Lacedæmone à Theopompo oppoſiti ſunt regibus: ſic apud nos conſulibus tribuni. Illud quidem ipſum, quod in iure poſitum eſt habet conſul, vt ei reliqui magiſtratus omnes pareant, excepto tribuno, qui poſt exſtitit ipſe, ne id, quod fuerat, eſſet. Hoc enim primùm minuit cõſulare ius, quòd exſtitit ipſe, qui eo non tenetur. Deinde, quòd attulit auxilium reliquis non modò magiſtratibus, ſed etiam pri-
[21] Ib. uatis conſuli non parentibus. Hoc [21] bonum *tamen* quæſitum, *quod* vis populi multò ſæuior, multóque vehementior, ducem quòd habeat, interdum lenior eſt, quàm ſi nullum haberet. dux enim ſuo periculo progredi cogitat. populi impetus periculi rationem ſui non ha-

bet. *Deinde ius conſulare temperatum eſt:* inuidia ſummus ordo caret: plebs de ſuo iure periculoſas contentiones non facit: ei ſic data libertas, vt multis præclariſſimis legibus addiceretur, vt auctoritati principum cederet. *Poſtremo* ſapientiam maiorum in hoc vide: cõceſſa plebi à patribus iſta poteſtate arma ceciderunt: reſtincta ſeditio eſt: inuentum temperamentum, quo tenuiores cum principibus æquari ſe putarint. in quo vno fuit ciuitatis ſalus. [22] non enim facilè populo reſiſtitur, ſi aut nihil impertias iuris, aut parum. *Neque ſolùm creatis tribunis, ſed etiam cenſoribus, præt. atque ædilibus conſulare ius minutum eſt: data cenſoribus cura cenſendi, prætoribus iuriſdictione, ædilibus plebis tuitione ſacrarum ædium, curulibus varia curatione publica: quæ omnia fuerant iuris conſularis. Cum his tamen conſules non tam malè conueniebant. ſed* [23] neſcio quod habet ſuſceptum bellum conſulatus cum tribunatu: quia perſæpe ſeditioſis atque improbis tribunis pleb. boni & fortes conſules obſtiterunt: & quia vis tribunitia nonnunquam libidini reſtitit conſulari. [24] Magna maieſtas eſt conſulis, [25] nimia poteſtas eſt tribu-

[22] 4. de Rep.

[23] 2. Agr.

[24] In Piſ.

[25] 3. de leg.

[26] 2. Agr. norum pleb. [26] neque tamen nos id querimur, esse hanc tribunorum potestatem: tātummodo, si quis ea potestate, temerè est vsus existimamus. [27] D. Brutum & P. Scipionem coss. (quos & quantos viros?) homo omnium infimus, & sordidissimus tribunus pleb. P. Curiatius in vincula coniecit: quod anteà factum non erat. *C. Matienus accusatus est apud tribunos pleb. quòd excercitum in Hispania deseruisset, damnatûsq; sub furca diu virgis cæsus est: & sestertio nummo venii: tribuni pleb. quia non impetrauerunt, vt sibi denos, quos vellent milites eximere liceret, consules in carcerem mitti iusserunt.*

[27] 3 de leg. Anno DCXV.

[28] pro Cluen. [28] Statuerunt maiores nostri, vt, si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur: vt metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret. nam miles qui locum non tenuit, qui hostium impetum vímq; pertimuit, potest idem posteà & miles esse melior, & vir bonus, & ciuis vtilis. Quare ne in bello propter hostium metum delinqueret, amplior ei mortis & supplicii metus est à maioribus constitutus. ne autem nimium multi pœnam capitis subirent, idcircò

illa sortitio comparata est. *quam tribuni secuti non videntur : nec se tamen per consules impediri, aut cogi in ordinem passi sunt. Maior fuit*[29] crudelitas tribunitia in Cepionis graui miserabilíq; casu. *huic enim primo post Tarquinium rogatione imperium abrogatum est : quòd consul*[30] cum Cimbris bellum[31] gerens fugisset, & amisisset exercitum.

[29] 2. de Or. Anno DCXLVIII.

[30] 2. Off.

[31] 2. de Or.

DE STVDIIS AD CONSVlatus honorem appositis, vera gloria, honore vero.

Cap. III.

Qvi consulatum petit[1] summum imperium, summam auctoritatem, gubernacula reip. deníq; orbis terrarum imperium à populo Rom. petit. *Itaq; non nisi*[2] summis ornamentis fretum ad consulatus petitionem aggredi par est: *Nec putandum in tenui*[3] disciplina munitam esse ad consulatum viam. Omnes enim artes, quæ nobis populi Rom. studia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam vtilitatem debent habere. Summa dignitas est in iis, qui

[1] pro Mur.

[2] Ib.

[3] Ib.

militari laude antecellunt. Omnia enim, quæ sunt in imperio & in statu ciuitatis ab iis defendi & firmari putantur. summa etiam vtilitas: siquidem eorum consilio & periculo cùm reip. tum etiam nostris rebus perfrui possumus. Grauis etiam illa est, & plena dignitatis dicendi facultas: quæ sæpè valuit in consule deligendo: posse consilio atq; oratione & senatus, & populi, & eorum, qui res iudicant, mentes permouere. [4] Quæri *tamen non solet* num disertus: imò id, quod secundum est, ne quidem quęritur: num iurisconsultus? Omnes enim istiusmodi artes in iis repręhenduntur, qui cùm professi fuerint, satisfacere non possunt: non in iis, qui afuisse se ab his studiis profitētur. Virtus, probitas, integritas in candidato, non linguæ volubilitas, non ars, non scientia requiri solet. Vt nos in mancipiis parandis, quamuis frugi hominem, si pro fabro, aut pro textore emimus, ferre molestè solemus, si eas artes, quas in emendo secuti sumus, fortè nesciuerit: sin autem emimus, quem villicum imponeremus, quem pecori præficeremus, nihil in eo nisi frugalitatem, labo-

[4] pro Plan.

rem, vigilantiam eſſe curamus: ſic populus Rom. deligit magiſtratus, quaſi reip. villicos: in quibus, ſi qua preterea eſt ars, facilè patitur: ſin minus virtute eorum, & innocentia contentus eſt. quotus enim quiſq; diſertus, quotus quiſq; iuris peritus eſt, vt eos numeres, qui volunt eſſe? quòd ſi prçtereà, honore dignìſſimus eſt nemo, quidnam tot optimis & ornatiſſimis ciuibus eſt futurum? Attamen cùm [5] ad ſtudiorum atque artium cõtẽtionem venitur, *duæ eminent* [6] artes, quæ poſſunt locare homines in illo ampliſſimo gradu dignitatis: vna imperatoris, altera oratoris boni. ab hoc enim pacis ornamenta retinentur: ab illo belli pericula repelluntur. Cetere tamen virtutes ipſæ per ſe multum valent, iuſtitia, fides, pudor, temperantia: ſed nunc de ſtudiis ad honorem appoſitis, non de ſua cuiuſq; inſita virtute diſputo. Omnia iſta nobis ſtudia de manibus excutiuntur, ſimul atq; aliquis motus nouus bellicum canere cepit. Etenim, vt ait ingenioſus poëta, & auctor valde bonus, prœliis promulgatis TOLLITVR MEDIO, non ſolùm iſta verboſa ſimulatio prudentię, ſed etiam ipſa illa

[5] pro Mur.
[6] Ib.

diuina rerum SAPIENTIA: VI GERITVR RES: SPERNITVR ORATOR, non solùm odiosus, in dicendo loquax, verùm etiam BONVS: HORRID' MILES AMATVR: iuris ciuilis verò studium totum iacet: NON EX IVRE MANVM CONSERTVM, SED MAGE FERRO, inquit, REM REPETVNT. quod si ita est, cedat, opinor, forum castris, otium militiæ, vmbra soli. sit deniq; in ea ciuitate prima ars, propter quam ipsa est ciuitas omnium princeps,
7 Ib. *Quare si de* [7] artium contentione *agatur*, qui potest dubitari, quin ad consulatum adipiscendum, multò plus afferat dignitatis rei militaris, quàm iuris ciuilis gloria? Vigilas tu de nocte, vt tuis consultoribus respondeas: ille, vt, quo intendit, maturè cum exercitu perueniat: te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat: tu actionem instituis, ille aciem instruit: tu caues ne tui consultores, ille ne vrbes aut castra capiantur: ille tenet, & scit vt hostium copiæ, tu vt aquæ pluuiæ arceantur: ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis. Ac nimirum (dicendum est enim quod sentio) rei militaris virtus

præstat

præstat cæteris omnibus. Hæc nomen populo Rom. hæc huic vrbi ęternam gloriam peperit: hæc orbem terrarum parere huic imperio coëgit. Omnes vrbanæ res, omnia hæc nostra præclara studia, & hæc forensis laus, & industria latent in tutela ac præsidio bellicæ virtutis: simul atq; increpuit suspicio tumultus, artes illicò nostræ conticescunt. *quo tempore* [8] æquus dignitatis iudex populus fortasse est: vtinam verò semper esset: est perrarò: sed & si quãdo est, in iis magistratibus est mandandis, quibus salutem suam committi putat. *Ego filio* [9] soleo præcipere, quæ ille à Ioue ortus suis præcepit filiis: VIGILANDVM EST SEMPER: MVLTAE INSIDIAE SVNT BONIS. NON TE ID QVOD MVLTI INVIDEANT, MVLTIQVE EXPETANT. Nostis cetera, quæ scripsit grauis & ingeniosus poëta, non vt illos regios pueros, qui iam nusquam erant, sed vt nos, & nostros liberos ad laborem laudémq; excitaret. In nostra rep. honorum gradus summis hominibus, & infimis sunt pares, gloriæ dispares. Est enim ad virtutem multus ascensus: vti is gloria maximè excellat, qui virtute

8 pro Plan.

9 Ib.

plurimùm præſtet. Honorum populi finis eſt conſulatus : quem magiſtratum iam octingenti ferè conſecuti ſunt. Horum, ſi diligenter quæras, vix decimam partem reperias gloria dignam. *Nam pleriq;* [10] nihil melius homini, nihil prȩſtantius honoribus, imperiis, populari gloria iudicauerunt. ad quam fertur optimus quiſque : verámq; illam honeſtatem expetens, quam vnam natura maximè inquirit, in ſumma inanitate verſatur : conſectatúrq; non illam eminentem effigiem virtutis, ſed adumbratam imaginem gloriæ. eſt enim gloria, ſolida quædam res, & expreſſa, non adumbrata. ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox benè iudicantium de excellente virtute. ea virtuti reſonat tanquam imago voci. quæ quia rectè factorum plerunque comes eſt, non eſt à bonis viris repudianda. Illa autem, quæ ſe eius imitatricem eſſe vult, temeraria atq; inconſiderata, & plerumque peccatorum vitiorúmq; laudatrix, fama popularis, ſimulatione honeſtatis formam eius pulchritudinémq; corrũpit. qua cæcitate homines, cùm quædam

[10] 3. Tuſc.

præclara etiam cuperent, eáq; nescirent nec vbi, nec qualia essent, funditus alij euerterunt suas ciuitates, alij ipsi occiderunt. Atque hi quidem optima petentes, non tam voluntate, quàm cursus errore falluntur; *vt duo Grachi, atq; etiam* [11] C. Curio: qui si me audire voluisset, honores, quàm opes consequi maluisset. Quidnam est, inquies, isthuc? & quemadmodum distinguis? Hoc modo: cùm honos sit præmium virtutis iudicio studióq; ciuium delatum ad aliquem: qui eum sententiis, qui suffragiis adeptus est, is mihi & honestus, & honoratus videtur, *licet illam non est consecutus gloriam, quæ* [12] ex omnibus præmiis virtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum est præmium. [13] Qui autem occasione aliqua etiam inuitis suis ciuibus nactus est imperium, vt ille cupiebat, hunc nomen honoris adeptum, non honorem puto. Quæ si ille audire voluisset, maxima cum gratia & gloria ad summam amplitudinem peruenisset, ascendens gradibus magistratuum, vt pater eius fecerat, vt reliqui clariores viri. Quæ quidem etiam cum P. Crasso M. F. cùm

[11] in Bruto.
[12] pro Mil.
[13] In Br.

initio ætatis ad amicitiam ſe meam contuliſſet, ſæpè me egiſſe arbitror, cùm eum vehementer hortarer, vt eam laudis viam rectiſſimam eſſe duceret, quam maiores eius tritam ei reliquiſſent. erat enim cùm inſtitutus optimè, tum etiam perfectè planéq; eruditus: inerátq; & ingenium ſatis acre, & orationis non inelegans copia: prætereáq; ſine arrogantia grauis eſſe videbatur, & ſine ſegnitia verecundus. Sed hunc quoque abſorbuit æſtus quidam non inſolitæ adoleſcentibus gloriæ: qui, quia nauarat miles operam imperatori, imperatorem ſe ſtatim eſſe cupiebat: cui muneri mos maiorum ætatem certam, ſortem incertam reliquit. Ita grauiſſimo ſuo caſu, dum Cyri & Alexandri ſimilis eſſe voluit, qui ſuum curſum tranſcurrerant, & L. Craſſi, & multorum Craſſorum inuentus eſt diſſimillimus.

IN QVIBVS PONITVR Romanorum petitio magistratuum: vnde proficiscuntur potestates & imperia: quæ sit ratio comitiorum.

CAP. IV.

[1] PETITIO magistratuum diuisa est in duarum rationum diligentiam: quarum altera in amicorum studiis, altera in populari voluntate ponenda est. Ea desiderat nomenclationem, blanditiam, assiduitatem, benignitatem, rumorem, speciem in rep. [2] In quo illud debes putare, in comitiis, eos qui suffragium ferãt, quid cuique ipsi debeant considerare sæpius, quàm quid cuiq; à rep. videatur deberi: [3] potestatem iniussu populi aut plebis posse habere neminem. Atqui [4] cùm omnes potestates, imperia, curationes ab vniuerso populo Rom. proficisci conuenit, tum eas profectò maximè, quæ constituuntur ad populi fructum aliquem, & cõmodum: quo & vniuersi deligant, quem populo

[1] de pet. Consf.
[2] pro Plan.
[3] 2. Agr.
[4] Ib.

Rom. maximè consulturum putent: & vnusquisq; studio & suffragio suo viam sibi ad beneficium impetrandum muni-
[5] pro Sext. re possit. [5] Itaq; tẽporibus *veterũ*, qui populares erant, suffragiis, quod contende-
[6] pro Plan. rant, consequebãtur. [6] nam patres apud maiores nostros tenere non potuerunt, vt repræhẽsores essent comitiorum: *populi tamen potestatem atq; motus quibusdam temperarunt remediis.*
[7] 3. de leg. [7] Sæpè enim populi impetum iniustum auspiciis represserunt: *tum ascriptione*;
[8] pro Cæcin. [8] si quid ius non esset rogari, eius ea lege nihilum rogatum: hoc in omnibus legibus ad-
[9] v. nu. 15. [10] 2. Agr. scribitur: *item* [9] binis comitiis. [10] Maiores de omnibus magistratibus bis populum sententiam ferre voluerunt. nam cùm centuriata lex consulibus ferebatur, cùm curiata ceteris patriciis magistratibus: tum iterum de iisdem iudicabatur, vt esset repræhendendi potestas, si populum beneficij sui pœniteret. Nũc quia prima illa comitia tenet centuriata & tributa: curiata tantum auspicio-
[11] Ib. rum causa remanserunt [11] ad speciem, atque ad vsurpationem vetustatis per
[12] Ib. xxx. lictores adumbrata. [12] Ita maiores binis comitiis voluerunt populum de

ſingulis magiſtratibus iudicare. [13] tum magiſtratū non gerebat is, qui ceperat, ſi patres auctores non erant facti. [14] Quamobrem plebi libertas ſic data eſt, vt multis præclariſſimis legibus addiceretur: vt auctoritati principum cederet. *Nulli tamen licet* [15] iudicium populi Ro. repræhendere, *vel* [16] tanquam ex ſyngrapha agere cum populo, vt quem locum ſemel honoris cuipiam dederit, eundem reliquis honoribus debeat. Quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum: quantas perturbationes, & quantos æſtus habet ratio comitiorum. dies intermiſſus vnus, aut nox interpoſita ſæpè perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnũquam commutat aura rumoris. Sæpè etiam ſine vlla aperta cauſa fit aliud, atq; exiſtimaris: vt nonnunquam ità factum eſſe etiam populus admiretur, quaſi verò non ipſe fecerit. Nihil eſt incertius vulgo, nihil obſcurius voluntate hominum, nihil fallacius ratione tota comitiorum. [17] Vt mare, quod ſua natura tranquillum ſit, ventorum vi agitatur, atq turbatur: ſic & populus Rom. ſua ſponte eſt placa-

[13] pro Plan.
[14] 3. de leg.
[15] pro Plan.
[16] pro Mur.
[17] pro Clu.

tus, hominum seditiosorum vocibus, vt violētissimis tempestatibus concitatur.
[18] pro Flac. [18] Cùm est forum plenum iudiciorum, plenum magistratuum, plenum optimorum virorum & ciuium: cùm speculatur atq; obsidet Rostra vindex temeritatis, & moderatrix officij curia: tamen quantos fluctus concionum excitari videtis? hic nullæ iudicis partes esse poterunt.
[19] pro Plan. [19] quare victus sis, non debet iudex quærere, modò ne largitione sis victus. [20] Ib. *Alioqui* [20] tollerentur studia, exstinguerentur suffragationes, nullæ contentiones forent, nulla libertas populi in mandandis magistratibus, nulla expectatio suffragiorum. Sin campus atq; illæ vndæ comitiorum, vt mare profundum & immensum, sic efferuescunt quodam quasi æstu, vt ad alios accedant, ab aliis autem recedant: in tanto nos impetu studiorum, & motu, temeritatis modum aliquem, & consilium, & rationem requiramus?
[21] pro Mil. *Iam verò* [21] cùm honoris amplissimi est contentio, quis ignorat *quæ studia sint ambientium*: quam timida sit ambitio: quantáq;, & quàm sollicita cupiditas consulatus? Omnia non modò, quæ repræhendi palam, sed etiam quæ

obſcurè cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam falſam, fictam, leuem perhorreſcimus: ora omnium atq; oculos intuemur. Nihil enim eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, ſenſúſq; ciuium: qui non modò improbitati iraſcuntur candidatorum, ſed etiam rectè facta ſæpè faſtidiunt. [22] *Non tamen* faciet *magno vir animo*, *nec* grauitatis eſſe putabit ſuæ, quod multi nobiles ſæpè fecerunt, vt, cùm minus valuiſſent ſuffragiis, quàm putaſſent, poſteà prolatis comitiis proſternerent ſe, & populo Rom. fracto animo, atq; humili ſupplicarent. *Virtus de ſtatu & gradu ſuo non deÿcitur. Etenim*, [23] cùm ſapiens & bonus vir, qualis fuit C. Lælius, ſuffragiis præteritur, populus à bono conſule potiùs, quàm ille à vano populo repulſam fert.

[22] pro Plā ap.

[23] 5. Tuſc.

A QVIBVS HABENTVR consularia comitia: cui dictatoris dicendi ius est: quantopere seruantur in magistratibus creandis solennia: quomodo renunciatur consul: quæ sit eius prima concio: cur Ciceronem Metellus abeuntem magistratu concione priuauit.

CAP. V.

COnsules centuriatis creantur comitiis, curiatis ceteri patricij magistratus. Consularia comitia à prætore haberi non poterunt. Cæsar post discessum ab vrbe consulum voluit de comitiis decerni consularibus à prætore habendis. [1] Nam permagni eius interfuit, rem ad interregnum non venire: id assequebatur, si per prætores consules crearentur. Nos autem in libris habemus non modò consules à prætoribus, sed ne prætores quidem creari ius esse, idq; factum esse numquam: consules eo non esse ius, quod maius impe-

Anno DCCIIII.

[1] ep 11 lib. 9. At.

rium à minore rogari non sit ius, prætores autem, quòd ita rogentur, vt collegæ consulum sint, quorum est maius imperium. *Fusa apud Thrasimenum lacum Romana acie, & Annibale magnis artibus terrente omnia,* [2] *ab Æmilio prætore urbis ex SC. literæ ad consules missæ, vt si eis videretur, alter eorum ad consules creandos Romam veniret: se in eamdiem, qua iussissent comitia, edicturum. Ad hæc à consulibus rescriptum, sine detrimento reip. abscedi non posse ab hoste: itaq; per interregem comitia habenda esse potius, quàm consulum alter à bello auocaretur. Patribus rectius visum est dictatorem à cos. dici comitiorum habendorum causa: dictus L. Veturius Philo M. Pomponium Mathonem magistrum equitum dixit. His vitio creatis iussisq; die quartodecimo se magistratu abdicare, ad interregnum res rediit. Consulibus in annum prorogatum imperium. interreges proditi à patribus Cn. Claudius Cento, inde P. Cornelius Asina. At Cæsar non tenuit, quæ erant in more maiorum: neç sicut Silla effecit, ab interrege, vt dictator diceretur, sed à Lepido prætore:* [3] *& comitia dictator habuit consularia, quibus ipse cum P. Seruilio consul est creatus*

[2] Liu. lib. 22. Anno DXXXVI.

[3] Cæsar lib. [illegible]

pe ambienti omnia sunt legitima, & periclitanti salutaria habentur iusta. Atqui Cæsar forsan acceperat in rebus [4] olim turbidis ab alio, quàm à Consule dictatorem dictum. Accepta apud Veios ignominia & clade, mæsta ciuitas fuit, vinci insueta, odisse tribunos militum potestate creatos consulari, poscere dictatorem: in eo verti spes ciuitatis: &, cùm ibi quoq; religio obstaret, ne posset nisi à consule dici dictator: augures consulti eam religionem exemêre. A. Cornelius trib. mil. dictatorem Mamercum Æmilium dixit: & ipse ab eo magister equitum est dictus. Adeo simul fortuna ciuitatis virtute vera eguit: nihil censuria animaduersio effecit, quominus regimen rerum ex notata indignè domo peteretur. [5] Omnium prope Annales Fabium dictatorem aduersus Annibalem rem gessisse tradunt prælio, quo Annibal ab se Minutium, se à Fabio victum asseruit. Cælius etiam eum à populo primùm creatum dictatorem scribit. Sed & Cælium, & cæteros fugit vni consuli Cn. Seruilio, qui tunc procul in Gallia prouincia aberat, ius fuisse dicendi dictatoris. quam moram, quia expectare iam territa clade ciuitas non poterat, eo decursum esse, vt à populo crearetur, qui pro dictatore esset:

[4] Liu. lib. 4. Anno CCCXXXI.

[5] Id lib. 22. Anno DXXXVI.

res inde geſtas, gloriamq́; inſignem ducis, & augendæ titulum imaginis poſteris, vt dictator pro prodictatore, facilè obtinuiſſe. In his multa ſunt ſolennia, quæ niſi ſeruentur ſumma cum Cerimonia creati iubentur ſe, vt dixi, abdicare.[a] P. Scipionem, C. Figulum conſules --- cùm Tib. Gracchus cõſul iterum crearet, primus rogatorum, vt eos retulit, ibidem eſt repentè mortuus. Gracchus cùm comitia nihilo minus peregiſſet, remq́; illam in religionem populo veniſſe ſentiret, ad ſenatum retulit. ſenatus quos ad ſoleret referendum cenſuit. Aruſpices introducti reſponderunt non fuiſſe iuſtum comitiorum rogatorem. Tum Gracchus, vt è patre audiebam, incenſus ira, Itáne verò? ego non iuſtus, qui & conſul rogaui, & augur, & auſpicatò? an vos Tuſci, ac barbari auſpiciorum populi Rom. ius tenetis, & interpretes eſſe comitiorum poteſtis? Itaq; tum illos exire iuſſit. Poſt autem ex prouincia literas ad collegium miſit, ſe cùm legeret libros, recordatum eſſe vitio ſibi tabernaculum captum fuiſſe in hortis Scipionis: quòd, cùm pomœrium intraſſet habendi ſenatus cauſa, in redeundo, cùm

[a] 2. de Nat. An. CXC.

idem pomœrium transiret, auspicari esset oblitus: itaq; vitio creatos esse consules. augures rem ad senatum: senatus vt abdicarent: consules abdicauerunt. ----- Vir sapientissimus, atq; haud scio an omnium præstantissimus, peccatum suum, quod celari posset, confiteri maluit, quàm hærere in rep. religionem: consules summum imperium statim deponere, quàm id tenere punctum temporis contra religionem. *Sed reuertor ad comitia consularia. Hæc habituri consules proponunt edictum*, [7] *quo diem comitiis edicunt, vel, si absint, prætor edicit quem iusserint. Fit* [8] comitiorum die sortitio prærogatiuæ: renunciatur. prima classis vocatur: renunciatur. deinde ita vt assolet, suffragatum. secunda classis vocatur. [9] prærogatiuam maiores omen iustorum comitiorum esse voluerunt. [10] *prærogatiuæ dicebantur, quòd primæ rogarentur, quos vellent consules fieri. Lepidè* [11] Maluginensis ille M. Scipio, cùm ex centuria sua renunciaret Acidinum consulem, præcóq; dixisset, Dic de L. Manlio: Virum bonum, inquit, egregiúmq; ciuem esse arbitror. *Quàm est hoc lepidum, tam est illud graue, & insi-*

[7] Liu. lib. 26. v. nu. 2.
[8] 2. Phil.
[9] 1. de Diuin.
[10] Asc. in Diuin.
[11] 2. de Or. Anno DLXXIII.

gne ad memoriam virtutis priscæ Romanorum, quod euenit in comitiis, quæ [13] *Fuluius consulibus rogandis habuit. His prærogatiua centuria iuniorum declarauit* T. *Manlium Torquatū, & T. Octacilium: Manlius, qui præsens erat, gratulandi causa cùm turba coiret, nec dubius esset consensus populi, magna circunfusus turba ad tribunal consulis venit: petiitq́;, vt pauca sua verba audiret, centuriamq́;, quæ tulisset suffragium, reuocari iuberet. Erectis omnibus expectatione, quidnam postulaturus esset, oculorum valetudinem excusauit. Impudentem & gubernatorem & imperatorem esse, qui, cùm alienis oculis ei omnia agenda sint, postulet sibi aliorum capita ac fortunas committi. proinde si videretur, & redire in suffragium centuriam iuniorum iuberet: & meminisset in consulibus creandis belli, quod in Italia sit, temporumq́; reip. vix dum requiescere aures à strepitu & tumultu hostili: quo paucos ante menses assederint prope mœnia Ro. post hæc, cùm centuria frequens succlamasset, nihil se mutare sententiæ, eosdemq́; consules dicturos esse: tum Torquatus: Neque ego, inquit, vestros mores consul ferre potero, neque vos imperium meum: redite in suffragium, & cogitate bellum Punicum in*

[13] Liu. lib. 26. Anno DXLII.

Italia, & hostium ducem Annibalem esse. Tum centuria & auctoritate mota viri, & admirantium circa fremitu, petit à consule, vt centuriam seniorum citaret. velle sese cum maioribus natu colloqui, & ex auctoritate eorum consules dicere. citatis centuriæ senioribus, datum secretò in ouili cum his colloquendi tempus. Seniores de tribus consulendum dixerunt esse, M. Marcello, Q. Fabio, M. Valerio. Ita de tribus consultatione data, senioribus dimissis, iuniores suffragium ineunt. Marcellum & Valerium absentes consules dixerunt auctoritatem prærogatiuæ omnes centuriæ secutæ sunt. Eludant antiqua mirantes. non equidem nunc si qua sit sapientium ciuitas, quam docti fingunt magis, quàm norunt: aut principes grauiores temperatioréſq; à cupidine imperij, aut multitudinem melius moratam censeam fieri posse? Centuriam verò iuniorum seniores consulere voluisse, quibus imperium suffragio mandaret: vix vt verisimile sit, parentum quoque hoc seculo vilis leuisq; apud liberos auctoritas fecit.

[14] 7. Ver. ap. [14] Consularis candidatus postquam præconis voce seniorum iuniorúmq; centuriis illo honore affici renunciatur: vel (*quod mihi contigit*) [15] non extrema tribu suffragiorum,

[15] 2. Agr.

rum, ſed primis concurſibus, neq; ſingulis vocibus præconum, ſed vna voce vniuerſi populi Rom. conſul declaratur, *conſulis renunciari voce ſolet, & ſolenni comitiorum precatione diis commendari. Ego*[16] [16] pro Mur.
præcatus ſum à diis immortalibus more inſtitutóq; maiorum illo die, quo auſpicatò comitiis centuriatis L. Murenam conſulem renunciaui, vt ea res mihi magiſtratuíq; meo, populo, plebiq; Rom. benè atq; fœliciter eueniret.[17] Eſt [17] 2. Agr.
hoc etiam in more poſitum inſtitutóq; maiorum, vt ij, qui beneficio populi Rom. imagines familiæ ſuæ conſecuti ſunt, eam primùm habeant concionem, qua gratiam beneficij illius cum ſuorum laude coniungant. Qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorum loco reperiuntur: pleriq; hoc perficiunt, vt tantum maioribus eorum debitum eſſe videatur, vnde etiam quod poſteris ſolueretur redundaret. *Adhæc conſul non modò deſignatus, ſed abiens magiſtratu iurat, eodemq́; tempore concionem habet.*
[18] Metellus trib. plebis prid. Calen. Ian. [18] ep. 2. lib. 5. Fa. An. DCXCI.
qua iniuria nemo vnquam in aliquo magiſtratu improbiſſimus ciuis affectus eſt, ea me conſulem affecit, cùm

remp. conseruassem · atq; abeuntem magistratu concionis habendæ potestate priuauit. cuius iniuria tamen mihi honori summo fuit. Nam cùm ille mihi nihil, nisi vt iurarem permitteret, magna voce iuraui verissimum pulcherrimúmq iusiurandũ: [19] REMP. ATQVE HANC VRBEM MEA VNIVS OPERA ESSE SALVAM. Mihi populus Rom. vniuersus, illa in concione non vnius diei gratulationem, sed æternitatem, immortalitatemq; donauit: cùm meum iusiurandum tale, atq; tantum, iuratus ipse vna voce, & consensu approbauit. [20] Hac accepta tam insigni iniuria, tamen illo ipso die misi ad Metellum communes amicos, qui agerent cum eo, vt ab illa mente desisteret: quibus ille respondit, sibi non esse integrum. Etenim paulò antè in concione dixerat, ei, qui in alios animaduertisset indicta causa, dicendi ipsi potestatem fieri non oportere. Hominem grauem, & ciuem egregium: qui, qua pœna senatus, consensu bonorum omnium eos affecerat, qui vrbem incendere, magistratus ac senatum trucidare, bellum maximum conflare voluissent: eadem dignum iudica-

19 In Pis.

20 d. ep 2.

ret eum, qui curiam cæde, vrbem incendiis, Italiam bello liberauisset.

CONSVLI A SENATV *honos defertur: senatus auctoritatem consul tuetur: Piso & Gabinius exagitantur, quòd in consulatu senatum spreuerint.*

CAP. VI.

[1] CONsuli omnes parent: in curiam venienti assurgunt. *eiq; omnia deferunt, quæ tribuenda sunt* [2] publici consilij duci, [3] reip. tutori, [4] custodi & conseruatori huius vrbis & imperij. [4] *Eius vicissim est tueri auctoritatem senatus. Ego consul liberè in senatu profitebar me* [5] consulem, qui & parere *senatus* decretis non dubitarem: & ea, quæ statueret, defenderem, & per me ipsum prestare possem. [6] In C. Rabirio perduellionis reo xl. annis ante me consulem, interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam, atq defendi: *Contrà, in mea causa* [7] Piso productus in concionem ab

[1] In Pis. [2] pro Sext. [3] Post. red. [4] pro Sext. [5] 4. Catul. [6] In Pis. [7] Ib. An. DCXCV.

eo, cui æquatum præbebat consulatum suum, cùm esset interrogatus, quid sentiret de consulatu meo? grauis auctor respondet crudelitatem sibi non placere. crudelitatis senatum consul in concione condemnauit. non enim me, qui senatu parui. nam relatio illa salutaris & diligens fuerat consulis: animaduersio quidem, & iudicium senatus. [8] Hic est ille, cui, cùm senatus luctum & dolorem suum vestis mutatione declarandum censuisset: cùm videret mœrere remp. amplissimi ordinis luctu, fecit quod nulla in barbaria quisquam tyrannus. Omitto enim illud consulem edicere, vt senatus SC. ne obtemperet: quo fœdius, nec fieri, nec cogitari quicquam potest: edicere est ausus cum illo suo pari, quem tamen omnibus vitiis superare cupiebat, vt senatus contrà quàm ipse censuisset, ad vestitum rediret. [9] Quis hoc fecit vlla in Scythia tyrannus, vt eos, quos luctu afficeret, lugere non sineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers insignia: eripis lachrymas, non consolando, sed minando. [10] O diem illum funestum senatui bonísq; omnibus, reip. luctuosum, mihi

[8] Ib.

[9] Ib.

[10] pro Sext.

ad domeſticum mœrorem grauem, ad poſteritatis memoriam glorioſum! quid enim quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, quàm pro vno ciue, & bonos omnes priuato conſenſu, & vniuerſum ſenatum publico conſilio mutaſſe veſtem? quæ quidem tum mutatio, non deprecationis cauſa eſt facta, ſed luctus. quem enim deprecarentur, cùm omnes eſſent ſordidati? cúmq; hoc ſatis eſſet ſigni, eſſe improbum, qui mutata veſte non eſſet? Hac mutatione veſtis facta tanto in luctu ciuitatis, omitto quid Tribunus fecerit: de conſulibus loquor, quorum fide reſp. niti debuit. Gabinius exanimatus euolat ex ſenatu, non minus perturbato animo, atq; vultu, quàm ſi annis antè paucis in creditorum conuentum incidiſſet. aduocat concionem: habet orationem talem conſul, qualem nunquam Catilina victor habuiſſet: errare homines, ſi etiam tum ſenatum aliquid in repub. poſſe arbitrarentur: equites verò Rom. daturos illius diei pœnas, quo me conſule cum gladiis in cliuo Capitolino fuiſſent: veniſſe tempus iis, qui in timore fuiſſent (coniuratos videlicet dicebat) vlciſcen-

di se. si dixisset hoc solùm, omni supplicio dignus esset. nam oratio ipsa consulis perniciosa potest remp. labefactare. Quid fecerit *quæris? nihil ille, nihil collega dignum consule: cuius omnia acta, omnis de senatu & ad senatum oratio, plena debet esse grauitatis, plena dignitatis: vt quemadmodum senatus ad consulem, sic*
[11] 5. Phil. *consul* [11] ad senatum respectum habeat. *Nil senatus decernit, nil senatores decernendum censent, vt fiat à consulibus: nec consules à senatu quid decerni postulant, nisi velut arbitrio relicto per honoris verba, SI VIDEATVR, SI VIDERETVR.*
[12] v. cap. 16. & cap. 23. nu. 57. *Consularis postulatio.* [12] In senatu Cn. Lentulus, & L. Gellius coss. faciunt mentionem: Placere statui, si patribus conscriptis videretur, ne absentes homines in prouinciis reïfierent rerum capitalium.
[13] v. cap. 50. & 51. *Senatoria sententia:* [13] Censeo vti C. Pansa, A. Hirtius coss. alter ambóve, si eis videretur, rep. recuperata, de prouinciis consularibus, prætoriis ad hunc ordinem primo quoq; tempore referant.

CATVLI DE CONSVLIbus Rom. elogium: quæ in motibus debeat esse cura consulum.

Cap. VII.

[1] AVdieram ex sapiẽtissimo homine, atq; optimo ciui & viro Q. Catulo, non sæpè vnum consulem improbum, duos verò nunquam excepto illo Cinnano tempore fuisse. Quare meam causam semper fore firmissimam dicere solebat, dum vel vnus in rep. cõsul esset. quod verè dixerat, si illud de duobus consulibus, quod antè in rep. non fuerat, perẽne ac proprium manere potuisset. Sed fuerunt duo consules, quorum mentes angustæ, humiles, prauæ, oppletæ tenebris, ac sordibus, nomen ipsum consulatus, splendorem illius honoris, magnitudinem tanti imperij, nec intueri, nec sustinere, nec capere potuerunt: non consules, sed mercatores prouinciarum, ac venditores publicæ dignitatis. [2] quibus inspectantibus & ta-

[1] Post red. Anno DCLXVI.

[2] In Pis.

centibus delectus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi vnquam nec facere, nec pati turpe esse duxit: arma in templo Castoris constituebantur: lex Ælia & Fusia euersa est, propugnacula muríq; tranquillitatis atq; otij: collegia, non ea solùm, quæ senatus sustullerat, restituta sunt, sed innumerabilia quædam noua ex omni fece vrbis ac seruitio constituta: ab eodem homine in stupris inauditis nefariísq; versato, vetus illa magistra pudoris & modestiæ seueritas sublata est: cùm illi interim, qui se consules Romæ dicunt fuisse, verbo nunquam significarint sententiam suam, tantis in naufragiis ciuitatis. non enim multùm interest, præsertim in consule, vtrum ipse perniciosis legibus, improbis concionibus remp. vexet, an alios vexare patiatur. An potest vlla esse excusatio, non dicam malè sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in maximo Reip. motu consuli?[3] M. Popilius cùm Cos. esset, eodémq; tempore sacrificium publicum cum læna faceret, quòd erat flamen Carmentalis, plebei contra patres concitatione & seditione nunciata, vt erat læna amictus, ita venit in concio-

[3] In Br. Anno CCCCXIII.

nem : ſeditionemq́; , cùm auctoritate, tum oratione ſedauit. [4] *Etenim* is honos vigilare dies ac noctes , & intentis oculis omnes reip. partes intueri iubet: [5] quæ ſanari poterunt , ſanare : quæ reſecanda erant , non pati ad perniciem ciuitatis manare : *deniq; efficere* , *vt* [6] qui ſe commouerint, quorum non modò factum , ſed inceptum vllum , conatúſne contra patriam depræhendatur: ſentiant in hac vrbe eſſe conſules vigilantes , eſſe integros magiſtratus , eſſe fortem ſenatum , eſſe arma , eſſe carcerem , quem vindicem nefariorum ac manifeſtorum ſcelerum maiores noſtri eſſe voluerunt. At illi [7] conſules, qui publici conſilij duces eſſe debuerant, perfecerunt, vt per ipſos conſilium publicum funditus tolleretur : coniuratorum copiæ veteres, & effuſa illa ac ſuperata Catilinæ manus importuna , nouo duce & inſperata commutatione rerum renouaretur.

[4] 2. Agr.
[5] 2. Catil.
[6] Ib.
[7] pro Sext.

v. P. Seruilij cos. edictum in lib. 2. Liu.

EDICTA CONSVLVM.

Cap. VIII.

Conſules de his, quæ fieri repentè, aut ſine diſquiſitione volunt, edicta proponunt. [1] Erat in luctu, *vt dixi*, ſenatus: ſquallebat ciuitas publico conſilio mutata veſte: cùm ſubitò edicunt duo conſules, vt ad ſuum veſtitum ſenatores redirent. [2] L. Lamiam Gabinius in concione relegauit: edixítq;, vt ab vrbe abeſſet milia paſſuum ducenta, quòd eſſet auſus pro ciui, pro amico, pro rep. deprecari. [3] Quàm etiam contumelioſus in edictis, quàm barbarus, quàm ferus Antonius? primùm in Cæſarem, maledicta coniecit deprompta ex recordatione impudicitiæ, & ſtuprorũ ſuorum. ignobilitatem obiicit C. Cæſaris filio, cuius etiam natura pater, ſi vita ſuppeditaſſet, conſul factus eſſet. Idem etiam Q. Ciceronem fratris mei filium compellat edicto: ac etiam auſus eſt ſcribere hunc de patris & patrui patricidio cogitaſſe. Cùm tot edicta propoſuiſſet, edixit

[1] pro Sext.

[2] Ib. v. cap. 23. nu. 79.

[3] 3. Phil. An DCCIX.

vt adeſſet ſenatus frequens a. d. VIII. Cal. Dec. At quo modo edixit? hæc ſunt, opinor, verba in extremo, SI QVIS NON AFFVERIT, HVNC OMNES EXISTIMARE POTERVNT, ET INTERITVS MEI, ET PERDITISSIMORVM CONSILIORVM AVCTOREM FVISSE. Sed cùm atroci edicto nos concitaſſet, diem edicti obire neglexit: in ante diem IIII. Cal. Dec. diſtulit: adeſſe in Capitolio iuſſit: conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, ſed immemores dignitatis ſuæ. is enim erat dies, ea fama, is, qui ſenatum vocarat, vt turpe ſenatori eſſet, nihil timere. At in rebus triſtiſſimis quantos excitat riſus? ſententiolas edicti cuiuſdam memoriæ mandaui, quas videtur ille peracutas putare. ego autẽ qui intelligeret, quid dicere vellet, adhuc neminem inueni. NVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS: NEC TIMOR, QVEM DENVNCIAT INIMICVS. Horum ſimilia deinceps, nónne ſatius eſt mutum eſſe, quàm, quod nemo intelligat dicere? at ne ſine cauſa videretur edixiſſe, vt ſenatus adeſſet, cùm de rep. relaturus fuiſſet:

allato nuncio de legione quarta, mente concidit: & fugere feſtinans SC. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cùm id factum eſſet anteà nunquam.

[4] Gel. cap. 18. lib. 4. [4] *Verba edicti, quo Coss. in Curiam ſenatores vocant, hæc ſunt.* SENATORES, QVIBVSQVE IN SENATV SENTENTIAM DICERE LICET, [5] adſint ad. ---- *Interdum ne ab vrbe ſenatores abſint edicitur.* [6] *adeò in apparatum belli quod populus cum Antiocho iuſſiſſet, intenta fuit ciuitas, vt P. Cornelius Cos. ediceret, qui ſenatores eſſent, quibúſq; in ſenatu ſententiam dicere liceret, quiq; minores magiſtratus eſſent: ne quis eorum longius ab vrbe Roma abiret, quàm vnde eo die redire poſſet: néue vno tempore quinque ſenatores ab vrbe Roma abeſſent. Et, ſi vis edicti militaris exemplum, habe, quod* [7] *omnibus tum ſatis comparatis, M. Acilius alter Cos. edixit, vt quos L. Quintius milites conſcripſiſſet, & quos ſociis nominiq; Latino imperaſſet, quos ſecum ire in prouinciam oporteret, & tribuni militum legionis primæ & tertiæ, vti omnes Brunduſium Idibus Maiis conuenirent. ipſe ad quintum Nonas Maias paludatus vrbe egreſſus eſt.*

[5] Supra nu. 3.

[6] Liu. lib. 36. Anno DLXII.

[7] Ib.

CONSVLARES *litteræ.*

CAP. IX.

Litterarũ cõsularium varius est vsus: isq; sæpe ex auctoritate ordinis amplissimi: [1] Me senatus exteris nationibus, me legatis, magistratibúsq; nostris auctoritate sua consularibus litteris, vt ciuem seruatorem reip. commendauit. ad meam vnius hominis salutem senatus auxilium omnium cuncta ex Italia, qui remp. saluam esse vellent, consulis voce & litteris implorandum putauit: mei capitis seruandi causa Romam vno tempore, quasi signo dato Italia tota conuenit. *Si quæ vis, aut iniuria magistratui Rom. in prouinciis facta sit, si quæ seditio concitata, ad senatum res defertur, auctorq́; consularibus litteris Romam euocatur.* [2] Verres legatus cùm esset circumsessus Lampsasi, cumq́;, quemadmodum ipse ad Neronem scripsit, populo Rom. communiq; causæ legatorum facta esset insi-

[1] In pis. v. cap. 24. nu. 3.

[2] 3. Ver. Anno DCLXXII.

gnis iniuria, non est persecutus, imminuit ius legationis: causam populi Ro. deseruit, ac prodidit: iniurias suas coniunctas cùm publicis reliquit. Nō ipsum ad senatum causam deferre, non de tam atrocibus iniuriis conqueri, non eos homines, qui populum cōcitarunt consulum litteris euocandos curari oportuit? *Paulò antè* M. Aurelio Scauro postulante, quod is Ephesi se quæstorem vi prohibitum, esse dicebat, quo minus è fano Dianæ seruum suum, qui in illud Asylum confugisset, abduceret: Pericles Ephesius homo nobilissimus Romā euocatus est, quòd auctor illius iniuriæ, fuisse arguebatur. [3] Video, & ex iis, quæ legi & audiui, intelligo: in qua ciuitate non modò legatus populi Rom. circumsessus, non modò igni, ferro, manu, copiis oppugnatus, *vt Verres*, sed aliqua ex parte violatus sit, nisi publicè satisfactum sit, ei ciuitati bellum indici atq; inferri solere. Etenim nomem legati eiusmodi esse debet, quòd non modò inter sociorum iura, sed etiam inter hostium tela incolume versetur.

3 Ib.

QVOMODO DANTVR consulibus prouinciæ, exercitus, legati, quæstores.

CAP. X.

[1] SEnatus consulibus deligit, & [2] decernit prouincias: *consules sibi decretas sortiri SC. iubentur, vel comparere, id est de prouinciis inter se conuenire.* [3] Appius in sermonibus anteà dictitabat, posteà dixit etiam in senatu palàm, sese, si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega prouinciam: si curiata lex non esset, se comparaturum cum collega, Lentulóq; successurum: legémq; curiatam consuli ferre opus esse, sibi necesse non esse: se, quoniam ex SC. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quóad in vrbem introiisset. *Legati consulibus ex nostri ordinis auctoritate dantur: sed plerumq; quales ipsi velint: nec consulibus modò hoc tribuitur, sed aliis ad bellum gerendum delectis. Pompeium lege Gabinia po-*

[1] 11. Phil.
[2] v. cap. 4. nu. 10. & 16.

[4] pro Man. *pulus Rom.* [4] ex omnibus elegit, quem bello prædonum præponeret. [5] quo mihi etiam indignius videbatur obtrectatum esse, Gabinio dicam, ánne Pompeio, an vtríq; ? id quod est verius, ne legaretur A. Gabinius Cn. petenti ac postulanti in bello, quod illa lege Gabinia gerebatur. De quo legando *ego tunc prætor* sperabam consules ad senatum relaturos: qui si dubitarent, aut grauarentur, ego me profitebar relaturum: neq; præter intercessionem quicquam auditurum. [6] Cæsar me sibi voluit esse legatum. [7] ego illa ornamenta decere me, & conuenire iis rebus, quas gesseram, non putabam. *pòst* [8] solebat, cùm se purgaret, in me conferre omnem illorum temporum culpam. Ita me sibi fuisse inimicum, vt ne honorem quidem à se recipere vellem. [9] Quæstores, cùm ex SC. sortiuntur, ij, quibus obtingunt consulares, cum consulibus eas obtinent. [10] Ad exercitum missi custodes non solùm pecuniæ, sed etiam consulis participes omnium rerum consiliorúmq; fiunt, habentúrq; in liberum loco more maiorum.

[Margin notes: [5] Ib. — Anno DCLXXXVII — [6] ep. 19. lib. 2. At. Anno DCXCV. — [7] de pro. Cons. — [8] ep. 2. lib. 9. At. — [9] 3. Ver. — [10] Ib.]

IN PROVINCIIS, EXERcitibus, & triumphis posita consulum cupiditas.

CAP. XI.

EST bonorum consulum pacem externam, otium domesticum parare. sed pleriq;, hac aut illa cupiditate, multa moliuntur. [1] Metellus fuit egregius consul. vnum repræhendi, quòd otium è Gallia nunciari non magnopere gaudebat. cupierat credo triumphare: hoc volui mediocrius: cetera egregia. Ego Antonium collegam cupidum prouinciæ, multáq; in rep. molientem, patientia atq; obsequio meo mitigaui. [2] Ego prouinciam Galliam, senatus auctoritate exercitu & pecunia instructam & ornatam, quam cùm Antonio communicaui (quod ita existimabam tempora reip. ferre) in concione deposui, reclamante populo Rom. [3] Sçpè vidi, qui & mihi & ceteris cupidiores prouinciæ viderentur, triumphi nomine tegere, atq; celàre cupiditatem

[1] ep. 19. lib. 1. At An. DCXCIII.

[2] In Pis. An. DCXC.

[3] Ib. An. DCXCI.

suam. Hoc modo D. Syllanus consul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat. neq; enim quisquam potest exercitum cupere, apertéq; petere, vt non

[4] Ib. An DCLXXVIII

prætexat cupiditatem triumphi. [4] L. Crassus homo sapientissimus nostræ ciuitatis, spiculis propè scrutatus est Alpes, vt vbi hostis non erat, ibi triumphi causam aliquam quæreret. Eadem cupi-

Cos. An. DCLXXIX.

ditate vir summo ingenio præditus L. Cotta nullo certo hoste flagrauit. Eorum neuter triumphauit, quòd alteri illum honorem collega, alteri mors

[5] 1. Off.

ademit. *Ita ex nostris* [5] multi bella sæpè quæsiuerunt propter gloriæ cupiditatem: atq; id in magnis animis, ingeniisq; plerumq; contingit: eóq; magis, si sunt ad rem militarem apti, & cupidi bello-

[6] Ib.

rum gerendorum. [6] Sed illud odiosum est, quòd in hac elatione & magnitudine animi, facillimè pertinacia, & nimia cupiditas principatus innascitur. Vt enim apud Platonem est, omnem morem Lacedæmoniorum inflammatum esse cupiditate vincendi: sic, vt quisq; animi magnitudine maximè excellit, ita maximè vult princeps omnium esse, vel

[7] Ib.

potius solus esse. [7] Cauenda est igitur

gloriç cupiditas. eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio.

DE SVMMO IMPERIO, & iure belli.

CAP. XII.

[1] IMPERIVM , ſine quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt, *datur vel SC. vel* [2] veris comitiis , hoc eſt populi ſuffragiis : *vel Curiatis*, [3] ad ſpeciem, atq; ad vſurpationem vetuſtatis per xxx. lictores auſpiciorum cauſa adumbratis. [4] Conſulibus legem Curiatam ferẽtibus à tribuniſpleb. ſæpè eſt interceſſum. *Et verò* [5] conſuli, ſi *ob interceſsionem* [6] legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet. *nimirum, ſi interceditur, ne detur lege, vel datum SC. firmetur imperium. Alioquin id obtineret, etiamſi interceſſum ſit: quod ſi fieret, nullum* [7] interceſſurum puto, cùm interceſſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit , neq; rem impeditura. *Vtvt ſit, conſules & ſi magna ſit ipſorum poteſtas, &*

[1] 5. Phil.
[2] 2. Agr.
[3] Ib.
[4] Ib.
[5] Ib.
[6] Ib.
[7] Ib.
v. c. 35. nu. 9.

[8] Ib. [8] grauis in rep. cura ac diligentia, *non sibi tamen asciscunt imperium. Est enim senatus, vel populi, quando cum* [9] hoste decreto bellum gerendum est, imperatorem deligere : & [10] rerum decertationem consulibus optimis & fortissimis committere. [11] Nam extraordinarium imperium populare atq; ventosum est: minimè nostræ grauitatis, minimè huius ordinis. [12] Factum est aliquando, vt populus deligeret imperatorem : *vt* [13] Punico tertio : ad quod populus Rom. ita sibi ipse delegit idoneum ducem P. Scipionem, vt eum tamen bellum gerere consulem vellet. Cum Aristonico bellum gerendum fuit, L. Valerio, P. Licinio consulibus. Rogatus est populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus consul & pontifex max. Flacco collegæ flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset, quam multam populus remisit, pontifici tamen flaminem parere iussit. Sed ne tum quidem populus Rom. ad priuatum detulit bellum : quamquam erat Africanus, qui anno antè de Numãtinis triũpharat: qui, cùm longè omnes belli gloria & virtute superaret, duas tamen tribus solas tulit:

[9] 11 Phil.
[10] Ib.
[11] Ib.
[12] v. cap. 23 nu. 10.
[13] 11. Phil.
Anno DCXXII.

ita populus Rom. consuli potius Crasso, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompei imperiis summi viri, atq; omnium principis, tribuni pleb. turbulenti tulerunt. Nam Sertorianum bellum à senatu priuato datum est, quia consules recusabant: cùm L. Philippus pro consulibus se eum mittere dixit, non pro consule. At enim C. Cæsari adolescẽtulo imperium extraordinarium mea sententia dedi. Ille enim mihi præsidium extraordinarium dederat. Cùm dico mihi, senatui dico, populóq; Rom. à quo resp. præsidium, ne cogitatum quidem tantum haberet, vt sine eo salua esse non posset, huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ est enim ratio, aut quì potest fieri, vt sine imperio teneatur exercitus? non igitur quod ereptum non est, id existimandum est datum. eripuisset senatus C. Cæsari imperium, nisi dedisset. milites veterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti pro rep. arma ceperant, volebant sibi ab illo imperari. legio Martia, & legio quarta, ita se contulerat ad auctoritatem sena-

Anno DCLXXV.

An. DCCX.

V. cap. 43. nu. 67.

tus, populíq; Rom. dignitatem, vt deposcerent imperatorem, & ducem C. Cæsarem. imperiũ C. Cæsari belli necessitas, fasces senatus dedit. otioso verò, & nihil agenti priuato, quando imperium senatus dedit? *Sed de his quidem hactenus. In vrbe consul imperium summum non assequitur, nisi*[14] *(quòd plerumq; in atroci negotio solet) senatus decernat, vt dent operam consules, ne quid resp. detrimenti capiat. Ea potestas per senatum more Rom. magistratui maximo permittitur, exercitum parare, bellum gerere: coërcere omnibus modis socios atq; ciues: domi, militiæq; imperium, atq; iudicium summum habere: aliter sine populi iussu nulli earum rerum consuli ius est. Dabatur verò à populo rogatione lata imperium in vrbe triumphanti eo die, quo triumphabat.* [15] Pomtinus *L. Domitio, & Ap. Claudio consulibus*, voluit triũphare. Huic obuiam Cato & Seruilius prætores ad portam, & Q. Mutius trib. Negabant enim latum de imperio: & est latum Herculè insulsè.[16] *Nam Galba prætor legem de imperio clàm ante lucem tulerat contra leges: quæ agi cum populo ante horam primam vetabant.* [17] Sed erat cum Pomtino Appius consul. Cato tamen affirmauit, se viuo

[14] Salust. in Con. Cat.

[15] ep. 17. lib. 4. ad At.

DCXCIX.

[16] Dio.

[17] d. ep. 17.

illum non triumphaturum. Id ego putaui, vt multa eiusdem, ad nihil recasurum. *Quale fuerit in re militari consulum imperium, quæ potestas, quæ disciplina declarauit* [18] Torquatus, cùm ipsi naturæ, patrióq; amori prætulerit ius maiestatis atq; imperij: [19] filium morte multauit: si sine causa, nollem me ab eo ortum tam importuno támq; crudeli. sin, vt dolore suo sanciret militaris imperij disciplinam, exercitumq; in grauissimo bello animaduersionis metu contineret, saluti prospexit ciuium, qua intelligebat contineri suam. A nostris verò [20] maximè conseruantur iura belli. C. Popilius imperator tenebat prouinciam: in cuius exercitu Catonis filius tiro militabat: quum autem Popilio videretur vnam dimittere, Catonis quoq; filium, qui in eadem legione militabat, dimisit. sed quum amore pugnandi, in exercitu remansisset, Cato ad Popilium scripsit, vt, si eum pateretur in exercitu remanere, secundo eum obligaret militiæ sacramento: quia priore amisso, iure pugnare cum hostibus non poterat. Adeo summa erat obseruatio in bello mouendo. Marci quidem Catonis senis episto-

[18] 1. de fin.

[19] Ib. An CDXIII.

[20] 1 Off. Anno DLXXXL.

la est ad M. filium, in qua scripsit se audisse eum missum factum esse à consule, quum in Macedonia bello Persico miles esset. monet igitur, vt caueat, ne prælium ineat. negat enim ius esse, qui miles non sit, cum hoste pugnare. Equidem illud etiam animaduerto, quod, qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur, lenitate verbi, tristitiam rei mitigatam. Hostis enim apud maiores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. indicant duodecim tabulæ: AVT STATVS DIES CVM HOSTE: itémq, ADVERSVS HOSTEM AETERNA AVCTORITAS. Quid ad hanc consuetudinem addi potest, eum, quicum bella geras, tam molli nomine appellare? quamquam id nomen durius iam effecit vetustas: à peregrino enim recessit, & propriè in eo, qui ferret arma
[21] Ib. contrà, remansit. [21] Ac belli quidem æquitas sanctissimè fetiali populi Rom. iure perscripta est. ex quo intelligi potest, nullum bellum esse iustum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denuntiatum antè sit, & indictum:
[22] 2. de leg. [22] in eoq;, & suscipiendo, & gerēdo, & deponendo ius plurimùm valere, & fidem,

horúmq; vt publici interpretes essent, lege sancitum esse, *vti hac nostra*: [23] FOEDERVM, PACIS, BELLI, INDVTIARVM ORATORES, FETIALES IVDICES DVO SVNTO: BELLA DISCEPTANTO. [24] Atq etiam, si quid singuli, temporibus adducti, hosti promiserint, est in eo ipso fides seruanda: vt primo Punico bello Regulus ad supplicium redire maluit, quàm fidem hosti datam fallere. Secundo autem Punico bello, post Cannensem pugnam, quos decem Annibal Romam misit adstrictos iureiurando, se redituros esse, nisi de redimendis iis, qui capti erant, impetrassent: eos omnes censores, quóad quisq; eorum vixit, quòd peierassent, in ærariis reliquerunt: nec minus illum, qui iurisiurandi fraude culpam inuenerat. Cùm enim Annibalis permissu exiisset de castris, rediit paulò pòst, quòd se oblitum nescio quid diceret: deinde egressus è castris, iureiurando se soluturum putabat: & erat verbis, re non erat. Semper autem in fide quid senseris, non quid dixeris, cogitandum.

[23] Ib.

[24] 1. Off.

An. DIL.

Anno DXXXVII.

AN LICEAT EXIRE DE *prouincia, dimittere, educere've exercitum, bellum sua sponte gerere.*

CAP. XIII.

Summa est potestas consulis: & tamen, vt non assumit, sic non dimittit sine iniussu senatus, aut populi Romani prouinciam, nec exercitum: nedum gerit à populo non susceptum bellum. [a] *C. Caßius, qui in Gallia quam sortitus erat, nihil memorabile geßit, per Illyricum ducere legiones in Macedoniam vano incœpto est conatus. Ingressum hoc iter consulem senatus ex Aquiliensibus legatis cognouit xxx. dierum frumentum militi datum, & duces, qui ex Italia itinera in Macedoniam nossent, conquisitos abductosq́. Enimuero senatus indignari, tantum consulem ausum, vt suam prouinciam relinqueret, in alienam transiret, exercitum nouo periculoso intinere inter exteras gentes duceret, viam tot nationibus in Italiam aperiret. Decernunt frequentes, vt C. Sulpitius præt. tres ex senatu nominet legatos,*

[a] Liuius lib. 43.

Anno DLXXXII.

qui eo die proficiscantur ex vrbe : & quantum accelerare possent, Caßium consulem vbicumq; sit, persequantur : nuntient, ne bellum cum vlla gente moueat, nisi cum qua senatus gerendum censuerat. [2] Ego te, Piso, non vecordem putem, qui sis ausus primùm facere (nam id est caput) deinde Torquato grauissimo & sanctissimo viro premente confiteri, te prouinciam Macedoniam, in quam tantum exercitum transportasses, sine vllo milite reliquisse? Mitto de amissa maxima parte exercitus: sit hoc infœlicitatis tuæ. dimittendi verò exercitus quam potes afferre causam? quam potestatem habuisti? quam legem? quod SC? quod ius? quod exẽplum? Ecce tibi alter, cùm fines prouinciæ tantos haberet, quantos voluerat, iis se tenere non potuit: exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam? præbuit se mercenarium comitem regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Ægiptum venit, signa contulit cum Alexandrinis. Quando hoc bellum, aut hic ordo, aut populus suscepe-rat: cepit Alexandriam. Quid aliud expectauimus à furore eius, nisi vt ad senatum tantis de rebus gestis litteras mit-

[2] In Pis. Anno DCXCVII.

Anno DCXCVIII.

v. cap. 14.9.

teret? hic, ſi mentis eſſet ſuæ, auſus eſſet (mitto exire de prouincia) educere exercitum, bellum ſua ſponte gerere, in regnum, iniuſſu populi ac ſenatus, accedere? quæ cùm plurimæ leges veteres, tum lex Cornelia maieſtatis, Iulia de pecuniis repetundis planiſſimè vetant. Sed hęc omitto. Ille, ſi non acerrimè fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amiciſſimus huic ordini, cùm & auctoritate ſenatus, & ſorte haberet, interpoſita religione ſine vlla dubitatione depoſuiſſet, eam ſibi tum aſciſcere: cùm etiam, ſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauiſſimæ legum pœnæ vetarent? *Antè hos Dolabella* [3] fecit etiam id, quod multi repræhenderunt, vt exercitum, prouinciam, bellum relinqueret, & in alienam prouinciam proficiſceretur: vt ſua vi & crudelitate hominis improbiſſimi C. Verris pericula ſubleuaret. *Si tamen de ſumma rerum agitur, ob hoc more maiorum, à legibus diſceditur.* [4] neceſſe eſt enim in conuerſione & perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, quàm moribus. *Proinde nuper ego*, ſi Brutus intellexerit plus ſe reip. profuturum, ſi Do-

[3] 3. Ver. Anno DCLXXIII.

[4] 11. Phil.

An DCCX.

labellam perſequatur, quàm ſi in Græcia maneat: aget ipſe per ſeſe, vt adhuc fecit: neq; in tot incendiis, quibus confeſtim ſuccurrendum eſt, expectabit ſenatum. nam & Brutus & Caſſius multis iam in rebus ipſe ſibi ſenatus fuit. Nec enim nunc primùm, aut Brutus, aut Caſſius ſalutem libertatémq; patriæ, legem ſanctiſſimam, & morem optimum iudicauit. Itaq;, ſi ad nos nihil referretur de Dolabella perſequendo, tamen ego pro decreto putarem, cùm eſſent tali virtute, auctoritate, nobilitate ſummi viri: quorũ alterius iam notus nobis eſt exercitus, alterius auditus. Non igitur Brutus expectauit decreta noſtra, cùm ſtudia noſſet: neq; enim eſt in prouinciam ſuam Cretam profectus: in Macedoniam alienam aduolauit: omnia ſua putauit, quæ vos veſtra eſſe velletis: legiones conſcripſit nouas, excepit veteres: equitatum ad ſe abduxit Dolabellæ, atq; eum nóndum tanto parricidio oblitum, hoſtem ſua ſententia iudicauit. Nam ni ita eſſet, quo iure equitatum à conſule abduceret? Quid? C. Caſſius pari magnitudine animi & conſilij præditus, nónne eo ex Italia conſilio profectus eſt,

vt prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipſe
v. cap. 39. nu. 11. ſanxit, vt omnia, quæ reip. ſalutaria eſſent, legitima & iuſta haberentur. eſt enim lex nihil aliud, niſi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria. Huic legi paruit Caſſius, cùm eſt in Syriam profectus, alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis vterentur: his verò oppreſſis, ſuam lege naturæ. Sed, vt ea veſtra quoq; auctoritate firmetur: Cenſeo ſenatui placere, C. Caſſius procos. prouinciam Syriam obtinere, vt qui eam optimo iure prouinciã obtinuerit &c. *Iſtiuſmodi etiam in motibus, itinerũ ad prouincias, ſolita non ſeruatur ratio. Interfecto Cæſare, quæ futura eſſent præuidi, cùm* [5] Trebonius
[5] ep. 10. lib. 14. At. itineribus deuiis proficiſceretur in prouinciam. *Cæteroquin, huiuſmodi profectio reprehendi ſolet. Inde ego quæſiui ex Vatinio,*
[6] In Vatin. An. DCXCI. [6] poſt quæſturam exiiſſétne legatus in vlteriorem Hiſpaniam C. Coſconio procoſ.? cùm illud iter Hiſpanienſe pedibus ferè confici ſoleat, aut, ſi quis nauigare velit, certa ſit ratio nauigandi: veniſſétne in Sardiniam, atq; inde in Africam? fuiſſétne, quod ſine SC. ipſi facere non

licuit, in regno Hyempsalis? fuissétne in regno Mastanesosi? venissétne ad fretum per Mauritaniam? quem sciret vnquam legatum Hispaniensem istis itineribus in illam prouinciam peruenisse?

MISSORVM CVM IMPErio ad senatum P. Q. R. litteræ.

CAP. XIIII.

MIssi cum imperio ad senatum litteras mittunt, non modò, si [1] quid est actum, aut gestum in illa prouincia, de quo ad senatum cum gratulatione aliqua scribi abs se oporteat: *sed alia etiam omnia, de quibus* [2] necesse est publicè scribere. *Missæ verò litteræ dantur Consuli, si est in vrbe: sin absit, ei,* [3] qui consulare munus sustinet, [4] vt recitētur, & referatur ad Senatum. *Ego, cùm in Cilicia procos. essem, omnia,* [5] quæ ad me delata essent ad Coss. Præt. Trib. pleb. S. P. Q. R. scribenda putaui. [6] Quis vnquam prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad senatum litteras miserit? *fuit hoc in Pisone nouum:* multò

[1] In Pis.
[2] ep. 1. & 2. lib. 15. fa.
[3] v. cap. 33. nu. 1.
[4] In Pis.
[5] d. ep. 1.
[6] In Pis.
Anno DCXCVI.

illud magis, appellatus est hic Vulturius Macedoniæ, si placet, imperator: ne tum quidem Paulus noster tabulas Romam cum laurea mittere ausus est: nihil vnquam ad eum ordinem scribere, quem despexerat, quem afflixerat, quem deleuerat. [7] Itaq; vt in vrbe nequior inuentus est, quàm Gabinius, sic in prouincia paulò tamen, quàm ille demissior. nam ille gurges atq; helluo natus abdomini suo, non laudi atq; gloriæ, cùm egisset aliud nihil illo exercitu, nisi vt vrbes depopularetur, agros vastaret, exhauriret domos: ausus est (quid enim ille nõ audeat?) à senatu supplicationem postulare. [8] Attamen graui plaga concidit, ignominia senatus. Quæ enim homini, in quo aliquis, si non famæ pudor, at supplicij timor est, grauior pœna accidere potuit, quàm non credi literis iis, [9] quæ rem benè gestam in bello nunciarent? hoc statuit senatus, cùm frequens supplicationem Gabinio denegauit: primùm homini sceleribus, flagitiísq; contaminatissimo nihil esse credẽdum: deinde à proditore, atq; eo, quem præsentem hostem reip. cognosset, benè rem geri non potuisse. postremò, ne deos quidem immor-

[7] Ib.

[8] de Pro. cons.

[9] Ib. v. cap. 25. nu. 32.

immortales velle aperiri sua templa, & sibi supplicari hominis impurissimi & sceleratissimi nomine.

ROMANI RELIGIO-*num, atq; cerimoniarum maximè retinentes: consulum & imperatorum sacra, ritus, auspicia: & cur hæc inuenta, ac retenta Romæ.*

CAP. XV.

[1] SVA cuique ciuitati religio est: nostra nobis: [2] *qui tam scrupulosa cura paruula quæq; momenta religionis examinamus, vt nunquam ab exactißimo cultu, cerimoniarum oculos habuisse nostra ciuitas existimanda sit. Omnia namq; post religionem ponenda semper duxit: etiam in quibus summæ maiestatis decus conspici voluit. Quapropter non dubitauerunt sacris imperia seruire. ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si diuinæ potentiæ benè & constanter fuissent famulata. His rebus imbuti ciues religionum sunt colentes: magistratus religionibus parent: Senatus*

[1] pro Flac.
[2] Val. cap. 1. lib. 1.

dubitationes de religione referri iubet ad pontifices : *hi* [3] opiniones, quas à maioribus acceperunt de diis immortalibus, ſacra, cerimonias, religionéſq; tuentur: eorúmq; iudicio, [4] quam volumus licet ipſi nos amemus: tamen, nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec deniq hoc ipſo huius gentis ac terræ domeſtico natiuóq; cenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate ac religione, atq; hac vna ſapientia, quod deorum immortalium numine omnia regi gubernaríq; perſpeximus, omnes gentes nationéſq; ſuperauimus. [5] Ego is non ſum, qui, ſi cui fortè videor pluſquam ceteri, qui æquè atq; ego ſunt occupati, verſari in ſtudio litterarum, iis delecter, aut vter omnino litteris, quę noſtros animos deterrent, atq; auocant à religione. [6] Credo tamen magna eſſe antiquorum peccata: quæ veri inueſtigandi cupidus nullo modo ferre poterit: ne ad rem gerendam ſuperſtitionem habeat, non rationem ducem. *Illius generis ſunt iſta*: [7] Sacra Iunoni Soſpitæ omnes conſules facere neceſſe eſt. [8] Noſtri duces mare ingredientes immolare hoſtiam fluctibus conſueuerunt. [9] C. Duel-

[3] 3. de Nat.
[4] de Har. reſp. ap.
[5] Ib.
[6] 1. de Nat. v. cap. 25.
[7] pro Mur.
[8] 3. de Nat.
[9] In Cat.

lius M. filius, qui Pœnos claſſe primus deuicerat, delectabatur crebro funali & tibicine. quæ ſibi nullo exemplo priuatus aſſumpſerat: tantum licentiæ dabat [10] intemperans militaris in forti viro gloria. [11] Eos quorum vita perſpecta in rebus honeſtis & magnis eſt, benè de rep. ſentientes, ac benè meritos, aut merentes aliquo honore, aut imperio affectos obſeruare, & colere debemus: nec quemquam tamen hoc errore duci oportet, vt ſi quid contra morem cõſuetudinémq; ciuilem fecerint, locutíve fuerint, idem ſibi arbitretur licere. [12] Quis noſtrum ſe dicet C. Duellio parem. [13] Conſules, cùm proficiſcuntur paludati in prouincias pleriq; frequentia ſua ipſorum egreſſum ornando atq; celebrando, ominibus bonis proſequũtur. [14] Exierũt malis ominibus atq; exſecrationibus duo Vulturij Piſo & Gabinius paludati: quibus vtinam ipſis eueniſſent ea, quæ tum homines precabantur: neq; nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neq; equitatum in Syria, & cohortes optimas perdidiſſemus. ° Dirarum obnuntiatione neglecta ---- ° *Craſſum in bella ſecutæ, Sæua tribunorum vouerunt prælia diræ.*

Anno CDXCIII.

[10] 1. Tuſc.

[11] 1. Off.

[12] pro Plãc.

[13] In Piſ.

[14] pro Sext.

Anno DCXCVI.

° I. de diuin.

° Luc. lib. 4.

Anno DCXCVIII.

15 1. de diuin — [15]In delectu consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine. [16] Parere
16 2. de diuin — tenentur religioni, nec patrium morem
17 2. de Nat. An. DIIII — contumaciter repudiare. [17] Bello Punico primo P. Cloduis cos. per iocum deos irridens, cùm cauea liberati pulli non pascerentur, mergi eos in aquam iussit, vt biberent, quoniam esse nollent. classis deuicta est. Collega eius Iunius eodem bello tempestate classem amisit, cùm auspiciis non paruisset. Itaq; Clodius à populo condemnatus est: Iunius
18 1. de diuin. Anno DXXXVI — necem sibi ipse consciuit. [18] Bello Punico secundo C. Flaminius consul iterum neglexit signa rerum futurarum: [19] non
19 2. de diuin. — paruit auspiciis: periit cum exercitu. At anno pòst Paullus paruit. num minus cecidit in Canensi pugna cum exercitu?
20 Ib. — [20] Errabat enim multis in rebus antiquitas: quam vel vsu iam, vel doctrina, vel
21 2. de leg. — vetustate immutatam videmus. [21] Dubium verò non est, quin hæc disciplina & ars augurum euanuerit iam, & vetustate, & negligentia. quæ mihi videtur apud maiores fuisse duplex, vt ad reip. tempus nonnunquam, ad agendi consilium
22 1. de di- — sæpissimè pertineret. [22] Bellicam rem administrari maiores nostri nisi auspica-

tò noluerunt. Quàm multi anni ſunt, cùm bella à proprætoribus & proconſulibus adminiſtrantur, qui auſpicia non habent? itaq; nec amnes tranſeunt auſpicatò, nec tripudio auſpicantur. Vbi eſt ergo auium diuinatio? quæ, quoniam ab iis, qui auſpicium non habent, bella adminiſtrantur, ab vrbanis retenta videtur, à bellicis eſſe ſublata. [23] Retinetur autem, & ad opinionem vulgi, & ad magnas vtilitates Reip. mos, religio, diſciplina, ius augurum, collegii auctoritas. Itaq; [24] maximum & præſtantiſſimum in rep. munus eſt augurũ, cùm eſt auctoritati coniunctum. Quid enim maius eſt, ſi de iure quærimus, quàm poſſe à ſummis imperiis, & ſummis poteſtatibus comitia tollere? concilia vel inſtituta dimittere, vel habita reſcindere? quid grauius, quàm rem ſuſceptam dirimi, ſi vnus augur ALIO DIE dixerit? quid magnificentius, quàm poſſe decernere, vt magiſtratu ſe abdicent coss? quid religioſius, quàm cum populo, cum plebe agendi ius dare, aut non dare? quid, legem, ſi non iure rogata eſt, tollere? vt Titiam decreto collegij, vt Liuias conſilio Philippi conſules & augures:

[23] Ib.

[24] 2. de leg.

nihil domi, nihil foris per magiſtratus geſtum ſine horũ auctoritate poſſe cuiquam probari. [25] Augur comitia auſpiciis vel impedire, vel vitiare poteſt ſacerdotij iure: conſul iure magiſtratus. vide ne etiam facilius. augures enim nunciationem ſolùm habent: conſules & reliqui magiſtratus etiam ſpectionem. Attamen de cœlo ſeruare non licet comitiis per leges: &, ſi qui ſeruauit, non comitiis habitis, ſed prius, quàm habeantur, debet nunciare. [26] Comitiorum ſolùm vitium eſt fulmen. Itaq; in noſtris commentariis ſcriptum habemus, Ioue tonante, fulgurante, comitia populi habere nefas eſſe. Comitiorum enim non habendorum cauſas eſſe voluerunt. [27] Igitur omnibus magiſtratibus auſpicia & iudicia dantur: iudicia, vt eſſet populi poteſtas, ad quam prouocaretur: auſpicia, vt multos inutiles comitiatus probabiles impedirent more. ſæpè enim populi impetum iniuſtum auſpiciis repreſſerunt. [28] Vetus illud Catonis admodum ſcitum eſt, qui mirari ſe aiebat, quod non rideret aruſpex, aruſpicem cùm vidiſſet? Quota enim quæq; res euenit prædicta ab iſtis: aut, ſi euenit

[25] 2. Phil.

[26] 2. de Diui.

[27] 3. de leg.

[28] 2. de Diuin.

quid afferri poteſt, cur non caſu id euenerit? Rex Pruſias, cùm Annibali apud eum exulanti pugnare placeret, negabat ſe audere, quod exta prohiberent. an tu, inquit, Carunculæ vitulinæ mauis, quàm imperatori veteri credere? Quid? ipſe Cæſar cùm à ſummo haruſpice moneretur, ne in Africam ante brumam tranſmitteret. nónne tranſmiſit? quod ni feciſſet, vnum in locum omnes aduerſariorum copiæ cõueniſſent. Quid ergo haruſpicũ reſponſa commemorem (poſſum equidem innumerabilia) quæ aut nullos habuerunt exitus, aut contrarios? at de quibuſdam exiterunt reſponſa vera.[29] poteſt veritatem caſus imitari.[30] nonnunquam etiam errorem creat ſimilitudo.[31] Non neceſſe eſt fateri, partim horum errore ſuſceptum eſſe *augurium*, partim ſuperſtitione multa fallendo. Atq; his ſuperſtitionibus etiam adiunguntur omina, ſortes, vates & ſomnia. Tota res eſt inuenta fallaciis, aut ad quęſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem.

An. DLXX.

29 Ib.
30 Ib.
31 Ib.

QVÆ IN PERFECTO requiruntur imperatore.

Cap. XVI.

[1] pro Man. [1] EGo sic existimo in summo imperatore quattuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, fœlicitatem. *quarum prima est in iis posita, quæ traduntur* [2] de exercitu, de agminibus, de signorum collationibus, de oppidorum oppugnationibus, de comeatu, de insidiis faciendis, atq; vitandis, de reliquis rebus, quæ sunt propriæ belli administrandi. quarum, qui sunt animo & scientia compotes, eos esse imperatores dicimus: vtimúrq; exẽplis Africanorum & Maximorum: Epaminondam atq; Annibalem, atq; eius generis homines nominamus. *In quibus tamen præter hæc, alia inerant ornamenta virtutum. Et ne à nostris discedamus:* [3] non Q. Maximi sapientiam, neq; illius superioris Africani in re gerenda celeritatem, neq; huius,

[2] 1 de Or.

[3] 7. Ver.

qui posteà fuit, singulare consilium, neq; Pauli rationem ac disciplinam: Neq; C. Marij vim atq virtutem, *neq; fœlicitatem Syllæ, neq; Pompei triumphos, neq; victorias Cæsaris, abs illa sola militari virtute profluxisse putandum est.* [4] Non enim illæ sunt solæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgò existimantur, labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo: [5] sed multæ sunt artes eximiæ, harum administræ comitésq; virtutum. Ac primùm, quanta innocentia debent esse imperatores? quanta deinde omnibus in rebus temperantia? quanta fide? quanta facilitate? quanto ingenio? quanta humanitate? Quæ, si quantæ fuerint in *summis imperatoribus* consideremus, *huiusmodi reperientur, vt non de imperio solùm, sed de illis contendisse videantur. Intuere res gestas Pyrrhi, &* [6] de captiuis reddendis illa præclara:

[4] pro Man.

[5] Ib.

[6] 1. Off. Anno CDLXXIII.

Nec mi aurum, nec mi pretium dederitis:
Ferro, non auro vitam cernamus vtrique,
Virtute experiamur: & hoc simul accipe dictum:

Eorundem me libertati parcere certum est.
Nec cauponantes bellum, sed belligerantes,
Vósne velit, an me regnare hera, quídve ferat sors,
Quorũ virtuti belli fortuna pepercit,
Dono ducite: dóq; volentibus cum magnis diis.

Anno CDLXXV. Regalis sane, & digna Aecidarum genere sententia. *Iam conuerte te ad Fabricium: & vide, num is Pyrrho cesserit: cùm ipsum,* [7] & grauem aduersarium, [8] & regem potentem, [9] mœnibus iam appropinquantem monuit, à veneno sibi vt caueret: ne, [10] quicum laudis certamen fuisset, eum scelere, non virtute superasse *videretur.* [11] Pone ante oculos cæteros, *qui hæc ex minimis tanta fecerunt.* sunt enim omnes pares inter se: *non modò rebus gestis & victoriis, sed imitatione maiorum ad augendum imperium eruditi.* [12] Laudat Africanum Panætius, quod fuerit abstinens, quídni laudet? sed in illo alia maiora. Laus enim abstinentiæ, non hominis est solùm, sed etiam temporum illorum. Omni Macedonum gaza, quæ fuit maxima potitus est Paulus. tantum in

[7] 3. Off. v. cap. 36. nu. 19.
[8] Ib
[9] 5. de Fin.
[10] 3. Off.
[11] 1. Parad. ap.
[12] 2. Off.

Anno DLXXXVI.

ærarium pecuniæ inuexit, vt vnius imperatoris præda finem attulerit tributorum. Nihil in domum ſuam intulit præter memoriam nominis ſempiternam. Imitatus patrem Africanus nihilo locupletior Carthagine euerſa. Quid? qui eius collega in cenſura fuit L. Memmius, nunquid copioſior, cùm Corynthum funditus ſuſtuliſſet? Italiam ornare, quàm domum ſuam maluit: quamquam Italia ornata, domus ipſa mihi videtur ornatior. [13] Quæris prestantiorem virtute, prudentia, æquitate C. Mario, [14] qui, ne militem quidem habere voluit niſi pudicum? *abſtinentiorem Sceuola, qui Aſiæ tanta integritate præfuit,* [15] *vt ſenatus deinceps in eam prouinciam ituris magiſtratibus exemplum, atq; formam officij Sceuolam decreto ſuo proponeret? Imperatorum continentiam ſequebantur milites: non* [16] agros, oppidáve ciuium, *aut prouincialium*, *cùm* itinera imperatores facerent, vaſtabant: non hibernis *ſociorum* ciuitates delebant. quæ magis ex *eorum*, *qui nunc cum imperiis mittuntur* contentione, quàm ipſa per ſeſe cognoſci, atq; intelligi poſſunt. *Quantas* propter auaritiam imperatorum calamitates, quo-

An. DCVII.

[13] pro Bal.

[14] Ep. ad Oct.

[15] Val. cap. vlt. lib. 8.

An. DCLIX.

[16] pro Man. ap.

cumq; ventum ſit, noſtri exercitus ferant, quis ignorat? neq; enim poteſt exercitum is continere imperator, qui ſeipſum non continet: neq; ſeuerus eſſe in iudicando, qui alios in ſe ſeueros eſſe non vult. Hîc miramur *illos antiquos* tantùm excelluiſſe, quorum legiones ſic itinera fecerunt, vt non modò manus exercituum, ſed ne veſtigium quidem cuiquam pacato nocuiſſe diceretur. Iam verò *ſic* milites, hibernabant, non modò, vt ſumptum facerent in militem, nemini vis afferretur, ſed ne cupienti quidem cuipiam permitteretur. Hyemis enim, non auaritiæ perfugium maiores noſtri in ſociorum atq; amicorum tectis eſſe voluerũt. Ita faciles aditus *ad imperantes* priuatorum, ita liberæ querimoniæ de aliorum iniuriis fuerunt, vt ij, qui dignitate principibus excellebant, facilitate pares infimis eſſe viderentur. Iam quantum conſilio, quantum dicendi grauitate & copia valuerunt, in quo ipſo ineſt quædam dignitas imperatoria, *vetera teſtantur monumenta. Etenim vir præſtans ingenio,*

——ductórque placebat,

Claud Bello Getico. *Non, qui præcipiti traheret ſimul omnia caſu:*

Sed, qui maturo, vel læta, vel aspera rerum
Consilio momenta regens, nec tristibus impar,
Nec pro successu tumidus, spatiúmq; morandi
Vincendiq́; modum mutatis nosset habenis.

Atqui [17] existimo, cùm *ex his non pauci* in omni genere ac varietate artium etiam illarum, quæ sine summo otio non facilè discuntur, excellerent: tum singularem quandam laudem eorum, & præstabilem fuisse scientiam in fœderibus, pactionibus, in vniuerso deniq; iure belli ac pacis. nisi fortè, quæ nos libri docent in vmbra & otio, ea *summos imperatores*, neq;, cum requiescerent, litteræ: neq; cùm rem gererent, res ipsæ docere potuerunt. Fidem verò ipsorum inter socios, quantam existimatam putas, quam hostes omnium gentium sanctissimam esse iudicarint? *Et ne in re nota consumam tempus exemplis, vnum modò ponam, vt quæ fuerit opinio crudelissimi hostis de fide nostrorum appareat.* [18] *Ingenti Pœnorum classe circa Syciliam deuicta, duces eius fractis animis consilia petendæ pacis agitabant. Quorum dux Hamilcar, ire se ad coss. negabat audere: ne eodem modò catenæ sibi inijcerentur, quo ab ipsis Cornelio Asinæ fuerant iniectæ. Hanno autem certier*

17 Pro Balb. ap.

18 Val. cap. 6. lib. 6. an. DXI.

Romani animi nihil tale timendum ratus. maxima cum fiducia ad colloquium eorum tetendit: apud quos, cùm de fine belli ageret, & tribunus militum ei dixisset, posse illi meritò euenire, quod Cornelio accidisset: vterq; consul tribuno tacere iusso, Isto te, inquit, Hanno metu fides ciuitatis nostræ liberat. Claros illos fecerat tantum hostium ducem vincire potuisse: sed multò clariores fecit, noluisse, [19] Humanitate iam tanta erant imperatores nostri, vt difficile dictu sit, vtrum hostes magis virtutem eorum pugnantes timuerint, an mansuetudinem victi dilexerint. *Insignis est illa Q. Metelli: qui* [20] *Celtibericum in Hispania gerens bellum, quum vrbem Centobricam obsideret, & iam admota machina partem muri, quæ sola conuelli poterat, disiecturus videretur, humanitatem propinquæ victoriæ prætulit. nam cùm Rethogenis filios, qui ad eum transierat Centobricenses machinæ ictibus obiecissent, ne pueri in conspectu patris crudeli genere mortis consumerentur (quippe ipse Rethogenes negabat esse impedimento, quo minus etiam per exitium sanguinis sui expugnationem perageret) ab obsidione discessit. Quo quidem tam clementi facto, etsi non vnius ciuitatis mœnia, om-*

19 Pro Man. ap.

20 Val. cap. 1. lib. 5. An. DCXI.

nium tamen Celtiberarum vrbium animos cepit, effecitq́, vt ad redigendas eas in ditionem populus Ro. non multis ſibi obſidionibus opus eſſet. [21] Et quoniam auctoritas multum in bellis quoque adminiſtrandis, atq; imperio militari valet, certè nemini dubium eſt, quin ea in re *& noſtri veteres præſtiterint, & omnes magni imperatores præſtare debeant.* Vehementer autem pertinere ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocii de imperatoribus exiſtimant, quis ignorat? cùm ſciamus homines in tantis rebus, vt aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famæ, quàm aliqua certa ratione commoueri. De fœlicitate, quam præſtare de ſe ipſo nemo poteſt, meminiſſe & commemorare de aliis poſſumus, ſicut æquum eſt hominẽ de poteſtate diuina, timidè & pauca dicenda ſunt. Ego enim ſic exiſtimo: Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis imperatoribus, non ſolùm propter virtutem, ſed etiam propter fortunam, ſæpius imperia mandata, atq; exercitus eſſe commiſſos. Fuit enim profectò quibuſdam ſummis viris, quædam ad amplitudinem, & ad gloriam, & ad

[21] Pro Mau. ap.

res magnas benè gerendas diuinitus adiuncta fortuna, siue fœlicitas: *quam nostri semper expetiuerunt, ac expetunt: eamque*
[22] Liu.lib. 39. *vt consequantur, magistratus in* [22] *solenni carmine precationis, quod præfari solent, priusquam populum alloquantur, optant & precantur, vt quod suscipitur,* SENATVI,
[23] pro Mur. [23] POPVLO PLEBIQVE RO. BENE ATQVE FŒLICITER EVENIAT. *Hoc amplius, in au-*
[24] Ser. in XII. Æn. *gurum* [24] *precationibus euentus rei bonæ poscitur,* VT MELIVS IVVET, MELIVS FORTVNET. *In prisca censorum precatione poscebatur, vt res fierent meliores: siquidem, vt augeretur imperium precabantur. Mode-*
[25] Val. Cap. 1. lib 4. *stè & sapienter* [25] *Africanus posterior, cùm censor lustrum conderet, inque solito fieri sacrificio scriba ex publicis tabulis solenne ei*
an. DCXI. *precationis carmē præiret, quo dii immortales,* VT POPVLI RO. RES MELIORES AMPLIORESQ; FACERENT, *rogabantur: Satis, inquit, bonæ ac magnæ sunt: itaq; precor, vt eas perpetuò incolumes seruent. Ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iussit. Qua votorum verecundia deinceps censores in cōdendis lustris vsi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum Romano imperio petendum fuisse, cùm intra septimum lapidem triumphi quærebantur: maiorem*

maiorem autem totius terrarum orbis partem poßidenti, vt auidum esset quidquam vltrà appetere, ita abundè fœlix, si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Censuit etiam fortasse Scipio, [26] non oportere populum Ro. omnium regnorum appetentem videri: [27] difficile esse omnia concupiscenti seruare æquitatem, quę est iustitiæ maximè propria. [28] Quod si omnes populi, penes quos sit imperium, ipsiq; Ro. qui orbem totum possedêre, iustitiam sequi velint, ac suum cuique restituere, quod vi & armis occupauerunt, ad casas, & ægestatem reuerterentur: [29] nedum *tenerent* illud imperium orbis terræ, cui imperio omnes gentes, reges, nationes, partim vi, partim voluntate consensêrunt: cùm aut armis, aut liberalitate à populo Ro. superati essent. *Sed vt redeam ad imperatorem, & in eo desinam:*

[26] 2. Agr. vi cap. 23. nu. 128.
[27] 1. Off.
[28] 3. de Rep.
[29] 4. ad Her.

[30] *Ipse manu sua pila gerens, præcedit anheli*
Militis ora pedes: monstrat tolerare labores,
Non iubet: & nulla vehitur ceruice supinus:
Carpenteq; sedens somni parcißimus ipse est.
Vltimus haustor aquæ: cùm tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare iuuentus,
Stat, dum lixa bibat. cogit tolerare labores

[30] Lucan. lib. 9.

Summa ducis virtus, qui nuda fusus arena
Excubat, atque omni fortunam prouocat hora.

DE NOMINE AMPLISsimi honoris beneficijq; , & nomine virtutis atq; victoriæ : de donis militaribus, ac iure imperatorio.

CAP. XVI.

[1] 4. Phil.
[2] un. 28. v. cap.
[3] 2. Tusc.
[4]. 14. Phil.
[5] Ep. 10. lib. 2. f.
[6] Cæs l. 2. de Bel. ci.
[7] 14. Phil.
[8] 2. Agr.

[1] IMperatores instructa acie solent, quamquam paratissimos milites ad præliandum videant, eos tamen adhortari : [2] hi locum tenere, [3] contemnere vulnera, accipere plagam malle, quàm turpiter vitare : [4] Mars ex acie fortissimũ quemq; pignerari: illi [5] victoria iusta, imperatores appellari, [6] *exercitus acclamatione*. [7] habent quidem amplissimi honoris nomen, cùm sunt consules: sed alterum nomen beneficii est populi Ro. alterum virtutis, atq; victoriæ. *Iidem* [8] prędas *solent*, ac manubias suas, partim in monumenta deorum immortalium, atq; in vrbis ornamenta, *partim in milites*

conferre : ex [9] hoſtium ſpoliis, è victoria, ex prȩda, aut manubiis donationes conſtituere, concione donandi cauſa aduocata: [10] *milites, prout cuiuſq; virtus in pugna fuit,* [11] donare virtutis ergò. [12] Præfatio *autem* donationis vetus, atq; imperatoria *hæc eſt*: QVANDO TV IN PRÆLIO, IN BELLO, IN RE MILITARI - OB HAS RES, QVONIAM TE VIRVM FORTEM-- --HOC - DONO. Sæpè *etiam* noſtri imperatores ſuperatis hoſtibus, optimè rep. geſta ſcribas ſuos annulis aureis in concione donarunt. [13] Ius imperatorium, quod ſemper omnibus imperatoribus eſt conſeruatum, *tantum, ac tale eſt, vt, vbi bellum geritur, omnium rerum ſit imperatoris iudicium : ad eumq́ pertineat* legum datio, captorúmq; agrorum ipſius virtute cognitio. *Hinc ego contra legem Agrariam Rulli :* [14] Itane verò ? non legibus datis; non auditis verbis imperatoris, nóndum deniq; bello confecto, cùm rex Mithridates amiſſo exercitu; regno expulſus, tamen vltimis terris aliquid etiam nunc moliatur; atq; ab inuicta Cn. Pompei manu Mæotide, & illis paludibus, & itinerum anguſtiis, atq; altitudine montium defendatur : cùm im-

[9] 5. Ver.
[10] Liuius lib. 24.
[11] de Opt.
[12] 5. Ver.
[13] 2. Agr.
[14] Ib. An. DCXC.

perator in bello vexetur: in locis autem illis etiam nunc belli nomen reliquum sit: eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne iudicium & potestas more maiorum debet esse, decemuiri vendent? in eius prouincia vendent manubias imperatoris? Neq; in hoc solùm inest contumelia, quæ vehementer, & insignis est, & noua: vt vlla res parta bello, nóndum legibus datis, etiam tum imperatore bellum administrante, non modò venierit, verumtiam locata sit. Plus spectant homines certè, quàm contumeliam. sperant aliquid de eius exercitu, copiis, gloria detrahi posse. putant, si quam spem in Cn. Pompeio exercitus habeat aut agrorum, aut aliorum commodorum, hunc non habiturum, cùm viderit earum rerum omnium potestatem ad decem viros esse translatam. *Non est omittendum quod præterij*, [15] imperatorem agros de hostibus captos consecrare.

[15] Pro domo.

DE PRÆMIIS ET HONO-ribus, ab imperatoribus, exteris decerni solitis.

CAP. XVII.

IMperatores nostri, non solùm Romanis, sed etiam exteris, qui in bellis vsui sunt, præmia tribuere solent: principibus regum appellationes, aliis ciuitatis iura. Scipio parta de Syphace victoria [1] *in tribunal ascendit, & concionem aduocari iußit. ibi Masinissam primum regem appellatum, eximiisq; ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, sella curuli, & Scipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. Addit verbis honorem, neq; magnificentius quicquam triumpho apud Ro. neq; triumphantibus ampliorem eo ornatu esse, quo vnum omnium externorum dignum Masinissam populus Ro. ducat. Lælium deinde & ipsum collaudatum aurea corona donat, & alij militares viri, prout à quoq; nauata opera erat, donati.* [2] Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximè gestis, ciui-

[1] Liu. lib. 30. An. DLI.

[2] pro Bal.

tate donauit cohortes duas vniuerſas Camertium: Heraclienſium legionem P. Craſſus: Maſſilienſem Ariſtonem Sylla: idem heros LX. Gaditanos: Q. Metellus pius Q. Fabium Saguntinum: M. Craſſus homo, cùm grauitate & prudentia præſtans, tum vel nimium parcus in largienda ciuitate, Aletrinenſem fœderatum. Etenim, cùm ceteris præmiis digni ſunt, qui ſuo labore & periculo noſtram remp. defendunt: tum certè digniſſimi ſunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua, pericula ac tela ſubierunt. Itaq; [3] & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, ceteris prouinciis multos, ciuitate donatos videmus: &, qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſsẽt, & magno vſui reip. noſtræ fuiſſent, ſcimus ciuitate eſſe donatos: ſeruos deniq;, quorum fortuna, & conditio infima eſt, benè de rep. meritos perſæpè libertate, id eſt, ciuitate, publicè donari videbamus. [4] Atqui vtinam, qui vbiq; ſunt propugnatores huius imperii, poſſent in hanc ciuitatem venire, & contrà oppugnatores reip. de ciuitate exterminari. Neq; enim ille ſummus Poëta noſter Annibalis illam magis cohortationem, quàm commu-

Ib. v. cap. 24. nu. 44. 45.

[4] Ib.

nem imperatorum omnium voluit esse, Hostem, qui feriet, mihi erit Carthaginensis. Quisquis erit cuiati siet - id habent omnes leue, & semper habebunt. Itaq; & sibi vndiq; fortes viros asciuerunt, & hominum ignobilium virtutem persæpè nobilitatis inertiæ pretulerunt. Audebo etiam hoc contendere, nunquam esse condemnatum, quem constaret ab imperatore nostro ciuitate donatum. [5] T. Matrinus, vnus ex iis, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit causam ex colonia Latina, in primis firma & illustri: quem, cùm disertus homo L. Anthistius accusaret, cùm lege Appuleia coloniæ non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, vt in singulas Colonias ternos ciues Romanos facere posset, negabat hoc beneficium, re ipsa sublata, valere debere. Sed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, vt non per L. Crassum affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse verbis, causam illam grauitate sua defenderit, & probarit. *Graue fuit, & nouum hoc iudicium: nullus imperator ante Marium huiusmodi causam dixerat: nulli iudices, qui de re simili iudicauerunt.* [6] Vultus C.Ma-

[5] Ib.

[6] Ib.

rij, vox ille imperatorius, ardor oculorum, recentes triumphi, præsens valuit aspectns, valuit auctoritas, valuerunt res
[7] Ib. gestę? [7] Quis enim esset, qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu delectum virtutis, qui sociis, qui fœderatis, in defendēda rep. nostra, spem præ-
[8] Ib. miorum eripi vellet? *quis* [8] impedire, quo minus per populum Ro. beneficiorum virtutis causa tribuendorum potestatē imperatoribus nostris deferamus.
[9] Ib. *Equidem ipsorum est, rem benè gerentes ornare, &* [9] propositis præmiis elicere fortissimum quemq;, ad subeunda pro salute nostra pericula. *Celebris est Siciny Dentati militaris virtus, ac viro forti habi-*
[10] Gel. cap. II. lib. 2. *ti honores.* [10] *Is pugnasse dicitur centum & xx. prœliis: cicatricem auersam nullam; aduersas quinque & xl. tulisse: coronis esse donatum aureis octo, obsidionali vna, muralibus tribus, ciuicis xiiij. torquibus tribus & lxxx. armillis plus centum lx. hastis duodeuiginti, phaleris item donatum quinquies viciesq;: populi militaria dona habuisse multiiuga, in his prouocatoria pleraq;: triumphasse cum imperatoribus suis triumphos nouem.*

QVO MODO FIRMANtur concessa ab imperatoribus regia beneficia, leges datæ pacis, & fœdera.

Cap. XVIII.

IMperatorum in re militari summum est imperium: ius magnũ in rebus bello partis. si tamẽ regia cõcesserint nomina, aut insignia, vel recuperata captáve restituerint, vel donouarint adempta victis regna, oppida, agros aut prouincias: patribus agi solent gratiæ, atq;, vt firmentur, à senatu postulari. [1] *Legati Masinissæ in senatum introducti per P. Æmilium præt. gratulati primùm senatui sunt, quòd P. Scipio prosperè res in Africa gessisset: deinde gratias egerunt, quòd Masinissam non appellasset modò regem, sed fecisset, restituendo in paternum regnum: in quo post Syphacem sublatum, si ita patribus visum esset, sine metu & certamine esset regnaturus: deinde, quòd collaudatum pro concione amplissimis decorasset donis: quibus ne indignus esset, & dedisse operam Masinissam, & daturum esse: petere, vt regium*

[1] Liu. lib. 30. An. DL.

nomen, ceteráq; Scipionis beneficia & munera; senatus decreto confirmaret. Ad ea responsum legatis, rerum gestarum in Africa prosperè, communem sibi cum rege gratulationem esse. Scipionem rectè, atq; ordine videri fecisse, quòd eum regem appellasset: & quicquid aliud fecisset, quod honori foret Masinissæ, id patres comprobare, atq; laudare. Sagunto à Scipionibus restituto, Saguntini per legatos à senatu postulauerunt: vt, quæ ipsis [2] *commoda tribuerant imperatores Romani, ea rata atq; firma perpetua auctoritate faceret. Hæc de beneficiis. Pacis, & fœderum grauior est conditio: vt quæ, non nisi suffragiis comprobata populi, pia & æterna habentur. testis, repudiata pax Caudina, fœdúsq; Numantinum. Aliis cautum melius.* [3] Antiochus ille maguus, magna belli contentione terra maríq; superatus, *ad Scipionem consulem oratores misit, qui de pace agerent. Scipio conditiones tulit:* [4] *legatos tamen Romam mitti placuit. M. Aurelius Cotta legatus L. Scipionis, cum Antiochi legatis, & Eumenes rex Rhodiiq́ Romam venerunt. Cotta in senatu primùm, deinde in concione iussu patrum, quæ acta in Asia essent, exposuit. Tunc omnium primùm Eumeni senatus datus est. Post Rho-*

[2] Id. lib 28. An. DXLVIII

[3] pro Sex. An. DLXIIII

[4] Liu. lib. 37.

dios, Antiochi legati vocati sunt. Ii vulgato petentium veniam more, errorem fassi regis, obtestati sunt P. C. vt suæ potius clementiæ, quàm regis culpæ, qui satis supérq; pœnarum dedisset, memores consulerent: postremò pacem datam à L. Scipione imperatore, quibus legibus dedisset, confirmarent auctoritate sua. & senatus eam pacem seruandam censuit, & paucos post dies populus iussit. [5] Magnus ille rex Asiæ, posteà quàm à Scipione deuictus, Tauro tenus regnare iussus esset, omnemq; hanc Asiam, quę est nunc nostra prouincia, amisisset, dicere est solitus, benignè sibi à populo Ro. esse factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur. [6] Agitabatur sæpè in senatu, nonnumquam ex Rostris, possidere agros in ora maritima Hyempsalem, quos P. Africanus populo Ro. adiudicarit: & tamen posteà per C. Cottam consulem cautum esse fœdere. Hoc quia foedus populus non iusserit, habet aliquam dubitationum: & verebatur Hyempsal, vt satis firmũ esset, & ratum. [7] Duris temporibus reip. nostræ, cùm præpotens terra mariq; Carthago, nixa duabus Hispaniis, huic imperio immi-

[5] pro Deiot

[6] 2. Agr.

[7] pro Bal. An. DXLI.

neret, & cùm duo fulmina nostri imperii subitò in Hispania Cn. & P. Sciopiones extincti occidissent : L. Martius primipili centurio, cum Gaditanis fœdus icisse dicitur. Quod cùm magis fide illius populi, iustitia nostra, vetustate denique ipsa, quàm aliquo publico vinculo religionis teneretur : sapientes homines, & publici iuris periti Gaditani, M. Lepido, Q. Catulo consulibus à senatu de fœdere postulauerunt. tum est, cum Gaditanis fœdus, vel renouatum, vel ictum : de quo fœdere, populus Ro. sententiam non tulit, qui iniussu suo nullo pacto potest religione obligari. Ita Gaditana ciuitas, quod beneficiis erga remp. nostram consequi potuit, quod imperatorum testimoniis, quod vetustate, quod Q. Catuli summi viri auctoritate, quod iudicio senatus, quod fœdere consecuta est : quòd publica religione sanciri potuit, id abest : populus enim se nusquam obligauit. [9] Gaditani tamen, & veterem illam speciem fœderis Marciani semper omni sanctiorem Marte duxerunt, & hoc foedere Catuli, senatúsq; auctoritate, se nobiscum coniunctissimos esse arbitrati sunt, & si nullum po-

v cap. 43. nu. vlt.

An. DCLXXV.

9 Ib.

puli noſtri iuſſum haberent. *Nec tamen dixerim iſtud* [10] fœdus ſacroſanctum eſſe. primùm enim tale eſſe nihil poteſt, niſi quod populus, plebéſve ſanxiſſet: deinde ſanctiones ſacrandę ſunt, aut genere ipſo, aut obteſtatione legis, aut poena: cùm caput eius, qui contrà facit, conſecratur. Nihil omninò vnquam de iſto fœdere ad populum, nihil ad plebem, neq; lege, neque pœna latum eſſe dico. Nec verò hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum pertinet; neque enim eſt meum, contra ius optimè meritæ ciuitatis, contra opinionem vetuſtatis, contra auctoritatem ſenatus, dicere. *Sed cùm in multis, hoc vnum reperiatur fœdus, quod populus auctoritate ſenatus, commendatione & iudicio vetuſtatis, velut voluntate ſua comprobat, etiamſi ſuffragiis non comprobarit, cur id faciat exquirimus? an quia Gaditani* [11] à principio ſui generis, ac reip. ab omni ſtudio ſenſúq; Pœnorum, mentes ſuas ad noſtrum imperium, noménq; flexerunt? quos cùm maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluſerunt, claſſibus inſecuti ſunt, corporibus, copiis, opibus depulerunt; qui, & vetere illo, vt dixi,

[10] Ib.

[11] Ib.

fœdere, se nobiscum coniunctissimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, vt Hercules ipse itinerum ac
[22] Ib. laborum suorum, sic maiores nostri imperii, ac nominis populi Ro. terminos esse voluerunt. [12] Adiunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus, MAIESTATEM POPVLI RO. COMMVNITER CONSERVANTO. Id habet hanc vim, vt sit ille in fœdere inferior. Primùm verbi genus hoc conseruandi, quo magis in legibus, quàm in fœderibus vti solemus, imperantis est, non precantis: deinde, cùm alterius populi maiestas cõseruari iubetur, de altero siletur: certè ille populus in superiori conditione causáq; ponitur, cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. *Hic locus postulat, vt obseruetur, quod à Menippo Antiochi legato*
[13] Liu. lib. *dictum accepimus:* [13] *esse tria genera fœ-*
34. *derum, quibus, integrè paciscerentur amicitias, ciuitates, regésq;: vnum, cùm bello victis dicerentur leges: vbi enim omnia ei, qui armis plus posset, dedita essent, quæ ex iis habere victos, quibus mulctari eos velit, ipsius ius ad arbitrium esse. alterum, cùm pares bello, æquo fœdere in pacem, atq;. amicitiam venirent: tunc enim repeti, reddiq;*

per conuentionem res: &, si quarum turbata bello possessio sit, eas, aut ex formula iuris antiqui, aut ex partis vtriusq; commodo componi. tertium esse genus, cùm, qui hostes numquam fuerint, ad amicitiam sociali fœdere inter se iungendam coëant: eos neq; dicere, neq; accipere leges: id enim victoris, & victi esse. [14] *Ceterum bellis confectis, decem legati imperatoribus decerni solent, ad prouinciam constituendam, & leges victis dandas gentibus. His, vt liberè statuant,* [14] 12.Phil. [15] *permitti solet more maiorum: qui X. legatos, consilium dispensandæ cohonestandæque victoriæ, imperatoribus dederunt.* [15] Ib. [16] Atq; hoc tamen accepi, non solitos maiores nostros, eos legare in decem, qui essent imperatorum necessarii; vt nos ignari pulcherrimorū institutorum, aut negligentes potius, M. Lucullum, & L. Murenam, & cæteros ad L. Lucullum misimus. [16] Ep. 6. lib. 13. At. *Horum quamuis ea sit potestas, vt postulata ad senatum non reiiciant: & quasi senatus essent, quod iis placeat,* [17] *senatui X. legatis dicatur* placere: *tamen, quæ abs iis, & imperatore fiunt, à senatu confirmanda sunt.* [17] Liu. lib. 33. [18] *Quinctius imperator, decem legatorum ex consilio, pacis leges dedit: sed postquam redierat, postulauit, vt de his, quæ* [18] Id lib. 34. An. DLX.

cum decem legatis ipse statuisset, senatus audiret: eáq;, si videretur, auctoritate sua confirmaret.

V. Val. cap. 3. lib. 2.

DE JMPERATORE triumphante.

Cap. XIX.

[1] 3. de leg.

[1] DOMVM CVM LAVDE REDEVNTO. Nihil enim, præter laudem, bonis atq; innocentibus, neq; ex hostibus, neq; à sociis reportandum. *Imperator, parta insigni victoria, redit cum exercitu: &, senatu extra vrbem dato, res à se fortiter fœliciterq; gestas, exponit.* [2] Hostium cæsorum numerum, & militum renuntiat, atq; triumphum postulat. [3] *M. Fuluius procos. ex Ætolia rediit, & ad ædem Apollinis in senatu, cùm de rebus in Ætolia Cephaleniáq; ab se gestis disseruisset, petiit à patribus, vt æquum censerent ob remp. bene ac fœliciter gestam, & diis immortalibus honorem haberi iubere, & sibi triumphum decernere.* [4] Corona illa laurea decernitur à senatu [5] dignis, qui triumphēt. *Attamen*

[2] Ep. 2. lib. 3. ad Q. fr.

[3] Liu. lib. 39. An. DLXVI.

[4] In Pis.

[5] pro Plan.

Attamen sine magistratu, re quantumuis benè gesta, *triumphus non conceditur. nec* [6] nisi latum de imperio sit. *Qui triumphat* [7] porta introit triumphali, [8] *victore tum exercitu, præda, & captiuis. Inde curru vehitur per vrbem:* [9] captiui per triumphum ante currum ducũtur: [10] simulachra feruntur oppidorum, *item* aurum, argentúmq; *captum*: [11] in equis triumphantium prætextati potissimùm filij sedent: [12] legati in equis & tribuni: fit clamor militum, [13] IO TRIVMPHE IO. ----- [14] *Sic læta triumphum vox canit*: ---*ac* [15] in Capitolium inuehitur victor, cum illa insigni laurea.

° *Res gerere, & captos ostendere ciuibus hostes,*
Attingit solium Iouis, & cælestia tentat.

[16] Ipse autem triumphus gratissimus populo Rom. est, & iucundissimus: quia nihil est victoria dulcius. Nullum est autem testimonium victoriæ certius, quàm quos sæpè metueris, eos te vinctos ad supplicium duci videre. [17] At etiam, qui triumphant, eóq; diutius viuos hostium duces reseruant, vt, iis per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum, fructúmq; victoriæ populus Rom. percipere possit: tamen cùm de foro in Ca-

[6] ep. 17. lib. 4. Att.
[7] In Pis.
[8] Liu. lib. 39.
[9] 7. Ver.
[10] In Pis.
[11] pro Mur.
[12] In Pis.
[13] Var. lib. 5. de ling. Lat.
[14] Ouid. 1. met.
[15] de pro Cons.
° Horat. ep. 18. lib. 2.
[16] 7. Ver.
[17] Ib.

pitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent: idémq; dies, & victoribus imperij, & victis vitæ finem facit. [18] Paulus Perſæ deprecanti, ne in triumpho duceretur, in tua id, inquit, poteſtate eſt. *innuebat eum morte dedecus triumphi effugere potuiſſe. duram captiui oſtendit regis ſortem, non illuſit.* [19] Nam nec inſignis improbitas, & ſcelere iuncta, nec rurſus miſeria inſignis agitata ridetur. Facinoroſos enim maiore quadã vi, quàm ridiculi vulnerari volunt, miſeros illudi nolunt, niſi ſe fortè iactant. Parcendum eſt autem maximè caritati hominum: [20] & eorum miſereri oportet, qui propter fortunam, non propter malitiam in miſeriis ſunt. [21] Nihil eſt tam miſerabile, quàm ex beato miſer. [22] Hoc iam ferè ſic fieri ſolere accepimus, vt, regum afflictæ fortunæ, facilè multorum opes alliciant ad miſericordiam, quod regale nomen magnum & ſanctũ eſſe videatur. [23] Benè maiores noſtri hoc comparauerunt, vt neminem regem, quem armis cepiſſent, vita priuarent. Quid ita? quia, quam nobis facultatem fortuna dediſſet, iniquum erat in eorum ſupplicio conſumere, quos eadem fortuna paulò antè in

[18] 5. Tuſc. Anno DLXXXV.

[19] 2. de Orat.

[20] 2. de Inuen.

[21] In Part.

[22] pro Man.

[23] 4 ad Her.

amplissimo statu collocarat. quid quod exercitum contrà duxit? desino meminisse: quid ita? quia viri fortis est, qui de victoria contendant, eos hostes putare: qui victi sunt, eos homines iudicare, vt possit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. At ille si vicisset, num idem fecisset? non profectò tam sapiens fuisset. quid igitur ei parcis? quia talem stultitiam contemnere, non imitari consueui.

DE SENATORIIS ORNAMENTIS, *& honoribus.*

CAP. XX.

[1] MVLTA sunt imposita huic ordini munera, multi labores, multa pericula: non solùm legum, ac iudiciorum, sed etiam rumorum, atq; temporum. sic est hic ordo, quasi propositus, atq; editus in altum, vt ab omnibus ventis inuidiæ circumflari posse videatur. In hac conditione vitæ, [2] permulta sunt ornamenta, quibus ea mitigari molestia possit, locus, auctoritas, domi splendor,

[1] 5. Ver.
[2] pro Clu.

apud exteras nationes nomen & gratia, toga prætexta, sella curulis, insignia, fasces, exercitus, imperia, prouinciæ. [3] sacerdotia, triumphi: deniq; imago ipsa ad posteritatis memoriam prodita. [4] quibus in rebus maiores, cùm summum rectè factis præmium, tum plura peccatis pericula posuerunt. [5] Quis vnquam hoc senator recusauit, quin, quo altiorem gradum dignitatis beneficio populi Ro. esset consecutus, eo se putaret, durioribus legum conditionibus, vti oportere. quàm multa sunt commoda, quibus caremus? quàm multa molesta ac difficilia, quæ subimus? [6] est enim sollicitudo, & legum & iudiciorum maior metus: [7] plures sunt leges, quibus nos tenemur, ceteri sunt ordines liberati. [8] Atq;, hæc omnia tamen, honoris & amplitudinis commodis illis compensantur. *Adde in prouinciis habitum honorem: idq́; à nostris prætoribus & procos. factum*, [9] quod ipse in prouincia facere solitus sum, vt omnibus senatoribus lictores darem: quod idem acceperam, & cognoueram à summis viris factitatum. *Ab exteris etiam omnia senatori Ro. deferuntur.* [10] Ad vrbem aliquam venienti, obuiam sic procedi-

[3] pro Posth.
[4] pro Clu.
[5] Ib.
[6] pro Posth.
[7] pro Clu.
[8] Ib.
[9] ep. 21 lib. 12. Fa
[10] pro Sext.

tur, vt sit nemo, qui [11] hunc ordinem dignitate antecellere, non existimet. [12] Ecqua ciuitas est, non modò in prouinciis nostris, verùm in vltimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam inmanis, ac barbara: Rex deniq; ecquis est, qui senatorem populi Romani, [13] non salutet, [14] tecto, ac domo non inuitet, [15] regio apparatu non excipiat? [16] qui honos non homini solùm habetur, sed primùm populo Rom. cuius beneficio nos in hunc ordinem venimus (*siquidem per populum mandantur magistratus, quibus in senatum per censores legimur*): [17] deinde ordinis auctoritati: quæ nisi grauis erit apud socios, atq; exteras nationes, vbi erit imperij nomen, ac dignitas? *Hinc iampridem ego de Mamertinis questus sum, quòd* [18] me publicè non inuitauerunt: me cum dico, leue est: senatorem pop. Ro. si non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt, non homini, sed ordini. *Non sic aliæ ciuitates:* [19] Ennam cùm venissem, prestò mihi sacerdotes Cereris cum infulis ac verbenis fuerunt. [20] Cùm ad Heracleam nocte accederem, ciues cum omnibus matronis ciuitatis, & cum multis facibus mihi

[11] 4. Ver.
[12] 6. Ver.
[13] ep. 7. l. 2. At ap
[14] 6. Ver.
[15] In Som. Scip.
[16] 6. Ver.
[17] Ib.
[18] Ib.
[19] Ib.
[20] 7. Ver.

obuiam venerunt. *Ac ne vlla in re Syracusani deessent,* [21] ad me venit Heraclius, is, qui tum magistratum Syracusis habebat, homo nobilis? qui sacerdos Iouis fuisset: qui honos apud Syracusanos est amplissimus: agit mecum, & cum Q. fratri meo, vt, nobis si videretur, adiremus ad eorum senatum: frequentes esse in curia: se iussu senatus à nobis petere, vt veniremus. Primò nobis fuit dubium, quid ageremus: deinde, citò venit in mentem, non esse vitandum illum nobis conuentum, & locum: itaq; in curiam venimus. honorificè sanè consurgitur: nos rogatu magistratus assedimus: incipit is loqui, qui & authoritate, & ætate, &, vt mihi visum est, vsu rerum antecedebat Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hanc habuit primò sententiam: senatum populúmq; Syracusanum molestè grauitérq; ferre, quòd ego, cùm in cæteris Syciliæ ciuitatibus senatum, populúmq; docuissem, quid eis vtilitatis, quid salutis afferrem: & cùm ab omnibus mandata, legatos, litteras, testimoniáq; sumpsissem, in illa ciuitate nihil eiusmodi facerem: Respondi, neq; Romæ in conuentu Siculo-

[21] 6. Ver.

rum, cùm à me auxilium communi omnium legationem consilio petebatur, causáq; prouinciæ ad me deferebatur, legatos Syracusanorum affuisse: neq; me postulare, vt quicquam contra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verris statuam viderem. Quod posteaquam dixi, tantus est gemitus factus aspectu statuæ, & commemoratione, vt illud monumentum scelerum, non beneficiorum videretur. *Sed de his, quæ alio pertinent, fortasse nimium. Dignitas nostri ordinis semper fuit magna: & tamen, non nisi* [22] Megalesiis ludis, primùm, ante populi consessum, senatui locum P. Africanus iterum consul ille maior dedit. [23] Is, vt dicitur, non solùm à sapientissimis hominibus, qui tum erant, verùm etiam à se ipso sæpè accusatus est, quòd cùm consul esset cum Tib. Longo passus esset tum primùm, à populari consessu senatoria subsellia separari. *Equidem istud* [24] *præbuit sermones (sicut omnis nouitas solet) aliis tandem, quod multò antè debuerit, tributum censentibus amplissimo ordini: aliis demptum ex dignitate populi, quidquid maiestati patrum adiectum esset. interpre-*

[22] de Har.

[23] 1. Or pro Corn. An. DLIX.

[24] Liu. lib. 36. 4

tantibus: & omnia discrimina talia, quibus ordines discernerentur, & concordiæ, & libertati æquè minuendæ esse.

SENATORIS ROM. IN *decursu honorum, & ætatis flexu auctoritas, exercitationes, oblectamenta, solatia.*

CAP. XXI.

CVrsus honorum est incertus & varius, [1] ætatis certus, & vna via naturæ, eáq; simplex: suáq; cuiq; parti ætatis tempestiuitas est data. vt enim infirmitas puerorum est, ferocitas iuuenum, grauitas iam constantis ætatis: sic senectutis maturitas naturale quiddam habet, quod suo tempore percipi debeat. [2] Apex est autem senectutis auctoritas: quanta fuit primo Punico in L. Cæcilio Metello, quanta in Atilio Calatino: in quem, illud eclogium, vno ore plurimæ consentiunt gentes, populi primarium fuisse virum? notum est carmen incisum sepulchro. Quid de P. Crasso, M. Lepi-

[1] In Cat.

[2] Ib. An. CDXCV.

do, Fabio Maximo, Paulo, aut Africano loquar? quorum non in ſententia ſolùm, ſed etiam in nutu reſidebat auctoritas. Habet, habet ſenectus, honorata præſertim, tantam auctoritatem, vt ea pluris ſit, quàm omnes adoleſcentiæ voluptates. Sed in omni oratione, eam laudo ſenectutem, quæ fundamentis adoleſcentiæ conſtituta ſit. ex quo efficitur id, quod *Cato* magno quondam cum aſſenſu omnium dixit, Miſeram eſſe ſenectutem, quę ſe oratione defenderet. Non cani, non rugæ, repentè auctoritatem arripere poſſunt: ſed honeſtè acta ſuperior ætas fructus auctoritatis carpit extremos. [3] fructus autem ſenectutis eſt, [3] Ib.
antè partorum bonorum memoria, & copia: *auctoritatis fructus*, [4] grato atq; [4] 1. de leg.
honeſto ſenectutis non inertis fungi munere. [5] Habet natura, vt aliarum [5] In Cat.
omnium rerum, ſic viuendi modum. Senectus autem, ætatis eſt peractio, tanquam fabulæ: cuius defatigationem fugere debemus, præſertim adiuncta ſatietate. [6] nihil enim magis cauendum [6] 1 Off.
eſt ſenectuti, quàm ne languori ſe deſidiæq; dedat. [7] Si verò habeat aliquod [7] In Cat.
tanquam pabulum ſtudij atq; doctrinæ,

[8] Ib. níhil eſt otioſa ſenectute iucũdius.[8] Atq; hæc quidem prudentibus, & benè inſtitutis pariter cum ætate creſcunt: vt honeſtum illud Solonis ſit, quod ait verſiculo quodam, Seneſcere ſe multa indies addiſcentem: qua voluptate animi nulla certe poteſt eſſe maior: *cùm* [9] animi cultus ille ſit, quaſi quidam humanitatis cibus. [10] Equidem é Cn. Aufidio, prætorio erudito homine, oculis capto, ſæpè audiebam, cùm ſe lucis magis, quàm vtilitatis deſiderio moueri diceret. Is pueris nobis cæcus, & in ſenatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Græcam ſcribebat hiſtoriam, & videbat in litteris. *Et quoniam nihil eſt ea in ætate, quod magis prædicandũ, & præ ſe ferandum ſit, hæc ipſe de ſe, nec mẽtitur in gloriando, Cato maior.* [11] Septimus mihi liber Originũ eſt in manibus: omnia antiquitatis monumenta colligo: cauſarum illuſtrium, quaſcunq; defendi, nunc, cùm maximè orationes, conficio: ius augurium, pontificium, ciuile tracto: multùm etiam litteris Græcis vtor: Pythagoreorúmq; more, exercendæ memoriæ gratia, quid quoq; die dixerim, audiuerim, egerim, commemoro veſperi.

[9] 5. de Fin.
[10] 5. Tuſc.
An. DCLXII.
[11] In Cat.
An. DCIII.

Hæ sunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis: in his desudans atq; elaborans, corporis vires non magnopere desidero. Adsum amicis: venio in senatum frequens, vltróq; affero res multùm & diu cogitatas, eásq; tueor animi, non corporis viribus. quæ si exequi nequirem, tamen me lectulus oblectaret ea ipsa cogitantem, quæ iam agere non possem: sed vt possim, facit acta vita.[12] Hę artes esserũt fructus, nõ solùm, [12] Ib. quia numquam deserunt, ne in extremo quidem tẽpore ætatis (quãquam id quidem maximum est) verùm etiam, quia consciẽtia benè actæ vitæ, multorúmq; benefactorum recordatio iucundissima est.[13] Quid est etiam præclarius, quàm [13] 1. de Of. honoribus, & reip. muneribus perfunctum senem, more patrio sedentem in solio consulentibus respondere, ac posse dicere idem, quod apud Ennium dicat ille Pythius Apollo, se esse eum, vnde sibi, si non populi & reges, at omnes sui ciues consilium expetant,

Suarũ rerum incerti: quos mea ope ex
Incertis certos, compotésq; consilij
Dimitto, vt ne res temerè tractent
turbidas.

In nostra ciuitate amplissimus quisq; & amplissimus vir, vt ille, qui propterea sic appellatus à summo poëta est,

Egregiè cordatus homo Catus Æliu' Sextus,

Multíq; prætereà, qui, cùm ingenio au-
[14] 3. de Or. ctore sibi dignitatem reperissent, [14] fa-
cerentq; omnibus ciuibus consilij sui co-
[15] 1. de Or. piam, [15] perfecerunt, vt auctoritate plus
etiam, quàm ingenio valerent: & ad
[16] 3. de Or. eos, [16] transuerso ambulantes foro, & in
soliis sedentes domi, de omni aut offi-
[17] In Cat. cio, aut negotio referretur. [17] Venio ad voluptates agricolarum, quibus incredibiliter nostri veteres delectabantur: quæ nec vlla impediuntur senectute, & mihi ad sapientis vitam proximè videntur accedere. habēt enim rationem cum terra, quę nunquam recusat imperium: nec vnquam sine vsura reddit, quod accepit: sed alias minore, plerumq; maiore cum fœnore. [18] M. Valerium Cor-
[18] In Cat. uinum ad centesimum annum accepimus vitam produxisse: quum exacta iam ætate in agris esset, eósq; coleret. cuius
1. Cons. an. inter primum & sextum consulatum,
CDI. VI. cōs octo & quadraginta anni interfuerunt.
an. CDLIIII. Ita, quantum spatium ætatis maiores

noſtri ad ſenectutis initium eſſe voluerunt, tantus illi curſus honorum fuit. atq; huius extrema ætas hoc beatior, quàm media, quòd auctoritatis habebat plus, laboris minus. [19] Nam, & legibus, & inſtitutis, vacat illa ætas muneribus iis, quæ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri. itaq;, non modò, quod non poteſt, ſed, ne quantum poteſt quidem, cogitur. [20] In hac vita M. Curius, quum de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho triumphaſſet, conſumſit extremum tempus ætatis. In agris erant tunc ſenatores, & iidem ſenes: ſiquidem aranti L. Quinctio Cincinnato nuntiatum eſt eum dictatorem eſſe dictum. A villa in ſenatum arceſſebantur, & Curius, & ceteri ſenes, ex quo, qui eos arceſſebant, viatores nominati ſunt. [19] Ib. [20] Ib. Anno CCCXIIII.

[o] *Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia, gemmis:*
Paſcebatq́; ſuas ipſe ſenator oues.
Nec pudor in ſtipula placidam poſuiſſe quietem:
Nec fœnum capiti ſuppoſuiſſe ſuo.

[o] Ouid. I. Faſt.

[21] Illis temporibus ab aratro etiam arceſſebantur, qui conſules fierent. Atilium ſua manu ſpargentem ſemen, qui miſſi [21] pro Roſc Am.

22 2 de Or. erant, conuenerũt. [22] Sæpe audiui C. Læ-
lium ſemper ferè cum Scipione ſolitum
ruſticari, eóſq; incredibiliter repueraſ-
cere eſſe ſolitos, cùm rus ex vrbe, tan-
quam è vinculis, euolaſſent. non audeo
dicere de talibus viris, ſed tamen ita ſo-
lebat narrare Sceuola, conchas eos, &
vmbilicos ad Caietam, & ad Laurentum
legere conſueuiſſe, & ad omnem animi
remiſſionem, ludúmq; deſcendere. Sic
enim ſe res habet, vt quemadmodum
volucres videmus procreationis atq; vti-
litatis ſuæ cauſa, fingere & conſtruere
nidos: eaſdem autem, cùm aliquid effe-
cerint, leuandi laboris ſui cauſa, paſſim
ac liberè ſolutos opere volitare: ſic noſtri
animi forenſibus negotiis, atq; vrbano
opere defeſſi, geſtiunt, ac volitare cu-
piunt, vacui cura ac labore. Mihi enim
liber eſſe non videtur, qui non aliquan-
do, nihil agit, nec poterit referre ſe in
otium: cuius fructus eſt, non contentio
animi, ſed relaxatio: quam ipſa natura
ſic appetit, vt homines, quamuis in tur-
bidis rebus ſint, tamen ſi modò homines
23 In Cat. ſint, interdum animis relaxãtur. [23] Quid
etiam eſt iucnudius ſenectute ſtipata ſtu-
diis iuuentutis. *Catoni* Cn. & P. Scipio-

nes, & L. Æmilius, & P. Africanus, comitatu nobilium iuuenum fortunati videbantur. *Et quidem, nulla re prorsus nostri senatores, in ætatis flexu magis delectabantur, quàm vt* [24] adolescentes docerent, instituerent, ad omne officij munus instruerent, illisq; traderent, quę ipsos vsus docuit. *Quo quidem opere, quid potest esse preclarius? quid reip. vtilius? cùm quæcumq; in hac ætate vitæ ratio* [25] exstiterit, eadem sit *in maturiore, atq;* in ipsa ciuitate secutura. [26] Est igitur adolescentis maiores natu vereri, exq; his deligere optimos & probatissimos, quorum consilio atq; auctoritate nitatur. ineuntis enim ætatis inscientia, senum constituenda, & regenda prudentia est. Senibus autem danda opera, vt, & amicos, & iuuentutem, & maximè remp. consilio & prudentia, quàm plurimùm adiuuent. *Hæc erant apud maiores nostros factitata. nam* [27] *senectuti iuuentus ita cumulatum & circumspectum honorem reddebat, tanquam maiores natu adolescentium communes patres essent, quocirca iuuenes, senatus die vtiq;, aliquem ex Patribus conscriptis, aut propinquum, aut paternum amicum, ad Curiam deducebant, affixiq;*

[24] Ib.

[25] 3. de leg. ap.

[26] 1. Off.

[27] Val. cap. 1. lib. 2.

valuis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerentur. quaquidem voluntaria statione, & corpora, & animos, ad publica officia sustinenda impigrè corroborabant: breuiq; processu morarum in lucem virtutum suarum, verecundia laboris meditatione, ipsi doctiores erant. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi? ne senioris aduentum discubitu præcurrerent: sublatáq; mensa priores consurgere, & abire patiebantur. Ex quibus apparet, cœnæ quoq; tempore, quàm parco, & quàm modesto sermone, his præsentibus, soliti sunt vti. Maiores natu in conuiuiis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quò ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc splendidius, quid etiam vtilius certamine? pubertas canis suum honorem reddebat: defuncta virium cursu ætas, ingredientes actuosam vitam, fauoris nutrimentis prosequebatur.

[28] Ouid. 5. Fast.

[28] Et medius iuuenum non indignantibus ipsis
Ibat: & interior si comes vnus erat.
Verba quis auderet coram sene digna rubore
Dicere? censuram longa senecta dabat.

[19] Quas

[29] *Quas Athenas? quam scholam? quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabritij, Marcelli, Fabii. Hæ fuere exercitationes nostrorum, hæc oblectamenta senectutis, hæc solatia, quibus Senatorum ætas grauior leuabatur: maximéq; suo decore seipsam sustentabat.* [30] Vt enim adolescentes bona indole præditi senum præceptis gaudent, quibus ad virtutum studia ducuntur: sic adolescentibus sapientes senes delectantur: leuiórq; fit senectus eorum, qui à iuuentute coluntur, & diliguntur. [31] Hæc enim ipsa sunt honorabilia, quæ videntur leuia atque communia, salutari, appeti, deduci, reduci, consuli: quæ, & apud nos, & in aliis ciuitatibus, vt quæq; optimè morata est, ita diligentissimè obseruantur. Lysandrum Lacedæmonium, dicere aiunt solitũ Lacedæmone esse honestissimum domicilium senectutis. nusquam enim tantum tribuitur ætati: nusquam est senectus honoratior. Quin etiam memoriæ proditum est, quum Athenis, ludis quidam in theatrum grandis natu venisset, magno consessu, locum ei nusquam à suis ciuibus datum: quum autem ad

[29] Val. l. cap. 1. lib. 2.

[30] In Cat.

[31] Ib.

Lacedæmonios accessisset, qui, legati quum essent, certo in loco consederant, consurrexisse omnes, & senem sessum recepisse: quibus, quum à cuncto consessu plausus esset multiplex datus, dixisse ex iis quendam, Athenienses scire, quæ recta essent, sed facere nolle. Multa in nostro collegio præclara, sed hoc, de quo agimus, in primis: quòd, vt quisque ætate antecellit, ita sententiæ principatum tenet: neque solùm honore antecedentibus, sed iis etiam, qui cum imperio sunt, maiores natu augures anteponuntur.

DE POTESTATE, ET iure censorum in senatoribus legendis: & interdicto istis quæstu.

v. De Censoria nota Val. cap. 4. lib. 2.

CAP. XXII.

[1] 3. de Leg. 1

CENSORES PROBRVM IN SENATV NE RELINQVVNTO: IS ORDO VITIO CARETO: CETERIS SPECIMEN ESTO. [2] Vt vitio careat ordo senatorius, & ne veniat in eum

[2] Ib.

quisquam vitii particeps, *aut tanto indignus loco*,[3] maiores nostri penes censores iudicium senatus de dignitate esse voluerunt. [4] Vti citharœdus, cùm prodierit optimè vestitus, palla inaurata indutus, cum chlamyde purpurea, coloribus variis intexta, & cum corona aurea, magni fulgoris gemmis illuminata, citharam tenens exornatissimam, auro & ebore distinctam: ipse præterea forma & specie sit, & statura apposita ad dignitatem: si, cùm magnam populo commouerit his rebus expectationem, repentè silentio facto, vocē emittat acerbissimam, cum turpissimo corporis motu: quo melius ornatus sit, & magis fuerit expectatus, eo magis derisus, & contemptus eiiciatur: ita, si quis in excelso loco, & in magnis ac locupletibus copiis collocatus, fortunæ muneribus, & naturę commodis omnibus abundabit: si virtutis & artium, quæ virtutis magistræ sunt, egebit: quo magis ceteris rebus erit copiosus, illustris, & expectatus: eo vehementius derisus, & contemptus ex omni bonorum conuentu eiicietur. *Huiusmodi ne veniat vllus in summum populi Ro. consilium, censores* [5] in

[3] pro Domo.

[4] 4 ad Her.

[5] Pro Domo.

[6] 5 de Leg. ſenatum legunt[6] ex iis, qui magiſtratum [7] In Cat. [8] pro Clu. ceperunt: *et, ne ordo al cuius improbitate prematur,* [7] è ſenatu eiiciũt[8] ſcelere contaminatum, aut aliquo dedecore infamem: *&, quem volunt, prætereunt in legendo.* [9] 3. de Leg. [9] Ille verò, etſi meus totus eſt ordo, gratiſſimámq; memoriam retinet conſulatus mei (pace bonorum dixerim) non modò cenſores, ſed dicam iudices omnes, poteſt defatigare. [10] In Cat. *Cato* [10] fortiſſimi viri T. Flaminii fratrem L. Flaminium è ſenatu eiecit, ſeptem annis poſtquam Conſul fuiſſet: inuitus fecit: ſed notandam putauit libidinem. An DLXIX. Ille enim, quum eſſet Conſul in Gallia, exoratus in conuiuio à ſcorto eſt, vt ſecuri feriret aliquem eorum, qui in vinculis eſſent damnati rei capitalis. Hic Tito fratre ſuo Cenſore, qui proximus ante *Catonem* fuerat, elapſus eſt: *Catoni* verò & Flacco, neutiquam probari potuit, tam flagitioſa, & perdita libido, quæ cum probro priuato coniungeret imperii dedecus. [11] pro Do. [11] Patrum memoria, Q. Metellus ex ſenatu cẽſor eiecit C. Atinium, qui poſteà Trib. pl. Metelli bona conſecrauit foculo poſito in Roſtris, adhibitóque tibicine. *Appius Claudius Publij*

[12] pater, ciuis egregius, dissimilísq; filio- [12] Ib.
rum, cùm de eo tribunus pl. promulgas- An.
set, adesse propter iniquitatem illius DCLXVII.
Cinnani temporis noluit: eiq imperium est abrogatum. In illo pœna legitima turpitudinem non habuit propter vim temporum. Quem, etsi nemo vnquam sanus exulem appellauit, tamen L. Philippus censor auunculum suum præteriit in recitando senatu. Nihil enim poterat dicere, quare rata non essent, quæ erant acta in ea Rep. in qua, se, illis ipsis temporibus, censorem esse voluisset. Me L. Cotta homo censorius, in senatu iuratus dixit, se, si censor tum esset, cùm ego aberam, meo loco senatorem recitaturum fuisse. *Pisone & Gabinio Coss.* [13] tacentibus, immo verò etiam [13] pro Sext.
approbantibus, lata lex est, vt censoria notatio, & grauissimum iudicium summi magistratus nemini obesset, [14] *nisi* [14] Asc. in Pis.
qui apud eos accusatus, & vtriúsq; censoris sententia damnatus esset. [15] Censorii etiam [15] pro Clu.
stili mucronem multis remediis maiores nostri retuderunt. [16] timoris enim cau- [16] Ib.
sam, non vitæ pœnam, in illa dignitate esse voluerunt: [17] neque iudicium no- [17] Ib.
minarunt, neq, proinde, vt rem iudica-

tam, obſeruarunt animaduerſionem atque auctoritatem cenſoriam: [18] ne in vnumquemque noſtrum cenſoribus poteſtatem regiam permitteret: ne ſubſcriptio cenſoria, non minus calamitatis ciuibus, quàm proſcriptio, poſſet afferre: ne cenſorium ſtilum, æquè atque dictatorium gladium pertimeſceremus. Quapropter [19] iudices, ſenatores, equiteſq; Romani, in compluribus reis, ſuæ potius religioni, quàm cenſorum opinioni paruerunt: *qui ſæpè, cùm* [20] capiti mederi deberent, rediuiam curabant. [21] Prætores vrbani, qui iurati debẽt optimum quemque in ſelectos iudices referre, nunquam ſibi, ad eam rem, cenſoriam ignominiam impedimento eſſe oportere duxerũt. Cenſores denique ipſi, ſæpenumero ſuperiorum cenſorum iudiciis (ſi iſta iudicia appellari vultis) non ſteterunt: atq; etiam ipſi inter ſe cenſores, ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur, vt alter alterius iudicium, non modò reprætendat, ſed etiam reſcindat, vt alter de ſenatu mouere velit, alter retineat, & ordine ampliſſimo dignum exiſtimet: vt alter in ærarios referri, aut tribu moueri iubeat, alter vetet. [22] *Appius Claudius*

[18] Ib.

[19] Ib.

[20] pro Roſ. Am. ap.

[21] pro Clu.

[22] Liu. lib. 9. An. CCCCXLI.

censor senatum primus libertinorum filijs lectis inquinauit. [23] Lentulus Popilium, quòd erat libertini filius, in senatum non legit: locum quidem senatorium ludis, & cetera ornamenta reliquit, & eum omni ignominia liberauit. *Quare, si censor censoris opinione standum non putet,* [24] vt vitio careat ordo, difficile factu est, nisi educatione quadam & disciplina, *aut consuetudine* [25] vitæ maximè disiunctæ à cupiditate, & cum officio coniunctæ: *qualis fuit illa maiorum* [26] parsimoniæ, diligentiæ, iustitiæ magistra: quum [27] in agris erant senatores, & à villa in senatum arcessebantur. [28] Virtus, probitas, integritas *in senatore legendo, tum spectabatur: non etiam census.* Sed [29] cùm duæ res sint, quæ possunt homines ad turpe compendium commouere, inopia atque auaritia: *nunc in Rep* [30] omnibus gentibus, ac nationibus imperante, *censor etiam inquirit, num lectus aut legendus in ea sit conditione vitæ,* [31] qua ordinem tueri possit? Grauissimum autem est, cùm superior factus sit ordine, inferiorem esse fortuna: *vilissimum* [32] sibi turpes quæstus proponere: [33] quum isti ordini, ne honestus quidem possit es-

[23] pro Clu.
[24] 3. de Leg.
[25] pro R. Am ap.
[26] Ib.
[27] In Cat. v. c. 3 nu. 18 20.
[28] pro Plan. v. cã. 35. n. 9.
[29] 4 ad Her.
[30] pro Manil.
[31] Ep. 5. l. 13. F. ap.
[32] 4. Ver.
[33] 6. parad.

[34] pro Clu. se vllus. [34] Habebítne *nostris temporibus* censore sciente & vidente, curia senatorem, populus Ro. iudicem, resp. ciuem sine ignominia quenquam, qui ad perniciem innocentis fidem suam, & religionem pecunia commutarit: quum [35], si vel fides quid attulerit religionis, opus censorium sit: *et apud veteres*, [36] præfectus moribus, magister veteris disciplinæ non retinuerit quenquam sciens *in senatu, sordido addictum quæstui*: [37] aut aliis rebus, in quibus peccata maxima non insunt, noxias tamen afferunt, *contaminatum. Iam, vt infamiæ & flagitiorum sordes transeam, & simul leges rogatas de pecunia* [38] capta, conciliata, per emissarios quæsita: de [39] quæstibus, qui sordidi sunt, hæc ferè accepimus. Primùm improbantur ij quæstus, qui in odia hominum incurrunt, vt portitorum & fœneratorum. Illiberales autem & sordidi quæstus mercenariorum omnium, quorum operæ, non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces auctoramentum seruitutis. Sordidi etiam putandi, qui mercantur à mercatoribus, quod statim vendant carius. Nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur.

[35] 2. de Or.
[36] pro Clu.
[37] in frag. Hort.
[38] 5. Ver.
[39] 1. Off.

Nec verò quicquam eſt turpius vanitate: opificéſq; omnes in ſordida arte verſantur. Nec enim quidquam ingenuum poteſt habere officina: miniméq; hæ artes probandæ, quæ miniſtræ ſunt voluptatum. [40] Turpe, criminoſum, inuidioſum putabatur, [41] nec licuit ædificare nauem ſenatori: antiquæ ſunt iſtæ leges & mortuę, quemadmodum Hortenſius ſolet dicere, quæ vetant. Fuit iſta repræhenſio quondam, fuit iſta ſeueritas in iudiciis, vt iſtam rem accuſator in magnis criminibus obiiciendam putaret: Quid tibi naui opus fuit: cui, ſi quò publicè proficiſceceris, & præſidii, & vecturæ cauſa ſumptu publico nauigia pręberentur? priuatim autem, nec proficiſci quoquam potes, nec arceſſere res tranſmarinas ex iis locis, in quibus tibi mercari nihil licet. [42] Nolo eundem imperatorem, & portitorem eſſe terrarum. [43] Videte maiorum diligentiam, qui ea, quæ paruis in rebus accidere poterant, prouidebant: nauem, argentum dabant de publico; veſtem præbebant legibus: nos in prouinciis ab emptionibus remouerunt: ne mercatores, cum imperio ac ſecuribus, in prouincias

[40] 7. Ver.
[41] Ib.
[42] 4. de Rep.
[43] 6. Ver.

44 4 de Rep. mittere viderentur. [44] Optimum autem, & in priuatis familiis, & in rep. vectigal duco esse parsimoniam: Qua [45] maiores nostri ex minima tenuissimaq; rep. maximam, & florentissimam nobis reliquerunt: suos enim agros studiosè colebãt, non alienos cupidè appetebant. Quibus rebus, & agris, & vrbibus, & nationibus remp. atque hoc imperium, & populi Ro. nomen auxerunt. Hæc etiam eo profero, vt intelligatur, *quod paulò ante diximus*; maiores nostros, summos viros clarissimósq; homines, qui omni tempore ad gubernacula reip. sedere debebant, tamen in agris quoq; colendis, aliquantum operæ temporísq; consumpsisse: [46] quòd omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil sit agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine, nihil libero dignius.

45 pro R. Am.

46 1. Off.

47 Claud. de senatore Veronensi.

[47] *Fœlix, qui propriis æuum transegit in aruis:*
Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem.

DE AVCTORITATE, ET *cognitione Romani ſenatus.*

CAP. XXIII.

[1] POteſtas in populo, auctoritas in ſenatu eſt [2] publicæ ſalutis mentiſq; principe, [3] reip. cuſtode, præſide, propugnatore. [4] Summum enim eſt populi Ro. populorúmq;, & gentiū omnium ac regum conſilium, ſenatus: [5] cui populus ipſe moderandi, & regendi ſui atq; reip. poteſtatem, quaſi quaſdam habenas tradidit. [6] *ſed ita temperauit, vt ſenatus, neq; de capite ciuis Romani ſtatuat, neq, leges ferat, neq; creet magiſtratus, neq; faciat, quo minus ſenatuſconſultis intercedi poßit, neq; de bello aut indicendo, aut facienda pace, ſine populo decernat: etſi in maioribus comitiis, legibuſq; ferendis, eius interponatur auctoritas: & belli atq; pacis, patres fiant auctores: eorúmq; ſit de bello rogationem ad populum ferri iubere.* [7] *M. Iuuencius Talua prætor, nouo maloq; exemplo, antè non conſulto ſenatu, non conſulibus certioribus factis de ſua vnius ſententia roga-*

[1] 3. de Leg.
[2] de Har.
[3] pro Sext.
[4] pro Do.
[5] 1. de Ora.
[6] Dy. Hal.
v. nu. 124.
[7] Liu. li. 45.
An. DLXXVI

tionem tulit, VELLENT IVBERENTNE RHODIIS BELLVM INDICI: *cùm antè semper prius senatus de bello consultus*
[8] 4. ad Her. *esset, deinde ad populum latum.* [8] Equidem senatus officium est consilio ciuitatem iuuare: magistratus officium, opera & diligentia consequi voluntatem senatus: populi officium, res optimas & homines maximè idoneos suis sententiis deligere, & probare: *atq; pati se à senatu regi. Et verò huius* [9] iudicium, semper
[9] pro Bal. est iudicio populi sic comprobatum, [10]
[10] In Vat. vt nuntios pacis ac belli, curatores, interpretes, bellici consilii auctores, ministros muneris prouincialis, more maiorum deligere posset. *Vnus in hac ciuitate*
[11] Ib. *post vrbem conditam* [11] patriæ parricida
An. DCXCIIII. inuentus est: qui sperasse tentasséq; videtur, vt patres conscripti ex Rep. funditus tollerentur: cùm, ne hoc quidem senatui relinquebat, quod nemo vnquã ademit, vt legati ex eius ordinis auctoritate legarentur. Eripuerat senatui prouinciæ decernendæ potestatem, imperatoris deligendi iudicium, ærarii dispensationem: quæ nunquam sibi populus Ro. appetiuit, qui nunquam anteà summo consilio gubernationem auferre

conatus est. Age, factum est horum aliquid in aliis rarò, sed tamen factum est, vt populus deligeret imperatorem. Quis legatos vnquam audiuit sine S. C. ante Vatiniũ nemo: pòst continuò fecit idem in duobus prodigiis reip. Clodius. Quo etiam maiore fuit malo ille multandus, quòd non solùm facto suo, sed etiam exemplo remp. vulnerauit: neq; tantùm erat improbus ipse, sed etiam alios docere voluit, *& in his Pisonem : qui*, [12] neglecta auctoritate senatus, legatos, non modò nullo S. C. sed etiam repugnante senatu, ipse sibi legauit. [13] Clodius prouincias consulares, quas C. Grachus, qui vnus maximè popularis fuit, non modò nõ abstulit ab senatu, sed etiam, vt necesse esset constitui quotannis, per senatum decretas sanxit: eas lege Semprouia per senatum decretas rescidit: extra ordinem, sine sorte, nominatim dedit, nõ cõsulibus, sed reip. pestibus: effecítq;, vt vni [14] helluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege potestas fieret prouinciæ commutandæ. *Omnia contra morem maiorum, & senatus auctoritatem : quæ tanta fuit in prouinciis decernendis, vt lege Sempronia* [15] intercedi de prouinciis

An. DCXCV.

[12] pro Sext.

[13] pro Do.

An. DCXXX

[14] pro Sex.

[15] de pro. con.

non licuerit. *Eſt etiam ordinis ampliſſimi*
[16] Ep. 3. l. 8. A. & 7 l. 1. f. *proprium decernere, vt* [16] prouincia proro-
[17] Ep. 18. l. 1. A. v cap. 10. getur, ſtipendium detur, [17] conſules ſor-
tiantur, delectus habeatur, vacationes
ne valeant, legati cum auctoritate mit-
tantur: *denique, vt paretur, atque fiat quod-
cumque pertinet ad rem bellicam admini-
ſtrandam, tenendúmque in domitos imperium.*
[18] pro Bal. [18] Senatus in anguſtiis ærarii victorem
Cæſaris exercitum ſtipendio affecit, im-
peratori decem legatos decreuit: lege
Sempronia ſuccedendum non cenſuit.
In rep. cùm Gallici belli verſaretur metus,
[19] Ep. 18. l. 1. A. An. DCXCIII. [19] ac Heluetii eſſent in armis, excurſio-
néſque in prouinciam facerent, ſenatus
decreuit, vt conſules duas Gallias ſor-
tirentur, delectus haberetur, vacationes
ne valerent, legati cum auctoritate mit-
terentur: qui adirent Galliæ ciuitates,
daréntque operam, ne hæ cum Heluetiis
ſe iungerent. Atque, cùm de conſularibus
mea prima ſors exiſſet, vna voce ſenatus
frequens retinendum me in vrbe cen-
ſuit. Hoc idem, poſt me, Pompeio ac-
cidit, vt nos duo quaſi pignora reip. reti-
[20] Polyb. lib. 6. neri videremur. [20] *Senatus omnino ærarij
poteſtatem habet: namque in illius arbitrio
ſunt, & reditus, & ſumptus: neque quæſto-*

ribus licet in rem vllam sumptus facere, nisi in consules, sine decreto senatus. Vtriq; postquam in vrbem redeunt, rationes ad ærarium deferunt. [21] Si rationum referendarum ius vetus, & mos antiquus maneret, *consul* non conferret rationes, nisi cum quæstore contulisset, confecissétq; ad vrbem. Lege Iulia relinquere rationes in prouincia necesse erat, easdem totidem verbis referre ad ærarium. Certè lex iubebat apud duas ciuitates, quæ maximæ viderentur, rationes confectas & consolidatas deponere. *Senatus autem est decernere, vt de pecunia non relata quæratur. Inde illa Petilij rogatio contra L. Scipionem:* [22] *Velitis, iubeatis quæratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta à rege Antiocho est, quiq; sub eius imperio fuerunt: quod eius in publicum relatum non est, vti de ea re Ser. Sulpitius Pr. vrbanus ad senatum referat: quem eam rem velit senatus quærere de iis, qui prætores nunc sunt? Ser. Sulpitio deinde referente, quem rogatione Petilia quærere vellent, Q. Terentium Culleonem patres iusserunt. Ad hunc prætorem reus extemplò factus L. Scipio: simul, & delata, & recepta nomina legatorum eius, & quæstoris. Scipio & A. Hostilius legatus, & C. Furius*

[21] Ep. 20. li. 5. fa.

An. DCXCIIII.

[22] Liu. li. 38. An. DLXVI.

quæstor damnati: quo commodior pax Antiocho daretur, Scipionem VI. millia pondo auri, quadringenta octoginta argenti plus accepisse, quàm in ærarium retulerit: A. Hostilium LXXX. pondo auri, argenti CCCCIII. Furium quæstorem auri centum XXX. argenti CC. pondo. In L. Scipione mendum: similius enim veri est, argenti, quàm auri maius pondus fuisse: & magis quadragies, quàm ducenties quadragias litem æstimatam: eo magis, quòd tantæ summæ rationem etiam ab ipso P. Scipione requisitam esse in senatu tradunt: librúmq; rationis eius, cùm L. fratrem afferre iussisset, inspectante senatu, suis ipsum manibus concerpsisse: indignantem, quòd, cùm bis millies in ærarium retulisset, quadragies ratio ab se posceretur. Ab eadem fiducia animi, cùm quæstores pecuniam ex ærario contra legem promere noñ auderent: poposcisse claues, & se aperturum ærarium dixisse, qui, vt clauderetur, effecisset. At nemo tantum suis meritis tribuendum putare debet, vt ob illa sit conuellenda disciplina reip. Syllæ[24] omnes res gestas, non solùm obtinemus, verùm etiam propter malorum, incommodorum, & calamitatum metum, publica auctoritate defendimus. Vnum hoc illius S. C. reprehen-

v. Val. cap. 7. lib. 3.

v. infra cap. 43. nu. vlt.

24 Ver.

An. DCLXXII.

prehensum, decretúmq est, vt quibus ille de capite demisisset, ii pecunias in ærarium deferrent. Statuit senatus hoc, ne illi quidem esse licitum, cui concesserat omnia, ab ipso partarum quæsitarúmq; rerum summas imminuere. Ille in hoc genere veterum religione legum repræhenditur: & in [25] proscriptione, quæ facta est in eos, qui arma capere potuerunt. eam senatus suscipere noluit: ne quid acrius, quàm more maiorum comparatum est, publico consilio factum videretur. hanc verò, quæ ad eorum liberos, atq; infantium puerorum incunabula pertinet, cum non potuisset reiicere, & aspernari, videte quem in locum resp. peruenerat. Homines sapientes, & ista auctoritate præditos, qua sunt senatores, ex quibus rebus maximè resp. laborauit, ijs maximè mederi conueniebat. Nemo est, quin intelligat populum Ro. qui quondam in hostes lenissimus existimabatur, eo tempore domestica crudelitate laborasse. Quæ non modò id habuit in se mali, quòd tot ciues atrocissimè sustulit: verùm etiam, quòd hominibus lenissimis ademit misericordiam, consuetudine incommodorum. Nam, cùm omni-

[25] pro R. Am.

bus horis aliquid atrociter fieri videmus, aut audimus, etiam, qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum, ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus. [26] In Syllanis omnia genere ipſo præclariſſima fuerunt: ſed quid proſcriptione hac miſerius, quæ ad liberos pertinet? [27] Quid enim crudelius, quàm homines honeſtis parentibus ac maioribus natos à rep. ſubmoueri. ſed ita legibus Syllæ continetur ſtatus ciuitatis, vt his ſolutis ſtare ipſa non poſſit. [28] *Iam pergo.* Vectigalia locare nuſquam licet, niſi in hac vrbe ex Roſtris, populi frequentia. L. Sylla, cùm bona indemnatorum ciuium funeſta illa auctione ſua venderet, & ſe prædam ſuam ſe vendere diceret, tamen ex eo loco vendidit: nec, quorum oculos offendebat, eorum ipſorum conſpectum fugere auſus eſt. [29] Non fuit vtilis, quia non honeſta, illa Philippi. Q. F. ſentẽtia, quas ciuitates L. Sylla peccunia accepta ex S. C. liberauiſſet, vt hæ rurſus vectigales eſſent: neq; jis pecuniam, quam pro libertate dederant, redderemus. ei ſenatus eſt aſsẽſus, turpe imperio. piratarum enim melior eſt fides, quàm ſenatus. At aucta vectigalia.

[26] Ep. 24. Lib. 11. At.

[27] Frag. de Proſc. lib.

[28] 2. Agr.

[29] 3. off.

Vtile igitur. Quousque audebunt dicere quicquam vtile, quod non honestum? potest autem vlli imperio, quod gloria debet fultum esse, & beneuolētia sociorum, vtile esse odium & infamia? [30] Lucio Octauio & C. Cottæ coss. senatus permisit, vt vini & olei decumas, & frugum minutarũ, quas ante Verrem quęstores in Sicilia vendere consuessent, Romæ venderent: legémq; his rebus, quæ ipsis videretur, edicerent. Cùm locatio fieret, publicani postularunt, quasdam res vt ad legem adderent: neq; tamen à censoriis ceteris legibus recederent. Contradixit, qui casu tum Romæ fuit Sthenius Thermitanus: consules causám cognouerunt: cùm viros primarios, atq; amplissimos ciuitatis multos in consilium aduocassent, de consilij sententia pronunciarunt, se lege Hieronica vendituros. Ita prudentissimi viri summa aúctoritate præditi, quibus senatus legum dicendarum in locandis vectigalibus omnem potestatem permiserat, populúsq; Ro. idem iusserat, Siculo vno recusante, cum amplificatione vectigalium nomen Hieronicæ legis mutare noluerunt. Quæ lex, ita diligenter scripta

30 5. Ver.

An. DCLXXVIII.

est, vt eum scripsisse appareat, qui alia vectigalia non haberet: ita acute, vt Siculum: ita seuerè, vt tyrannum. Qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter constituta sunt iura decumani, vt tamen ab inuito aratore decuma non possit auferri. *Repetendum est decus prisci* [31] senatus nostri, qui nunquam vtilitatem à dignitate seiunxit: *nec desiit commodis reip. & vectigalibus pop. R. prospicere. Neutiquam penes censores, quanuis eorum sit vectigalia locare, potestas est quidpiam de locatione remittere, aut cognoscere de ea inducenda. Omnis enim de vectigalibus notio ad senatum pertinet.* [32] Asiani, cùm de censoribus conduxissent, questi sunt in senatu, se cupiditate prolapsos, nimiùm magno conduxisse: &, vt induceretur locatio postulauerunt, *vti infra ex actis apparebit. Quintus frater prætor in Asia cum quereretur* [33] de portorio circumuectionis, an à publicanis exigi deberet, de consilii sententia rem ad senatum reiecit. [34] Illa causa publicanorum, quantam acerbitatem attulerit sociis, intelleximus ex ciuibus: qui nuper in portoriis Italiæ tollendis, non tam de portorio, quàm de nonnullis iniuriis portitorum

[31] 3. off.
[32] ep. 16. lib. 1. At.
v. cap. 46.
[33] ep. 16. lib. 2. At. An. DCXCIIII.
[34] ep. 1. li. 1. ad Q. fr.

querebantur. Quare, non ignoro, quid sociis accidat in vltimis terris, cùm audierim in Italia querelas ciuium. Attamen nomen publicani, neq; ii debent horrere, qui semper vectigales fuerunt: neq; ii aspernari, qui per se pendere vectigal non potuerunt: neq; ii recusare, qui postulauerunt. Ac primùm Græcis id, quod acerbissimum est, quòd sint vectigales, non ita acerbum videri debet, propterea quòd sine imperio populi Ro. suis institutis per se ipsi ita fuerunt. Nomen autem publicani aspernari nõ possunt, qui pendere ipsi vectigal sine publicano non potuerunt, quod iis æqualiter Sylla descripserat. Non esse autem leniores in exigendis vectigalibus Græcos, quàm nostros publicanos, hinc intelligi potest, quòd Caunii nuper omnes ex insulis, quæ erant ab Sylla Rhodis attributæ, confugerunt ad senatum, nobis vt potius vectigal, quàm Rhodis penderent. Illud Asia cogitet, nullam à se, neq belli externi, neq; discordiarum domesticarum calamitatem afuturam fuisse, si hoc imperio non teneretur. Id autem imperium, cùm retineri sine vectigalibus nullo modo possit, æquo animo parte aliqua

ſuorum fructuum, pacem ſibi ſempiter-
[35] pro Flac. An. DCXC. nam redimat, atq; otium. [35] Claſſis nomi-
ne pecuniam ciuitatibus imperare lice-
re, me conſule ſenatus decreuit, cùm
quidẽ nihil à ſuperioribus continuorum
annorum decretis diſceſſerit. *Senatus in*
[36] 2. Agr. An. DCLXXII. *ærarij tenuitate de locis publicis vendendis*
ſtatuere ſolet. [36] Exhauſtum erat ærarium,
& de pluribus locis vendendis ſenatuſ-
conſulta facta ſunt M. Tullio Cn. Cor-
nelio coſſ. In his erant loca publica vr-
bis, erant ſacella, quæ maiores in vrbe,
partim periculi perfugia, partim vrbis
ornamẽta eſſe voluerunt: permulta alia,
quæ ſenatus propter anguſtias ærarii vẽ-
denda cenſuit, conſules propter inui-
diam non vendiderunt. *Quæſtorum vrba-*
norum eſt commonere ſenatum de iis, quæ ad
[37] 1 ad Heren. *ærarium pertinent.* [37] Cùm Saturninus trib.
pl. legem frumentariam de ſemiſſibus &
trientibus laturus eſſet, Q. Cæpio, qui
per id temporis quæſtor vrbanus erat,
docuit ſenatum ærarium non poſſe pati
largitionem tantam. Senatus decreuit, ſi
eam legem ad populum ferat, aduerſus
[38] pro Flac. remp. videri eum facere. [38] Exportari
aurum non oportere, cùm ſæpe antea ſe-
natus, tum me conſule grauiſſimè iudi-

cauit. *Alia sunt innumera, quibus senatus prospicit.* [39] *Flagitia per Italiam commissa, quæ publicam animaduersionem requirunt, veluti proditionis, coniurationis, veneficij, cædis dolo factæ, ad cognitionem senatus pertinent.* [40] *De iis tamen, qui ciues Romani sunt, agi per senatum non video posse. Idq; apud maiores nostros in Sutrianis factum est, cùm defecissent: vt M. Antistius trib. pl. prius rogationem ferret: sciretq; plebs, vti senatui de Sutrianis sententiæ dicendæ ius esset. Idémq; de Campanis, Atellanis, Calatinis, Sabatinis scitum est. Multis pòst annis* [41] Gracchus legem tulit, ne de capite ciuium Ro. iniussu populi iudicaretur. *Hinc illa mea ad iudices in Verrem.* [42] Quó confugient socii, quem implorabunt: qua spe deniq;, vt viuere velint, tenebuntur, si vos eos deseritis? ad senatum deuenient, qui de Verre supplicium sumat? non est vsitatum, non est senatorium. *Possunt tamen apud senatum,* [43] de suis miseriis deplorare, & consulibus postulata edere: idq; fecerunt *Siculi,* [44] cùm de factis istius publicè conquererentur, & grauissima postulata consulibus ederent: [45] quæ non postulata, sed in ipsum crimina

An. DCXC.
39 Polib. lib. 6.
40 Liu. lib. 26.
An. CDXXXIIII.
An. DXLIII.
41 pro Rab.
An. DCXXX.
42 7. Ver.
43 4. Ver. v cap. 26. nu. 17.
44 Ib.
45 Ib.

46. Ib. An. DCLXXXIII videbantur esse. [46] Legationes omnium ciuitatum in postulatis communibus, quæ omnia ex iniuriis *Verris* nata sunt, etiam hoc ediderunt, vt statuas, ne cui, nisi cum is de prouincia decessisset, pollicerentur. huiusce noui postulati genus, atq; principium, *Verris* prætura attulit. Cætera, quæ sunt in iisdem postulatis de iniuriis suis, sunt noua, sed tamẽ non nouo modo postulant: rogant & orant Siculi patres conscriptos, vt nostri magistratus posthac decimas lege hyeronica vendant: ne in cellam, quod imperatur, estiment: ne absentis nomen recipiatur. Quæ omina nouas iniurias habent, sed postulationum formulas vsitatas. Hoc postulatum de statuis ridiculum esse videatur ei, qui rem sententiámq; non perspiciat. petunt enim, non, vt ne cogantur statuere: quid igitur? vt ipsis ne liceat. quid est hoc? petis à me, quod in tua potestate est, vt id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. Nihil ego, inquit, negabũt enim omnes se coegisse. Si me saluũ esse vis, mihi impone istam vim, vt omnino mihi non liceat polliceri. Vt Siculi de Verre, sic Tyrij de Gabinio questi sunt:

[47] Tyriis est senatus datus frequens: fre- 47 ep. 11. l.
quentes contra Syriaci publicani, vehe- 2. ad Q. fr.
menter vexatus Gabinius, [48] quod pu- 48 de Pro.
blicanos miseros tradidisset in seruitu- con.
tem Iudæis, & Syris. [49] exagitati tamen 49 d ep. 11.
à Domitio publicani, quòd eum essent An.
cum equis prosecuti. Noster Lamia pau- DCXCIX.
lò ferocius: cùm Domitius dixisset, ve-
stra culpa hæc acciderunt, equites Ro-
mani: dissolutè enim iudicatis: Nos iudi-
camus, vos laudatis, inquit. [50] Ad sena- 50 pro Flac.
tum etiam nostrum, me consule, legati An. DCXC.
Apolonienses omnia postulata de iniu-
riis vnius Deciani detulerunt. [51] Regum 51 2. off.
enim, populorum, nationum portus est,
& perfugium senatus. *Est verò huius ordi-
nis, non de his modo, sed de aliis etiam de-
latis ad se criminibus decernere, vt inqui-
ratur.* [52] *Senatus quæstionem de Bacchana-* 52 Liu lib.
libus & sacris nocturnis extra ordinem man- 39. Val. cap.
dauit. [53] Legibus diligentissimè sancien- 3. lib. 6. An. DLXVII.
dum est, vt mulierum famam multorum 53 2. de Leg.
oculis lux clara custodiat. *Hinc lex nostra.*
NOCTVRNA MVLIERVM SACRI-
FICIA NE SVNTO, PRÆTER OLLA,
QVAE PRO POPVLO RITE FIENT.
Quid autem mihi displiceat in noctur-
nis, poetæ indicãt comici. Quæ licentia,

Romæ ne esset, nostri cauerunt. Quo in genere seueritatem maiorum, senatus illa vetus auctoritas de Bacchanalibus, & consulum exercitu adhibito quæstio, animaduersióq; declarat. Atq; omnia nocturna, ne nos duriores fortè videamur, in media Græcia Diagondas Thebanus lege perpetua sustulit. [54]. Maiores nostri, si quam vnius peccati mulierem damnabant simplici iudicio, multorum maleficiorum conuictam putabāt. Cur? quia nulla potest honesta ratio retinere eam, quam magnitudo peccati facit timidam, intemperantia audacem, natura mulieris inconsideratam. Quidin viris idémne hoc obseruabant? minimè. Quid ita? quia viros ad vnumquódq; maleficium singulæ cupiditates impellunt: mulieres ad omnia maleficia cupiditas vna ducit. *Attamen in flagitiis neutri parcebant sexui.* [55] L. Tubulus cùm prætor quæstionem inter sicarios exercuisset, ita apertè cepit pecunias ob rem iudicādam, vt anno proximo P. Scæuula tribúnus pl. ferret ad plebem, vellétne de ea re quæri. Quo plebiscito, decreta à senatu est consuli quæstio Cn. Cæpioni. Profectus in exilium Tubulus statim, nec

[54] 4 ad Her

[55] 2 de fin. An DCXI.

reſpondere auſus. erat enim res aperta. [56] Noſtri equites penè à ſenatu ſunt diſ- 56 ep. 16. l.
iuncti, grauiter ferẽtes promulgatum ex 1. At. An. DCXCII.
S. C. fuiſſe, vt de iis, qui ob iudicandum pecuniam accepiſſent, quæreretur. [57] Le- 56 in Læl.
nati & Rupilio conſulibus, mandatum An. DCXXI.
eſt à ſenatu, vt in eos, qui cum Tiberio Graccho conſenſerãt, animaduerteretur more maiorum. C. Bloſius quæſtione noua perterritus in Aſiam profugit: ad hoſtes ſe contulit, & pœnas reip. graues iuſtáſq; perſoluit. *[illegible] ambitu ſæpe queri iuſſum.* [58]. M. Piſo conſul dicebatur domi diui- 58 ep. 15. l.
ſores habere. S. C. duo facta ſunt odioſa, 1. At. An DCXCII.
quæ in coſſ. facta putantur, Catone & Domitio poſtulante: vnum, vt apud magiſtratus inquiri liceret: alterum, cuius domi diuiſores habitarent, eum aduerſus remp. facere videri. [59] L. Do- 59 ep. 14 l. 2.
mitio & Ap. Claudio coſſ. ardebat ad Q. fr. &
ambitus: nunquam fuit par. [69] Con- ep. 13. l. 4. At.
ſules flagrabant inuidia, quòd C. 60 Ep. vlt.
Memnius candidatus pactionem in ſe- d l. 4.
natu recitauit, quam ipſe & ſuus An. DCXCIX
competitor Domitius cum conſulibus feciſſent: vti ambo HS. quadragena conſulibus darent, ſi eſſent ipſi conſules facti. ſenatus decreuit,

vt tacitum iudicium ante comitia fieret. Magnus timor candidatorum : sed quidam iudices Terentium tribunum pl. appellarunt, ne iniussu populi iudicarentur: res ad senatum. comitia delata ex S. C. dum lex de tacito iudicio ferretur. venit legi dies: Terentius intercessit: consules, qui illud leui brachio egissent, rem ad senatum detulerunt: [61] res ardebat inuidia. Tribunitii Candidati compromiserunt HS. quingenis in singulos apud M. Catonem depositis petere eius arbitratu, vt qui conrrà fecisset, ab eo condemnaretur. Quæ quidem comitia, gratuita si fuissent, vt putabatur, plus vnus Cato potuisset, quàm omnes leges, omnésq; iudices. *tam ad omnia pe fingenda valuit.*

[61] ep. 14. lib. 2 ad Q. fr.

------ [62] *auaritiæ fœdissima nutrix*
Ambitio: quæ vestibulis foribúsq; potentum
Excubat: & pretiis commercia poscit honorum.

[62] Claud. lib. 2. in Stilic.

[63] De ambitu rarò illud datur, vt possis liberalitatem, ac benignitatem ab ambitu, atq; largitione seiungere. [64] Quoties illa est etiã de cæde Clodij Milonis causa à nobis acta in senatu : & tandem decretum, vt veteribus legibus extra ordinem quæreretur. *Si vis timetur, & iudices*

[63] 2. de Or.

[64] pro Mil. An. DCCI

præsidium desiderant, [65] defertur res ad ſenatum : decernitur, datur negotium, magiſtratibus. *Non prætereundum eſt, ne id quidem, ſi quis magiſtratus abutatur legibus, iudiciiſue ad quæſtum, aut libidinem, ſenatus eſſe, ne id ſerpat longius, prouidere.* [66] Petita multa eſt apud Verrem prætorem à Q. Opimio, qui adductus eſt in iudicium verbo, quòd cùm eſſet tribunus pleb. interceſſiſſet contra legem Corneliam: re, quod in tribunatu dixiſſet contra alicuius hominis nobilis voluntatem : quo iudicio apud ipſum, tribus horis Q. Opimius ſenator populi Ro. bona, fortunas, ornaměta omnia amiſit. Cuius propter indignitatem iudicii ſæpiſſimè eſt actū in ſenatu, vt genus totum multarum, atq; eiuſmodi iudiciorum tolleretur. *Si quid eſt in crimine, quod religionem iniicit, ſenatus referri iubet ad pontifices.* [67] Cum P. Claudius Apii filius cum veſte muliebri eſſet deprehenſus domi C. Cæſaris, cùm pro populo fieret: [68] idq; ſacrificium cùm virgines inſtauraſſent, & mentio à Q. Cornificio in ſenatu facta eſſet (is fuit princeps) res ex S.C. ad pontifices relata eſt: idq; ab iis nefas eſt decretum: deinde ex S. C. con-

65 ep 15 l. 1. At.

66 3. Ver. DCLXXIX.

v cap. 25.

67 ep. 11. l. 1. At.

68 ep. 12. d. l. 1. An DCXCI.

sules rogationem promulgarunt : vxori Cæsar nuncium remisit. [69] Cùm verò decerneretur frequenti senatu contrà pugnante Pisone, ad pedes omnium sigillatim accidente Clodio, vt Consules cohortarentur ad rogationem accipiendam. homines ad XV. Curioni nullum S. C. facienti assenserunt, facilè ex altera parte CCCC. affuerunt. senatus & de prouinciis prætorum, & de legationibus, & de cæteris rebus decernebat, vt antequam rogatio lata esset, ne quid ageretur. *De custodia verò non dubitandum, quin senatus præhendi, & in carcerem duci iubere possit : quod ipsi etiam possunt magistratus,* [70] *qui habent viatorem.* [71] P. Vatienus, cùm è præfectura Reatina Romam venienti noctu duo iuuenes cum equis albis dixissent, regem Persen illo die captum, senatui nunciauit: & primò quasi temerè de rep. locutus esset, in carcerem coniectus est: pòst à Paullo litteris allatis, cùm idem dies constitisset, & agro à senatu, & vacatione donatus est. [72] Fit S. C. vt Vettius, quòd confessus esset se cum telo fuisse, in vincula coniiceretur: qui eum emisisset, eum contra remp esse

[69] Ep.13. l.1.
v. cap.33.
[70] Gel. cap. 12. lib.13.
[71] 2. de Nat. An. DLXXXV.
[72] Ep 24. lib 2. At. An. DXCIII.

facturum. ° Ille enim in senatu confessus erat, se cum telo fuisse: Cn. Pompeio, summo & clarissimo ciui, suis manibus necem afferre voluisse.[73]. Mea virtute, atq; diligentia perditorum hominum patefacta coniuratione senatus P. Lentulum, vt se abdicaret prætura, coegit: tum eum, & ceteros, de quibus iudicauit, in custodiam dandos censuit. *Vltra quòd progressum sit, iisdem damnatis, & pœna affectis,* [74] ex huius ordinis consilio, auctoritate sententia: [75] salus esset omnium amissa vna nocte, nisi esset seueritas illa suscepta: [76] *& de confessis, sicuti de manifestis rerum capitalium, more maiorum supplicium sumptum.* ° in Vat. [73] 4. Catil. An. DCXC. [74] 2. Phil. [75] pro Syl. [76] Sal in Con. Cat.

—— ° Mortalia quisquis
Pectora serò videt, nec primo in limine sistit
Conatus scelerum, atque animos infanda parantes,
Excitat illa die sæuo.

° Stat. 2. Syl.

Iam quæri posset, vtrum senatui decernere, vel cos. edicere ius sit, vt ciuis ex vrbe exeat. [77] Habuimus S.C. in Catilinà vehemens & graue, [78] *vt darent operā Consules, ne quid resp. detrimēti caperet:* [79] quo ex S.C. confestim interfectū esse Catilinā cōueniebat. Cupiebam me esse clemētem: cupiebā in

[77] 1. Catil. An. DCXC. [78] Sal in Con. Cat. [79] Catil.

[80] Ib. tantis reip. periculis non dissolutum videri. [80] Non erat sæpius in vno homine salus reip. periclitanda. Quare, quoniam id, quod primum est, quod huius imperii, disciplinæq; maiorum proprium est, facere non audebam, feci id, quod erat ad seueritatem lenius, ad communem salutem vtilius: exire ex vrbe consul iussi hostem, vt à quo legibus nō poteramus, mœnibus tuti esse possemus: ac, si mihi inimico, vt predicabat, conflare vellet inuidiam, rectà pergeret in exilium. Vix tulissem sermones, si id fecisset: vix molem istius inuidiæ, si in exilium iuisset iussu consulis, sustinuissem. *Ipse Cato, qui tunc id, quod feci probauit, postea cùm Murenam defenderem, seuerum innuebat: dum*

[81] pro Mur. [81] negaret esse eiusdem seueritatis, Catilinam exitium reip. intra mœnia molientem verbis, & penè imperio vrbe expulisse, & tunc pro L. Murena dicere. Ego autem, has partes lenitatis & misericordiæ, quas me natura ipsa docuit, semper egi libenter: illam verò grauitatis seueritatísq; personam non appetiui, sed ab rep. mihi impositam sustinui, sicut huius imperii dignitas in summo periculo ciuium postulabat. Ita tum, cùm resp. vim & seueri-

ſeueritatem deſiderabat, vici naturam, & tam vehemens fui, quàm cogebar, non quàm volebam: *vsúſq; ſum verbis, vt dixit Cato, non imperio, quo Gabinius: qui* [82] L. Lamiani in concione relegauit: qui [82] pro Sext. An. DCXCV. ciuem Ro. ſine vllo iudicio ex patria conſul eiecit: edixítq;, vt ab vrbe abeſſet millia paſſuum ducenta. Nihil acerbius ſocii Latini ferre ſoliti ſunt, quàm id, quod perraro accidit, ex vrbe exire à conſulibus iuberi. Atq illis erat tum reditus in ſuas ciuitates, ad ſuos lares familiares, & in illo communi incommodo nulla in quemquam propria ignominia cadebat. Hoc verò quid eſt? exterminabit ciues Ro. edicto conſul à ſuis diis pænatibus? expellet è patria? deliget quem velit? damnabit, atq. eiiciet nominatim? hæc de relegatione. *Quid de exilio, libertate, & ciuitate? an de his ſtatuere poteſt ſenatus contra ciuem? minimè.* [83] pro Do. [83] Maiores noſtri de ciuitate & libertate ea iura ſanxerunt, quæ nec vis temporum, nec potentia magiſtratuum, nec res iudicata, nec deniq; vniuerſi populi Ró. poteſtas, quæ cæteris in rebus eſt maxima, labefactare poſſit. Nam primùm, [84] [84] Ib. hoc iuris à maioribus proditum eſt, vt

nemo ciuis Ro. aut libertatem, aut ciuitatem amittere possit, nisi ipse auctor factus sit.
85 Ib. [85] Quinetiam, si decem viri, sacramentum in libertatem, iniustum iudicassent, tamen quotiescunq; vellet quis, hoc in genere rem iudicatam rescindere, posse voluerunt. Ciuitatem verò nemo vnquam vllo populi iussu amittit inuitus. Qui ciues Ro. in colonias latinas proficiscebãtur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, noménq; dederant. qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quò vertendi, hoc est mutandi soli causa, venerant. Id autem vt esset faciendum, non ademptione ciuitatis, sed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebant.
86 pro Cæc [86] Quid? quem pater patratus dedit, aut suus pater populúsue vendit, quo is iure amittit ciuitatem? vt religione ciuitas soluatur, ciuis Ro. traditur: qui, cùm est acceptus, est eorum, quibus est deditus. si non accipiunt, vt Mancinum Numantini, retinet integram causam & ius ciuitatis. Si pater vendit eum, quem in suam potestatem susceperat, ex potestate dimittit. Iam populus

cùm eum vendit, qui miles factus non eſt, non adimit ei libertatem : ſed iudicat, non eſſe eum liberum, qui, vt liber ſit, adire periculum noluit. Cum autem incenſum vendit, hoc iudicat : cùm ij, qui in ſeruitute iuſta fuerunt, cenſu liberentur, etiam, qui, cùm liber eſſet, cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatem abiudicaſſe. Quod ad exilium attinet, perſpicuè intelligi poteſt, quale ſit : exilium enim, non ſupplicium eſt, ſed perfugium portúſq; ſupplicij. Nam qui volunt pœnam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, eò ſolum vertunt, hoc eſt ſedem, ac locum mutant. Itaq; nulla in lege noſtra reperietur, vt apud cæteras ciuitates, maleficium vllum exilio eſſe mulctatum. ſed cùm homines vincula, neces, ignominiáſq; vitant, quæ ſunt legibus conſtitutæ, cõfugiunt, quaſi ad aram, in exilium : qui, ſi in ciuitate legis vim ſubire vellent, non prius ciuitatem, quàm vitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his ciuitas, ſed ab his relinquitur, atq; deponitur. Nam cùm noſtro iure duarum ciuitatum nemo eſſe poſſit, tum amittitur hæc ciuitas deniq;, quum is, qui profugit, recep-

tus eſt in exilium, hoc eſt in aliam ciuitotem. *Præterea* [87] leges præclariſſimæ
87 3 de Leg. XII. tab. duæ ſunt, quarum altera priuilegia tollit, altera de capite ciuis rogári, niſi maximo comitiatu vetat, nondum cognitis ſeditioſis tribunis pl. ne cogitatis quidem. Admirandum tantum maiores in poſterum prouidiſſe: in priuatos homines leges ferre noluerunt: id eſt enim priuilegium: quo quid eſt iniuſtius? cum legis hæc vis ſit, ſcitum eſſe & iuſſum in omnes: ferri de ſingulis, niſi centuriatis comitiis noluerunt. deſcriptus enim populus cenſu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad ſuffragium auxilij, quàm fuſé in tribus conuocatus. Quo verius in noſtra cauſa vir magni ingenij,
88 pro ſext. ſummæq prudentiæ [88] L. Cotta, rogatus ſententiam dixit id, quod digniſſimum rep. fuit, nihil ommino actum eſſe iure de nobis eo tempore, cui nos ceſſimus: nihil more maiorum, nihil legibus: non poſſe quemquam de ciuitate tolli, ſine iudicio: de capite non modò ferri, ſed ne iudicari quidem poſſe, niſi comitiis centuriatis: vim fuiſſe illam, flammam quaſſatæ reip. perturbatorúmque temporum, iure, iudiciiſq; ſublatis

magna rerum commutatione impendente, declinaſſe me paullùm, & ſpe reliquæ tranquillitatis præſentes fluctus, tempeſtatéſq fugiſſe. quare, cùm abſens remp. non minus magnis periculis, quàm quodam tempore præſens liberaſſem, non reſtitui me ſolùm, ſed etiam ornari à ſenatu decere. Diſputauit enim multa v. cap. 40. prudenter, ita de me illum amentiſſimum, & profligatiſſimum hoſtem pudoris & pudicitiæ ſcripſiſſe, quæ ſcripſiſſet iis verbis, rebus, ſententiis: vt etiamſi iure eſſet rogatum, tamen vim habere non poſſet. Quare, me, qui nulla lege abeſſem, non reſtitui lege, ſed reuocari ſenatus auctoritate oportere. Hunc nemo erat, quin veriſſimè ſentire diceret. Sed poſt eum rogatus Cn. Pompeius, approbata, laudatáq; Cottæ ſententia dixit, ſe otii mei cauſa, vt omni populari concione defungerer, cenſere, vt ad ſenatus auctoritatem populi quoq; Ro. beneficium erga me adiungeretur. *Sed de his ſatis. Mirum videri poterit, quod licet iudicium de capite ciuis populi ſit, non ſenatus: deditio tamen ad hunc ordinem pertineat.* [89] quod ni ita eſſet, nunquã claros viros ſenatus vinctos hoſtibus dedidiſ- 89 3 Off.

set. *At intellige id fieri solitum rogatione lata.* [90] Veturius & Sp. Posthumius, quũ iterum consules essent, quia quum malè pugnatum apud Caudium esset, legionibus nostris sub iugum missis, pacem cum Samnitibus fecerant, dediti sunt his: iniussu enim populi senatúsq; fecerant. Eodémq; tempore Ti. Minucius, Q. Mælius, qui tum tribuni pl. erant, quòd eorum auctoritate pax erat facta, dediti sunt his, vt pax Samnitium repudiaretur. Atq; huius deditionis, ipse, qui dedebatur Posthumius, suasor & auctor fuit. [91] In eo fœdere, quidam adolescens nobilis porcam sustinuit iussu imperatoris: fœdere autem ab senatu improbato, & imperatore Samnitibus dedito, quidam in senatu eum quoq; dixit, qui porcam tenuerit, dedi oportere. grauis inde deliberatio: si is, qui potestatis nihil habuerit, iussu imperatoris in fœdere, & in tanta religione interfuerit, dedendus esset hostibus, necne. [92] C. Mancinus, vt Numantinis, quibuscum sine senatus auctoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationem suasit eam, quam L. Furius & Sex. Atilius ex S. C. ferebant, qua excepta [93] cùm eum pater

[90] Ib. An. ccccxxxiij.
[91] 2. de Inuen.
[92] 3. Off. An. DCXVII
[93] 13. de. Or.

patratus ex S. C. Numantinis dedidisset, eúmq; illi non recipissent, posteáq; Mancinus domum reuenisset, neq; in senatum introire dubitasset, P. Rutilius M. filius tribunus pl. de senatu iussit educi, quòd eum ciuem negaret esse: quia memoria sic esset proditum, quem pater suus, aut populus vendidisset, aut pater patratus dedidisset, ei nullum esse postliminium. [94] Defendi tamen potest postliminio redisse, deditum non esse, quoniam non sit receptus. nam neq; deditionem, neq; donationem sine acceptione intelligi posse. [95] Vt religione ciuitas soluatur, ciuis Ro. traditur: qui cùm est acceptus, est eorum, quibus est deditus: si non accipiunt, vt Mancinum Numantini, retinet integram causam, & ius ciuitatis. *Non prætereundum hìc est, quòd senatus cognoscit de remittendis, & redimendis captiuis: &, quòd pro huiuscemodi missi causis, ad senatum mitti soleant* [95] M. Atilius Regulus iuratus missus est ad senatum: vt nisi redditi essent Pœnis captiui nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem. Is, quum Romam venisset, in senatum venit: mandata exposuit, sententiam ne diceret, recusauit: quamdiu

[94] in Top.

[95] pro Cæc.

[96] 3 Off. An. DII.

iureiurando hostium teneretur, non esse se senatorem. [97] Sic decem, post Cannensem pugnam, sunt ad senatum missi, adstricti iureiurando se redituros esse, nisi de redimendis iis, qui capti erant, impetrassent. [98] Octo hominum millia tenebat Annibal, non quos in acie cepisset, aut, qui periculo mortis diffugissent, sed, qui relicti in castris fuissent à Paullo & Varrone Coss. eos senatus non censuit redimendos, cùm id parua pecunia fieri potuisset: vt esset insitum militibus nostris, aut vincere, aut emori. qua quidem re audita fractum animum Annibalis scripsit Polybius bonus auctor quòd senatus populúsq; Ro. rebus afflictis, tam excelso animo fuisset. *Atqui iudicium de redimendis captiuis graue videri, & senatus esse, vt cætera, quæ impensa fiunt publica, declarant illa memoranda, quæ de Q. Fabio Max. dictatore produnt annales.* [99] *Huius cunctatio, vt Annibalem non mediocri sollicitum cura habebat, tandem eum militiæ magistrum delegisse Romanos cernentem, qui bellum ratione, non fortuna gereret: ita contempta erat inter ciues armatos pariter togatósq;, vtiq; postquam absente eo, temeritate magistri equitum, læto, vt verius dixe-*

[97] 1. Off. An. DXXXVII.

[98] 3. Off.

[99] Liuius lib. 22. An. DXXXVI.

rim, quàm prospero euentu, pugnatum fuerat. Accesserant duæ res ad augendam inuidiam dictatoris: vna, fraude ac dolo Annibalis: quòd, cùm à perfugis ei mõstratus ager dictatoris esset, omnibus circà solo æquatis, ab vno eo ferrum, ignemq́, & vim omnem hostium abstineri iussit: vt, occulti alicuius pacti, ea merces videri posset: altera, ipsius facto, primò forsitan dubio, quia non expectata in eo senatus auctoritas est: ad extremum haud ambiguè in maximam laudem verso in permutandis captiuis: quòd, sicut primo Punico bello factum erat, conuenerat inter duces Romanos, Pœnumq́, vt quæ pars plus reciperet quàm daret, argenti pondo bina, & selibras in militem præstaret. CCXLVII. complures Romanus quàm Pœnus recepisset, argentumq́ pro eis debitum, sæpius tactata in senatu re, quoniam non consuluisset Patres, tardius rogaretur: inuiolatum ab hoste agrum misso Romam filio vendidit: fidemq́ publicam impendio priuato exposuit. [100] *se enim patrimonij, quàm patriam fidei inopem esse maluit- eo quidem maiore cum commendatione, quòd proni studii certius indicium est, supra vires niti: quàm viribus ex facili vti. Alter enim, quod potest, præstat: alter etiam plusquam potest.*

[100] Val cap vlt lib 4

Ceterum, vt pro militari disciplina senatus aliquoties se seuerum exhibuerit, sunt alia eius iudicia, quæ hic, ne longiores simus, placuit omittere. Ad senatum etiam mittuntur ab exteris legati. [101] A Pyrrho legatus ad senatum est missus Cyneas: [102] ad quam causam Appium illum, & cæcum, & senem delatum esse, memoriæ proditum est. [103] Athenienses, patrum memoria, ad senatum legatos de suis maximis rebus miserunt Carneadem, Critolaum, & Diogenem. [104] Nostra, Molo legatus ad senatum de Rhodiorum præmiis venerat: [105] *& huic, opinor, consuetudini, qua Græcis actionibus aures curiæ exsurdantur, ianuam patefecit. eum namque ante omnes exterarum gentium in senatu sine interprete auditum constat. Porro legatis hostium ingredi vrbem non conceditur.* [106] *Q. Fuluius Gillo legatus Scipionis, Carthaginensium legatos, de pace ad senatum missos, Romam adduxit: quibus vetitis ingredi vrbem hospitium in villa publica, senatus ad ædem Bellonæ datus est. &, more tradito à patribus, potestatem interrogandi, si quis quid vellet, legatos, prætor fecit. aberant enim coss. De legationibus agi solet mense februario.* [107] Nam Gabinia lege

[101] 1. Tusc. An. CCCCLXXIIII
[102] 4. Phil.
[103] 2. de Or. An. DXCVIII.
[104] de Cl. or.
[105] Val. cap. 1. lib. 2.
[106] Liu. lib. 40. An. DL.
[107] ep. 12. lib. 2. ad Q. fr.

ſancitum eſt, ex Calendis Feb. vſq; ad Cal. Martias legatis ſenatum quotidie dari. [108] Ita ſenatus haberi Februario toto non poteſt, niſi perfectis, aut reiectis legationibus. *L. Domitio Ap. Claudio. coſſ.* [109] pridie idus *Feb.* cùm App. coſ. ſenatum infræquentem coegiſſet, tãtum fuit frigus, vt populi conuicio coactus ſit nos dimittere. De Commageno rege, *cui grati ficari cupiebat*, quòd rem totam diſcuſſeram, mirificè mihi & per ſe, & per Pomponium blandiebatur. Vidit enim, hoc genere dicendi ſi vterer in cæteris, Februarium ſterilem fore: eúmq; luſi iocoſé ſatis: neq; ſolùm illud extorſi oppidulum, quod erat poſitum in Euphrate Zeugma, ſed præterea togam ſum eius prætextam, quam erat adeptus Ceſare conſule, magno hominum riſu cauillatus. Quod non vult, inquam, renouare honores eoſdem, quo minus togam prætextam quotannis interpolet, decernendum nihil cenſeo. Vos autem homines nobiles, qui Buriſrienum prætextatum non ferebatis, Commagenum feretis? Multa dixi in ignobilem regem, qui totus eſt exploſus. *Quid, quòd ipſi reges ad ſenatum veniunt, in ſenatu audiuntur? vti*

[108] Ep. 4 lib. 1. fam.

[109] Ep. 11. lib. 2. ad Q. f.

Liu.lib. 37. 42. & 45. *rex Eumenes, & rex Prusias: quem* [110] *Polybius, indignum maiestate nominis tanti, tradit pileatum, capite raso, obuiam ire legatis solitum, libertúmq; se populi Ro. ferre, & ideo insignia ordinis eius gerere. Romæ quoq;, cùm veniret in curiam, summisisse se, & osculo limen curiæ contigisse: & Deos seruatores suos senatum appellasse: aliámq; orationem, non tam honorificam audientibus, quàm sibi deformen habuisse. Hic locus admonet, vt de nostris legationibus dicamus.*

[111] 12. Phil. [111] Bellis confectis decem legati *imperatoribus decernuntur ad prouinciam constituendam, & leges dandas victis gentibus.*

[112] Ib. *Eis, vt liberè statuant* [112] permitti solet more maiorum. *Alij ad socios hostésue mittuntur, qui mandata senatus renuncient: & hi* postulata omnia ad senatum reijciunt. nec enim licet aliter, *nisi* permissum sit ab ordine, vt decem legatis permitti solet, *atq;* à senatu mandata acceperint.

v. supra nu. 10 & cap 10. *Item proficiscentibus ad bellum dantur legati: omnes senatusconsulto. Sunt præterea* [113] legationes votiuæ, [114] liberæ. Qui [115] in angustijs versatur, postulat legationem liberam, vt aliqua causa proficiscendi honesta quæratur. [116] Legationes etiam sumere liberas exigendi causa, sicut mul-

[113] ep. vlt. lib 14. At.
[114] 1. de Leg.
[115] ep 1. l 11. fa.
[116] pro Fl.

ti viri boni sæpe fecerunt, rectum est. quod ego non reprehendo, socios video quæri. *Sin, quod nostro est dignum ordine, quærimus*, [117] illud apertum profectò est, nihil esse turpius, quàm quemquam legari, nisi reip causa. Omitto, quemadmodum isti se gerant, atq; gesserint, qui legatione hæreditates, aut syngraphas suas persequuntur. in hominibus est hoc fortasse vitium. sed quæro, quid reapse sit turpius, quàm sine procuratione senator, legatus sine mandatis, sine vllo reip. munere. Quod quidem genus legationis ego cos. quanquam ad commodum senatus pertinere videatur, tamen approbante senatu frequentissimo, nisi mihi leuissimus tribunus plebis intercessisset, sustulissem: tamen minui tempus, & quod erat infinitum, annuum feci. Ita turpitudo manet diuturnitate sublata. *Legati poterunt legibus nostris*, [118] legationibus flagitiosè obitis, in iudicium vocari. [119] & habēt opinor, liberæ legationes definitum tempus lege Iulia: nec facilè addi potest ad hoc genus legationis, vt cùm velis introire, exire liceat. bella est autem eius iuris quinquennii licentia. *Sed multò est præclarius*, [120] quod sæpe

[117] 3. de Leg.

An. DCXC.

[118] pro Fon.

[119] ep. 11. l. 15. At.

[120] 2. de Or.

summis viris accidit, mandata exponere, aut in senatu, aut ab imperatore, aut ad imperatorem, aut ad regem, aut ad
[121] 8. phil. An. DLXXXV. populum aliquem à senatu. [121] Prò dii immortales! vbi est ille mos, virtúsque maiorum? C. Popilius apud maiores nostros, cùm ad Antiochum regem legatus missus esset, & verbis senatus denuntiasset, vt ab Alexandtia discederet, quã obsidebat: cùm tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit: dixítq; se renuntiarum senatui, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quàm ex illa circumscriptione excederet. præclarè. senatus enim faciem secum attulerat, auctoritatem populi Ro. cui, qui non paret, non ab eo mandata accipienda sunt, sed ipse est totus repudiandus. *Est etiam huius ordinis, fidem publicam dare: hanc, si Marius tum simularat, cùm fidem Saturni-*
[122] pro Rab An. DCLIII. [123] Ib. *no dedit, parum* [122] de se, & gloria sua cogitauit. [123] quæ fides qui potuit sine S. C. dari? adeóne hospes huius vrbis, adeóne ignarus erat disciplinæ, consuetudinísq; nostræ, vt hæc nesciret, vt peregrinari in aliena ciuitate, non in sua magistratum gerere, videretur? *Cuius rei, quæ consuetu-*
[124] 3. Catil. *do sit, mihi debet esse nota.* [124] Etenim in

reip. periculis *conſul* ſenatum fræquen-
tem celeriter coegi : introduxi Vultur-
cium ſine Gallis : fidem ei publicam iuſ-
ſu ſenatus dedi; hortatus ſum, vt ea, quæ v.nu.6.&7.
ſciret, ſine timore indicaret. *Senatus, etſi*
de bello & pace non ſtatuat ſine populi iuſ-
ſu, ſolet tamen, cùm de his refertur, decer-
nere, vt rogatio ad populum feratur, & ea
lata, facere de eo S. C. quod refertur populo
placere: atque de omnibus exinde ſtatuere,
quæ ad rem conficiendam pertinent. Poteſt
verò tumultum ſine populo decernere. Ego
Antonium, cùm [125] imperatorem populi [125] 6.Phil.
Ro. oppugnaret, coloniam fidiſſimam
fortiſſimámq; obſideret, bello cenſui per
ſequendum: tumultum eſſe decerni, iu-
ſtitiam edici, ſaga ſumi, dixi placere: quo
omnes acrius grauiúſq; incumberent ad
vlciſcendas reip. iniurias, ſi omnia gra-
uiſſimi belli inſignia ſuſcepta à ſenatu vi-
derent. *Hìc autem conuenit meminiſſe, quòd*
huius ordinis [126] honore vſi, togati ſolent
eſſe, cùm eſt in ſagis ciuitas. *Præterea ſena-* [126] 8.Phil.
tus de captis vrbibus, vtrum delendæ, an relin-
quendæ videantur, deliberat, & decer-
nit. Excisa eſt conſilio ſenatus Ro. [127] dolis [127] 4.ad Her.
malitioſa Carthago, viribus robuſta An.DCVII.
Numantia, [128] Corinthus poſita in an- [128] 2.Ag.

An. DXLII. guſtiis, atq; in faucibus Græciæ. De Capua multùm eſt conſultū. Extant litteræ publicæ, ſunt S. C. complura. ſtatuerunt homines ſapientes, ſi agrum Campanis ademiſſent, magiſtratus, ſenatum, publicum ex illa vrbe conſilium ſuſtuliſſent, imaginem reip. nullam reliquiſſent, nihil fore, quod Capuam timeremus. Itaq hoc perſcriptum in monumentis veteribus reperietis: vt eſſet vrbs, quæ res eas, quibus ager Campanus coleretur, ſuppeditare poſſet: vt eſſet locus cõportandis, condendíſq fructibus: vt aratores cultu agrorum defeſſi, vrbis domiciliis vterentur: iccirco illa ædificia non eſſe deleta. Corintho & Carthagini, etiã ſi ſenatum & magiſtratum ſuſtuliſſent, agrùmq; ciuibus ademiſſent, non defore, qui illa reſtituerent: atq, qui antè omnia commutarent, quàm nos audire poſſemus. hìc verò in oculis ſenatus, populíq; Ro. nihil poſſe exiſtere, quod non antè extingui, atq; opprimi poſſet, quàm planè exortum, ac natum eſſet. *Senatus etiam ſtatuit de victis regibus, quid fieri conueniat.* [129] In ſenatu, & in conſilio de Syphace, cùm diu deliberatum eſſet, [130] *patres cum in cuſtodiam Albam mittendum*

[129] 2. de Inu.
An. DLII.
[130] Liu. lib. 30.

dum censuerunt. Postea Tiburi mortuum, quo ab Alba traductus erat, senatus publico funere censuit efferendum: [131] *vt vitæ dono honorem sepulturæ adiiceret. Consimiliq; clementia in Persæ vsus est. Nam, quum Albæ, in qua custodiæ causa relegatus erat, decessisset, quæstorem misit, qui eum publico funere efferret: ne regias reliquias iacere inhonoratas permitteret.* [132] *Rex Illyriorum Gentius cum liberis, & coniuge, & fratre ex S. C. Spoletium ductus, recusantibus custodiam Spoletinis Igiturnium traductus est. Si quæ est controuersia inter socios, aut populos prouinciarum populi Ro. senatus, vt dirimatur, suam interponit auctoritatem* [133] Halesini pro multis, & magnis suis, maiorúmq; suorũ in remp. nostram meritis, atq; beneficiis, suo iure nuper L. Licinio Q. Mutio coss. cùm haberent inter se controuersias de senatu cooptãdo, leges ab senatu nostro petiuerunt. decreuit senatus honorifico S. C. vt his C. Clodius Appii filius Pulcher prætor de senatu cooptãdo leges cõscriberet. C. Clodius adhibitis omnibus Marcellis, qui tũ erant, de eorũ sententia leges Halesinis dedit: in quibus multa sanxit de ætate hominum, ne quis minor triginta annis natu: de quæstu, quem qui fecisset

[131] Val. cap. 1. lib. 5. An. DLXXXVI

[132] Liu. lib. 45. An. DLXXXVI.

[133] 4. Ver. An. DCLVIII.

ne legeretur: de censu, de cæteris rebus. quæ omnia ante Verrem prætorem, & nostrorũ magistratuũ auctoritate, & Halesinorum summa voluntate valuerunt. ab isto, & præco, qui voluit, istum ordinem pretio mercatus est: & pueri annorum senûm, septenûmq; denum senatorium nomen nundinati sunt: & quod Halesini socii atq; amici Romæ impetrarũt, vt apud se, ne suffragiis quidem fieri liceret, id pretio, vt fieri posset, effecit.

[134] 1. Off. [134] Ne noster quidem probandus est: si verum est Q. Fabium Labeonẽ, seu quem alium (nihil enim præter auditum habeo) arbitrum Nolanis, & Neapolitanis de finibus agri à senatu datum, quum ad locum venisset, cum vtrisq; separatim locutum: vt, ne cupidè quid agerent, néue appeterent, atq; vt regredi, quàm progredi mallent. id quum vtriq; fecissent, aliquãtum agri in medio relictum est. Itaq; illorum fines, sicut ipsi dixerant, terminauit: in medio relictum quod erat, populo Ro. adiudicauit. decipere hoc quidem est, non iudicare. quocirca in omni re fugiẽda est talis solertia. *Hæreditas relicta populo Ro. senatus auctoritate adiri solet. Attalus hæredem pop. Ro. reliquit. Item Syrena-*

An DCXX.

rum rex. Postea maiores hæreditates creui-mus: [135] regnum Bythiniæ, Ægypti. Quis hoc ignorat dici regnum Ægypti testamento regis Alexandri populi Ro. esse factum? Hic ego, non modò nihil iudico, sed ne quid sentiam quidem profero. Magna enim mihi res, non modò ad statuendum, sed etiam ad dicendum videtur esse. Video qui testamentum factum esse confirmet, auctoritatem senatus extare hæreditatis additæ sentio, tum, quãdo Alexandro mortuo legatos Tyrum misimus, qui ab illo pecuniã depositam nostram recuperarẽt. hæc L. Philippum sæpe in senatu confirmasse memoria teneo. Dicitur contrà, nullum esse testamentum: non oportere populum Rom. omnium regnorum appetentem videri: demigraturos in illa loca nostros homines propter agrorum bonitatem, & omnium rerum copiam. [136] Reges Syriæ regis Antiochi filii Romam venerunt, non propter Syriæ regnum: nam id sine controuersia obtinebant, vt à patte & à maioribus acceperant: sed regnum Ægypti ad se, & ad Selenem matrem suam pertinere arbitrabantur. *Non silendum etiam, senatus esse, munera à populis regibúsq; missa,*

135 2. Agr. An. DCLXXVIII.

136 6. Ver. An. DXXXVI.

137 Liuius lib. 22. An. DXXXVI

accipienda, aut repudianda censere. [137] *Post cladem ad Thrasymenum acceptam Neapolitani legati Romam venerunt. ab iis quadraginta pateræ aureæ magni ponderis in curiam illatæ: atq; ita verba facta, vt dicerent, scire se Romani populi ærarium bello exhauriri: & cùm iuxtà pro vrbibus agrísq; sociorum, ac pro capite atq; arce Italiæ vrbe Ro. atq; imperio geratur, æquum censuisse Neapolitanos, quod auri sibi, cùm ad ipsorum ornatum, tum ad subsidium fortunæ à maioribus relictum foret, eo iuuare populum Ro. si quam opem in sese crederent, eodem studio fuisse oblaturos. gratum sibi patres Romanos populùmq; facturum, si omnes res Neapolitanorum suas duxissent: dignósq; iudicauerint, à quibus donum animo ac voluntate eorum, qui libentes darent, quàm re maius ampliúsq; acciperent. Legatis gratiæ actæ pro munificentia, curáq; : patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta. Legati etiam á Pesto pateras aureas Romam attulerunt, iis, sicut Neapolitanis, gratiæ actæ, aurum non acceptum.* [138] *Hiero Syracusanorum rex audita illa clade CCC. millia modiorum tritici CC. hordei, mille sagittariorum, funditorum aptam manum, & ominis causá aurcam Victoriam pondo CCCXXX. vrbi nostræ pro*

138 Valer. cap. vlt. lib. 4 & Liuius d. lib. 22.

munere misit. Nam non ignarus verecundiæ maiorum nostrorum, ne nollent accipere aurum, in habitu id Victoriæ formauit: vt eos religione motos munificentia sua vti cogeret: voluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi, ne remitteretur, liberalis. Ab senatu ita responsum regi est: Virum bonũ, egregiúmq; socium Hieronem esse, atq; vno tenore, ex quo in amicitiam populi Ro. venerit, fidem coluisse, ac rem Romanam omni tempore ac loco munificè adiuuisse: id perinde, ac deberet, pergratum populo Ro. esse: aurum, & à ciuitatibus quibusdam allatum, gratia rei acta, non accepisse: populum Ro. Victoriam, ominéq; accipere: sedémq; ei se Diuæ dare, dicare Capitolium, templũ Iouis Opt. Max. in ea arce vrbis Romæ sacratam, volentem, propitiamq;, firmam, ac stabilem fore populo Ro. funditores, sagittariiq; & frumentum traditum consulibus. P. Scipione Nasica & M. Acilio Glabrione coss.[139] *A Ptolomæo Ægypti rege mille pondo auri, XX. millia pondo argenti allata: nihil est acceptum, gratiæ actæ. A Masinissa etiam & Carthaginensibus legati venere pollicentes frumentum: id, vt ab se munus Romani acciperent petere se. Carthaginenses etiam se classem sumptu suo comparaturos: stipẽdium, quod pluribus pensionibus in multos annos deberent, præsens omne*

139 Liu lib. 36.
An. DLXII.

daturos. De frumento vtrisq; responsum, ita vsurum eo pop. Ro. si pretium acciperent. de classe Carthaginensibus remissum, preterquam, si quid nauium ex fœdere deberent: de pecunia ita responsum, nullam ante diem accepturos. Porro in senatus potestate est, hostes eos iudicare, qui à rep. deficiunt, aut remp. in hostilem modum vexant. [140] L Magium & L. Fannium, qui Myndi habitabant, senatus in hostium numero habendos cēsuit. [141] In M. Antonium Tribunum pl. decreuit senatus, & quidem incolumis, nondum tot luminibus extinctis, quod in hostes togatos est decerni solitum more maiorum. *Eundem in consulatu, & post Consulatum,* [142] multis grauibus iudiciis, ignominiisq; senatus concidit. [143] Dolabella, quiq; eius crudelissimi & teterrimi facinoris ministri, socii, adiutores fuerunt, hostes populi Ro. à senatu iudicati sunt, eúmq; bello persequendum censuit. [144] Lepidus pridie Cal. Quinctileis sententiis omnibus hostis à senatu iudicatus est, cæteriq; qui vnà cum illo à rep. defecerunt. quibus tamen ad sanitatem redeundi ante Cal. septembreis potestas facta est. *Sin adducitur res* [145] in maximum periculum, & in extremum penè discrimen, senatus [146] iu-

v. cap 42. nu 14.
140 3 Ver.
141 2. Phil. An. DCCIIII.
142 12 Phil. An DCCIX & DCCX
143. 11 Phil.
144 ep. 10. l. 11 f. An DCCX.
145 7. Phil. ap
146 5 Phil.

ſtitium edicit, ſaga ſumi, [147] dictatorem dici iubet, vel magiſtratibus vniuerſam remp. commendat, ne quid reſp. detrimenti accipiat. [148] *quæ forma ſenatuſconſulti vltimæ ſemper neceſſitatis eſt habita. In ſeditione Gracchi* [149] decretum eſt, vt L. Opimius coſ. videret, ne quid detrimenti reſp. caperet. *In motu Saturnini* [150] factum eſt S. C. vt C. Marius L. Valerius coſſ. adhiberent omnes tribunos pl. præter Saturninũ, omnes prætores præter Glauciam, qui remp. ſaluam eſſe vellent, arma capere, & ſe ſequi iubent. [151] Cæſar, cùm minaces ad ſenatum, & acerbas litteras miſiſſet, & exercitum & prouinciam inuito ſenatu teneret: ſenatus conſulibus, prætoribus, tribunis pl. & nobis, qui procoſ. fuimus, negotium dederat, vt curaremus, ne quid detrimenti reſp. caperet. Nunquam maiore in periculo ciuitas fuit: nunquam improbi ciues habuerũt paratiorem ducẽ. [152] Cùm bello decertandum eſſet confeſtim cum Antonio, ne multa nobis quotidie decernẽda forent, conſulibus totam remp. commendandam cenſui: iiſq; permittendum, vt remp. defenderent, prouiderẽtq;, ne quid reſp. detrimenti acciperet: cenſuiq;

[147] ep 19 l. 9. A.
[148] Liu. lib. 3.
[149] 1. Catil. An. DCXXXII.
[150] pro Rab. An DCLIII.
[151] ep 11. l. 16 f. An DCCIII
[152] 5. Phil.

vt iis', qui in exercitu Antonii erant, ne esset ea tes fraudi, si ante Cal. febr. ab eo decessissent.

DE HONORIBVS, ATQ; *præmiis, à senatu decerni solitis.*

CAP. XXIIII.

DE senatus cognitione satis, supérq; dictum est: nunc videamus, qui benè merentibus decernantur à senatu honores, & præmia. In iis, quæ rebus in bello gestis tribui solent, hæc præcipua sunt: ouatio, supplicatio, & confecto bello corona illa laurea, gloriáq; triumphi. quibus [1] de rebus grauissimos homines, & rogare solere, & rogari scio. *Huius etiam generis sunt, quæ à senatu dari solent vacationes, pecuniæ, agri militibus, clarissimis hominibus imperia: súntq; honores alij, qui tam pro vrbanis, quàm bellicis decernuntur meritis: nempe gratiarum, laudum, titulorum, monumentorum. Me consule S. C. factum est, quo* [2] primùm mihi gratiæ verbis amplissimis aguntur, quòd

[1] ep. 14. lib. 15. fa.

[2] 3. Catil & 4. Catil.

virtute, consilio, prouidentia mea Resp. maximis sit periculis liberata. Deinde L. Flaccus & C. Pomtinus præt. quòd opera eorum forti, fideliq; vsus essem, meritò ac iure laudantur: atq; etiam viro forti collegæ meo C. Antonio laus impertitur: quòd eos, qui huius coniurationis participes fuissent, à suis & reip. consiliis remouisset: atq; etiam supplicatio decreta est. *Post in meo casu, exilio, & reditu, multa pro me singularia.* [3] Nostra memoria senatores, ne in suis quidem periculis vestem mutare solebant, in meo periculo senatus veste mutata fuit. [4] De me vno patres conscripti decreuerunt, vt, qui prouincias cum imperio obtinerent, qui quæstores, legatiq; essent, salutem & vitam meam custodirent. In vna mea causa post Romam conditam factum est, vt litteris consularibus ex S. C. cuncta ex Italia omnes qui remp. saluam vellent, conuocarentur: quod numquam senatus in vniuersæ reip. periculo decreuit, id in vnius mea salute conseruanda decernendum putauit. [5] Quid ego illa de me diuina S.C. commemorem? vel, quod in templo Iouis Opt. Max. factum est, cum vir

v. cap 25 nu.35.

[3] post Red. in sen. pro Sext. in pis.

[4] Ib.

v.cap.9. nu. 1.

[5] pro. Sext. An. DCXCVI.

is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atq; regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi vni testimonium patriæ conseruatæ dedit. cuius sententiam ita fræquentissimus senatus secutus est, vt vnus dissentiret hostis, idq; ipsum tabulis publicis mandaretur ad memoriam posteri temporis sempiternam: vel quod est postridie decretum in curia, populi ipsius Romani, & eorum, qui ex municipiis conuenerant admonitu: ne quis moram vllam afferret: si quis aliter fecisset, eum plané euersorem reip. fore, idq; senatum grauissimè laturum: &, vt statim de eius facto referretur? Qua grauitate sua cùm fræquens senatus nonullorum scelus, audaciámq; tardasset, tum illud addidit, si diebus quinq;, quibus agi de me potuisset, non esset actum, redirem in patriam, dignitate omni recuperata: Decreuit eodem tempore senatus, vt ijs, qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant, agerentur gratiæ: atq;, vt iidem ad res redeuntes, vt venirent, rogarentur. *Quid plura?* [6] vnus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, cùm in patriam

[6] In Pis.

redij, cùm senatum egressum vidi, populúmq; vniuersum [7] Secuta est summa contentio de domo. Hanc [8] fræquentissimus senatus statuit iudicio pontificum religione liberatam videri: tum [9] negotium magistratibus datum, vt curarent, vt sine vi mihi ædificare *ex ærario* liceret quibus in maximis periculis vniuersa resp. commendari solet, deinde cùm ille saxis, & ignibus, & ferro vastitatem meis ædibus intulisset, decreuit senatus eos, qui id fecissent de vi, quæ est in eos, qui vniuersam remp. oppugnassent teneri. *Huiusmodi senatusconsultis damnari solent ea, quæ iniquitatem habent, aut vi sunt perpetrata.* [10] A. D. VII. idus ad Appollinis Sc. factum est, quæ in turba facta essent A.D.VII. contra Remp. esse facta. [11] Similiter incendium curiæ, oppugnationem ædium M. Lepidi, cædem Clodii contra remp. senatus factum esse decreuit. *hæc de iis, quæ læsere. De ijs autem, quæ nocitura sunt diligenter cauet, & sancit, cùm ne fiant, tum vt suam* [12] dignitatem, auctoritatémq; sanciat. *Cuius generis sunt ista:* ne quis vlla ratione rem impediret, qui id impedisset, grauiter molestéq; laturum: illum contra

7 ep. 2. l. 2. At.

8 infra cap. 25. nu 10.

9 de Har. Rest.

10 ep. 3 l. 2. ad Q. fr.

11 pro Mil. An. DCCXVII.

12 post Red. in sen.

remp. salutèmq; bonorum, concor-
13 8. Phil. diàmq; ciuium facturum. [13] Si quis post-
hac ad Antonium profectus fuerit: præ-
ter L. Varum, senatum existimaturum
14 ep. 1. l. 2. ad 21. fr. eum contra remp. fecisse. [14] Ad iiii. Idus
S. C. factum est, vt sodalitates, decu-
riatiq; discederenr, lexq; de iis ferretur,
vt, qui non discessissent, ea pœna, quæ
est de vi, tenerentur. *Sed, vt reuertamur*
15 6. de Rep. *ad interrupta de honoribus, & præmiis.* Etsi
[15] illa diuina virtus, non statuas plumbo
inhærentes, nec triumphos arescentibus
laureis, sed stabiliora quædam desiderat.
16 2. de Or. [16] tamen ornant, & excitant habiti ho-
nores, decreta virtuti præmia, res gestæ
iudiciis hominum comprobatæ: in qui-
bus etiam fœlicitatem ipsam, deorum
immortalium iudiciis tribui, vt in suppli-
cationibus fit, laudationis est. *Pleraq; hu-*
17 5. Phil. An. DCCIX. *ius generis a senatu decreta sunt bello cepto*
contra Antonium. [17] Duces laudati, qui
contra illum, bellum priuato consilio
18 4 Phil. suscepissent. [18] Laudata est etiam pro-
uincia Galliæ, meritòq; ornata verbis
amplissimis à senatu, quòd resisteret An-
19 ep. 12 lib 12 f. tonio. Deniq; [19] effectum, ne quem pœ-
niteret remp. quàm spem prædæ, & rapi-
20 14. Phil. narum sequi maluisse. [20] est autem fidei

pietatíſq noſtræ, declarare fortiſſimis viris, quàm memores ſumus, quámq; grati. [21] 11. Phil. & 5. Phil.
[21] C. Cæſari adoleſcentulo imperium *eodem in tumultu* extraordinarium decreuimus: quòd difficillimo teip. tempore ſaluti dignitatíq; populi Ro. ſubueniſſet: ob eámq; cauſam, ſenatui *etiam* placuit, *ipſum* ſenatorem, ſententiámq; loco prætorio dicere: eiúſq; rationem, quēcumq; magiſtratum peteret, ita haberi, prout haberi lege liceret, ſi anno ſuperiore quęſtor fuiſſet. *Huius ego princeps ſententiæ in ſenatu fui, atq; etiam illius de honore* [22] M. Lepidi, *antequam à rep. defecerat:* vt ei ſtatua equeſtus inaurata in Roſtris, aut quo alio loco in foro vellet, ſtatueretur. nec verò cuiquam poſſumus commemorare hunc honorem à ſenatu tributum, iudicio ſenatus ſoluto, & libero. *Idem ego de honore Sulpicii princeps fui ſententiæ: qua,* [23] cùm talis vir in legatione mortē obierit, dixi ſenatui placere, Ser. Sulpicio ſtatuam pedeſtrem æneam in Roſtris, ex huius ordinis ſententia ſtatui: cúmq; antea ſenatus auctoritatē ſuam in virorum fortium funeribus, ornamentíſq; oſtenderit, placere eum, quàm ampliſſimè ſupremo ſuo die efferri: & cùm ita de rep.

[22] 4. Phil.

[23] 9. Phil.

meritus sit, vt his ornamentis decorari
debeat senatum censere, atq; è rep. exi-
stimare, ædiles curules edictum, quod de
funeribus habeãt, Ser. Sulpicii funeri re-
mittere. *Ex quibus obiter obseruandum mo-
neo, senatus in legibus, & edictis remittendis*
[24] pro Man. *potestatem.* [24] Cn. Pompeius ex S. C. legi-
An. DCLXXXIII. bus solutus consul ante est factus, quàm
vllum alium magistratum per leges ca-
pere licuisset. [25] Maiores tamen nostri
[25] 3. de leg. priuilegium ferri noluerunt de singulis,
[26] 1. Coru. nisi centuriatis comitiis: *neq; aliter illa in*
v Dio. lib. 36 & Asc. *re* [26] alicui gratificabantur, aut homini,
An. DCLXXXVI. aut ordini. Quæ consuetudo intermissa
plures annos, vt lege restitueretur, Cor-
nelius elaborauit. At consules de corri-
genda lege retulerunt. Ille ad rem mo-
derandam tulit, ne quis in senatu legibus
solueretur, nisi CC. affuissent: ne quis,
[27] 2. Phil. cùm solutus esset, intercederet, cùm hac
de re ad populũ ferretur. [27] Antonius in
Capitolio præclara SC. fecit, ne qua post
idus Martias immunitatis tabula, néue
cuius beneficii figeretur. Num me fefel-
lit? aut num diutius sui potuit esse dissi-
milis? inspectantibus nobis toto Capito-
lio tabulæ figebantur: neq; solùm singu-
lis veniebant immunitates, sed etiam po-

pulis vniuersis: ciuitas iam non singula-
tim, sed prouinciis totis dabatur. [28] Qua- [28] 1. Corn.
tuor omnino genera sunt, in quibus per An.
senatum, more maiorum statuatur ali-
quid de legibus: vnum est eiusmodi, pla-
cere legem abrogari, vt Q. Cæcilio Mar- DCXLIIII.
co Iunio coss. quæ leges rem militarem
impedirent, vt abrogarentur. Alterum,
quæ lex lata esse dicatur, ea non videri
populum teneri: vt L. Martio. Sex. Iulio An.
coss. de legibus Liuiis: tertium est de le- DCLXII.
gum derogationibus, quo de genere per-
sæpè S C. fiunt, vt nuper de ipsa lege Cal-
phurnia, cui derogaretur. *De remittendis
iam monui: quo etiam pertinent datæ indici-
bus immunitates scelerum, & decreta senatus-
consultis præmia. Ego* [29] Vulturcio fidem, *vt* [29] sup. capi.
dixi, publicam iussu senatus dedi: [30] præ- 23. nu. 24.
mia senatus legatis Allobroguin, Titóq; [30] 4. Catil.
Vulturcio dedit amplissima. *Adde senatus
esse leges interpretari:* [31] S C. me referente [31] pro Mur.
est factum, si mercede obuiam candida-
tis issent, si conducti sectarentur, si gla-
diatoribus vulgò locus tributim, & item
prandia si vulgo essent data, contra legẽ
Calphurniam factum videri: *Ne plura,* [32] [32] pro. Do-
eius est grauissimũ iudiciũ de iure legũ. mo.
Iã redeo. *Illud Salustij monumentũ alterius*

renouat memoriam: quod vt fieret, placuit, vti
[33] 14. Phil. An. DCCX. [33] C. Pansa, A Hirtius coss. imperatores, alter, amboue, aut si abessent, M. Cornutus præt. vrbanus militibus, qui pro salute & libertate populi Ro. pro vrbe, templísq; deorum immortalium vitam profudissent, monumentum quàm amplissimum locandum, faciendum curarent, quæstoresq; vrbanos ad eam rem pecuniam dare, attribuere, soluere iuberent: vt esset ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostiũ, militúmq; diuinam virtutem: vtq;, quæ præmia senatus militibus antè constituit, ea soluerentur eorũ, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, iisque tribuerentur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi vixissent, qui morte vicerunt.

[34] Ib. [34] Facilè est benè agere cum iis, à quibus etiam tacentibus flagitari videmur. Illud admirabilius, & maius, maximéq; proprium senatus sapientis est, grata eorum virtutem memoria prosequi, qui pro patria vitam effuderunt.

[35] in Orat. [35] Mos est Athenis laudare in concione eos, qui sunt in præliis interfecti: qua de re Platonis oratio popularis sic probata est, vt eam quotannis

tannis illo die recitari neceſſe ſit. *qui mos eſt vtilis. Atq;* [36] hæc benignitas etiam reip. vtilis eſt, redimi è ſeruitute captos, locupletari tenuiores, quod vulgò ſolitum fieri ab ordine noſtro, in oratione Craſſi copioſé ſcriptum videmus. *Senatus magna fuit poteſtas, magna grauitas: & hæc vna in multis, non quoſlibet, ſed dignos tantis nominibus appellare reges, ſocios, amicos. Funeſto anno tribunatus Clodij* [37] regum appellationes venales erant. [38] Appellati reges à populo, qui id nunquam à ſenatu quidem poſtulaſſent. [39] Deiotarum, quem vnum habemus in orbe terrarum fideliſſimum huic imperio, atq; amantiſſimum noſtri nominis regem, ſæpè a ſenatu regali nomine dignum exiſtimatum, clariſſimorum teſtimoniis ornatum, Clodius etiam regem appellari cum Brogitaro iuſſit: ſed alter eſt rex iudicio ſenatus per nos, pecunia Brogitarus per Clodium appellatus. Cùm multa regia ſunt in Deiotaro, tum illa maximè, quod Clodio nullum nũmum dedit: quòd eam partẽ legis Clodii, quæ congruebat cum iudicio ſenatus, vt ipſe rex eſſet, non repudiauit, cæteras neglexit. *Hæc appellatio in tanta-*

36 2.Off.
37 pro Do.
38 pro Sext.
39 de Har. An. DCXCV.

gratia & honore ponitur, vt eius ergò magnæ debeantur, agantúrq; gratiæ, & senatui, & senatoribus [40] Masinissa gratias per legatos egit senatui, quòd Scipio eum regem appellasset: atq; petiit, vt regium nomen, cæteráq; Scipionis beneficia & munera, senatus decreto confirmaret. [41] Antè audio S C. in Armeniam & Syriam esse perlatum, quod in meam sententiam factum esse dicatur, quàm omnino mentionem vllam de ea re esse factam. Nam mihi scito à regibus vltimis allatas litteras, quibus mihi gratias agant, quòd se mea sententia reges appellauerim: quos ego non modò reges appellatos, sed omnino natos nesciebam. [42] Omnia Deiotaro Cæsar tribuebat, cùm & ipsi, & filio nomen regium concessit: quod ne amitteret Cæsare victore, timuit. Hoc nomine retento atq; conseruato, nullum beneficium populi Ro. nullum iudicium de se senatus imminutum putauit. [43] *Paulus Aemilius consul cùm litteras ab Perseo victo per ignobiles tres legatos cerneret, & ipse illachrimasse dicitur sorti humanæ. Sed postquam regem Persea consuli Paulo S. legit, miserationem omnem stultitia igno-*

[40] Liu. lib. 30. v. supra cap. 18. nu. 2.

[41] ep. 15. lib 9 fa.

[42] pro Deiot.

[43] Liu. lib. 45. An. DLXXXV.

rantis fortunam suam exemit. Itaq; quanquam in reliqua parte litterarum minimè regiæ preces erant, tamen sine responso, ac sine litteris ea legatio demissa est. Sensit Perseus, cuius nominis obliuiscendum victo esset. Itaq; alteræ litteræ cum priuati nominis titulo missæ, & petiere, & impetrauere, vt aliqui ad eum mitterentur, cum quibus loqui de statu & conditione suæ fortunæ posset. Missi sunt tres legati: nihil ea legatione perfectum est, Perseo regiũ nomen omni vi amplectente: Paulo, vt se suáq; omnia in fidem, & clementiam populi Ro. permitteret, contendente. Nostri omnia summitti volunt, fastum oderunt, flectuntur precibus.

[44] Tigranem, Cn. Pompeius cùm in suis castris supplicem abiectúmq; vidisset, erexit, atq; insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit: & certis rebus imperatis, regnare iussit: nec minus & sibi, & huic imperio gloriosum putauit, constitutum à se regem, quàm constrictum videri. Tigranes igitur regnat & amicitiæ nomen ac societatis, quod armis violarat, id precibus est consecutus. *Quæ res ius* [46] imperatorium illustrat, quod omnibus imperatoribus conseruatur, non in prædis

44 pro Sext An. DCLXXXVII.

45 cap. 16. nu. 11 & 14.

ac manubiis ſolùm, ſed etiam in locis, vbi bellum adminiſtratur: quorum penes imperatores omne iudicium, ac poteſtas more maiorum debet eſſe. *quibus etiam conceditur iura* [46] ciuitatis dare iis, qui magno ſunt vſui reip. *quæ tamen omnia à ſenatu populoq; Ro. proficiſci cenſentur, veluti huiuſcemodi cætera.* [47] quas enim leges ſocijs, amicíſq; dat js, qui habet imperium à populo Ro. auctoritatem legum dandarum à ſenatu, hæ debent & pop. Ro. & ſenatus exiſtimari. *Atq; hæc recepta ſunt more illo, quo per populum Ro.* [48] beneficiorum virtutis cauſa tribuendorum poteſtatem imperatoribus noſtris deferimus. [44] Multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit annus tribunatus Clodii: tamen illi ſceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud ſcio an rectè hoc proximum eſſe dicam, quod editum eſt in regem Ptolomæum: qui, ſi nondum erat ipſe à ſenanatu ſocius appellatus, erat tamen frater eius regis, qui cùm eſſet in eadem cauſa, iam erat à ſenatu honorem iſtum conſecutus: erat eodem genere, iiſdem maioribus, eadem vetuſtate ſocietatis: deniq; erat rex, ſi nondum ſo-

[46] v. cap. 17. nu. 3.

[47] 4. ver.

[48] pro Bal.

[49] pro Sext.

ſocius,at non hoſtis: pacatus, quietus,
fretus imperio populi Ro. regno pater-
no atq auito, regali otio perfruebatur.
De hoc nihil cogitante, nihil ſuſpican-
te, Clodianis operis ſuffragium ferenti
bus, eſt rogatum: vt ſedens cum purpu-
ra & ſceptro, & illis inſignibus regijs
præconi publico ſubiiceretur: & impe-
rante populo Ro. qui etiam bello victis
regibus regna reddere conſueuit, rex
amicus nulla iniuria commemorata, nul-
lis rebus repetitis, cum bonis omnibus
publicaretur. [50] Semper regium nomen [50] pro Deiot.
in hac ciuitate ſanctum fuit: ſocio-
rum verò regum & amicorum ſan-
ctiſſimum: *atq; etiam omnium, qui eſſent*
[51] à ſenatu honorem conſecuti, vt ſocij [51] pro Sext.
appellarentur. *Illud verò pro ſingulari be-
neficio eſt habendum, quo ſenatus, dum eſſem
procos. in Cilicia* [52] auctoritas interceſſit, [52] ep.2. lib. 15 f.
vt ego regem Arioborzanem, Euſebe, An. DCCII.
& Philorhomæũ tuerer: eiúſq; regis ſa-
lutem, & incolumitatem regni defen-
derem, regi, regnóq; præſidio eſſem:
adiunxítq; ſalutem eius regis populo, ſe-
natuíq; magnæ curæ eſſe: quod nullo
vnquam de rege decretum eſt à noſtro
ordine: *licet regibus, & regum liberis lega-*

tisque habiti sint à senatu honores, dataq́ munera. Marcello & Valerio coss. [53] legati ab rege Syphace Romam venerunt, quæ is prospera prælia cum Carthaginiensibus fecisset memorantes: regem nec inimiciorem vlli populo, quàm Carthaginiensi, nec amiciorem, quàm Romano, affirmabant esse. misisse eum anteà legatos in Hispaniam ad Cn. & P. Cornelios imperatores Ro. nunc ab ipso, velut fonte, petere Romanam amicitiam voluisse. Senatus, non legatis modò benignè respondit, sed & ipse legatos cum donis ad regem misit, L. Genutium, P. Petellium, P. Popilium. Dona tulere, togam & tunicam purpuream, sellam eburneam, pateram auream ex quinque pondo factam. Protinus & alios Africæ regulos iussit adire. iis quoq; quæ darentur portata, togæ prætextæ, & ternûm pondo pateræ aureæ. Et Alexandriam ad Ptolomæum Cleopatrámq; reges M. Attilius & M. Acilius legati ad commemorandam renouandámq; amicitiam missi, dona tulere regi togam, & tunicam purpuream, cum sella eburnea: reginæ pallam pictam cum amiculo purpureo. [54] Confecto Macedonico bello Musocanes Masinissæ filius cum equitibus, quos in præsidium Romanorum adduxerat ab imperatore Paulo, ad patrem remissus tempe-

[53] Liuius lib. 27.
An. DXLIII.

[54] Valer. cap. 1. lib 5.
An. DLXXXV.

ſtate claſſe diſperſa Brunduſium æger delatus eſt: quod, vbi ſenatus cognouit, continuò illò quæſtorem ire iuſsit: cuius cura & hoſpitium adoleſcenti expediretur: & omnia, quæ ad valetudinem opus eſſent præberentur: impenſæq; liberaliter, tum ipſi, tum toti comitatui præſtarentur: naues etiam vt prouiderentur, quibus ſe benè ac tutò cum ſuis in Africam traiiceret: equitibus ſingulas libras argenti, & quingentos ſextertios dari imperauit. quæ tam prompta, & tam exquiſita patrum C. humanitas efficere potuit, vt etiam, ſi expiraſſet adoleſcens, æquiore animo deſiderium eius pater toleraret. Idem ſenatus, quum ad gratulandum ſibi Pruſiam Bythiniæ regem Perſe deuicto venire audiſſet, obuiam illi P. C. Scipionem quæſtorem Capuam miſit: cenſuitq;, vt ei domus Romæ quàm optima couduceretur: & copiæ non ſolùm ipſi, ſed etiam comitibus eius publicè mitterentur. C. Popilio Lenate & P. Aelio Ligure coſſ. [55] *legati Ariartis regis Capadociæ puerum filium regis ſecum adducentes Romam venerant. Quorum oratio fuit, regem, educandum filium Rsmam miſiſſe, vt iam inde à puero aſſueſceret moribus Romanis, hominibúſq;: petere, vt*

[55] Liuius lib 42. An. DLXXXI.

eum non sub hospitum modò priuatorum custodia, sed publicæ etiam curæ, ac velut tutelæ vellent esse. Ea regis legatio grata senatui fuit. Decreuerunt, vt Cn. Sicinius præt. ædes instructas locaret, vbi filius regis comitésq; eius habitare possent. Et Thracum legatis apud se disceptantibus, & societatem amicitiámq; petentibus, & quod petebant datum est, & munera binum millium æris summæ, in singulos missa. Hos vtiq; populos, quod à tergo Macedoniæ Thracia esset, assumptos in societatē gaudebāt.

56 Val. cap. 1. lib 5. An. DLXXXIX.

[56] Ne Aegyptius quidem Romanæ humanitatis expers fuit. Rex enim Ptolomæus à minore fratre regno spoliatus, petendi auxilii gratia, cum paucis admodum seruis, squallore obsitus, Romam venerat: ac se in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Id postquam senatui relatum est, accersito iuuene, quàm potuit accurata excusatione vsus est, quòd nec quæstorem illi more maiorum obuiam misisset, nec publico hospitio eum excepisset: eáq; non negligentia, sed ipsius subito & clandestino aduentu facta dixit: & illum è curia subitò ad publicos penates dedux it: hortatúsq; est, vt depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret: quin etiam curæ habuit, vti munera ei per quæstorem quotidie darentur. His gradibus officiorum iacentem ad regium fastigium erexit: effecitq;,

vt plus spei in auxilio populi Ro. quàm metus in sua fortuna reponeret.[57] *Illius verò Romanæ liberalitatis cœlestem spiritum nullæ litteræ satis dignis laudibus prosequuntur. Philippo enim Macedoniæ rege superato, cùm ad Isthmicum spectaculum tota Græcia conuenisset, T. Q. Flaminius, tubæ signo silentio facto per præconem, hæc verba recitare iussit: S. P. Q. R. & T. Quintius Flaminius imperator, omnes Græciæ vrbes, quæ sub ditione Philippi regis fuerunt, liberas atq; immunes esse iubet. Quibus auditis maximo & inopinato gaudio omnes percussi, primò veluti non audisse se, quæ audierant, credentes obticuerũt: Iterata deinde pronuntiatione præconis, tanta cœlum clamoris alacritate compleuerunt: vt certè constet aues, quæ superuolabant, attonitasq́; pauentésq́; decidisse. Magni animi fuisset, à tot captiuorum capitibus seruitutem detraxisse: quot tunc nobilissimis atque opulentissimis vrbibus P. R. libertatem largitus est. qui nihil temerè, nec in indignos conferre solet, quantumuis reges. quod ipse censui, cùm de Commageno rege ageretur. Non est omittendum, quòd licet summa, & huiusmodi sit auctoritas senatus, vt ea*[58] maiores nostri vti magistratus, & quasi ministros grauissimi consilii esse voluerint: *iis tamen omnia iniungit honorificè, apposita*

57 Val cap. 8. lib. 4. Liu lib. 34. An. DLVII.

v. cap 23. nu. 109.

58 Sup. cap. 5. nu. 6. & cap. 6. nu. 11

in SC. clausula, si eis videatur. Hinc ego Bruto: [59] Nihil honorificẽtius potuit facere senatus, quàm vt tuũ esset iudicium, quid maximè conducere reip. tibi videretur. *Laudari etiam probariq; solent honorificis SC. quæ acta gestáue sunt commodo reip. & ,vt plurimùm, his verbis:* [60] rectè & ordine, exq; rep. fecisse. *ac interdum istis:* [61] benè & è rep., & pro sua maiorúmq; suorum dignitate, consuetudinéq; reip. benè gerendæ fecisse: eàmq; rem senatui, populóq; Ro. gratam esse, & fore. [62] Sed senatus etiam sapiens, qua quémq; re putat, modò honesta, ad rem iuuandam posse adduci, hac vtitur.

[59] ep 4. lib. ad Br.
[60] 3. Phil. & 5. Phil.
[61] 10. Phil.
[62] ep. 14. ad Br.

QVÆ SIT AVCTORITAS senatus in iis, quæ religionem iniiciunt, vel ad res diuinas pertinent.

CAP. XXV.

HActenus de profanis. Reliquum est, vt in sacris, quod ius senatus obtineat, persequamur. In more positum est, [1] vt in nostris

dubitationibus, atq; ſuperſtitionibus de religione decernat, vt ad pontificum collegium referatur:[2] quorum auctoritati, fidei, prudẽtiæ, maiores noſtri ſacra, religioneſq;, & priuatas, & publicas cõmendarunt.[3] Cùm Licinia virgo Veſtalis ſummo loco nata, ſanctiſſimo ſacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello coſſ. aram, & ædiculam, & puluinar ſub ſaxo ſacro dedicaſſet: eam rem ex auctoritate ſenatus ad hoc collegium Sex. Iulius prætor retulit: tum P. Scęuola pontifex Max. pro collegio reſpondit, quod in loco publico Licinia C. F. iniuſſu populi dedicaſſet, ſacrum eſſe non videri. Pòſt autem ſenatus, conſecratam eam aram tollendam, ex auctoritate pontificum cenſuit. Neq; vllum eſt paſſus ex ea dedicatione litterarũ extare monumentum. *Antè quidem multo, P.*[4] *Sulpicio Auerrione P. Sempronio coſſ. ex auctoritate ſenatus latum ad populum eſt, ne quis templum arámue iniuſſu ſenatus, aut trib. pleb. partis maioris dedicaret.*[5] Meam domum populus Ro. cuius eſt ſumma poteſtas omnium rerum, comitiis centuriatis, omnium ætatum, ordinúmq; ſuffragiis eodem iure eſſe iuſſit, quo fuiſſet. Poſteà,

[2] Ib.

[3] pro Dom. An DCXXI.

[7] Liuius lib 9. An. CDXLIX.

[5] de Har.

[6] pro do. [6] M. Bibuli fortissimi viri senatus sententiam secutus [7] decreuit, vt de mearum ædium religione, ad pontificum collegium referretur. [8] Has dein pontifices causa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia amplissimorum ac fortissimorum ciuium astãte, omni religione, vna mente omnes liberauerunt. [9] Cùm pontifices decressent, habetur senatus frequens. adhibentur omnes pontifices, qui erant senatores: à quibus Marcellinus, qui erat cupidissimus mei, sentẽtiam primus rogatus quæsiuit, quid essent in decernendo secuti. Tum Lucullus de omnium collegarum sententia respondit, religionis iudices pontifices fuisse, legis senatum: se & collegas suos de religione statuisse, in senatu de lege statuturos. suo quisq; horum loco sententiam rogatus, multa secundum nostram causam disputauit. Cùm ad Clodium ventum est, cupiit diem consumere: neq; ei finis est factus: sed tamen cùm horas tres ferè dixisset, odio & strepitu senatus coactus est aliquando perorare. Cùm fieret S.C. in sententiam Marcellini, omnibus præter vnum assentientibus, Serranus intercessit. De intercessione statim ambo

[7] de Har.

[8] Ib. An. DCXCVI.

[9] ep 2. l. 4. At.

conſules referre ceperunt. Cùm ſententiæ grauiſſimæ dicerentur, ſenatui placere mihi domum reſtitui, auctoritatem ordinis ab omnibus magiſtratibus defendi: ſi qua vis eſſet facta, ſenatum exiſtimaturum, eius opera factum eſſe, qui S C. interceſſiſſet: Serranus pertimuit, & Coruinus ad ſuam veterem fabulam rediit: abiecta toga ſe ad generi pedes abiecit: ille noctem ſibi poſtulauit. non concedebant. Poſtridie [10] frequentiſſimus ſenatus, conſule deſignato Lentulo, ſententiæ principe, P. Lentulo, & Q. Metello coſſ. referentibus ſtatuit, cùm omnes pontifices, qui erant huius ordinis adeſſent: cúmq; alii, qui honoribus populi Ro. antecedebant, multa de collegii iudicio verba feciſſent, omnéſq; iidẽ ſcribendo adeſſent, domum meam iudicio pontificum, religione liberatam videri. *De Clodii ſcelere & inceſtu ad pontifices relato ſupra diximus. Ne plura:* ad hos veluti [11] religionis interpretes *decurritur.* [12] At, de capite virginum Veſtalium, frequẽs collegium iudicat: ita eſt enim interpretatio illa pontificum, vt iidem poteſtatem habeant iudicum. *Si quod portentum accidit,* [13] ſenatus decem viros ad libros ire

[10] de Har.

v. cap. 23. nu. 68 69.

[11] pro dom.

[12] de Har.

[13] 1 de Diuin.

[14] 2. de Diu. iubet. [14] Sybillam quidem ſepoſitam & conditam habemus, vt id, quod proditum eſt à maioribus, iniuſſu ſenatus ne leganrur quidem libri: valeántq; ad deponendas potius, quàm ad ſuſcipiendas religiones. [15] Delata eſt ad ſenatum labes agri Priuernatis, cùm ad infinitam altitudinẽ terra deſediſſet, Appuliáq; maximis terræ motibus cõquaſſata eſſet, quibus portentis magna populo Ro. bella, perniciosæq; ſeditiones denũtiabantur: inq; his reſponſa haruſpicum cum Sybillæ verſibus congruebant. *L. Martio Sex. Iulio conſulibus* [46] lapidum imber defluxit, icta ædes pietatis, [17] ſenatui nuntiatum eſt deorum ſudaſſe ſimulachra. Huiuſmodi omnia in metu & periculo, cùm creduntur facilius, tum finguntur impunius. Nos autem ita leues, atq; inconſiderati ſumus, vt ſi mures corroſerint aliquid, quorũ eſt opus hoc vnum, monſtrum putemus. Ante verò Marſicum bellum, quòd clipeos Lanuuii mures roſiſſent, maximum id portentum haruſpices eſſe dixerunt. quaſi verò quicquam interſit, mures diem & noctem aliquid rodentes, ſcuta an cribra corroſerint. Nam, ſi iſta ſequi-

[15] 4. de Diu. An. DCXXXIIII.

[16] Ib. An. DCLXII

[17] 2. de Diui.

mur, quòd Platonis Politiam nuper apud me mures corroſerint, de rep. debui pertimeſcere: aut ſi Epicuri de voluptate liber corroſus eſſet, putarem annonam in Macello cariorem fore. *At* [18] [18] 4. de Diu.
haruſpices ea reſponderunt, quæ euenerunt: & in Sybillæ libris eædem repertæ prædictiones ſunt. [19] Hoc ego Philoſo- [19] 2. de Diu.
phi non eſſe arbitror, teſtibus vti: qui, aut v. cap. 15.
caſu veri, aut malitia falſi, fictíq; eſſe poſſunt. argumentis & rationibus oportet quare quidq; ita ſit docere, non euentis: iis præſertim, quibus mihi liceat non credere. [20] Nec verò ſomnia grauio- [20] 1. de Diu.
ra, ſi quæ ad remp. pertinere viſa ſunt, à ſummo conſilio neglecta ſunt. Memoria noſtra templum Iunonis Soſpitæ, L. Iulius, qui cum P. Rutulio An.
conſul fuit, de ſenatus ſententia re- DCLXIII.
fecit ex Cæciliæ Balearici filiæ ſomnio. [21] quod quidem ſomnium, Si- [21] Ib.
ſenna cùm diſputaſſet mirificè ad verbum cum re conueniſſe, tum diſputat ſomniis credi non oportere. *Cæterum, vti ex auctoritate ſenatus de religione pontifices, libri Sybillini & haruſpices de portentis: ita de cerimoniis bellicis feciales conſuluntur: eorúmque*

opera senatus vtitur in rebus repetendis, in indicendis bellis, in fœderibus feriendis sunt 22 v. Cap. XII, nu. 23. *enim*[22] *fœderum, pacis, belli, induciarum, oratores, iudices, disceptatores, atq; interpretes feciales populi Ro. iuris, ab Anco descripti Martio.* 23 Liu. lib. 1 *Is enim,*[23] *vt à se bellicæ cerimoniæ proderentur, veluti à Numa religiones: nec gererentur solùm, sed etiam indicerentur bella aliquo ritu, ius ab antiqua gente Aequicolis, quod* 24 Id. lib. 36. *nunc feciales habent, descripsit.*[24] An. DLXII. *P. Cornelio Scipione & M. Acilio Glabrione coss. cùm populus Ro. duellum iußisset cum rege Antiocho, consul M. Acilius ex Sc. ad collegium fecialium retulit: ipsine regi Antiocho indiceretur bellũ? an satis esset ad præsidium aliquod eius nuntiare? & num Ætolis quoq; qui sectam eius secuti essent, separatim indici iuberent bellum? & num prius societas eis, & amicitia renuntianda esset, quàm bellum indicendum? feciales responderunt: iam antè sese, cùm de Philippo consulerentur, decreuisse, nihil referre, ipsi coràm, an ad præsidium nuntiaretur: amicitiam renuntiatam videri. cùm, legatis toties res repetentibus, nec reddi, nec satisfieri æquum censuissent: Aetolos vltrò sibi bellum indixisse, cùm Demetriadem sociorum vrbem per vim occupassent: Chalcidem terrâ mariq; oppugnatum issent: regẽ Antiochum in Europam ad bellum*

populo

populo Ro. inferendum traduxissent. Ipsi feciales, nihil in his sine auctoritate senatus, facere consueuerunt.[25] *Cùm in Africã ad fœdus feriendum ire iuberentur, ipsis postulantibus S C. in hæc verba factum est: vt priuos lapides silices, priuásq; verbenas secum ferrent: vti prætor Ro. his imperaret, vt fœdus ferirent, illi prætorem sagmina poscerent. herbæ id genus ex arce sumptum dari fecialibus solet. Nihil enim ex solennibus in fœderibus omittitur.*[26] T. Veturius & *Sp. Posthumius coss. profecti ad Pontium ducem Samnitium in colloquium, cùm de fœdere victor agitaret, negarunt iniussu populi fœdus feriri posse: nec sine fecialibus, cerimoniáq; alia solenni. Itaq; non, vt vulgò credunt, Claudiúsq; etiam scribit, fœdere pax Caudina, sed per sponsionem facta est. Quid enim aut sponsoribus in fœdere opus esset, aut obsidibus, vbi precatione res transigitur: per quem populum fiat, quominus legibus dictis stetur, vt eum ita Iupiter feriat, quemadmodum à fecialibus porcus feriatur? Interea, etsi*[27] maiores nostri statas solennésq; cerimonias pontificatu, rerum benè gerendarum auctoritates augurio, fatorum veteres prædictiones Apollinis vatum libris, portentorum explanationes Hetruscorum disciplina contineri

[25] Id. lib. 30. An. DLII.

[26] Id. lib. 9. An. CDXXXIII.

[27] de Har.

putauerunt: *tamen pleraq; , ad res diuinas pertinentia, in senatus potestate voluerunt esse: vt de iis, cùm videretur commodum, decerneret. Quo de genere sunt decreta de precationibus.* [28] (faciles enim sunt preces apud eos, qui vltrò nobis viam salutis ostendunt) *de cædendis hostiis, de prodigiis procurandis, ludis & donis vouendis, de votis soluendis, & liberanda religione rep. de feriis, de agendis gratiis, & habendis supplicationibus.* [29] Supplicatio ob remp. pulcherrimè gestam postulantibus imperatoribus nostris deneganda non est: id enim præter Gabinium ([30] T Albutium excipo) [31] contigit nemini. [32] Dii immortales! idne ego optarem, vt inimicus meus, eà, qua nemo vnquam, ignominia notaretur? vt senatus is, qui in eam benignitatis consuetudinem venit, vt eos, qui benè remp. gesserint, nouis honoribus afficiat, & numero dierum & genere verborum, huius vnius litteris nuntiãtibus non crederet, postulantibus denegaret. *Sed quid?* [33] animaduertisse illud me videor, *aliquos, & in his grauem ipsum Catonem*, quem attentè audire soleo, non tam res gestas, quàm mores, instituta, atq; vitam imperatorum spectare solere in haben-

[28] Ib.
[29] 14. Phil.
[30] de Pro. cons. An. DCXLI.
[31] d. 14. Phil.
[32] in Pis. An. DCXCVII.
[33] ep 4. l. 15. f.

dis, aut non habendis honoribus. Quæ si etiam maiòra sunt, & in omnibus seculis pauciores viri reperti sunt, qui suas cupiditates, quàm, qui hostium copias vincerent: est profectò senatus, cùm ad res bellicas, hæc, quæ rariora & difficiliora sunt, genera virtutis adiunxerit, ipsas etiam illas res gestas, iustiores esse, & maiores putare. [34] C. Cæsarem senatus, & genere supplicationum amplissimo ornauit, & numero dierum nouo. [35] Supplicatio diis immortalibus pro singulari eorum merito, meo nomine decreta est, quòd mihi primùm post hanc vrbem conditam togato contigit: & his decreta verbis est, quòd vrbem incendiis, cæde ciues, Italiam bello liberassem. quæ supplicatio, si cum cæteris supplicationibus conferatur, hoc intersit, quòd cæteræ benè gesta, hæc vna conseruata rep. constituta est: cæteræ bellis, [36] hæc nullis armis sumptis, non ob cædem hostium, sed ob conseruationem ciuium, nouo & inaudito genere decreta est [37] ad omnia puluinaria. Nam multi sæpe honores iusti diis immortalibus habiti sunt, ac debiti, sed profectò iustiores nunquam, ere-

[34] pro Bal. An DCXCVII.

[35] 3. Catil.

[36] 14. Phil.

[37] 3. Catil.

pti enim ex crudelissimo, ac miserrimo interitu: & erepti sine cæde, sine sanguine, sine exercitu, sine dimicatione, togati me vno togato duce, & imperatore vicerunt. *Hæc enim appellatio iis debetur, quibus supplicatio decernitur. Itaq;, cum* [38] ex litteris C. Pansæ A. Hirtii consulum C. Cæsaris proprӕt. de honore diis immortalibus habendo sententias diceremus, hoc primùm feci, vt imperatores appellarem eos, quorum virtute, consilio, fœlicitate maximis periculis seruitutis atq; interitus liberati sumus. Etenim, cui viginti his annis supplicatio decreta est, vt non imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerumq; nullis? Quamobrem mea sententia, aut supplicatio ab eo, qui antè dixit, decernenda non fuit, aut vsitatus honos peruulgatúsq; tribuendus iis, quibus etiam noui singularésq; honores debentur: Atq; etiam supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decerneretur, iudicare necesse fuit: quòd senatus, supplicationem cùm decernit, hostes iudicat. Nunquã enim in ciuili bello supplicatio decreta est: decreta dico? ne victoris quidem litteris postulata, *nisi hoc*

[38] 14. Phil. An DCCX.

bello quinto ciuili gesto contra Antonium. Illud etiam obseruo, senatus esse prouidere, vt qui sacris præficiuntur, sint Romani ciues. [39] Sacra Cereris summa maiores nostri religione confici, cerimoniáq; voluerunt. Quæ cùm essent assumpta de Græcia, & per Græcas semper curata sunt sacerdotes, & Græca omnia nominata. Sed cùm illam, quæ Græcũ illud sacrum monstraret & faceret, ex Græcia deligerent, tamen sacra pro ciuibus ciuem facere voluerũt, vt deos immortales scientia peregrina & externa, mente domestica & ciuili precarentur. Has sacerdotes video ferè aut Neapolitanas, aut Velienses fuisse fœderatarum ciuitatum. Mitto vetera: proxima dico, ante ciuitatem Veliensibus datam, de senatus sententia C. Valerium Flaccum præt. vrbanum nominatim ad populum de Caliphana Veliense, vt ea ciuis Ro. esset, tulisse. *Hæc, & quæ memini alia, ex vnius auctoritate senatus pendent. attamen, si de religione scrupulus tenuissimus inesse aliquis videatur, senatus pontifices consulit.* [40] *M. Fuluius, cùm pro triumpho decreto gratias P. C. egisset, adiecit ludos magnos se Ioui Opt. Max. eo die, quo Ambraciam cepisset,*

[39] pro Bal.

[40] Liu. lib. 39.
An. DLXVI.

vouisse: in eam rem sibi centum pondo auri à ciuitatibus collatum: petere, vt ex pecunia, quam in triumpho latam in ærario positurus esset, & aurum secerni iuberet. Senatus pontificum collegium consuli iussit, num omne id aurum in ludos consumi necessum esset? Cùm pontifices negassent ad religionem pertinere, quanta impensa in ludos fieret: senatus Fuluio, quantū vellet impenderet, permisit, dum ne summam octoginta millium excederet.

DE CONSVLARI CVRA, *auctoritate, munere in Rep. tuenda: conuocando, cogendo atq; habendo senatu.*

V. cap. 7. lib. 14. Gel. de officio senatus habendi: & Augusti legem de senatu habendo in lib 55. Dionis.

Cap. XXVI.

[1] VErsantur in animo *boni cōsulis* multæ & graues cogitationes: quæ *ipsi* nullam partem, neq; diurnæ, neque nocturnæ quiètis impertiunt: primùm tuendi consulatus, quæ est *ei* difficilis & magna ratio: vt cui errato nulla venia, rectè facto exigua laus, & ab inuitis expressa proponitur. [2] Accedit

[1] 2. Agr. ap.

[2] Ib. ap.

etiam ille summus labor, ac difficillima ratio consulatus gerendi: quòd videat hæc omnia, pacem externam, libertatem propriam generis ac nominis Ro. otium domesticum, deniq, omnia, quæ populo chara atq ampla sunt, in fidem, & quodammodo in patrocinium *sui* cõsulatus esse collata. [3] Ita magnum nomen est, magna species, magna maiestas consulis: *magna* vis animi, *præstantisque* ingenii, quæ tantam personam, tam grauem, tam seueram sustínere *posset*. [4] Non *enim* in toga & prætexta esse consulatum putandum est. *Quæritur consul, qui* [5] commodis *suis* omnibus, emolumentis, præmiis prætermissis, cura, cogitatione, vigiliis omnibus, nihil, nisi de salute suorum ciuium labôret: [6] qui dicendo nonnunquam comprimat tribunitios furores: qui concitatum populum flectat: qui largitioni resistat: qui possit consilio atq; oratione, & senatus, & populi mẽtes permouere: *qui militari laude antecellat:* [7] qui animo consul sit, consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto deniq; munere consulatus. [8] Omnia enim, quæ sunt in imperio, & in statu ciuitatis à consulibus defendi, & firmari putantur. [9] Si res est

[3] In Pis.
[4] Ib.
[5] pro Do.
[6] pro Mur. v. cap. 3.
[7] in Pis.
[8] pro Mur.
[9] pro Do. Domo.

in præſenti, atq; ante oculos propoſito periculo, *vel* id coniectura proſpicitur, conſules cauſam ſuſcipere, ſenatus aliquid conſilii capere debet: [10] ſic, vt nulla poſſit eſſe excuſatio, non dicam malè ſentienti, ſed ſedenti, cunctanti, dormiẽti, in reip. motu conſuli. [11] Omnes *viciſſim*, qui ſe incolumes volent, ſequentur in periculo ſalutis ac libertatis, auctoritatem conſulis ſoluti à cupiditatibus, liberi à delictis, cauti in periculis, non timidi in contentionibus. [12] Cùm Catilinæ voces percrebuiſſent, quas habuiſſe in concione domeſtica dicebatur: cùm miſerorum fidelem defenſorem negaſſet inueniri poſſe, niſi eum, qui ipſe miſer eſſet: integrorum & fortunatorum promiſſis, ſaucios & miſeros credere nõ oportere. Quare, qui conſumpta replere, erepta recuperare vellent, ſpectarent quid ipſe deberet, quid poſſideret, quid auderet: minime timidum, & valde calamitoſum eſſe oportere eum, qui eſſet futurus dux & ſignifer calamitoſorum. Cùm igitur, his rebus auditis, factum eſt S C. referẽte me, ne poſtero die comitia haberentur, vt de his rebus in ſenatu agere poſſemus. Itaq; poſtridie frequenti ſenatu Ca-

[10] in Piſ.
[11] 1. Agr. v. cap 38. nu. 3.
[12] pro Mur.

tilinam excitaui, atq; eum de his rebus iussi, si quid vellet, quæ ad me allatæ essent, dicere. Atq; ille, vt semper fuit apertissimus, non se purgauit, sed indicauit, atq; induit. tum enim dixit, duo corpora esse reip. vnum debile infirmo capite, alterum firmum sine capite: huic, cùm ita de se meritum esset, caput se viuo nō defuturum. Congemuit senatus frequens, neq; tamen satis seuerè pro rei indignitate decreuit. Nam partim ideo fortes in decernendo non erant, quia nihil timebant: partim quia timebant. Tum erupit è senatu triumphans gaudio, quem omninò viuum illinc exire non oportuerat: præsertim, cùm idem ille in eodem ordine, paucis diebus antè, Catoni fortissimo viro iudicium minitanti, ac denuntianti respondisset: si quod esset in suas fortunas incendium excitatum, id se non aqua, sed ruina restincturum. His tum rebus commotus, & quod homines iam tum coniuratos cum gladiis in campum deduci à Catilina sciebam, descendi in campum cum firmissimo præsidio fortissimorum virorum, & cum illa lata, insigniq; lorica, non quæ me tegeret (etenim sciebam Catilinam non latus, aut

ventrem, sed caput & collum solere petere) verùm, vt omnes boni animaduerterent, & cùm in metu, & periculo consulem viderent, id quod est factum, ad opem præsidiúmq; meum concurrerent.

[13] pro Rab. p. reo. [13] Nam si est boni consulis, cùm cuncta auxilia reip. labefactari cõuellíq; videat, ferre opem patriæ, succurrere saluti fortunísq; communibus, implorare ciuium fidem, suam salutem posteriorem salute communi ducere: est etiam bonorum & fortium ciuium intercludere omnes seditionũ vias, munire præsidia reip. summum esse in consulibus imperium, summum in senatu consilium putare: ea, qui secutus sit, laude & honore dignum iudicare.

[14] pro Sext. [14] In eius magistratus tutela reges

[15] 2 Phil. atq; exteræ nationes semper fuerunt, nedum [15] prouinciæ, quę omnes in consu-

[16] pro Sext. lis iure, & imperio sunt. [16] De iniuriis in socios, in reges in liberas ciuitates consulum querela esse debet. *has ob causas missi*

[17] v. cap. 23. nu. 43. *legati* [17] postulata consulibus edunt, *atq; petunt sibi senatum dari.* [18] Teneo ad me

[18] in Vat. consulem Puteolanorũ de Vatinio que-

[19] 5. Ver. An. DCLXXXV. relas esse delatas. [19] Multa Sophocles Agregentinus apud Cn. Pompeium cos. homo disertissimus pro tota Sicilia de

aratorũ miseriis grauiter, ac copiosè dixisse, ac deplorasse dicitur. ex quibus hoc iis, qui aderant, (nam magno conuentu acta res est) indignissimũ videbatur, qua in re senatus optimè ac benignissime cũ aratoribus egisset, largè liberalitérq; existimasset, in ea re prædari prætorem, bonis euerti aratores: & id non modò fieri, sed ita fieri, quasi liceat, concessúmq; sit. *Neq; solùm huius generis publicæ, sed & priuatæ querimoniæ apud consules habentur, atq; ab eis referuntur ad senatum.* [20] Verres palã de sella ac tribunali pronuntiat, si quis absentem Sthenium rei capitalis reum facere vellet, sese eius nomen recepturum. Sthenius, qui Romam venisset, rem ad amicos suos detulit. Quæ, vt erat acerba & indigna, sic videbatur omnibus. Itaq; in senatu continuò Cn. Lentulus, L. Gellius Coss. faciunt mentionem, placere statui, si patribus conscriptis videretur, ne absentes homines in prouinciis rei fierent rerum capitaliũ: causàm Sthenii totam, & istius crudelitatẽ, & iniquitatem senatum docent. Aderat in senatu Verres, pater istius, & flens vnumquemq; senatorẽ rogabat, vt filio suo parceret: neq; tamen multùm proficiebat. erat enim

[20] 4. Ver. v cap. 6. nu. 11. 12.

An. DCLXXXIII

summa voluntas senatus. Itaq; sententiæ dicebantur, cùm Sthenius absens reus factus esset, de absente iudicium nullum fieri placere: &, si quod esset factum, id ratum esse non placere. Eo die transigi nihil poterat, quòd & id temporis erat, & ille pater istius inuenerat homines, qui dicendo tempus consumerent. *Sed longè secus, & grauiter.* [21] T. Torquatus is, qui consul cum Cn. Octauio fuit, cùm illam seueritatem in eo filio adhibuit, quem in adoptionem D. Silano emancipauerat: vt eum Macedonum legatis accusantibus, quòd pecunias prætorem in prouincia cepisse arguerent, causam apud se dicere iuberet: réq; ex vtraq; parte audita, pronuntiaret eum, non talem videri fuisse in imperio, quales eius maiores fuissent: & in conspectum suum venire vetuit. *Huiusmodi, aut quæ alia, si ad consulem deferantur, seu ipsius iudicio* [22] de rep. consulendus sit senatus, auspiciis operam dat, [23] & edicit, vt adsit senatus frequens ad ——— *Variis in locis haberi solet: sæpè ad ædem, siue Apollinis, siue Telluris, siue Concordiæ, siue Virtutis, siue Castoris, vel alibi, si modò templum sit.* [24] Coguntur, *qui non adsunt* pignore aut

[21] 1. de fin. An DLXXXVIII.

[22] 1. de Diui.

[23] 1. Phil. v. cap. 8. &c. 4.

[24] d. 1. Phil.

multa, *ni causa sit.* De supplicationibus cùm refertur, senatores deesse non solēt: coguntur enim non pignoribus, sed eorum, de quorum honore agitur gratia. quod idem fit, cùm de triumpho refertur: ita sine cura consules sunt, vt penè liberum sit senatori non adesse. *Et verò, cùm honor est alicui decretus,* [25] res ipsa declarat, *ipsi* illum honorem fuisse iucundum, *qui* scribendo affuit: hoc enim S C. ab amicissimis eius, cuius de honore agitur, scribi solet. [26] Senatus absentibus consulibus nunquam nisi ad rem nouam cogitur, [27] *ipsi verò solent* edicto cogere, *at huiusmodi dimittere* senatum *formula*, [28] NIHIL VOS MORAMVR PATRES CONSCRIPTI. *Sed, vt ab vsitatis ad antiquata* [29] *seuerissima maiorum instituta transgrediar, anteà senatus assiduam stationem eo loci peragebat, qui hodie quoq; senaculum appellatur: nec expectabat, vt edicto contraheretur: sed inde citatus protinus in curiam veniebat: ambiguæ laudis ciuem existimans, qui debitis reip. officiis, non sua sponte, sed iussus fungeretur: quia, quicquid imperio cogitur, exigenti magis, quàm præstanti acceptum refertur. Illud quoq; memoria repetendum est, quòd*

[25] ep. 6. l. 15. f.

[26] ep. 27. lib. 12. f.

[27] V. cap. 8.

[28] Capitol. in Antonino.

[29] Val. cap. 1. lib. 2.

tribunis pleb. intrare curiam non licebat: ante valuas autem positis subsellijs, decreta patrum attentissima cura examinabant: vt, si quæ ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Itaq; veteribus senatusconsultis T. litera subscribi solebat, eáq; nota significabatur illa tribunos quoq; censuisse.

QVÆ SENATVM TVRbant, & minus frequentem faciunt? quæ à senatore postulatur fortitudo, sapientia? quæ præstanda prudentia, diligentia?

Cap. XXVII.

[1] 7. Phil. ap. [1] TVm illustratur senatus, cùm gubernat remp. si non optabili, at necessario tempore, *Sed sæpenumero obruitur vi, armis, gladiatorum impunitate, contentionibus, ambitione, motibus reip. Vniuscuiusq; generis singula subiecissemus exempla, nisi occurrerent inferius.* [2] Est omnino fortium virorum, quales *senatores* esse debent, virtute prestare tantùm, vt possint fortunæ culpam non extimescere. Sed,

[2] 13. Phil.

quoniam ab hoc ordine non ſortitudo ſolùm, verùm etiam ſapientia poſtulatur, [3] temperata *ſit oportet* tota ratio, vt reip. conſtantiam *ſenator* præſtet, priuatis *ſuis* rebus propter infirmitatem bonorum, iniquitatem maleuolorum, odium improborum, adhibeat quandam cautionem, & diligẽtiam: [4] ita vitam, corpúſq; ſeruet, ita fortunas, ita rem familiarem, vt hæc poſteriora libertate ducat: itáq; his vti velit, ſi libera rep. poſſit: nec pro his libertatem, ſed pro libertate hæc proiiciat, tanquam pignora iniuriæ. *Erat poſt meum conſulatum*, [5] coniunctio mihi ſumma cum Pompeio, etiam cum Cæſare, reditus in gratiã cum inimicis, pax cum multitudine, ſenectutis otium: ſed me [•] κατάκρισις illa mea commouebat.

[3] ep. 18. lib. 1. At.
[4] 11. Phil.
[5] ep 3. lib. 2. At.
• ſanctio.

Interea curſus, quos prima à parte iuuentæ,
Quóſq; adeo conſul virtute, animóq; petiſti,
Hos retine, atq; auge famã, laudéſq; bonorum.

Hæc mihi, cùm in eo libro, in quo multa ſunt ſcripta ° ἀριστοκρατικῶς Calliope ipſa præſcripſerit, non opinor eſſe dubitandum, quin ſemper nobis videatur ° εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Et vero* [6] nullum fuit tempus, in quo non omnia præſtiti reip. quæ præſtare

° pro Statu optimatũ.
° vnum augurinm optimum, defendere patriam.
[6] ep. 1. rep. ep. ad Br.

debuit is, qui esset in eo, in quo ego sum gradu, senatus populiq; iudicio collocatus. Nec illa modò, quæ nimirum sola ab homine sunt postulanda, fidem, vigilantiam, patriæ charitatem (ea sunt enim, quæ nemo est, qui non præstare debeat) ego autem ei, qui sententiam dicat in principibus de rep. puto etiam prudentiam præstandam. Nec me, quum mihi tãtum sumpserim, vt gubernacula reip. prenderem, minus putarim repræhendendum, si inutiliter aliquid senatui suaserim, quàm si infideliter. Neq etiam me censuerim excusandum, si cum resp. erit tuenda, [7] vel defatigatus requiem quæsierim ex magnis occupationibus, *vel statuerim minus bonis temporibus in senatum nõ venire: quia* [8] nulla lassitudo, aut timor impedire officium & fidem debet: [9] nec vllo casu arbitror hoc constanti homini posse cõtingere, vt vlla intermissio fiat officii. *Et forsan in hoc ipso, in charitate erga patriam & parentes, in amicitia gerenda,* [10] sicut in certamine currẽdi, non ita cõuenit exerceri, vt, quoad necesse sit, peruenire possis: sed, vt productus studio, & viribus, vltrà procurras. *Benè Pompeius* [11] principum munus esse ducebat resistere,

[7] ep. 14. l. 5. f.
[8] ep. 24. l. 12 f.
[9] in Læl.
[10] 4 ad Her
[11] pro Mil.

ſtere,& leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. *Attamen* [12] digladiari ſemper, depugnare cum facinioroſis & audacibus, quis non cùm miſerrimum, tum etiam ſtultiſſimum dixerit? [12] Frag. 3. Acad.

VTRVM IN ACERBIS caſibus & temporibus reip. ſenator cogendus ſit in ſenatum, an excuſandus? Quid fecerit in his Cicero?

CAP. XXVIII.

I*Am quæri poteſt*, [1] vtrúmne eſt tempus aliquod, *quo in ſenatum cogi non debeat ſenator? Primùm cenſeo legem hanc ſeruandam*: SENATORI, QVI NON ADERIT, AVT CAVSA, AVT CVLPA ESTO. *Deinde* [2] dico ſenatoris eſſe boni, ſemper in ſenatũ venire, [4] poteſtas modò veniendi ſit: [5] nec cùm his ſentio, qui ſtatuunt minus bonis temporibus in ſenatum ipſi non venire: non intelligentes hanc ſuam nimiam perſeuerantiam vehementer iis, quorum animos offendere

[1] pro Do.
[2] 3. de Leg.
[3] pro Do.
[4] 1. Phil.
[5] pro Do.

voluerunt, gratam & iucundam esse. *His positis, quid ipse fecerim turbidis quibusdam temporibus, cùm in rep. libera, nondum delata ad vnum, tum in oppressa per Antonium dicã: atq; ab illis Clodij, omnia miscentis in summa frumenti inopia, incipiam.* [6] Ego in senatum non veni, & domi me tenui, quãdiu tutbulẽtum tempus fuit: cùm seruos Clodij ab ipso iampridem ad bonorum cædem paratos, cum illa sua consceleratorum ac perditorum manu armatos, in Capitolium cum eo venisse cõstabat. Quod cùm mihi nunciaretur, scio me domi mansisse, & Clodio, & gladiatoribus instaurandæ cædis potestatem non fecisse. Posteaquam mihi nuntiatum est populũ Ro. in Capitolium propter motũ, atq; inopiã rei frumẽtariæ cõuenisse, ministros autem scelerum Clodii perterritos, partim amissis gladiis, partim ereptis diffugisse, veni non solùm sine vllis copijs ac manu, verùm etiam cum paucis amicis, cùm P. Lentulus cos. ac Q. Metellus me arcesserent in senatum. At enim nonnulli propter timorem, quo se in senatu tutò non esse arbitrabantur, discesserũt. Non repræhẽdo, necquæro, fuerítne aliquid pertimescẽdũ: puto arbitratu

[6] Ib. An. DCXCVI.

ſuo quemq; timere oportere: ego non timui, quia Clodium illinc abiiſſe conſtabat. Veni ex pectatus, multis iam ſententijs dictis rogatus ſum ſententiam: dixi reip. ſaluberrimam, mihi neceſſariam. Petebatur à me frumenti copia, annonæ vilitas, quaſi poſſem aliquid in ea re: meæ valetudinis ratio nõ habebatur: flagitabar bonorum expoſtulatione, improborum conuicia ſuſtinere non poteram: delegaui amico locupletiori: non quò illi, ita de me merito, onus illud imponerem (ſuccubuiſſem enim potius ipſe) ſed quia videbam id, quod omnes, quod nos de Cn. Pompeio polliceremur, id illum fide, conſilio, virtute, auctoritate, felicitate deniq. ſua facillimè perfecturum. Non ſolùm rem maximam eripui à peſte ſummi periculi, ſed etiã bonos à cæde, incẽdijs, vaſtitate: nemo negat: cũ ad cauſam caritatis accederet iſte ſpeculator omniũ miſeriarũ, qui ſemper in reip. malis ſceleris ſui faces inflammaret. *Venio ad tempora Antonij, quæ difficiliora fuerunt: quia* [8] nec tutè in ſenatum, nec honeſtè venire potuimus: ſed nec ſine periculo quiſquam de rep. ſentiẽs verſari potuit in ſumma impunitate gladiatorum:

[7] Ib.

[8] ep. 2. l. 10. f.
An. DCCIX.

necnostræ dignitatis videbatur esse ibi sententiam de rep. dicere, vbi me, & melius, & propius audirent armati, quàm senatores. [a] Ego, cùm sperarem aliquando ad huius ordinis consilium auctoritatémq; remp. esse reuocatam, manendum mihi statuebam, quasi in vigilia quadam consulari, ac senatoria. Nec verò vsquam discedebam, nec à rep. deijciebam oculos, ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus. In quo templo, quamtum in me fuit, ieci fundamenta pacis: Atheniensiúmq; renouaui vetus exemplum: Græcum etiam verbum vsurpaui: quo tum in sedandis discordiis vsa erat ciuitas illa: atq; omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui. Præclara tum oratio M. Antonii: ad hunc ordinem res optimas deferebat: ad ea, quæ quæsita erant, respondebat. Ecce Calendæ Iuniæ, quibus, vt adessemus, edixerat. Mutata omnia: nihil per senatum: multa & magna pet populum, & absente populo, & inuito. Consules designati se audere negabant in senatum venire. patriæ liberatores vrbe carebant ea, cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerant:

[a] 1. Phil.

quos tamen ipsi consules, & in concionibus, & in omni sermone laudabant. Veterani qui appellabantur, quibus hic ordo diligentissimè cauerat, non ad conseruationem earum rerum, quas habebant, sed ad spem nouarum prædarum *omnino* incitabantur. Quæ cum audire mallem, quàm videre, haberémq; ius legationis liberum, ea mente discessi, vt adessem Cal. Ian. quod initium senatus legendi fore videbatur. *Cum redirem audiui multa* [10] hunc ordinem decreuisse inuitum: non modò voce neminem L. Pisoni consularem, sed ne vultu quidem assensum esse. *Hinc illa mea:* Quæ (malum) est ista voluntaria seruitus: fuerit quædam necessaria: nec ego hoc ab omnibus ijs desidero, qui sententiam consulari loco dicunt. Alia causa est eorum, quorum silentio ignosco: alia est eorum, quorum vocem requiro: quos quidem doleo in suspicionem venire, non modò metus, quod ipsum esset turpe, sed alium alia de causa deesse dignitati suæ. *At postea* [11] iusta fuit excusatio cùm [12] tanta Antonij esset, non insolentia (nam id quidem vulgare vitium est) sed immanitas, non modò vt vocem, sed

[10] Ib.
[11] 7. Phil.
[12] ep. 1. l. 10. f.

ne vultum quidem liberum potuerit ferre cuiuſquam. Itaq, mihi maximæ curæ fuit, non mea quidem vita, cui ſatisfeci vel ætate, vel factis, vel ſi quid etiam hoc ad rem pertinet, gloria: *ſed me patria ſollicitabat, & reſp.* [13] hominis impotentiſſimi armis ſic oppreſſa, vt in ea nec ſenatus, nec populus vim haberet vllam: nec leges vllę eſſent, nec iudicia, nec omnino ſimulachrũ aliquod, aut veſtigium ciuitatis: cùm [14] in ſenatu illo, qui quondam florẽs orbi terrarũ præſidebat, homines perditiſſimos cũ gladiis collocaret. [15] Quid Tarquinius tale? ſenatum etiã reges habebant: nec tamen, vt Antonio ſenatum habente, in conſilio regis verſabantur barbari armati. [16] Illud verò teterrimum non modò auditu, ſed etiam aſpectu, in cella Concordiæ collocari armatos, latrones, ſicarios. De templo carcerem fieri; opertis valuis Concordiæ, cùm inter ſubſellia ſenatus verſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere. Huc etiam, niſi venirem calendis Sept, fabros ſe miſſurum, & domum meam diſturbaturum eſſe dixit. Adeſſe poſtea in ſenatu iuſſit XIII. calendas Oct. quo die, ſi per amicos mi-

[13] Ib.
[14] 5. Phil.
[15] 3. Phil.
[16] 5. Phil.

hi cupienti in senatum venire licuisset, cædis initium fecisset à me, sic enim statuerat: Cùm autem semel gladium scelere imbuisset, nulla res ei finem cędendi nisi defatigatio, & satietas attulisset. *At ille* [17] inimicitias mihi denũciauit. Quid autem attinuerit L. Cassio tribuno pl. mortem denuntiare, si in senatum veniret: D. Carfuleum è senatu vi, & minis mortis expellere: Ti. Canutium nõ templo solùm, verùm etiam aditu prohibere Capitolii: [18] tres consulares, quia de rep. benè sensissent, liberè locuti essent, tutò in senatum venire non potuisse. [19] O rem miseram! dominum ferre non potuimus, conseruo seruimus. *Quid dignitas consularis, quid senatoris spiritus omni tempore postulat video: sed vim, quam denunciat inimicus, & periculum quod certum est, quis non extimescat.* [20] Custodiatur vita reip. eáq; quoad, vel dignitas, vel natura patietur, patriæ reseruetur. Mors autem necessitatem habeat fati: aut si antè oppetenda est, oppetatur cum gloria. quã [21] in morte debẽt ii, qui in rep. versantur, non culpæ reprehensionem, & stultitiæ vituperationem relinquere. Etenim, qui multorum custodem se profitetur, eum sapiẽtes

[17] 5. Phil. & 3. Phil.

[18] ep. 2. l. 6. f.

[19] ep. 3. d. l. 6.

[20] 12. Phil.

[21] Ib.

ſui primùm capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. Cum ſeptus ſis legibus, & iudiciorum metu, non ſunt omnia timenda, neq; ad omnes inſidias præſidia quærenda: quis enim audeat luci, quis in militari via, quis benè comitatum, quis illuſtrem aggredi? Hæc neq; illo tempore, neq; in me valuiſſent: non modò enim pœnam non extimuiſſet, qui mihi vim attuliſſet, ſed etiam gloriam ſperaſſet à latronum gregibus, & præmia. *Hæc ego præuidi, & caui: non eſt enim* [22] iuſtior in ſenatum non veniendi morbi cauſa, quàm mortis. *horum certè eſt ſemper habenda ratio: nec ſenatui,* [23] & populo Ro. vilis ſpiritus eſſe debet ſenatoris: qui vigiliis, curis ſententiis, periculis etiam incumbit ad reip. ſalutem. [24] Appium illum & cæcũ, & ſenem delatum eſſe ad cauſam de Pyrhi pace memoriæ proditum eſt. *At nuſquam legimus* [25] ſenatum tam acerbè coactum, vt etiam ægrotos deferri oporteret, nec poſſet abeſſe, qui [26] impetum pertimeſceret.

[22] 1. Phil.

[23] 12. Phil.

[24] 1. Phil.

[25] Ib.

[26] 12. Phil.

[27] *Dum furor in curſu eſt, currenti cede furori:*
Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui cùm diſcedere poſſit,
Pugnat in aduerſas ire natator aquas.

[27] Ouid. 1. de Remed. am.

AN LICEAT SENATORI aliquando rei causa, de qua agitur, abesse, aut discedere, aut tacere, nec dicere sententiam: ne sit in offensa apud potentes, vel bene meritos? Ciceronis in his vsus, & consiliorum expositio.

CAP. XXIX.

[o] *Miserum est tacere cogi, quod cupias loqui.* [o] Publius.

S*Vnt nõnulli, qui aut absunt, aut discedunt, aut tacent, cùm* [1] res talis est, de qua agitur, vt rem ipsam repudiare, & eos, qui agunt, condemnare debeant: [2] quasi de reip. malis non deberent, aut non liceret dicere. forti verò licet, & semper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere: potestas modò veniẽdi in senatum sit, dicendi periculum non recusat. [3] nefas esse ducit, aut ita haberi senatum, vt sibi non liceat liberè de rep. dicere: *aut etiam si quid liberè dicendum sit, se non adesse. Itaq; in senatum semper venit: omnia, quæ ad dignitatem senatus, ad commoda populi augenda pertinent, summo studio suscipit, & de-*

[1] pro Do.
[2] 1. Phil ap.

[4] pro Man. ap. *fendit.* [4] quicquid in se est consilii, laboris, ingenii: quicquid beneficio populi Ro. atq; *dignitate senatoria*: quicquid auctoritate, fide, constantia potest, id omne ad *libertatem & salutem* populi Ro. *conseruandam* defert: *sententiam dicit*, [5] nulla maleuolentia aut liuore impeditus: [6] neque rogatu cuiusquam: neq; quo potentis sibi gratiam per hanc conciliari putet: neq; quo *sibi* ex cuiusquam amplitudine, aut presidia periculis, aut adiumẽta honoribus quærat. [7] Doleo remp. talium senatorum *copia non abundare: eámq; quondam illorum, qui Pompeium secuti sunt,* meísq; consiliis conseruatam, breui tempore esse perituram. Neq; verò sum tam indoctus, ignarúsq; rerum, vt frangar animo propter vitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus: dimissa, molestiis omnibus liberaret. Illos ego præstantissimos viros, lumina reip. viuere vellem: tot consulares, tot prætorios, tot honestissimos senatores: qui si viuerent, quamuis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili vtilior videtur) rẽp. hodie teneremus: [8] nec Kalendis Sex. *post interitum Cæsaris* [9] accidisset, vt vnus modò consularis di-

[5] ep. 10. l. 11 f.
[6] pro Man. ap.
[7] 2. Phil.
[8] 1. Phil.
[9] Ib.

gnus illo honore, dignus rep. inueniretur. Qua quidem ex re, magnum accepi dolorem, homines amplissimos pop. Ro. beneficiis vsos, L. Pisonem ducem optimæ sententiæ non secutos. *Non infitior tamen multa occurrere, quibus impedimur,* [11] quæ sentimus, aut efficere, aut liberè defendere: *idq; mihi ipsi contigit in coniunctione Popei & Cæsaris. Quo tempore* [12] quãtum humano consilio efficere potui, circumspectis rebus meis omnibus, rationibúsq; subductis, summam feci cogitationum mearum omnium. Ego, si ab improbis, & perditis ciuibus rep. teneri vidissem, sicut & meis temporibus scimus, & nonnullis aliis accidisse accepimus, non modò præmiis, quæ apud me minimùm valent, sed ne periculis compulsus vllis, quibus tamen mouentur etiam fortissimi viri, ad eorũ causã me adiungerẽ: ne, si summa quidẽ eorũ in me merita cõstarent. Cùm autẽ in rep. Cn. Pompeius princeps esset, vir is, qui hanc potentiã & gloriam maximis in remp. meritis, præstãtissimísq; rebus gestis esset cõsecutus, cuiusq; ego dignitatis ab adolescẽtia fautor, in prætura autẽ & cõsulatu adiutor etiã extitissem: cúmq; idẽ auctoritate &

[11] ep. 14. l. 4. f.

[12] ep. 9. lib. 1. f. v. cap 41. nu. 15.

ſententia per ſe, conſilijs & ſtudiis cum Lentulo me adiuuiſſet, meúmq; inimicũ vnum in ciuitate haberet inimicum: non putaui famam inconſtantiæ mihi pertimeſcendam, ſi quibuſdam in ſententijs paulùm me immutaſſem, meámque voluntatem ad ſummi viri, de méq; optimè meriti dignitatem aggregaſſem. In hac ſententia complectendus erat mihi Cæſar in coniuncta, & cauſa, & dignitate. Hic multùm valuit, cùm vetus amicitia, quæ mihi & Q. Fratri cum Cæſare fuit, tum humanitas eius, ac liberalitas breui tempore & litteris, & officijs perſpecta nobis, & cognita. *Sic me plurima vehementer mouerũt:* [13] vt, vel ea defen-
[13] ep. 8. d. l. 1. f.
derem, quæ Pompeius vellet, vel tacerẽ. [14] Primùm reſp. quæ mihi videbatur
[14] d. ep. 9.
contentionem cum illis viris nolle fieri, & ne fieret recuſare: *Deinde vtriuſq; merita, quæ poſtularunt,* [15] vt officium meum
[15] Ib.
memorémq; in benè meritos animum fidémq; fratris mei præſtarem: *Poſtremò ſalutis meæ ratio, cùm* [16] non mihi aliter
[16] Ib.
potuiſſe videbar hominum perditorum de me conſilia frangere, niſi cum præſidiis ijs, quæ ſemper habui, hanc etiam potentium beneuolentiam con-

iunxiſſem. *Interea nihil mihi* [17] aſſumpſi, [17] Ib.
quod quemquam non maleuolentiſſimum iure poſſet offendere. tantùm enitebar, vt neq; amicis, neq; etiam alienoribus opera, conſilio, labore deeſſem. Hic meæ vitæ curſus offendebat eos fortaſſe, qui ſplendorem & ſpeciem eius intuebantur, ſolicitudinem autem & laborem perſpicere non poterant. Illud verò non obſcurè querebantur, in meis ſententiis, quibus ornaui Cæſarem, quòd quaſi deſciuiſſem à priſtina cauſa: atq; de me idem cogitabāt, [18] quod de fortiſ- [18] Ib. nu. 5.
ſimo viro Q. Metello, quem poſt reditum dictitabant fracto animo & demiſſo fuiſſe. Eſt verò probādum, qui & ſumma voluntate ceſſerit, & egregia animi alacritate afuerit, neq; ſanè redire curarit, eū ob id ipſum fractum fuiſſe: in quo cùm omnes homines, tū M. illū Scaurū ſingularem virum, conſtantia & grauitate ſuperaſſet. [19] Ego autem, cùm illa [19] Ib.
ſequebar, quæ paulò antè propoſui, tum hoc non in poſtremis. non offendi eundem bonorum ſenſum, quem reliqui; qui cōfirmatus conſulatu noſtro, nonunquā poſtea interruptus, & afflictus ante Lentulum cōſulē, recreatus abs eo totus *eſt*,

postea a b ris, à quibus tuendus fuerat, derelictus: idq; non solùm fronte atq; vultu, quibus simulatio facilè sustinetur, ii declararunt, qui tum nostro illo statu optimates nominabantur, sed etiam sensu sæpe, tabelláq; docuerunt. Itaq; tota tunc sapientium ciuium, qualem me, & esse, & numerari volo, & sententia, & voluntas mutata esse debuit. *Proinde cùm à Pompeianis impetus esset factus in Clodianos, &* [20] eiectus esset de Rostris Clodius, ac nos quoq tum fugissemus, ne quid in turba, senatus vocatus in curiam, Pompeius domum: neq; ego tamen in senatum, ne aut de tantis rebus tacerem, aut in Pompeio defendendo (nam is carpebatur à Bibulo, Curione, Fauonio, Seruilio filio) animos bonorum offenderem. *Paulò pòst* [21] S.C. de agro Campano in meam sententiam facto, cùm molestè Pompeium id ferre constaret, & multa de mea sententia questus esset Cæsar, quippe, qui à Crasso in me esset incensus: collegi ipse me, & cũ ipsa quasi rep. collocutus sum, vt mihi tam multa pro se perpesso atq; perfuncto concederet, vt officium meum, memorémq; in benè meritos animum, fidémq; fratris

[20] ep. 3. l. 2. ad Q. fr. An. DCXCVII. v. c. 41. nu. 16.

[21] D. ep. 9. l. 1. f.

mei, qui multa Pompeio & Cæsari de me receperat, præstarem: eúmq;, quem bonum ciuem semper habuisset, bonum virum esse pateretur. *Præterita omitto de vtroq;:* [22] quorum alter. (id quod meminero semper) æquè mihi fuit amicus, ac sibi: alter, id quod obliuiscebar, sibi amicior, quàm mihi. Deinde hoc ita fit, vt viri fortes, etiamsi ferro inter se comminus decertarint, tamen illud contentionis odium, simul cum ipsa pugna, armísq; ponant. Atqui me ille odisse nunquam potuit, ne tum quidem, cum diffidebamus. Habet hoc virtus, vt viros fortes species eius, & pulchritudo, etiam in hoste posita delectet. Si mihi nunquam amicus C. Cæsar fuisset, sed semper iratus: si aspernaretur amicitiam meam, seséq; mihi implacabilẽ, inexpiabilémq; præberet: tamen ei, cùm tantas res gessisset, non amicus esse non potui. [23] Cur igitur expectassem hominẽ aliquẽ, qui me cum illo in gratiã reduceret? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici cõsilii, & meorũ omniũ consiliorũ auctor, & princeps. Vos sequor, patres cõscripti, vobis obtẽpero, vobis assentior: qui quãdiu C. Cæsaris cõsilia in rẽp. nõ maximè

[22] in Pis.

[23] de Pro. con.

diligebatis, me quoq; cum illo minus cõiunctum videbatis: posteaquam rebus gestis mentes vestras, voluntatésq; mutastis, me non solùm comitem esse sententiæ vestræ, sed etiam laudatorem vidistis: cùm ego multa decrerim, quæ magis ad hominis dignitatem, quã ad reip. necessitatem pertinerent: vt omnes intelligerent, me id, quod reip. causa sentirem, facere vberius propter ipsius Cæsaris dignitatem.

QVÆ DEBEANT ESSE Senatoris partes in tumultu, aut dissentione ciuili? quæ Ciceronis in contentione Pompeii & Cæsaris?

CAP. XXX

SEnator grauis, & tanto dignus nomine, se comparet [1] ita necesse est, vt sit contra hæc, quæ ciuitatis statũ peruertũt, semper armatus: [2] vt de libertate populi Ro. de dignitate senatus omnino cogitet: quod agendum, atq; faciendum sit, id non

[1] 6. de Rep. v. c. 41. nu. 24.

[2] 5. Phil.

non modò non recuset, sed etiam appetat, atq; deposcat, *cùm in tranquilla, tum inperturbata dissentionibus rep. Quo tempore* [3] cum maximè consilio subuenire communi saluti oporteat, in senatum vocari, *& venire senatores debent.* [4] Quid autem agatur, cùm aperietur, *interdum* facilè erit statuere, quam sententiam dicant, aut quam sequantur: *at non semper.* Nam [5] si quid rectissimum sit, quæratur, perspicuum erit: si quid maximè expediat, obscurum erit *in contentione principum ciuitatis*: si tamen fuerint, qui profectò esse debebũt, vt nihil arbitrẽtur expedire, nisi quod rectum honestúmq; sit, *in plerisque* non poterit esse dubium, quid faciendum sit: præcipuè *quando seditio oritur, aut* [6] bellum siue ex dissentione partium, siue ex nefaria spe perditissimorum ciuium excitatur: *qui* [7] id moliuntur, id pugnant, vt leges, iudicia, libertatem perturbent, euertant: prædam reip. causam belli putent: [8] Hæc, qui cùm videt, non contrà decernit, impius est. Nullæ istæ excusationes sunt: meus amicus est. sit patria prius. meus cognatus. an potest cognatio propior vlla esse, quàm patriæ, in qua parentes etiam cõ-

[3] 5. Philip.
[4] Ib.
[5] ep. 2. l. 4. f.
[6] 5. Phil.
[7] 8. Phil.
[8] 5. Phil.

[9] 8. Phil. tinentur. [9] L. Cæsar, antequam sententiã diceret de tumultu Antoniano, propinquitatẽ excusauit. Idem fecerat me consule in sororis viro, quod tũ in sororis filio fecit. atque ipse tamen præcepit ceteris quodãmodo, ne sibi assentirentur: cum ita dixit, aliam sententiã se dicturum fuisse, eámque se ac rep. dignam, nisi propinquitate impediretur: *Sũt etiã, qui aliis de causis ab officio abducuntur, vt in bello Pompeiano Cælius, qui ferre non potuit* [10] Appij iniurias: nec voluit [11] premi Curionem: [12] cuius amicitia paulatim eum in Cæsaris causã imposuit. Laudanda [13] constãtia ornatissimi viri L. Tuberonis, *quam ego olim apud Cæsarem commemoraui:* quòd ab ipso cognouissẽ imprimis eam virtutẽ solere laudari. Quę fuit igitur vnquã in vllo homine tanta constãtia? constantiã dico? nescio an melius patientiã possẽ dicere. quotus enim istud quisque fecisset, vt, à quib9 partib9 in dissentione ciuili non esset receptus, essétq; etiã cũ crudelitate eiectus, ad eas ipsas rediret? magni cuiusdã animi, atq; ei9 viri est, quẽ de suscepta causa, propositáq; sententia, nulla contumelia, nulla vis, nullum periculũ posset depellere. Vt enim paria Tu-

[10] ep. 12. l. 8 f.
[11] ep. 31. d. l. 8.
[12] ep 14. ib.
[13] pro. Lig.

beroni alia cũ pluribus essent: hoc certè præcipuũ Tuberonis fuit, quòd iusto cũ imperio, ex S.C. in prouinciã suã venerat. hinc prohibit9, nõ ad Cæsarẽ, ne irat9: nõ domi, ne iners: nõ aliquã in regionẽ, ne cõdẽnare causã illã, quã secutus esset, videretur: in Macedoniã, in Cn. Põpei castra venit: in eã ipsã causã, à qua erat reiect9 cũ iniuria. *Firmior ille, quã plures, qui* [14] suarũ rerum, quid tũ consilii caperẽt, nõ reperiebãt: *ne ipse quidẽ Cœlius & si diceret,* [15] homines in dissentione domestica debere, quandiu ciuiliter sine armis certatur, honestiorẽ sequi partẽ: vbi verò ad arma ventũ sit, firmiorẽ: & id melius statuere, quod tuti9 sit. [16] Hui9 genus belli fugi, pacis sẽper auctor fui: & eò magis, quòd crudeliora etiã cogitari & parari videbam. [17] Dominatio quæsita ab vtroq; est: nõ id actũ, beata & honesta ciuitas vt esset vterq; regnare voluit: *Põpei9 parẽ, Cæsar superiorẽ noluit.* [18] Vtriusq; accepera eiusmodi litteras eodem tẽpore, vt neuter quẽquã omniũ pluris facere, quã me videretur. verũ quid agerẽ? nõ quæsiui illa vltima: si enĩ castris res gereretur, *vt gesta sunt,* vidi cũ altero vinci satí9 fuisse, quã cũ altero vincere. Sed illa, quæ tũ

An. DCCIIII.
14 ep. 4. l. 8. f.
15 Ib.
16 ep. 12 l. 9 At
17 ep. 11. l. 8. At.
18 ep. 1 l. 7. At.

agerẽtur, ne ratio absentis habeatur, vt exercitũ dimittat, dic M. Tulli: quid dicerẽ? quàm volui *tunc* in prouincia morari. Initio [19] oræ maritimæ præfui. Nullũ maius negotiũ suscipere volui: quo plus apud illum meæ litteræ cohortationesq; ad pacẽ valerent. *Deliberatio fuit, an* [20] Solonis lex negligenda esset, qui capite sanxit, si qui in seditione non alterius partis fuisset. aut enim mihi liberè inter malos [o] πολιτευτέον fuit, aut vel periculosé cum bonis: aut temeritas bonorũ sequenda, aut audacia improborũ insectãda. Vtrũq; periculosum fuit: at *id*, quod tum agebamus, & turpe, nec tamẽ tutũ. *Atticus me* [21] amicissimè admonuit, vt me integrũ, quo ad possem seruarem. Ego me ducẽ in ciuili bello, quo ad de pace ageretur, negaui esse: non, quia rectum esset: sed quia, quod multò rectius fuit, id mihi fraudem tulit. Planè eum, cui noster alterum cõsulatũ deferret, & triumphũ: at quibus verbis? PRO TVIS REBVS GESTIS AMPLISSIMIS, inimicum habere nolueram, ego sciebã, & quem metuerem, & quam ob causam. *Cæsar cupiuit, vt* ad vrbẽ venirem: dãnari se nostro iudicio, tardiores fore reli-

[19] ep. 12. l. 16. f.

[20] ep. 1. l. 10 At.

[o] versandũ in rep.

[21] ep. vlt. l. 7. At.

quos, si in his non veniremus, dicere. Ego dissimilē illorum esse causam. Quid multa? veni igitur, & age de pace. Meóne, inquam, arbitratu? an tibi, inquit, ego præscribam? sic, inquam, agam: senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitus in Græciam transportari: multáq;, inquam, de Cneo deplorabo. Tum ille, ego verò ista dici nolo. Ita putabam, inquam: sed ego, eo nolo adesse, quòd, aut sic mihi dicendum est, multáq; quæ nullo modo possem silere, si adessem: aut non veniendum: summa fuit, vt ille quasi exitum quærens, vt deliberarem: non fuit negandum. ita discessimus. Ego tum liberè, quod mihi in eorum coniunctione vsu non venit. *Postea* [22] mihi ignouit per litteras, quòd non venissem: séq; in optimam partem id accipere dixit. facilè patiebar. Nam aut [23] probare oportuerat ea, quæ fieret: aut interesse, etiamsi non probarem. quarum altera mihi turpis, altera etiam periculosa ratio videbatur. Sed [24] tamen munus hoc ipsum probi est, & magnum sit ° τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων, veniendum ne sit in consilium tyranni, si is aliqua de re bona deliberaturus sit. [25] Facilè patiebar, quod

[22] ep. 3. l. 10 At.

[23] ep. 2. l. 4. f

[24] ep. 1. l 10. At.

° maximè ciuilium considerationum.

[25] ep. 3 l. 10 A.

ſcripſit Tullũ & Seruiũ queſtos eſſe, quia non idẽ ſibi, quod mihi remiſiſſet: homines ridiculos, qui cùm filios miſiſſent ad Cn. Pompeiũ circumſidẽdum, ipſi in ſenatum venire dubitarẽt, [26] ſiue potius in conuẽtum ſenatorũ. [27] conſules enim erant cũ Pompeio, multiq; noſtri ordinis. *Ille aliis ad me litteris ſcripſit,* [28] viro bono, & quieto, & bono ciui nil magis cõuenire, quàm abeſſe à ciuilibus cõtrouerſiis: neq; tutius, neq; honeſtius me reperturum quicquam, quàm ab omni cõtentione abeſſe. [29] Partes etiã mihi has impoſuit, ne quẽ omnino diſcedere ex Italia paterer. [30] Balbus etiam ſcripſit me Cæſari cumulatiſſimè ſatisfacturum, ſi nullam partem belli contra eum ſuſciperem, neq; ſocius eius aduerſariis forem: eúmq; prius meæ dignitatis, quàm ſuæ vtilitatis rationem habiturum: [31] Omnino res miſerior nunquam accidit, tũ ne deliberatio quidẽ difficilior. nihil enim conſtitui potuit, quod non incurrebat in magnam difficultatẽ. *Tandè* [32] vt bos armẽta, ſic ego bonos viros: aut eos, quicunq; dicerẽtur boni, ſequendos putaui, etiamſi ruerẽt. [33] Malui multi me nõ cautè, quàm pauci non honeſtè feciſſe exiſti-

[26] ep. 1. l. 4. f.
[27] ep. 15. l. 8. At.
[28] ep. 9. l. 10. At.
[29] ep. 12. d. l. 10.
[30] ep. 9. l. 9. A.
[31] ep. 2. l. 4. f.
[32] ep. 7. l. 7. A.
[33] ep. 23. l. 8. A.

masſẽt,&[34]pudori malui famæq́; cedere, quàm ſalutis meæ rationem ducere. At[35] ſi reſtitiſſẽ, & fuiſſet nobis in altera parte locus, idẽfeciſſẽ, quod in Cinnæ dominatione L. Philipus, quod L Flaccus: quod Q. Mucius, quoquomodo ea res huic qui de ceciderit, qui tamẽ ita dicere ſolebat, ſe id fore videre, quod factum eſt: ſed hoc malle, quàm armatũ ad patriæ mœnia accedere. Aliter Thraſibulus, & fortaſſe melius. Sed eſt certa quædã illa Mucii ratio, atq; ſentẽtia: eſt aliqua etiã Thraſibuli, &, cùm ſit neceſſe, ſeruire tempori, & non amittere tempus, cùm ſit datũ. Sed hoc tamen ipſo[36] nihil expediebã, niſi vt, aut ab hoc, tanquã Q. Mucius à Mario: aut ab illo, tanquã L Scipio à Sylla:[37] nec vllũ in his malis conſiliũ periculo vacuũ, inueniri potui. [38] Itaq; vel officio, vel fama bonorũ, vel pudore victus, vt in fabulis Amphyaraus, ſic ego prudens & ſciẽs ad peſtẽ ante oculos poſitã ſum profectus: *ad ſenatum tamen*: [39] in quo decẽ fuimus conſulares prætorii non pauci, quorum princeps M. Cato, idémq omnium gẽtium virtute princeps: plures ædilitii, tribunitii, quæſtorii. quid multa? talis ſenatorum & dignitas, & multitudo

34 ep 3. l. 7. f.
35 ep. 3. l. 8. A. An. DCLXVII.
36 ep 19. l. 9. A.
37 ep 7. l. 10 A.
38 ep 6. l. 6. f.
39 13. Phil. An. DCCIIII.

fuit: vt magna excusatione opus iis sit, qui illa in castra non venerunt.

QVOMODO SE GERERE debeat Senator in rep. delata ad vnum? quæ Cicero secutus sit consilia in dominatione Cæsaris?

CAP. XXXI.

[1] ep.4.l.4.f. [1] POst has miserias, id est, postquam armis disceptari ceptum est de iure publico, cùm ferè nihil actũ fuit cùm dignitate, statueram (non meherculè inertia, sed desiderio pristinæ dignitatis) in perpetuum tacere. fregit hoc meum consilium, & Cæsaris magnitudo animi, An. DCCVI. & senatus officium. Sed tamen, quando effugi eius offensionem, qui fortasse arbitraretur me hanc remp. non putare, si perpetuò tacerem: modicè hoc feci, aut etiam intra modum: vt, & illius voluntati, & meis studiis seruirem. *Marcellum verò*, [2] qui hoc fortasse humilis animi duxerat, *litteris* [3] hortatus sum, vt in rep.

[2] ep.7.d.l.4
[3] ep.9.d.l.4.

quæcunq; eſſet, quàm primùm vellet eſſe: *idq́ his verbis*: Multa videbis fortaſſe, quæ nolis: non plura tamen, quàm audis quotidie. Non eſt porro tuum, vno ſenſu ſolùm oculorum moueri: cùm idem illud auribus percipias, quod etiam maius videri ſolet minus laborare. Et tibi ipſi dicẽdum erit aliquid, quod non ſentias, aut faciendum, quod non probes. Primùm tempori cedere, id eſt neceſſitati parere, ſemper ſapientis eſt habitum. Deinde non habet, vt nunc quidem eſt, id vitii res: dicere fortaſſe quæ ſentias, non licet, tacere planè licet. omnia enim delata ad vnum ſunt. Is vtitur conſilio, ne quidẽ ſuo, ſed ſuorũ. Quod nõ multò ſecus fieret, ſi is remp. teneret, quẽ ſecuti ſumus. *hæc Marcello.*[4] Ego autem, ſi digni- [4] ep.14.d.
tas eſt benè de rep. ſentire, & bonis viris l.4.
probare, quod ſentias, obtinui tũ dignitatẽ meã. ſin autẽ in eo dignitas eſt, quod ſentias, aut re efficere, ſi poſſis, aut deniq; libera oratione defendere, ne veſtigium quidem vllum erat reliquum nobis dignitatis: agebatúrq; præclarè, ſi noſmetipſos regere potuimus: vt ea, quæ partim tunc aderant, partim impendebant moderatè ferremus.[5] Nõ enim eſt idem [5] ep.6.l.9 f.

ferre, si quid ferendum est, & probare, si
[6] 5. Phil. quid probandũ nõ est.[6] Quid populi Ro. maiestas, quid senatus seueritas postulet,
[7] pro Sext. ap. *in turbata à nefariis ciuibus rep. video:* [7] ago auctorirate, ago consilio, ago per summum ordinem, ago exemplo bonorum
[8] Ib. ap. ac fortium ciuium: [8] mihi licere volo, tutò esse in foro, in templo, in curia:
[9] Ib. & [9] vinci turpe puto, & deterreri. *At ereptis senatui gubernaculis, & posita in vnius voluntate summa rerum, non improbo consilium Asinij Pollionis: qui in bello ciui-*
[10] ep 31. l. 10 f. *li* [10] compulsus eò, quò minimè volebat: Cæsarem, inquit, quòd me in tanta fortuna, modò cognitum vetustissimorum familiarium loco habuit, dilexi summa cum pietate & fide: quæ mea sentẽtia gerere mihi licuit, ita gessi, vt optimus quisq; maximè probarit. quod iussus sum eo tempore, id ita feci, vt appareret inuito imperatum esse. Cuius facti iniustissima inuidia erudire me potuit, quàm iucunda libertas, & quàm misera sub dominatione vita esset. *Habeo etiam quos sequar alios: video* [11] phi-
[11] ep. 16. l. 9. f. losophis placuisse ijs, qui mihi soli videntur vim virtutis tenere: nihil esse sapiẽtis præstare, nisi culpam. Qua videor

mihi dupliciter carere, & quod ea censuerim, quæ rectiſſima fuerunt: & quòd, cùm viderem præſidii non ſatis eſſe ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim. Ergo in officio boni ciuis, *& ſenatoris*, certe non ſum reprehendendus. Ita fit, vt, & ſuperiorum conſiliorum conſcientia, & ſecuti temporis moderatione me conſoler: & illa, quæ acciderunt, ad fortunam transferam: quam exiſtimo leuem, imbecillam, ab animo firmo & graui, tanquam fluctum à ſaxo frangi oportere. Etenim, cùm plena ſint monumenta Græcorum, quemadmodum ſapientiſſimi viri regna tulerint, vel Athenis, vel Syracuſis: cùm ſeruientibus ſuis ciuitatibus fuerint ipſi quodammodo liberi: ego me nō putem tueri meum ſtatum ſic poſſe, vt neq; offendam animum cuiuſquam, nec frangam dignitatem meam. [12] *Honeſtè ſeruit, qui ſuccumbit tempori.*

[12] Publius.

DE RELATIONIBVS, ET *non enunciandis arcanis patrum consiliis.*

Cap. XXXII.

[1] 4.Catil. [2] infra nu.5. [3] 1.Catil. 4 ep.11.l. 16.f. An.DCCIIII

Consul *cuius* [1] vox debet esse in rep. princeps, *aut vltrò refert, aut* [2] flagitante *his* senatu *verbis, vt referat: Consul* [3] refer ad senatum. *Non desunt exempla.* [4] Nobis senatus frequens flagitauit ttiũphum. Sed Lentulus Consul, quò magis suum beneficium faceret, simul atq; expedisset, quæ essent necessaria de rep. dixit se relaturum. Nos agimus nihil cupidè: eóq; fuit nostra pluris auctoritas. *Habe aliud:* [5] Planci litteræ redditæ sunt frequente senatu Cornuto cùm is frigidas sanè & inconstantes recitasset litteras Lepidi: sub eas statim recitatæ sunt Planci, non sine magnis quidem clamoribus. cùm enim rebus ipsis essent, & studiis beneficiísq; in remp. gratissimæ tum erãt grauissimis verbis, & sententiis perscriptæ. Flagitare senatus instituit Cornutũ, vt referret statim de Planci litteris. Ille se

[5] ep.16.l. 10.f An.DCCX.

considerare ait velle: cùm ei magnum conuicium fieret cuncto à senatu, quinque tribuni pleb. retulerunt. *Interdum etiam senatus, ne mora sit in referendo, de aliis agi non patitur, donec de iis, quæ referri cupit, fiat relatio. De meo reditu cùm agi vellet,* [6] omnia senatus reiiciebat, nisi de me consules primùm retulissent. Nam, [7] quacunque de re verbum facere ceperant, aut referre ad senatum, cunctus ordo reclamabat: ostendebátq; nihil esse consules acturos, nisi prius de me retulissent. *Quibus verò licitum sit referre, & cum patribus agere in senatu, hac nostra scies lege:* [8] CVM POPVLO PATRIBVSQ; AGENDI IVS ESTO CONSVLI, PRÆTORI MAGISTRO POPVLI, EQVITVMQ;, EIQ;, QVEM PRODVNT PATRES CONSVLVM ROGANDORVM ERGO: TRIBVNISQ;, QVOS SIBI PLEBES ROGASSIT, IVS ESTO CVM PATRIBVS AGENDI: IIDEM AD PLEBEM, QVOD CENSVERINT, FERVNTO. *Iam sequitur, vt de relatis, actisq; in senatu non euulgandis, agamus.* [9] Silentium dicimus in auspiciis, quod omni vitio caret. Hoc intelligere, perfecti auguris est: *arcana silere digni senatoris:*

[5] cap. 23. nu. 69.
[6] pro Sext.
[7] in Pis.
[8] 3 de leg.
[9] 2. de Diuin.

efferre foras, hominis est nihil de dignitate, nihil de periculo cogitantis. Nostri patrum memoria tanta [10] charitate patriæ tenebantur, ut arcana consilia Patrum conscriptorum multis seculis nemo senator enunciauerit. Q. Fabius Max. tantummodo, & is ipse per imprudentiam de tertio Punico bello indicendo, quod secretò in curia erat actum, P. Crasso rus petens domum reuertenti in itinere narrauit: memor eum trienio antè quæstorem factum, ignarúsq; nondum à censoribus in ordinem senatorium electum, quo vno modo etiam his, qui iam honores gesserant, aditus in curiam dabatur. Sed quamuis honestus error Fabii esset, vehementer tamen à consulibus obiurgatus est. Nunquam enim taciturnitatem, optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum, labefactari volebant. Ergo cùm Asiæ rex Eumenes amantissimus nostræ vrbis bellum à Perse aduersus populum Ro. comparari senatui nuntiasset, non antè sciri potuit quid, aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quàm captum esse Persen cognitum est. fidum erat & altum reip. pectus curia, silentiiq; salubritate munitum & vallatum vndiq;: cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate, publicam induebant. Itaq;, non dicam vnum, sed neminem audisse crederes, quod tam

10 Val. lib. 2 cap. 1.

mul:orum auribus fuerat commissum.

QVIBVS RETARDARI *solent effugiis relata ad senatum, sententiaæ, S.C.*[a]

CAP. XXXIII.

I*Llud Planci negotium, alia in more posita illustrat, atq; ostendit relata impediri moris iniectis per auspicia, plebiscita, & intercessiones.* [1] Cùm Minucius Planci dedisset mihi litteras, placuit nobis, vt statim ad Cornutum prætorem vrbis eius deferremus, qui, quòd consules aberant, consulare munus sustinebat more maiorum. Senatus est continuò conuocatus, frequénsq; conuenit propter famam, atq; expectationem litterarum Planci. Recitatis litteris, oblata religio Cornuto est pullariorum admonitu, non satis diligenter eum auspicijs operam dedisse. Itaq; res dilata est in posterùm. *Cùm in exilio essem, ex Attici litteris intellexi,* [2] quoddã caput legis Clodiũ in curiæ poste fixisse, ne referi, nérue dici liceret. [3] P. Lentulus, vt est designatus,

[1] ep. 12 l. 10. f.

[2] ep. 14 l. 3. A.

[3] post red. in sen.

nunquam dubitauit ſententiam de ſalute mea, ſe & rep. dignam dicere. Cùm à tribuno pl. vetaretur, cùm præclarum caput recitaretur, ne quis ad ſenatum referret, ne quis decerneret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, nec ſcribendo adeſſet: totam illam clauſulam proſcriptionem, non legem putauit: qua ciuis optimè de rep. meritus nominatim, ſine iudicio, vnà cum ſenatu reip. eſſet ereptus: *Tritum etiam eſt, ſæpè moras afferri, & relatis, & ſententiis, & ſenatus conſultis* [4] longa oratione tollendo diem: *aut* [5] noctem ad deliberandum poſtulando: item per metum. At [6] voluntas ſenatus pro auctoritate haberi debet, cùm auctoritas impeditur metu. *Intercedere cuiuis rei licet: relationi,* [7] legi, etiam quæ ex S.C. fertur, [8] ſenatus auctoritati etiam ſcriptæ: *quamtumuis ſæpè* [9] interceſſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit, non rem impeditura. *Attamen* [10] interceſſioni parere oportet. *qui enim* [11] interceſſorem vi deiicit, *aut* [12] pellit ex tēplo, cùm intercedere vult, *aut alio modo* [13] interceſſionem negligit, *populi maieſtatem minuit: cuius eſt de interceſſione cognoſcere.* [14] Quid enim Ti. Gracchum aliud perculit, niſi quod

[4] 3. de leg.
[5] ſupra cap. 25. nu. 9. & pro Sext.
[6] ep 7 l. 11. f.
[7] ep. 15. l. 1. f.
[8] ep. 2. l. 1. f. v cap. 51.
[9] 2. Agr. v. cap. 12. nu. 7.
[10] in Vat.
[11] Ib.
[12] 2. de Or.
[13] 2. Phil.
[14] 3. de leg. An. DCXX.

quòd potestatem intercedendi collegæ abrogauit? quin per ipsum non solum nexus, sed etiam sublatus intercessor fuerat. [15] Quid aliud Cæsar dicebat, quam causam sui dementissimi consilii & facti afferebat, nisi quòd intercessio neglecta, ius tribunitium sublatum, circumscriptus à senatu esset Antonius? qui, vt in seminibus est causa arborum & stirpium, sic huius luctuosissimi belli semen fuit. Dum genus hominum, dum populi Ro. nomen exstabit, Antonii illa pestifera intercessio nominabitur. Quid cupidè à senatu, quid temerè fiebat? cùm is vnus adolescens vniuersum ordinem decernere de reip. salute prohibuit, neque id semel, sed sæpius: neque *ipse* secum de senatus auctoritate agi passus est. Quid autem agebatur, nisi ne deleri & euerti rēp. funditus vellet? cùm illum, neque principes ciuitatis rogando, neq; maiores natu monendo, neq; frequēs senatus agendo, de vendita atq; addicta sententia mouere potuit.

[15] 2. Phil.

QVOMODO CONSVLItur senatus, rogantúrq; sententiæ?

CAP. XXXIIII.

[1] 4. Cati. [2] 3. Cat. [1] Consul prædicit, quæ sunt consulis: *& re*[2] exposita, senatum consulit, quid fieri placeat, *quidúe censeat. Postea ro-*
[3] 5. Phil. *gantur, dicuntúrq; sententiæ.*[3] Ordo in sententiis rogandis is seruari solet: consul designatus more maiorum *post comitia consularia primùm rogatur: post hunc princeps*
[4] 1. Ver ap. *senatus: qui*[4] omnibus in rebus ornatissi-
[5] ep. 2. l. 4. mus, & paratissimus esse debet. *Deinceps*[5] suo quisq; loco[6] consulari, prætorio,
[6] ep 21. l. 12. A. *ædilitio, aut quem rogare velit, qui habet se-*
[7] ep. 12. l. 1. A. *natum. Non tenuit ordinem*[7] M. Piso con-
An DCXCII. sul paruo animo, & prauo: nihil agens in rep. seiunctus ab optimatibus. Memini ab illo primùm me non esse rogatũ sententiam, præpositúmq; esse nobis C. Pisonem, pacificatorem Allobrogum: idq; admurmurante senatu, neq; me inuito esse factum. Fui enim ab obseruando homine peruerso liber; & ad dignitatem

in rep retinendam, contra illius voluntatem solutus: & ille secundus locus in dicēdo habuit auctoritatem penè principis, & voluntatem non nimis deuinctam beneficio consulis. Tertius fuit Catulus, quartus Hortensius. [8] L. Piso cos. me affinē suum cal. Ian. tertio loco sententiam rogauit. C. [9] Pansa cos. cum retulisset de honoribus, & præmiis benè de rep. meritorum, [10] Calenum generum [11] sententiam *primùm* rogauit: qui ea probauit, ea decreuit, ea sensit, quæ fuerunt inimica & otio communi, & dignitati suæ. *à quo ita dissensi*, vt [12] legatorum mētionem nullam censuerim faciendam: rem administrandam sine vlla mora, & confestim gerendam: tumultum decerni, iustitiū edici, saga sumi dixerim oportere: dilectum haberi sublatis vacationibus in vrbe & in Italia, præter Galliam togatam. *Senator ad dicendum* [13] *surgit, velut orator: & sententia dicta assedit. Ad assentiendum tamen, vt surgat non est necesse.* [14] Nulla est à me vnquam sententia dicta in Metellum, etsi animo in me inimicissimo esset: quotiescūq; aliquid est actum, sedens iis assensi, qui mihi leuissimè sentire visi sūt. *Interogari verò senator potest,*

[8] post red. in sen. & in Pis. An DCXCV.
[9] 5 Phil. An. DCCX.
[10] 8 Phil.
[11] 10. Phil.
[12] 5. Phil. An DCCX.
[13] v. infra nu. 15. et 2. de or.
[14] ep. 2. l. 5. f.

& interogare, atq; dicere quàm velit diu, de re qualibet, [15] Meſſala coſ. in ſenatu de Põpeio quæſiuit, quid de religione & de promulgata rogatione contra Clodium ſentiret. locutus eſt ita in ſenatu: vt omnia illius ordinis conſulta° γενικῶς laudaret: mihíq;, vt aſſedit, dixit ſe putare ſatis ab ſe etiam de noſtris rebus reſponſum. Craſſus poſteaquam vidit illum accepiſſe laudem ex eo, quòd ſuſpicarentur homines ei conſulatum meum placere, ſurrexit, ornatiſsiméque de meo conſulatu locutus eſt: vt ita diceret, ſe, quod eſſet ſenator quòd ciuis, quòd liber, quòd viueret, mihi acceptũ referre: quoties coniugem, quoties domum, quoties patriam videret, toties ſe beneficium meum videre. [16] Cùm ſenatus habitus eſſet ad Apollinis a. d. XI. cal. Sextiles, & referretur de ſtipendio Cn. Pompeii: mentio facta eſt de legione ea, quam expenſam tulit C. Cæſari Pompeius, quo numero eſſet, quo appellaretur, cum ex Gallia coactus eſſet dicere Pompeius ſe legionem adducturum, ſed non ſtatim ſub mentionem & conuicium obtrectatorum. Inde interogatus eſt de ſucceſſione C. Cæſaris: de qua,

[15] ep 13. l. 1. A. An. DCXCII.

° generaliter.

[16] ep. 4. l. 8. f.

hoc eſt de prouinciis, placitum eſt, vt quàm primùm ad vrbem reuerteretur Cn. Pompeius: vt coram eo de ſucceſſione prouinciarum ageretur. Nam Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus, & ſtatim iit. In diſputando coniecit illam vocem Cn. Pompeius, omnes oportere ſenatus dicto audientes eſſe. *Vt alio tempore Pompeius interogatus eſt in ſenatu, & acerbè reſponderit, ſuo dicam loco. Poteſt etiam ipſe conſul interogari.* [17] M. Antonius conſul in æde Telluris ſumma conſtantia ad ea, quæ quęſita erant, reſpondebat. *Poſtea* [18] vehemens & violentus cõſuetudinem liberè dicendi excluſit: [19] Omnis eũ, quæ habebatur contra voluntatem eius oratio, grauiter offendebat, etiamſi nulla ineſſet contumelia. [20] Iraſci pro rep. dicenti non oportet. *Senatoris eſt ſuam* [21] conſuetudinem tenere, id eſt liberè, quæ ſentiat de rep. dicere.

V. cap 51.
17 1. Philip.
18 5. Phil.
19 1. Phil.
20 Ib.
21 Ib.

QVÆ NOSSE SENATOR debeat? duplex peritia, vna à doctrina & vsu: altera ab ingenio, & varia rerum tractatione.

Cap. XXXV.

[1] 2. de Or. [2] ep. 5. l. 10. f.

[1] AD consilium de rep. dandum, caput est, nosse remp. ac simul [2] tota mente, omníq; animi impetu in remp. incumbere. Nihil est, quod *senatori* maiori fructui, gloriæq; esse possit, nec quidquam ex omnibus rebus humanis est

[3] 1. de Or.

præclarius, quàm de rep. benè mereri. Nam [3] si nos, id quod maximè debet, nostra patria delectat, cuius tanta est vis, ac tãta natura, vt Ithacam illam in asperrimis saxulis, tãquam nidulum, affixam, sapientissimus ille vir immortalitati anteponeret: quo tandem animo inflammati esse debemus in eiusmodi patriam, quæ vna omnibus in terris domus est virtutis, imperii, dignitatis? Cuius primùm nobis mens, mos, disciplina nota esse

debet: vel, quia eſt patria parens omnium noſtrum: vel, quia [4] ſicut medico diligẽti priuſquam conetur ægro adhibere medicinam, non ſolùm morbus eius, cui mederi volet, ſed etiam conſuetudo valentis, & natura corporis cognoſcenda eſt: *ſic adhibitus ſenator ad ſananda vulnera, quæ ſunt impoſita reip.* [5] omni mente in ea cogitatione curáq; verſari debet, vt ſciat quid ſit è rep. quid contra remp. ſalutẽq; bonorum, cõcordiámq; ciuium. [6] Quod ergo noſtra lex addit: CAVSAS POPVLI TENETO--eſt ſenatori neceſſarium noſſe remp. idq; latè patet, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos ſocios reſp. habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios: qua quiſq; ſit lege, conditione, fœdere: tenere conſuetudinem decernendi, noſſe exempla maiorum. Eſt quidem genus hoc omne ſcientiæ, diligentiæ, & memoriæ, ſine quo paratus eſſe ſenator nullo pacto poteſt. [7] An quiſquam eum ſenatorem putet, qui eius ciuitatis, in qua principum numero vult eſſe, non leges, non mores, non iura, non memoriam [8] antiquitatis, non ſenatoriam conſuetudinem, non diſciplinam reip. nec iura ſociorum, fœdera, pactiones, cau-

[4] 2. de Or. [a]p.
[5] Ib.
[6] 3. de Leg.
[7] in Piſ.
[8] 1. de Or.

ſam imperii nouerit. *Sic enim ſe res habet, vt licet qui magiſtratum geſſerint in ſenatum veniant, legiq; poſſent, & in his ſint, qui ſententiæ ius ſic habeant, vt non rogentur, ſed in principum diſcedant ſententias: ſenatores tamen non ſunt, niſi à cenſoribus in ſenatum legantur.* [9] Virtus probitas, integritas in candidato non ſcientia requiri ſolet. Vt nos in mancipiis parãdis, ſi emimus, quẽ villicum imponeremus, quem pecori preficeremus, nihil in eo niſi frugalitatẽ, laborem, vigilãtiam eſſe curamus: ſic populus Ro. deligit magiſtratus, quaſi reip. villicos: in quibus, ſi qua præterea eſt ars, facilè patitur: ſin minus, virtute eorũ, & innocẽtia cõtentus eſt. Cenſores verò quærũt ſenatorem, [10] qui ad remp. moderandam vſum, & ſcientiam, & ſtudium ſuum contulit. *quod intuens noſter Craſſus, eum,* [11] qui quibus rebus vtilitas reip. pareretur, augeretúrq;, teneret, iíſq; vteretur: reip. rectorem, & cõſilij publici authorem eſſe habendum duxit. [12] Equidẽ ſæpe hoc audiuit de patre & ſocero *ſuo*, noſtros *ſenatores*, qui excellere ſapientiæ gloria vellent, omnia, quæ quidem tum hæc ciuitas noſſet, ſolitos eſſe complecti. Meminerant

[9] pro Plãc. cap. 22. nu. 28.

[10] 1. de Or. ap.

[11] Ib.

[12] 3. de Or.

illi Sext. Ælium. M. verò Manilium ipse etiam vidit transuerso ambulantem foro: quod erat insigne, eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus consilij sui copiam. ad quos olim, & ita ambulantes, & in solio sedentes domi, sic adibatur: non solùm, vt de iure ciuili ad eos, verùm etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni deniq; aut officio, aut negotio referretur. Hæc fuit P. Crassi illius veteris, hæc T. Coruncanij prudentissimi hominis sapientia, qui pontifices maximi fuerant, vt ad eos, de omnibus diuinis atque humanis rebus referretur: ijdémq; & in senatu, & apud populum, & in causis amicorum, & domi, & militiæ consilium suum, fidémq præstabant. Quid enim M. Catoni præter hanc politissimam doctrinam transmarinam atq; aduentitiam defuit? Nemo apud populum fortior, nemo melior senator, idem facilè optimus imperator. Deniq; nihil in hac ciuitate temporibus illis sciri, discíue potuit, quod ille non, cùm inuestigarit, & scierit, tum etiam conscripserit. Nunc contrà pleriq, ad honores adipiscendos, & ad remp. gerendam nu-

di veniunt, atq; inermes, nulla cognitione rerum, nulla scientia ornati. Sin aliquis excellit vnus è multis effert se, si vnum aliquid effert, aut bellicam virtutem, aut vsum aliquem militarem (quæ sanè nunc quidem obsoleuerunt.) aut iuris scientiam (ne eius quidem vniuersi: nam pontificium, quod est coniunctũ, nemo discit) aut eloquẽtiam, quam in clamore, aut in verborum cursu positam putant: omnium verò bonorum artium, deniq; virtutum ipsarum societatem cognationémq; non norũt. *At certè, si quod conueniat exquirere volumus: vt in iudiciis oratori iuris ciuilis scientia necessaria est: sic in senatu antiquitatis memoria, & publici iuris auctoritas, & regendæ reip. ratio ac scientia ijs, qui in rep. versantur, nota esse debet. Ac, ne in his quidem hac ætate nostri imperiti fuerunt, ne ij, qui bella gesserunt. quorum ea fuerunt ingenia atq; studia, vt in quibusdam* [13] liberalis & digna homine nobili percepta doctrina non desiderauerit indocilem vsus disciplinam: *in aliis, peritia vsúsq; rerum non quæsierit magnum optimarum artium studium. Numero illo fuit L. Lucullus, qui* [14] tantus imperator in omni genere belli fuit,

[13] In Lucul.

[14] Ib.

prœliis, oppugnationibus, naualibus pugnis, totiúſq; belli inſtrumentis & apparatu, vt rex poſt Alexandrum maximus Mithridates hunc à ſe maiorem ducem cognitum, quàm quemquam eorum, quos legiſſet fateretur. In eodem tanta prudentia fuit in conſtituendis temperandíſq; ciuitatibus, tanta æquitas, vt hodie ſtet Aſia Luculli inſtitutis ſeruandis, & quaſi veſtigiis perſequendis. *Eodem in genere fuit Cæſar nulli inferior* [15] ratione, ingenio, memoria, cura, cogitatione, diligentia, litteris: & his quidem [16] reconditis & exquiſitis: [17] rebus bello geſtis, quamuis reip. calamitoſis, attamen magnis. *Altero in genere Marius, Sylla, Pompeius fuit: & hi non tam doctrina, quàm vſu, ingenio & voluntate præſtantes: ſæpe in grauibus de rep. conſiliis, precipuè in* [18] exquirendis conditionibus ciuitatum, atq; cauſis: in fœderibus, & in toto iure pacis & belli, iuris peritiſſimis anteferendi. *Scitè ad populum Marius,* [19] *plerunq; euenit, vt quem vos imperare iuſſiſtis, is ſibi imperatorem aliũ quærat. Atqui ego ſcio, qui poſtquam conſules facti ſunt, acta maiorum, & Græcorum militaria præcepta legere cœperunt, præpoſte-*

[15] 2. Phil.
[16] in Br.
[17] 2. Phil.
[18] pro Bal.
[19] Saluſt. in Bel. Iugur.

ri homines. Nam gerere, quàm fieri tēpore poſterius, re atq; vſu prius eſt. Quæ illi audire, & legere ſolent, eorum partem vidi, alia geſſi: quæ illi litteris, ea ego didici militando.

[20] pro Bal. [20] Quæ fuerit Cn. Pompei grauitas in dicendo, *cùm Balbum defenderit*, quæ facultas, quæ copia non opinione tacita amicorum, ſed perſpicua admiratione declarari videbatur. Nihil enim vnquā audiui, quod mihi de iure ſubtilius dici videretur, nihil de more maiorum, de exemplis acutius, nihil peritius de fœderibus: nihil illuſtriori auctoritate de bellis, nihil de rep. grauius: nihil de ipſo modeſtius, nihil de cauſa & crimine ornatius. vt mihi tunc verum videretur illud eſſe, quod nonnulli litteris, ac ſtudiis doctrinæ deditì, quaſi quiddam incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo virtutes penitus comprehendiſſet, omnia, quæ facere vellet, facillimè tractare. *Initio belli ciuilis* [21], cùm multum, & acuratum ſermonē mecum haberet de ſpe pacificationis: & ſi mihi crebrò ° ξυνὸς ἐνυάλιος occurrebat, tamen leuabar cura, virum fortem, & peritum, & prima auctoritate valentem audiens ° πολιτικῶς de pacis ſimulatæ pe-

[21] ep. 8 l. 7. At.

° Communis mars

° Ciuiliter.

riculis differentem. [22] Assiduus vsus vni rei deditus, & ingenium, & artem sæpe vincit. [22] pro Bal.

DE DELIBERATIONIbus: cuiusmodi soleant esse? Quem sibi finem proponere conueniet senator in deliberando?

Cap. XXXVI.

[1] DEliberationes, quæ habentur in senatu, partim huiusmodi sunt, vt quęratur *quid faciendum? vt L. Paulo & C. Marcello Coss. de prouincijs consularibus: partim huiusmodi, vt quæratur, quemadmodum faciendum? vt cùm Cato* [2] senatui, non modò, quæ essent gerenda prescriberet, sed quo modo Carthaginj resisteretur bellum cogitanti, denunciaret: *& si de* [3] bello Punico, aliud L. Lentulo videretur: [4] partim huiusmodi, vt quæratur, vtrum potius faciendum sit, *vt in senatu* de Carthagine delenda, an relinquēda. *Item in dissentione Cæsaris & Pompei, an absentis* [5] ratio habenda esset

[1] 3. ad Her. ap.
An. DCCIII.
[2] in Cat. An. DCIII.
[3] 3 Tusc.
[4] 3. ad Her.
[5] ep. l. 7. A.

necne? *& in bello cepto contra Cæsarem: an* [6] vrbs retinenda necne [7] partim huiusmodi, vt quid potissimùm sit consideretur, *vt cùm deliberaretur de pœna sumenda de traditis in custodiam sociis Catilinæ: vtrum in exilium mittendi, an in vinculis retinendi, & sola vita relinquenda, an morte multandi? Præterea* [8] deliberationes partim ipsæ propter se consultandæ sunt: vt ° *illa* senatus de captiuis ab hoste redimẽdis post Cannensem pugnam: partim propter aliquam extraneam causam, vt ° *illa* senatus bello Italico, solueretne legibus Scipionem, vt eum liceret ante tempus consulem fieri: partim, & propter se sunt deliberandæ, & magis propter extraneam causam: vt ° *illa* senatus bello Italico, sociis ciuitatem daret, an non? [9] Omnem interea deliberationem eorum, qui sententiam dicent, finem sibi cõueniet vtilitatis proponere: vt omnis eò totius orationis ratio conferatur *in consilio dando sententiáque dicenda:* [10] & illa prima sint videnda, quid aut fieri possit aut nõ possit: & quid aut necesse sit, aut non necesse. Nam & si quid effici non potest, deliberatio tollitur, quamuis vtile sit: & si quid necesse

[6] ep. 11. l. 7. f. & ep. 2. & 15. l. 8. A.
[7] d. l. 3. ad. Her.
An. DCXC.
[8] 3. ad Her.
° An. DXXXVII.
° An. DXLVII.
° An. DLXIII.
[9] Ib.
[10] in Part.

eſt, [11] id pertinebit, aut ad honeſtatem, aut ad incolumitatem: aut ad commoditatem. Ac ſumma quidem neceſsitudo videtur eſſe honeſtatis: huic proxima incolumitatis: tertia ac leuiſſima commoditatis: quæ cum his nunquam poterit duabus contendere. [12] Si tamen neceſſe id eſt, ſine quo ſalui liberíue eſſe non poſſumus, id, eſt reliquis, & honeſtatibus in ciuili ratione, & commodis anteponendum. Cùm autem quæritur quid fieri poſſit, videndum etiam eſt, quàm facilè poſſit. Nam quæ perdifficilia ſunt, proinde habenda ſæpe ſunt, ac ſi effici non poſſint. Et, cũ de neceſſitate attendemus, etſi aliquid non neceſſarium videbitur, videndum tamen erit, quàm ſit magnum: quod enim permagnum eſt, pro neceſſario ſæpe habetur. [o] *Faxis vt libeat, quod eſt neceſſe. Iam vt de vtilitate dicamus, quæ in diſcernendis bonis, maliſq; verſatur* [13] hæc in duas partes in ciuili conſultatione diuiditur: tutum & honeſtum. Tuta eſt, quæ conficit inſtantis, aut conſequentis periculi vitationẽ qualibet ratione. Honeſta res diuiditur in rectũ, & laudabile. rectũ eſt, quod cũ virtute & officio fit: laudabile

[11] 2. de Inu.
[12] In Part.
[o] Publius
[13] 3. ad Her.

eſt, quod conficit & preſentem & con-
[14] in Part. ſequentem commemorationem. [14] Sed quia tẽporibus. quæ vim habẽt maximã perſæpe euenit, vt vtilitas cum honeſtate certet. earúmque rerum contentio plerunq; deliberationes efficit, ne aut opportuna propter dignitatem, aut honeſta propter vtilitatem, relinquantur:
[15] 3. Off. *meminerit ſenator, ſe in* [15] ſenatu dicere,
qui nũquam vtilitatem à dignitate ſeiun-
[16] pro R. Am. git: *& ſi peccandum ſit, non in eam, vt* [16] beſtiæ, peccet partem, quæ eſt cautior, *ſed quæ honeſtior: nec committat, vt videatur ſen-*
[17] pro Bal. *tire, nedum dicere,* [17] faceréue, quod ſciat non licere: vel omnino neſcire, quid
[18] 3. Off. liceat. [18] Omnino etiam hoc deliberantium genus pellatur è medio (eſt enim totum ſceleratum & impium) qui deliberant, vtrum id ſequantur, quod honeſtum eſſe videant, an ſe ſcientes ſcelere contaminent? In ipſa enim dubitatione facinus ineſt, etiamſi ad id non peruenerint. Ergo ea deliberãda omnino non ſunt in quibus eſt turpis ipſa deliberatio: atq; etiam in omni deliberatione, celandi & occultãdi ſpes, opinióq; remouenda eſt. ſatis enim nobis perſuaſum eſſe debet, ſi omnes deos, hominéſq; celare

poſsimus

poſſimus, ſi ipſum Gygis annulum habeamus, nihilo plus nobis licere putandum peccare, quàm ſi non haberemus honeſta enim bonis viris, non occulta quæruntur: iiſq; ſatis perſuaſum eſſe debet, nihil eſſe vtile, quod non honeſtum ſit. [19] Quanquam id quidem cùm ſæpè aliàs, tum Pyrrhi bello à C. Fabricio conſule iterum, & à ſenatu noſtro iudicatum eſt. Cùm enim rex Pyrrhus populo Ro. bellum vltrò intuliſſet, cúmq; de imperio certamen eſſet cum rege generoſo ac potente, perfuga ab eo venit in caſtra Fabricii: eiq; eſt pollicitus, ſi præmium ſibi propoſuiſſet, ſe, vt clam veniſſet, ſic clam in Pyrrhi caſtra rediturum, & eum veneno necaturum. hunc Fabricius reducendum curauit ad Pirrhum: idq; factum eius laudatum à ſenatu eſt. Atqui ſi ſpeciem vtilitatis, opinionémq; quærimus, magnum illud bellum perfuga vnus & grauem aduerſarium imperii ſuſtuliſſet. ſed magnum dedecus & flagitium, quicum laudis certamen fuiſſet: eum nõ virtute, ſed ſcelere ſuperatum. vtrum igitur vtilius vel Fabricio, qui talis in hac vrbe, qualis Ariſtides Athenis fuit, vel ſenatui noſtro, qui nunquam (*vt dixi*) vtilita-

[19] Ib. v. cap. 16. nu. 7.

tem à dignitate seiunxit, armis cum hoste certare, an venenis. Si gloriæ causa imperium expetendum est, scelus absit, in quo non potest esse gloria: sin ipsæ opes expetuntur quoquo modo, non poterunt esse vtiles cum infamia. Malè Curio, quum causam Trāspadanorum æquam esse dicebat: semper etiam addebat, VINCAT VTILITAS. potius diceret non esse æquam, quia non esset vtilis reip. quàm, quum æquam esse diceret, non esse vtilem fateretur.

DE LIBERTATE SENAtoris Ro in sententiis dicendis, & tuenda rep.

CAP. XXXVII.

[a] *Ingenia melius recta se in laudes ferunt, Si nobilem animum vegeta libertas alit.*

[a] Sen in Hip. act. 2.

1 TVrpe est summo consilio orbis terræ, in re vlla consilium intelligi deesse. *Turpe senatori* [2] tanti honoris nomen nolle, aut non posse sustinere [3] Nemo est præsertim in tam clara ciuitate,

[1] 7. Phil.
[2] Ib.
[3] 2. de Or.

quin putet,& expetendam maximè, & retinendam dignitatem: ſed vincit vtilitas plerunq;, cùm ſubeſt ille timor, ea neglecta ne dignitatem quidem poſſe ſuſtineri. *At nemo,* [4] aut ſapientior ad coniecturam rerum futurarum, aut ad propulſandum metum diligentior, *aut in dicendo liberior, aut ad libertatem ciuium tuēdam paratior eſſe debet ſenatore Ro.* [5] Omnes nationes ſeruitutē ferre poſſunt: noſtra ciuitas non poteſt: nullam ob cauſam, niſi, quod ille laborem, dolorémq; fugiunt: quibus vt careant, omnia perpeti poſſunt: nos ita à maioribus inſtituti atque imbuti ſumus, vt omnia conſilia ad dignitatem, gloriam, & virtutem referremus. *Hæc ſunt illa veterum, quæ in plurimis deſidero.* [6] Vbi eſt ille mos, illa conſuetudo ſenatoria, illa æquitas iuris, illa antiqua libertas: quæ malis oppreſſa ciuilibus extollere iam caput, & aliquando recreata ſe erigere deberet? Quid vſq; eò oppreſſa arogantia ciuitas eſt, vt quę fuit olim præconi Grannio in ridendo, nunc ſenatori Ro. in plorando non ſit conceſſa libertas? [7] App. Claudius, quem cæcum & ſenem in ſenatum delatū memoriæ proditū eſt, [8] quū ſentētia ſenatus

[4] 10. Phil.
[5] Ib.
[6] pro Planc.
[7] 1 Tuſc. An. CCCCLXXIIII.
[8] in Cat.

inclinaret ad pacem cum Pyrrho, fœdúsq; faciendum, non dubitauit illa dicere, quæ versibus persecutus est Ennius,

Quo vobis mentes, rectæ quæ stare solebant
Antehac, dementes, sese flexère viai?

Ceteraq; grauissimè. notum enim carmen est: & ipsius Appii extat oratio: *qua* [°] senatum iámiam inclinatum à Pyrrhi pace reuocauit. *Magnus vir Appius: nec minor Q. Scæuola augur.* [9] *Sylla occupata vrbe senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, vt C. Marius quàm celerrimè hostis iudicaretur: cuius voluntati nullo obuiam ire audente, solus Scæuola interrogatus hac de re sententiam dicere noluit: quando etiam truculentius sibi minitanti Syllæ: licet, inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circumsedisti, ostentes: licet mortem identidem miniteris: nunquam tamen efficies, vt propter exiguum senilémq; sanguinem meum, Marium, à quo vrbs & Italia conseruata est, hostem iudicem. Quæ fuerit etiam senatoris Ro. in dicendo libertas, quæ magnitudo animi, quæ grauitas, quæ sapientia, cùm causam haberet, in qua & voluntatem posset suam, & virtutem declarare, ostendit grauitas* [10] M. Scauri: quẽ nunquam vlla vis, vllæ minæ, vlla inuidia labefecit: perseuerantia Q. Metelli, qui,

° in Brut.

9 Val. cap. 8. lib. 3. An. DCLXV.

10 pro Sext. An. DCLIII.

cùm in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare vnus noluisset, de ciuitate maluit, quàm de sententia dimoueri: constantia Q. Catuli, quem neq; periculi tempestas, neq; honoris aura potuit vnquam de suo cursu, aut spe, aut metu demouere. [11] Is enim liberè reprehendere & accusare populi nonnunquam temeritatem solebat, aut errorem senatus. *Sileo, quæ dici possent de M. Antonio, Sulpicio, & alijs: quibus* [12] ferro vita erepta est, & pœna *liberioris linguæ*, non sine magno reip. malo constituta. Quid memorem Crassum, quem cùm vitæ flore, tum mortis opportunitate, diuino consilio & ortum & exstinctũ esse arbitror. Nam ei, aut virtute animi, constantiáq; sua subeunda crudelitas: aut, si qua eum fortuna ab atrocitate mortis vindicasset, eadem esse illum funerũ patriæ spectatorem coegisset. *Venio ad nostra tempora, quibus si multi* [13] Catones essent in ciuitate nostra, in qua vnum exstitisse mirabile est, quem ego cum eo conferrem: [14] qui in sententiis dicendis, non modò iis, quos vidimus, sed iis, de quibus audiuimus omnibus anteferendus est [15] Consule me dixit eam sententiom, cuius in

[11] Ib.
[12] 3. de Or. An. DCLXVI.
[13] ep 6, l. 15. f.
[14] ep 4. d. i 15.
[15] pro Sext. v. c 41. nu. 2.

uidiam capitis periculo sibi præstandã videbat. At in tribunatu Clodii, cùm Cyprius miser est publicatus, cur rogationi paruit? quasi verò ille non in alias quoque leges, quas iniustè rogatas putarat, iam antè iurarit. Non obtulit se ille istis temeritatibus, vt cùm reip. nihil prodesset, se ciue remp. priuaret. [16] Ille mihi vnus fuit pro centũ millibus: [17] *etsi* cũ *eo* sæpe dissenserim *(at sine acerbitate, sine inuidia) quod nolens seruire tempori,* [18] noceret interdum reip: atq; [19] à senatu & ordinem coniunctissimum, & hominem clarissimum abalienaret. *Quid de aliis dicam senatoribus, qui me cos. floruerunt: aut iis, qui in dissentione Cæsaris & Pompei, non nisi se digna & sentire & defendere voluerunt?* [20] qui, si omnes viuerent, bellum omnino ciuile non fuisset: auctoritati cessisset audacia. sed quantũ præsidii fuerit in cæteris, hinc intelligi potest, quòd ego vnus relictus è multis, contudi & fregi, adiuuantibus viris fortibus, exultantis prædonis audaciam.

[21] *Ocyus ite viri, & nascentem extinguite flammam:*
Ne seræ redeant post aucta pericula curæ.

▾ c. 24. nu. 49.
[16] ep. 5. l. 2. A.
[17] 3. Off.
[18] ep. 1. l. 2. At.
[19] ep 8. l. 1. f. v. cap. 39.
[20] 13. Phil.
[21] Silius lib. 1.

IN QVO EST POSITA senatoria libertas?

CAP. XXXVIII.

O*Mnes, quibus propositum est vigiles se præstare* [1] propugnatores reip. & in senatu, [2] quæ ipsis visa erunt dicere, *sibi magna debent subsidia comparare: vt* [3] soluti à cupiditatibus, cauti in periculis, non timidi, *nec nimis* in contentionibus. [4] ab animi perturbatione liberi, nulla re impediti possint [5] ea probare, decernere, statuere, quæ sunt amica, & communi otio, & dignitati suæ. [6] Sudandum quippe est his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro rep. tempestates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum: *& contra eorũ voluntatẽ de iis, quæ ad rẽp. pertinẽt statuendũ, decernẽdúmq; liberè.* [7] Sed ad huisce verbi vim, & interpretationem vehementer opus est sapientia. Versatur enim magnus error propter nõnullorũ pertinaciã, qui libertatẽ, quam in senatore requirimus, nõ in

[1] ep 10. ad Br.
[2] 1 Phil.
[3] v. cap. 26. nu. 1.
[4] 1. Off.
[5] 10. Phil. ap.
[6] pro Sext.
[7] 2 Agr. ap.

moderatione & iudicio, sed in quadam vel seueritate morum, vel audacia, vel nimia perseuerantia, vel infinita licentia, bonis inimica moribus & consiliis, positam existimant: quasi [8] audacia pro sapientia liceret vti: *aut libertatis* ea esset maiestas (vt Sylla voluit) vt in queuis impunè declamare liceret: *aut erudiendus foret senator* à [9] Stoicis in illa correctione veteris Philosophiæ, quæ omnino aditum habere nullum potest in urbem, in forum, in curiam: *vel* [10] à Platone de fide & iustitia disputante, qui cùm hæc exprimenda verbis arbitraretur, nouam quandam finxit in libris ciuitatem (vsq; eò illa, quæ dicenda de iustitia putabat, a vitæ consuetudine, & à ciuitatum moribus abhorrebant) vel à [11] magistris dicendi, quos *Crassus* censor edicto suo sustulerat: non quo (vt nescio quos dicere aiebãt) acui ingenia adolescentium nollet: sed contrà ingenia obtundi noluit, corroborari impudẽtiam. Nam apud Græcos cuiusmodi essent, videbat tamen esse, præter hanc exercitationem linguæ, doctrinam aliquam, & humanitate dignam scientiam: hos verò nouos magistros nihil intelligebat posse docere, nisi vt auderent. Hoc cùm vnum

[8] ep. vlt l. 1. f. & ep. 11 l. 3 f.

[9] 1. de Fin.

[10] 1. de Or.

[11] 3. de Or. An. DCLXI.

traderetur,& cùm impudentiæ ludus eſſet,putauit eſſe cenſoris,ne longius id ſerperet,prouidere. *Iam,vt dicam de Romano ſenatore,eiúſq; libertate:* [12] ſic ego ſtatuo, fortis & conſtantis ſenatoris moderatione & ſapientia,non ſolùm ipſius dignitatem:ſed & priuatorum plurimorum, & vniuerſæ reip.ſalutem maximè contineri. *Itaq;* [13] magni iudicii, ſummæ etiam facultatis eſſe debebit moderator ille,& quaſi temperator huius *libertatis*. Nam iudicabit,quid opus ſit, *quid deceat, quid ſenatoria dignitas,quid res,quid tempora reip. poſtulabunt fieri, diciue.* In omnibúſq; rebus videndum erit quatenus. etſi enim ſuus cuiq;modus eſt,tamen magis offendit nimium,quàm parùm.In quo Apelles pictores quoq; eos peccare dicebat, qui non ſentirent,quid eſſet ſatis.Magnus eſt hic locus,cùm aliud totum ſit,vtrum decere, an oportere dicas.oportere enim perfectionẽ declarat officii, quo & ſemper vtendum eſt, & omnibus : decere, quaſi aptum eſſe, conſentaneúmq; tempori & perſonæ:itémq;contrà dedecere. Quod ſi poeta fugit, vt maximũ vitium, *itémq;* pictor; ſi hiſtrio quid deceat quærit, quid *ſenatori* faciendum putemus?

[12] 1.de Or. ap.

[13] in Or. ap.

cui quæ conueniant, quæ incũbant, magnum volumen desiderant: *cum hæc et* [14] publicæ dignitatis fundamenta, hæc membra & tuenda, & vel capitis periculo defendenda sint: Religiones, potestas magistratuum, senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iurisdictio, fides, prouinciæ, socij, imperij laus, res militaris, ærarium. Harum rerum tot atque tantarum esse defensorem & patronum, magni animi est, magni ingenij, magnæ constantiæ, *a que consilij. Et vero non aliter* [15] hanc personam, & has partes, honoribus populi Ro. senatúsq; plurimis ornamẽtis sibi tributas sustinere poterit, quàm [16] si statuat reip. dignitatem, & salutem prouinciarũ atq; sociorum, suis omnibus commodis & rationibus præferri oportere: *ac ita se gerat, vt* [17] sua consilia cuiq; probet, *in senatu liberè sine vlla cupiditate sententiam dicat:* [18] maneat in laudabili sententia: nullius vim, aut minas pertimescat: magnitudinémq; animi, ne vnquam flectat cuiusquã iniuria: *Deniq;* [19] suũ esse putet, ita viuere, vt nõ modò homini nemini, sed ne cupiditati quidẽ vlli seruiat: cõtẽnere omnes libidines: non auri, non argenti,

[14] pro Sext.
[15] de Har. R.
[16] pro Man. ap.
[17] pro Sext.
[18] pro Man.
[19] pro Sylla

nõ cęterarũ rerũ indigere: in senatu sentire liberè: populi vtilitati magis consulere, quàm volũtati: nemini cedere, multis obsistere.[20] Hæc ego, si aut aspera, atq; ardua, aut plena esse periculorum, aut insidiarum negẽ, mẽtiar: pręsertim, cùm id, non modò intellexerim semper, sed etiam præter ceteros senserim. Maioribus præsidijs & copijs oppugnatur resp. quàm defẽditur. propterea quòd audaces homines & perditi metu impellãtur: & ipsi etiam spontè sua contra remp. incitantur: boni nescio quo modo tardiores sint, & principijs neglectis ad extremum ipsa deniq; necessitate excitantur: ita, vt nonnunquam cunctatione ac tarditate, dum otium volunt etiam sine dignitate retinere, ipsi vtrumq; amittant. Propugnatores autem reip. qui esse voluerunt, si leuiores sunt, desciscunt: si timidiores, desunt: permanẽt illi soli, atq; omnia reip. causa perferunt, qui sunt tales, qualis fuit M. Scaurus, Q. Metellus, Q. Catulus,[o] & heros ille noster Cato. Hos imitatur, qui dignitatẽ, qui laudẽ, qui gloriã quærit: *cum his, &*[21] secũ ipse certat:[22] sẽsũ in rep. rectũ & cõfirmatũ nõ deponit:[23] mercede ad officium

[20] pro Sex.

[o] ep 16.l. 1 At.

[21] ep.19.l. 14. A.

[22] ep 8.l. 1 f.

[23] 4 Ac ag.

non impellitur, *ſed deſiderio tuendæ reip.*
[24] ep. 20. l. 11. f. [24] Nunquam extimeſcit, nunquam perturbatur: neq; metuit quicquám, & cauet omnia: *in ſententia dicenda non paret dolori ſuo, nec iracundiæ ſeruit: ne quidem ſuis vtilitatibus, aut deſiderio cuiuſquam* [25]
[25] In Orat. in veritate crimen arrogantiæ pertimeſcit: [26] quod nondum ſenatus cenſuit,
[26] ep. 3. lib. ad Br. nec populus Ro. iuſſit, id arroganter non præiudicat, neque reuocat ad arbitrium ſuum: *ſemper meminit, vti*

[27] Claud in Manlij Theodori cóſ.

[27] peragit tranquilla poteſtas,
Quod violēta nequit: mādatáq; fortius vrget,
Imperioſa quies.

[28] 1. Off. [28] Nihil ſtudioſé de aliquo detrahendi cauſa, aut ridiculum, aut ſeuerè, maledicè, contumelioſéue dicit. [29] quod e-
[29] ep. 5. ad Br. ap. go ad officium *& ſenatorium*, *&* priuatarum *eius* rerum æquè, atq; vllam rem
[30] Or. in Sal. pertinere arbitror. [30] ſæpe enim grauius vidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt: quàm
v. cap. 45. qui commiſerunt. *Pertinaciam refugit: calumnia dicendi tempus non eximit:* [31] nihil
[31] 2. de Fin. ap. fingit: nec ea dicit, quæ non ſentit: ne vt veſtitum, ſententiam habeat aliam domeſticam, aliam forenſem: vt in fronte obſtentatio ſit, intus veritas oculte-

tur. *Senatori quidem graui* eæ veræ videntur opiniones, quæ honestæ, quæ laudabiles, quæ gloriosæ, quæ in senatu, quæ apud populum, quæ in omni cœtu, consilióq; proferẽdæ sunt. [32] Nullum theatrum virtuti conscientia maius est. [33] In contentionibus etiam illis, quæ cum inimicissimis fiunt, quantumuis indigna audiat, grauitatem retinet, iracundiam repellit. [34] In quo etiam illud assequitur, vt si quis ei malè dicat, petulans, aut planè insanus esse videatur. *In dicendo non commouetur.* [35] quæ enim cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt, nec ijs, qui adsunt, probari. [36] Maledicta, contumeliæ, iracundiæ, contentiones, concertationésq; in dicendo pertinaces, indignæ mihi philosophia videri solent: *quid sapientia, & dignitate senatoria?* [37] cuius est non infinitis concertationùmq; plenis disputationibus, sed auctoritate, ratione, consilijs *suadere, decernere. Siquidem in orbis terræ consilio* [38] suadere aliquid, aut dissuadere, non nisi grauissimæ est personæ. *Nam &* [39] intento opus est animo, ne omnia dilabantur, si vnum aliquid effugerit: [40] & sapientis est cõsiliũ

[32] 2. Tusc.
[33] 1. Off.
[34] 2. de Or. ap.
[35] 1. Off.
[36] 1. de fin.
[37] 1. de Or.
[38] 1. de Or.
[39] 4 Tusc.
[40] 2. de Or.

explicare suum de maximis rebus: & honesti & diserti, vt mente præuidere, auctoritate probare, oratione persuadere possit. Atq; hæc in senatu minore apparatu agenda sunt. Sapiens enim est consilium, multísq; aliis dicendi relinquendus locus. *Huc pertinet illa* [41] grauis
[41] 3. de leg. & præclara lex: QVÆ CVM POPVLO, QVÆQ; CVM PATRIBVS AGENTVR, MODICA SVNTO. SENATORI, QVI NEC ADERIT, NEC LOCO, NEC MODO DIXERIT: AVT CAVSA, AVT CVLPA ESTO. CAVSAS POPVLI TENETO. [42] MODICA SVNTO: Id est modesta, atq; sedata. auctor enim moderatur & fingit, non modò mentes ac volũtates, sed penè vultus eorum, apud quos agit. Quod in senatu non difficilè est. est enim ipsè senatoris, cuius non ad auctoritatem referatur animus, sed qui per se ipse spectari velit. Huic iussa tria sunt, vt adsit. nam grauitatem res habet, cùm frequens ordo est: vt loco dicat, id est rogatus: vt modo, ne sit infinitus. Nam breuitas non modò senatoris, sed etiam oratoris magna laus est in sententia: nec est vnquam longa oratione vtendum, ni-

[42] Ib.

ſi aut cùm ſpectante ſenatu, quod fit ambitione ſæpiſſimè, nullo magiſtratu adiuuante, tolli diem vtile eſt: aut cùm tanta cauſa eſt, vt opus ſit oratoris copia, vel ad hortandum, vel ad docendum, quorum generum in vtroq; magnus noſter Cato fuit.

IN QVO EST POSITA conſtantia ſenatoria?

CAP. XXXIX.

Surge age, & in duris haud vnquam deſice: cælo
Mox aderis, téque aſtra ferent. [a]

[a] Val Flaccus lib. 5.

[a] NIhil eſt, quod tam ſenatorem decet, quàm in omni re gerenda cõſilióq; capiendo ſeruare conſtantiam. *In quo plura ſunt tenenda:* [2] primùm habenda ratio in deligendo, vt ad id, quod melius eſt, conſilium omne conferat, in eóq; conſtantiam teneat: id enim maximè decet, niſi fortè ſe intellexerit errare in deligendo. quod ſi acciderit, faciẽda conſiliorũ mutatio eſt: *ne ſi proceſſerit, fallatur*

[a] 1. Off.
[2] Ib.

[3] 2. de Inu. [3] pertimacia, quæ *constantiam imitando progreditur in errore, vti* perseuerantiæ finitima. *Hæc econtra* in ratione benè considerata, stabilis, & perpetua permansio est: *altis nixa radicibus: fortitudinis, in rebus ardius: patientiæ, in acerbis: prudentiæ, in delectu habendo bonorũ & malorum. Deinde sciendum plerunq; accidere, vt quamuis in eligendo erratum non sit, ab instituto tamen sit recedendum, parendúmq; temporibus, rebus, personis. Ex quibus, cùm oporteat consilia & capere, & suscepta moderari, omnia momenta erunt ponderanda: vt, quæ fuerunt vtiliter susceptæ rerum actiones, si huiusmodi permaneant, teneantur: sin ceperint obesse, vel esse* [4] periculosæ, aut ijs, qui eas susceperunt, aut reip. dimittantur. [5] Omnino, si est erratum vlla spe, aut re falsa atque fallaci, redeundum in viam.

[4] 1. Off.
[5] 12. Phil.

[o] Sen. in Hipp.

[o] *Obstare primum est velle, nec labi via:*
Pudor est secundus, nosse peccati modum.

Optimus est portus pœnitenti mutatio consilii. [6] Cuiusuis est hominis errare: nullius nisi insipientis in errore perseuerare. Posteriores enim cogitationes (vt aiunt) sapientiores solent esse. *Quorum omnium norma sit vna: id vtile esse, quod honestum est*: [7] qua seruata, quæ, quasi decœ-

[6] 12. Phil.
[7] 1. de fin. ap.

de cœlo delapsa est ad *benè viuendum deliberandúmq;* regula, *nunquam in consilio dando, sententiáue dicēda errabimus:* [8] nunquam vllius oratione victi sententia desistemus. [9] Nam, cùm neque vtilitas ad se rapere, neq; honestas contrà, reuocare ad se videbitur, *fiet, vt non distrahetur in deliberando, aut progrediendo* animus: nec *afferet ancipitem curam cogitandi, vel exequendi. Altera, quæ eodem est dirigenda norma, sit illa legis:* [10] SALVS POPVLI SVPREMA LEX ESTO: *quia* [11] Iupiter ipse sanxit: vt omnia, quæ reip. salutaria essent, legitima & iusta haberentur. *Adde illam moris maiorum:* [12] ad nouos casus temporum, nouorum consiliorum rationes accommodandas esse.

[8] Ib.
[9] 1. Off.
[10] 3. de Leg.
[11] 11. Phil. v. cap. 13. nu 4.
[12] pro Man.

[13] *Moribus antiquis res stat Romana, virisque.* sed ita, vt casibus temperentur. Sic [14] *Vnus homo nobis cunctando restituit rem:* augúrq; quum esset, dicere ausus est, optimis auspiciis ea geri, quæ pro reip. salute gererentur: quæ contra remp ferrentur, contra auspicia ferri. [15] In sententia permaneat senator: eninuero, nisi sententiam sententia alia vicerit melior. *A suis nō discrepet iudicius, nisi causis antegressis posteriores obstiterint, cum ratione cōspiran-*

[13] 3. de Rep.
[14] in Cat.
[15] pro Mur.

tes: vel status reip. sit huiusmodi, vt omnia seditionibus, quasi violentissimis tempestatibus, sic concitentur, vt nec rationi, nec legibus locus relinquatur. Est quidem omnium
[16] 5. Tusc. *domina rerum ratio: etiam earum, quæ* [16] causas alias ex alijs aptas, & necessitate nexas habent. quibus ab æterno tempore fluentibus in æternum, ratio tamen
[17] 5. Ver. mensq; moderatur. *Sed plerunq; euenit, vt res ciuiles sint veluti* [17] rusticæ: quas non ratio, neq; labor, sed res incertissimæ, venti, tempestatésq; moderantur. *& proinde vt cultura, necnon spes, sæpenumero fallit agricolas: ita non raro consilia decipiunt reip. rectores.*
[18] pro Mur. *Multa sunt etiam,* [18] quæ ad disciplinæ præcepta si perpendas, recta sunt: sin dirigere ad ciuitatis rationem velis, reperientur prauissima.
[19] 1. off. [19] Omnino, si quicquam est decorum, si quicquam constans, nihil est profectò magis, quàm æquabilitas vniuersæ vitæ, tum singularum actionũ. *Hanc tamen, cùm omnibus in sententiis consiliisq; de rep. conseruare voluisset Cato, nec tantulùm discedere ab antiquis moribus, sæpè in vita peccauit, & nocuit reip. in morte fato non reliquit locũ. Nã cũ ei*
[20] Ib. [20] incredibilem natura tribuisset grauitatem, eámq; ipse

perpetua cõstantia roborauisset, sẽpérq; in proposito susceptóq; cõsilio permansisset, *frangi aut flecti nõ potuit in senatu, cùm diceret sententiã: & rep. ad vnum delata,* [21] mori potius statuit, quàm tyrãni vultum aspicere. *Nos Cæsarianis videbamur in libro, quem de Catonis laude scripsimus* [22] πρεσβῶσ grauitatem cõstantiámq; eius laudasse falsò. *& Cæsar ipse, qui* [23] cõstantiã solebat laudare, [24] vituperationem *scripsit* contra laudationem meam: in quo collegit vitia Catonis, sed cum maximis laudibus meis. [25] Catonẽ *nemo* plus amauit, quàm ego: sed tamen ille optimo animo vtens, & summa fide, nocuit interdum reip. dixit enim tanquã in Platonis πολιτείᾳ non tanquam in Romuli fæce sententiam. [26] Omnia publicanis negauit, multa socijs: in senatu [27] vehementer in principes ciuitatis inuectus est: eos tãquã reos accusauit: [28] Archilochia edicta Bibuli probauit. [29] Sed illa eius constãtia, Bibuli ista magnitudo animi, quid habuit, nisi ipsorũ iudiciũ sine vlla correctione reip. [30] Ne errassent quidẽ, si cùm pares esse non potuissent, pugnare destitissẽt. Otiũ nobis exoptandũ fuit: quod ij, qui potiebãtur rerũ, pręstaturi videbãtur, si quidẽ

[21] Ib.
[22] ep. 4. lib. 12. At.
[23] v. cap. 30. nu. 13.
[24] ep. 39. lib. 12 At. An. DCCVII.
[25] ep. 1. l. 2. At.
[26] 3. off.
[27] ep. 3. l. 2. ad Q. fr.
[28] ep. 21. l 2. At.
[29] ep. 15. d. l 2.
[30] ep. 8. l 1. f.

isti patientius eorum potentiam ferre potuissent. quod, cùm non facerent, [31] illi Catoni irati omnia perdiderunt.
[31] ep.21.l 2. A.
eiúsque pertinacia, ac aliorum [32] stultitiâ & inconstantiâ aduersariorum perfecerũt, vt & auctoritate plus valerent, [33] & commutata tota ratio esset senatus, iudiciorum, rei totius publicæ, *atq; etiam* [34] sensus bonorum. Itaq; tota tunc sapientium ciuium, & sententia & voluntas mutata esse debuit: [35] ipsius etiã, qui peccauit, Catonis. [36] cum *quo* sæpe dissensi, *atq; præuidi,* [37] multa eius ad nihil recasura. [38] Ego mediocritate delector: & in administrãda rep. non idem semper dicendum, sed idem semper spectandum sentio: nec reprehendendũ puto senatorem, *qui* [39] sine reip. detrimento respicit aliquando salutem, tum suam, tum suorum: [40] qui ea de rep. sentit, ac dicit, quæ cùm sibi maximè, tum etiam reip. rationibus putat conducere. *Sunt tamen nonnulli, qui, sicut Cato, constantiam &* [41] libertatem ponunt in eo, si in vna permaneant sententia, & semper cum iis, quibuscum aliquando contenderunt, depugnent: quod est longè secus. In natura & arte constantia est, in cæteris nulla: *vnde* ° nemo doctus mu-

[32] ep 7.l 1 f
[33] ep 8.d.l. 1.f
[34] Ib.
[35] ep.10.l. 2.A.
[36] 3 Off.
[37] v cap.12. nu.17.
[38] ep.9 l. 1.f.
[39] pro Plan.
[40] d.ep.9.l. 1.f.
[41] pro Plan.
° ep.7.lib. 16.At.

tationem conſilii incõſtantiam dixit eſ-ſe:nec vir clarus putat non iudicium aliquod habendum de reip. vtilitate, ſed hominibus amicum aut inimicum eſſe oportere. Stare omnes debemus, tanquã in orbe aliquo reip. qui, quoniam verſe-tur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius vtilitas ſalúſq; conuerterit. An, cũm videam nauem ſecũdis ventis curſum tenentem ſuum, ſi non eà, eum petat portum, quem ego aliquando probaui, ſed alium non minus tutum atque tranquillum, cum tempeſtate pugnem periculoſè potius, quàm illi, ſalute preſertim propoſita, obtẽperem, & paream? Neq; enim inconſtantis eſſe puto, ſentẽtiam, tanquam aliquod nauigium atque curſum, ex reip. tempeſtate moderari. Ego verò hæc didici, hæc vidi, hæc ſcripta legi, hæc de ſapientiſſimis & clariſſimis viris, & in hac rep. & in aliis ciuitatibꝰ monumenta nobis litteræ prodiderunt. non ſemper eaſdẽ ſentẽtias ab iiſdem, ſed quaſcũq; reip. ſtatus, inclinatio tẽporum, ratio cõcordiæ poſtularet, eſſe defendẽdas. Quod ego, & facio, & ſemper faciã: libertatémq; *& conſtantiam*, quam neq; dimiſi vnquam, neq; dimittam, non in

pertinacia, sed in quadam moderatione positam putabo.

Hor. ep 6. lib. 1. ep.

Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui:
Vltrà quàm satis est, virtutem si petet ipsam.

MONITA QVÆDAM

de senatorio vsu, prudentia, atq; moderatione in dicendis sententiis, & vitæ rationibus temperandis.

Cap. XL.

Iam verò, vt viris clarissimis ad remp. accedentibus, [1] vsus *senatorii alia* quædam, quasi monita tradamus: *quibus maiores nostri certos sibi fines terminósq; constituerunt, extra quos egredi non poterant, maximè si voluissent: hoc mihi videor animaduertisse senatoribus Ro.* [2] in consiliis de rep. capiendis diligentiam, in periculis à rep. propulsandis animum, in sententia simpliciter dicenda fidem, in hominum voluntatibus pro rep. lædendis libertatem, in perferendo labore industriam, in ciuium commodis augendis grati animi beneuolētiam nunquam defuisse, Atqui hæc

[1] 2. de or. ap.

[2] post Red. ad Quir. ap.

cura fuit infixa noſtrorum animis ſempiterna, vt, cùm populo Ro. qui apud ipſos deorum immortalium vim & numen tenebat, tum poſteris, cunctíſque gentibus digniſſimi ea ciuitate viderētur, quæ omnibus gentibus imperaret. *Hos ego mihi ſemper propoſui ad imitandum:* [3] nec vereor, ne hæc de mea voluntate prædicatio, non libera potius, quàm arrogans videatur: preſertim, cùm [4] ego omnium meorum conſiliorum atq; factorum exempla, ſemper ex ſummorum hominum factis mihi cenſuerim petenda: *tametſi* [5] cogitationes & conſilia mea, tum graues communium temporum, tum varij noſtri caſus perturbarunt. Nam prima ætate incidimus in ipſam perturbationem diſciplinæ veteris: & in conſulatu deuenimus in medium rerum omnium certamen atque diſcrimen: & hoc tempus omne poſt conſulatum obiecimus ijs fluctibus, quæ in noſmetipſos redundarunt. Sed tamen in his, vel aſperitatibus rerum, vel anguſtijs temporum *ſenatui me ſemper addixi: & libertate, conſtantia, moderatione retinui dignitatem meam. Hic meus animus & in tuenda rep. voluntas,* [6] mēſe decembri mei

[3] de Har. reſp.ap.

[4] de Pro. conſ.

[5] 1. de Or.

[6] pro Plan.

consulatus, omnium parricidarum tela commouit: quæ si viginti quiessem dies, [7] de Har. in aliorum iugulum consulum resedissent: *Pisone & Gabinio coss.* [7] in me flammã [8] pro Sext. illorum temporum coniecit: [8] cùm alii (vide caliginem temporum illorum) me suspicione periculi sui non defenderent: alii vetere odio bonorum incitarentur: alii inuiderent: alii obstare sibi me arbitrarentur, & [9] nisi me ciuitate expulissent, obtinere se putarent non posse licẽtiam cupiditatum suarum: [9] ep. 4. l. 10. At. [10] alii vlcisci dolorem aliquem suum vellent: alii rem ipsam publicam atq; bonorum statum otiumq; odissent: & ob hasce causas tot, támq; varias me vnnm deposcerẽt. [10] pro Sext. [11] Vide quàm sit varia vitæ commutabilísque ratio, quàm vaga volubilísque fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ simulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantę timiditates. [11] pro Mil. *Hæc eadem meæ vitæ ratio in causa fuit, vt* [12] illi, qui mihi pennas inciderant, noluerint easdem renasci, cùm redieram. [12] ep. 9. lib. 1 f. [13] Est enim huius sæculi labes quædam & macula, virtuti inuidere, velle ipsum florem dignitatis infringere. [13] pro Bal. [14] Vlta cùm se esset resp, nõ recuperasset morte [14] 2. Phil. v. pro Sext.

Cæſaris [15] patrium animum, morem virtutémq; maiorum capiendam cenſui:in ſenatu [16] veterem illam ſeueritatem, in vita conſulari rationem ſummi officii deſideraui. *Fuere, qui ridebant ſcilicet noſtram amentiam: qui* [17] inuidebant meæ conſtantiæ, qui labori: meam perpetuam in rep. adiuuanda voluntatem, & à ſenatu, & à populo Ro. probari moleſtè ferebant. Omnes id quidem facere debebamus, eáq; erat non modò apud maiores noſtros, ſed etiã nuper ſumma laus conſularium, vigilare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro rep. aut cogitare, aut facere, aut dicere. Ego Q. Scæuolam augurem memoria teneo, bello Marſico, cùm eſſet ſumma ſenectute & perdita valetudine, quotidie, ſimul atq; luceret, facere omnibus conueniendi ſui poteſtatem: neq; eum quiſquam in illo bello vidit in lecto: ſenéxq; & debilis primus veniebat in curiã. Huius induſtriam maximè quidem vellem, vt imitarentur ii, quos oportebat: ſecundo autem loco, ne alteri9 labori inuiderẽt. Etenim, cùm in hunc honoris gradũ beneficio populi Ro. aſcendimus, quas vigilias, quas ſolicitudines, quos labores reip. tuẽdæ cauſa

[15] 3. Phil.
[16]
[17] 8. Phil.

recusare debemus? Hæc dudum ego in magna atrocitate temporum dixi in senatu: [19] vt quosdam nimis ieiuno animo, & angusto monerem, id, quod semper ipse fecissem, vti excellentium ciuium virtutem, imitatione dignam, non inuidia putarent: *eodémq; tempore maximas* [20] gratias Pansæ habendas censui, quòd declarasset verum esse id, quod ego semper sensi, neminem alterius, qui suæ confideret, virtuti inuidere. [21] Magnus est in rep. campus, vt sapienter dicere Crassus solebat: multis apertus cursus ad laudem: [22] nemo ciuis, qualis sit vir, potest latere.

[23] *Sapiens virtuti honorem præmium, haud prædam petit.*

[24] Quòd, si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet, stultissimè facit, si vitiis cum virtute contendit. Vt enim cursu cursus, sic in viris fortibus virtus virtute superatur. Tu, si ego de rep. optimè sentiam: vt me vincas, ipse pessimè senties? aut, si ad me bonorum concursum fieri videbis, ad te improbos inuitabis? nollem, primùm reip. causa: deinde etiam, dignitatis tuæ. Sed si principatus ageretur, quem nunquam expetiui: quid tandem mihi esset opta-

[19] 14. Phil.
[20] 10. Phil.
[21] 14. Phil.
[22] Or. in Sal.
[23] 3. de Or.
[24] 14. Phil.

tius? ego enim malis sententiis vinci
non possum, bonis forsitan possum, &
libenter. Hæc populum Ro. videre,
animaduertere, iudicare quidam mole-
stè ferunt? poteràtne fieri, vt non pro-
inde homines de quoq;, vt quisque me-
reretur, iudicarent? vt enim de vniuer-
so senatu populus Ro. verissimè iudicat,
nullis reip. temporibus hunc ordinem
firmiorem, atq; fortiorem fuisse: sic de
vnoquoq; nostrùm, & maximè, qui
hoc loco sententias dicimus, sciscitan-
tur omnes: auent audire, quid quisq;
senserit: ita de vnoquoq;, vt quemque
meritum arbitrantur, existimant. Sin
verò acta tua non probem, quòd no-
ceant reip. vide, si mihi eam ob rem suc-
censeas, quàm à dignitate tua recesse-
ris. *Hoc genus offensionis Appius Claudius
arripuit:* [25] quòd quædam à se constitu- [25] ep. 1. l.
ta rescinderem. Vt si medicus, cum æ- 6. At.
grotus alii medico traditus sit, irasci ve- An. DCCII.
lit ei medico, qui sibi successerit, si quæ
ipse in curando constituerit, immutet
ille: sic Appius, cùm ° ἐξ ἀφερέσεως pro- ° per extra-
uinciam curasset, sanguinem misisset, ctionem.
quicquid poterat detraxisset, mihi tradi-
disset enectam: ° τεθεραπευμένην eam ° recreatám

à me non libenter vidit, sed modò succensuit, modò gratias egit. Nihil à me factum erat cum vlla illius contumelia: dissimilitudo tãtum meæ rationis offenderat hominem *nõ animaduertentem, quomodo meis de reip.* [26] sex libris tanquam prædibus me obstrinxerim. *In omnibus, quæ ad remp. pertinent, prudens senator cauet, ne alicuius aut sententiam improbet, aut iniquè constituta tollat cum acerbitate: ne ipse* [27] idcirco putetur benè audire velle, vt alter malè audiat: & rectè facere, non suæ laudis, sed illius contumeliæ causa. [28] Non præcerpit fructum officii alterius: non alienam sibi laudem appetit: *nec plus tribuit, quàm oporteat.* [29] C. Fimbriam consularem audiebam de patre nostro puer, iudicem M. Lutatio Pinthiæ fuisse equiti Ro. sanè honesto, quũ js sponsionem fecisset. NI VIR BONVS ESSET. itaq; ei dixisse Fimbriam, se illam rem nunquam iudicaturum: ne, aut spoliaret fama probatum hominem, si contrà iudicauisset: aut statuisse videretur virum bonum esse aliquem, quum ea res innumerabilibus officijs, & laudibus contineretur. *Prouidet etiam sapiens, ne quos ob* [30] benefacta diligi volet,

[26] Ib.
[27] Ib.
[28] 6. ver.
[29] 3. Off.
[30] 2. de Or. ap.

eorum laudem atq; gloriam, cui maximè inuideri ſolet, nimis efferre videatur. *Omnia circumſpicit, ne excitetur odii aut inuidiæ offenſio:* [31] non laceſſit: non inuehitur: non maledicit. conſiderat quantum ſit mali, ſi iratum, ſi non leuem hominem læſerit. habet enim & voluntatem nocendi in iracundia, & vim in ingenio, & pōdus in vita. [32] Præſtare in primis hoc ſenator debet, quantum poteſt, ne quis vir clarus, aut potens huic ordini iure iraſci poſſe videatur, atq; hoc, ſi inimiciſſimus eſſet alicui, ſentire tamen oportet reip. cauſa. [33] Habet *ergo* rationem hominum, rerum, temporum: [34] ne quid offendat, ne quo irruat: *ne quid, aut motus animi, aut oratio de dignitate, vel* [35] grauitate decerpat. quod quidem in primis à Craſſo obſeruari ſolebat. *Ita* [36] dolore non effertur, nec iracundia longiùs progreditur, quàm ſapientis hominis cogitata ratio poſtulat. Nihil facit iratus, nihil impotenti animo: nihil in re graui non diu conſideratum, ac multò antè meditatum. *Nunquam committit, vt videatur, aut aliud de ſumma reip. quàm ſenatus ſentire, vti Calenus,*

31 Ib. ap.
32 de Pro. conſ.
33 2. de Or. ap.
34 Ib.
35 Ib.
36 de Har.

37 10. Phil. An. DCCX. 38 pro Sext. 39 de pro. con. An. DCXCVII. 40 Ep. 11. l. 6. f & ep 13. l. 5. 41 Ib. ap. 42 ep. 9 l. 1. f.

[37] eos, quos omnes penè venerari debemus, ſolus oppugnans: *aut quæ ſenatus decreuit infringere, vt Piſo & Gabinius,* [38] non dicam conſules, ſed proditores noſtræ dignitatis: *aut* [39] properare, quod ſenatus dederit, auferre, *velut is, qui vlteriorem Galliam decreuit cum Syria Lentulo & Philippo conſulibus. Nihil prudens arbitratur expedire, niſi quod rectum honeſtùmq; ſit: neq; ſolùm ea expendit, quæ geruntur, quæq; geſta ſunt: ſed etiam qui curſus rerum, qui exitus futurus ſit.* [40] Quæ quoniam in temporum inclinationibus ſæpe paruis poſita ſunt: omnia momenta obſeruat *temporum, atq; rerum*: circumſpicit omnia membra reip. [41] nullum pretermittit eius iuuandæ locum. [42] neque arbitratur permanendum in vna ſententia, vniuerſis rebus ac bonorum voluntatibus mutatis, ſed temporibus aſſentiendum. Nunquam enim præſtantibus in rep. gubernanda viris laudata eſt in vna ſententia perpetua permanſio: ſed, vt in nauigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiamſi portum tenere non queas: cùm verò id poſſis mutata velificatione aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quem ceperis po-

tius, quàm eo commutato, quò velis tamen peruenire. Sic cum omnibus nobis in administranda rep. propositum esse debet id, quod à me sæpissimè dictum est, cum dignitate otium: non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. Tempora autem reip. quæ futura sint, quis scit? ergo sufficiat [43] in officio boni senatoris non repræhendi. [43] ep. 15. l. 9. f.
[44] Nam neq; pugnãdum arbitror contra magnas opes, neq; delendum, etiam si id fieri posset summorum ciuium principatum: [45] nisi plus legibus ac senatu posse *occupicant. quod cùm faciendum erit,* [46] reip. tribuendum hoc muneris: cuius inimicos vlcisci, non est repræhendendum. *Est enim senatus magistratuúmq;* [47] audaciæ resistere: & hominũ perniciosam atq; intollerandam potentiam primo quoq; tempore extinguere, atq; opprimere. *Ita tamen, vt prius omnino illustrentur pateánq; consilia, à potentibus suscepta: quum res est* [48] tanta, tam atrox, tamq; incredibilis, vt tentari non posse videatur. *Erant* in nostro numero, in hoc orbis terræ sanctissimo, grauissimóq; cõsilio, qui de meo nostrũq; omniũ, qui de huius vrbis atq; adeo orbis terrarũ exitio

[44] ep. 9 l. 1. f.
[45] ep. 15. Brut.
[46] 2. Off ap.
[47] pro R. Am.
[48] 1. Catil. An. DCXC.

cogitarent. hosce ego vidi consul, & de rep. sententiam rogaui: & quos ferro trucidare oportebat, eos non voce vulneraui. Nonnulli *etiam* fuerunt in hoc ordine, qui spem Catilinæ mollibus sententiis aluerunt, coniurationémq; nascentem non credendo corroborauerunt: quorum auctoritatem secuti multi non solùm improbi, verùm etiam imperiti, si in hunc animaduertissem, crudeliter & regiè factum esse dicerent. Intellexi, si iste, quò intenderat, in Manliana castra perueniret, neminem tam stultum fore, qui non videret coniurationem esse factam: neminem tam improbum, qui non fateretur. Hoc autem interfecto, intellexi hanc reip. pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi potuisse. Quod, si se eiiceret, secúmq; suos educeret, & eodem cæteros vndiq; collectos naufragos aggregaret: extingueretur atque deleretur, non modò hæc tam adulta reip. pestis, verùm etiam stirps, ac semen malorum omnium. *Itaq*, ° multa tacui, multa pertuli, multa concessi, multa meo quodam dolore in nostri ordinis timore sanaui. ° Mea lenitas, si cui solutior visa est, hoc expectauit,

° 4 Catil.

° 2. Catil.

expectauit, vt id, quod latebat, erumperet: ° & quoniam auribus populi Ro. propter incredibilem magnitudinem ſceleris minorem fidem faceret oratio, mea, rem ita compræhenderem, vt tum demum animis ſaluti ſuæ prouideret, cùm oculis maleficium ipſum videret. ° 3. Catil.

° *Non intellecti nulla eſt curatio morbi:*
Vt magis incluſis ignibus antra fremunt. ° Corn. Gallus.

° Quod expectaui ſum aſſecutus, vt omnes factam eſſe apertè coniurationem contra remp. viderent: niſi verò ſi quis eſſet, qui Catilinæ ſimiles cum Catilina ſentire non putaret. Non fuit tum lenitati locus: ſeueritatem res ipſa flagitauit. *Sed hac de re ſatis.* In omnibus [49] cauendum, ne aut diligentia alicui moleſta, aut veritas acerba ſit. *Ego ſenatorem*, [50] vt ad certam laudem adhortor, ſic à dimicatione deterreo: admoneóq;, quod ipſe litteris omnibus à pueritia deditus, experiendo tamen magis, quàm diſcendo cognoui, vt is rebus ſuis integris diſcat, neq; ſalutis rationem habendam eſſe ſine dignitate, neq; dignitatis ſine ſalute. *Inimicitias autem non ſuſcipiat, niſi reip. cauſa: quaſuis eius cauſa ponat.* [51] M. ille Lepidus, qui bis conſul & pontifex

° 2. Catil. 49 ep. 17 l. 3. At. 50 ep. 7. l. 1. f. 51 de Pro. Con. An. DLXXIIII.

maximus fuit; non solùm memoriæ testimonio, sed etiam annalium litteris, & summi poetæ voce laudatus est, quòd cum M. Fuluio collega, quo die censor est factus, homine inimicissimo, in cãpo statim rediit in gratiam: vt commune officium censuræ communi animo ac voluntate defenderent. *Etenim is fuit nostrorum in patriam amor, vt reip. causa*

[52] pro Flac. [52] iustissimas inimicitias cum benè meritis ciuibus deponerent, *aut intermitterent.*

[53] de Pro. consſ. An. DLXVI. [53] Tiberius Grachus (patrem dico, cuius vtinã filij ne degenerassent à grauitate paterna) tantam laudem est adeptus, quòd tribunus pl. solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit, inimissimus & ipsius, & fratris eius Africani: iurauitq; in concione se in gratiam non rediisse, sed alienum sibi videri dignitate imperij, quo duces essent hostiũ triumphante ducti, eodem ipsum duci, qui triumphasset. *Hæc, quæ summorum sunt virorum, similes qui esse volũt suspiciunt, & imitantur: Fabiúmque in cœlum ferunt, quòd*

[54] val. cap. 8. lib. 3. [54] *dictator, cùm ei magistrum equitum Minutium iure imperij senatus æquasset, silentium egit: compluribus præterea iniuria lacessitus in eodem animi habitu permansit: nec vn-*

quam sibi permisit reip. irasci: tam fuit perseuerans in amore ciuium. At, Minutij temerè cum Annibale confligentis acie inclinante, [55] *victoriam hosti extorsit, confessionem erroris ciuibus, Minutio & fuso eius exercitui saluti fuit: palàm ferente Annibale ab se Minutium, se à Fabio victum. Deinde ad dictatoris castra Minutius cum exercitu incedens, vt constituta sunt ante tribunal signa: Parentibus, inquit, meis dictator, quibus te modò nomine, quo fando possum, æquaui, vitã tantum debeo: tibi, cùm meam salutem, tum omnium horum. itaq; plebiscitum, quo oneratus magis, quàm honoratus sum, primus antiquo, abrogóq;: & quod tibi, mihìq;, quod meo exercitui tuóque conseruato ac conseruatori sit fœlix, sub imperium auspiciúmq; tuum redeo, & signa hæc legionésq; restituo. tu quæso placatus magistrum equitum, hos ordinibus suis quemq; teneri iubeas. Hæc cùm reip. causa fecerint imperantes, an non eo animo esse debet senator, vt eum* [56] non impediant priuatæ offensiones, quo minus pro reip. salute etiam cũ inimicissimo consentiat: [57] nec propter inuidiam, aut alicuius periculi metum salutem ciuium suorum negligat? *Nunquam tamen (si me audierit, & dignum aliquid tanti honoris nomine agre-*

[55] Liu. lib. 32.

[56] ep. 11 l. 10. f.

[57] 1. Catil.

58 ep 8.l.10. f. *diendum putauerit)* [58] ad auxilium patriæ nudus cum bona voluntate, sed cum facultatibus accedat: [59] tantùm, si quid
59 ep.6 l.15. At. ap. in motu timet, caueat: nihil præterea moliatur. non medius fidius acerrimis consiliis, plus quàm etiam inertissimis, dummodo diligentibus consequetur. quæ enim fluunt, per se diuturna non sunt: in contentione præsentes ad no-
60 ep. vlt. l. 2. ad Q. fr. cendum habent vires. *Idcirco omnino* [60] statuat ad nullam medicinam reip. sine magno præsidio accedere: [61] neque pu-
61 pro domo. blicam causam contra vim armatam sine populi præsidio sumere. *In his tamen Pompei sequatur consilia, qui* [62] sapientiæ
62 pro Mil. non putauit esse suæ, temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare: *neq; contra armatum ducem popu-*
63 3. de leg. *li, sine auctoritate senatus arma capere.* [63] In nostra causa, quæ incidit in tribunitiam potestatem & seruitia incitata, adiun-
64 In Pis. cto terrore etiam militari: [64] cum L. Lentulus, qui tum erat præt. Q. Sanga, L. Torquatus pater, M. Lucullus ad Pompeium, multíq; mortales oratum in Albanum, obsecratúmq; venissent, ne meas fortunas desereret cum reip. salute coniunctas: eos ille ad consules re misit,

vt caufam publicam fufciperent, vt ad fenatum referrent. fe contra armatum tribunum pleb. fine confilio publico decertare nolle: confulibus ex SC. remp. defendentibus fe arma fufcepturum. *Et verò* confulem ego tum requirebam, confulem inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non poffem, qui tantam reip. caufam grauitate, & confilio fuo tueretur, fed qui tanquam truncus atq; ftipes, fi ftetiffet modò, poffet fuftinere tamen titulum confulatus. Cùm enim effet omnis caufa illa mea confularis & fenatoria, auxilio mihi opus fuerat, & confulis, & fenatus: quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à confulibus conuerfum, alterum reip. penitus ereptum. Ac tamen cùm vim omnium fceleratorum acerbitas mei cafus excepiffet, eorúmq; omnium crudelitati fceleríq; ceffiffem, ne feruorum, & egentium ciuium, & facinoroforum armis, meos ciues meis confiliis periculífq; feruatos pro me obiicerem: * videtis me in meam priftinam dignitatem breui dolore interiecto reip. voce effe reftitutum. *Porro fenator, fapientis, cuius ipfe locum tenet, putet effe,* * pro Sext.

3. Tusc. [65] propriũ,nihil cuius pœnitere possit facere,nihil inuitum:grauiter omnia:nihil ita expectare,quasi certè futurum : nihil, cùm acciderit admirari , vt inopinatum ac nouum accidisse videatur. *Eius quidem partes sunt* , [66] omnia quæ homini accidunt,intra se iudicare ; *in acerbis casibus reip.* [67] optare optima,cogitare difficilima , ferre quæcumq; erunt : *in suis se colligere : erroris &* [68] stultitiæ suæ pœnam ferre grauius , quàm euenti : *pati, vt eum* [69]inimici interpellẽt,quo minus honoratus sit , dũ ne interpellẽt quo minus remp. cõmodè administrare possit, [70] sic honores præmiaq; expectet,ac suscipiat, vt sine his nihil de suo studio perseuerantiáq; sit remissurus : concupiscat autem nihil immoderatè:sed & temporis, & rei viros principes moderatores facilè patiatur esse. Nihil aut serò, aut exiguè à patria ciui tributum potest videri. *Cauẽdum, ne hæreat suspicio animi obscurè iniqui, aut alienati:si quæ verò sit,omnibus erit studiis tollenda. Hoc in genere tua, Lentule ,* [71] mihi humanitas , vel summa potius sapientia, non iniucunda solùm , sed etiam admirabilis visa est: virum enim excellentem, & tibi tua præstanti in eum liberalitate

[66] 2. de fin.
[67] ep. 17. l. 9. f.
[68] ep. 8. l. 3. & 4. l. 9. A. & 4. l. 6 f.
[69] ep. 10. l. 11. f. ap.
[70] ep. 9 l. 10. f.
[71] ep 7. l. 1. f.

deuinctum Cn. Pompeium, nonnihil ſuſpicantem, propter aliquorum opinionem ſuæ cupiditatis *in rege Alexandrino reducen[d]o*, [72] te ab ſe alienatum, epiſtola retinuiſti. Fuit eodem tempore incredibilis hominum peruerſitas (grauiore enim verbo vti non licet) qui nos, quos fauendo in communi cauſa retinere potuerunt, inuidendo abalienarunt. tanta erat in plerisq; leuitas, vt eos non tam conſtãtia in rep. noſtra delectaret, quàm ſplendor offenderet. [72] Ib.

[°] *Inuidia quoniã, ceu fulmina sũma vaporãt Plerunq; : & quæ ſunt aliis magis edita.* [°] Lucret. lib. 5.

Sed in huiuſmodi, [73] vtendum via. [74] in obſcuris odiis apertæ inimicitiæ non oſtendendæ: [75] danda opera, ne cuius animum offendamus: ab æquis amemur: [76] odia mitigemus comitate: [77] muniamus quandam ad nos tuendos per eos, qui potiuntur rerum, tutam viam: [78] homines ampliſſima fortuna, auctoritate, gratia, fluctuantes confirmemus, & à ſpe malorum ad laudem conuertamus, *vti ego Pompeium.* [79] Quod à me ita præcautum, atq; prouiſum eſt, non, vt ego de optimati illa mea ratione decederem: ſed, vt ille eſſet melior, & aliquid de po-

[73] Ep. 19. l. 2. A. v. cap. 43 nu. 17. [74] ep. 10. l. 3. f. [75] Ep. vlt. l. 2. Q. fr. [76] Ep. 18. l. 1. A. [77] Ep 16. d. l. 1. [78] Ep. vlt. d. l. 1. [79] Ep. 1. l. 2. A.

pulari leuitate deponeret. Quid si etiam Cæsarem, cuius venti erant valde secundi reddidissem, *vti conabar*, meliorem: non tamen obfuissem reip. quin etiam, si mihi nemo inuidisset, si omnes, vt erat æquum, fauissent: tamen non minus esset probanda medicina, quæ sanaret vitiosas partes reip. quàm quæ exsecaret. *Sed, ne de huiusmodi vsus nostri obseruationibus plura:* [80] vt nec medici, nec imperatores, nec oratores, quamuis artis præcepta percipiant, quicquam magna laude dignum sine vsu, & exercitatione consequi possunt: sic officii *senatorij* præcepta traduntur illa quidem, vti faciamus ipsi: sed rei magnitudo vsum quoq;, exercitationémq; desiderat.

[80] 1. off. ap.

[81] *Nunquam ita quisquam benè subducta ratione ad vitam fuit,*
Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat: vt illa, quæ te scire credas, nescias:
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

[81] Teren. in Adel.

DE QVIBVS POTISSImum liberè dicuntur sententiæ, & contenditur in senatu.

CAP. XLI.

SEnator Ro. in variis exercetur, & de omnibus decernit liberè : præcipuè de summa reip. de amplitudine, vtilitate, splendore eiusdem : de auctoritate senatus, libertate populi : de vi, de religione, de iudiciis: de regibus, de sociis, de clientibus tuendis: de dignitate retinenda sua : de honore parentum & amicorum. Illustria sunt de singulis exempla. Me consule [1] de summa sa- [1] 4. Catil.
lute senatus populíq; Ro., de nostris coniugibus ac liberis, de aris ac focis, de fanis ac templis, de totius vrbis tectis ac sedibus, de imperio, de libertate, de salute Italiæ, déq; vniuersa rep. decernendum fuit contra eos, qui hæc delere conati sunt. [2] Cato obtulit in discrimen [2] pro Sext. v. cap. 37. nu. 15.
vitam suam : dixit eam sententiam, cuius inuidiam capitis periculo sibi præstandum videbat : dixit vehemẽter : egit

acriter: ea, quæ ſenſit, præ ſe tulit: dux, auctor, actor, rerum illarum fuit: non quò periculum ſuum non videret: ſed in tanta reip. tempeſtate nihil ſibi, niſi de patriæ periculis cogitandum putabat. Conſecutus eſt ipſius tribunatus. Quid ego de ſingulari magnitudine animi eius, ac de incredibili virtute dicam? Meminiſtis illum diem, cùm templo à collega occupato, nobis omnibus de vita eius viri & ciuis timentibus, ipſe animo fortiſſimo venit in templum: & clamorem hominum auctoritate, impetum improborum virtute ſedauit. Adiit tum periculum, ſed adiit ob cauſam, quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non eſt neceſſe.

Lucan. li. 2. *Hi mores, hæc duri immota Catonis*
Secta fuit: ſeruare modum, finémq; tenere,
Naturámq; ſequi, patriæq; impendere vitam:
Nec ſibi, ſed toti genitum ſe credere mũdo:
Iuſtitiæ cultor, rigidi ſeruator honeſti,
In commune bonus: nullóſq; Catonis in actus
Surrepſit, partémq; tulit ſibi nata voluptas.

Multa ille poſtea in ſenatu liberè, vt inſtituta maiorum & remp. tueretur, dixit: nos non pauciora. Equidem Cùm [3] iudicio & abſolutione Clodii religio, pudicitia, iudi-

[3] Ep. 15 lib. 1. A. An. DCXII.

ciorum fides, senatus auctoritas concidisse putaretur; ego recreaui afflictos animos bonorum: vnumquemq; confirmans & excitans, insectãdis verò, exagitandísq; nummariis iudicibus, omnem omnibus studiosis ac fautoribus illius victoriæ ° παῤῥησίαν eripui. Pisonem consulem nulla in re consistere vnquam sum passus: desponsam homini iam Syriam ademi: senatum ad pristinam suam seueritatem reuocaui, atq; abiectum excitaui: Clodium presentem fregi in senatu, cùm oratione perpetua, plenissima humanitatis, tum altercatione. *Ego tamen non sine causa verebar*, [4] ne hæc neglecta à bonis, defensa ab improbis, magnorum reip. malorum causa forent. *Antonio consule*, [5] cùm res in discrimen adducta esset, vtrum ille pœnas reip. lueret, an nos seruiremus: [6] nec ille armis solùm, sed etiam nostris decretis vrgendus esset, nullũ tempus demisi, neq; diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi Ro. de dignitate senatus, quod cogitandum esset, cogitarem. [7] Dixi igitur sententias in Antonium seueras, [8] nec solùm in ipsum, sed in eius socios facinorum. *Ego tum liberè & sæpe*

° loquendi licentiam.

v. cap. 44. nu. 18.

[4] ep. 12. l. 1. A.

[5] 3. Phil. An. DCCIX.

[6] Ib.

[7] ep. 14 ad Br. An. DCCX.

[8] 12. Phil.

antea pro rep. dixi. At pro senatu, séq; ipso, nemo olim in Curia liberius [9] L. Crasso, qui vehementer commotus ea oratione, quę ferebatur habita esse in concione à Philippo: quem dixisse constabat, videndum sibi esse aliud consilium: illo senatu se remp. gerere non posse. Manè Idibus Septembribus, & ille, & senatus frequens vocatu Drusi in Curiam venit. Ibi cùm Drusus multa dę Philippo questus esset, retulit ad senatum de illo ipso, quòd consul in eum ordinem tam grauiter in concione esset inuectus. Hìc sæpè inter homines sapientissimos constarę vidi, quanquam hoc Crasso, cùm aliquid accuratius dixisset, semper ferè contigisset, vt nunquam melius dixisse putaretur: tamen omnium cõsensu, sic esse tum iudicatum, cæteros à Crasso semper omnes, illo autem die etiam ipsum à se superatum. Deplorauit enim cąsum atque orbitatem senatus, cuius ordinis à consule, qui quasi parens bonus, aut tutor fidelis esse deberet, tanquam ab aliquo nefario prædone diriperetur patrimonium dignitatis: neq; verò esse mirandum, si cum suis consilijs remp. profligasset, consilium senatus à rep. repudiaret. Hic,

[9] 3. de Or. An. DCLXII.

cùm homini & vehementi, & diserto, & in primis forti ad resistendum Philippo quasi quasdam verborum faces admouisset, non tulit ille, & grauiter exarsit: pignoribúsq; ablatis Crassum instituit coercere. Quo quidem ipso in loco multa à Crasso diuinitus dicta esse ferebantur, cùm sibi illum consulem esse negaret, cui senator ipse non esset. An tu, cùm omnem auctoritatem vniuersi ordinis pro pignore putares, eámq; in conspectu populi Ro. concideres, me his pignoribus existimas posse terreri: non tibi illa sunt cedenda, si Crassum vis coercere: hæc tibi est excidenda lingua, qua vel euulsa, spiritu ipso libidinem tuam libertas mea refutabit. Permulta tum vehementissima contentione animi, ingenij, virium, ab eo dicta esse constabat, sententiámq; eam, quam senatus frequens secutus est, ornatissimis & grauissimis verbis, vt populo Ro. satisfieret: nunquam senatus neq; consilium reip. neq; fidem defuisse, ab eo dictam: & eundem, id quod in auctoritatibus perscriptis extat, scribendo affuisse. *Hæc in senatu. Ad populum etiam* [10] in suasione legis Seruiliæ summis ornat senatum lau-

[10] pro Clu. & 5. Parad. & 1. de Or. An. DCXLVII.

dibus: & multa in equites Ro. aſperius dicit. ſed, quis illi concederet clariſſimo viro, & ampliſſimo ciuitatis principi, vt illa diceret, in maxima concione ſuorum ciuium, quæ dixit: Eripite nos ex faucibus eorum, quorum crudelitas noſtro ſanguine non poteſt expleri. Nolite ſinere nos cuiquam ſeruire, niſi vobis vniuerſis, quibus & poſſimus & debeamus. Omitto miſerias, in quibus vir fortis eſſe non poteſt: omitto fauces, ex quibus ſe eripi vult, ne iudicio iniquo exſorbeatur ſanguis ſuus: quod ſapienti negamus accidere poſſe: ſeruire verò, non modò ſe, ſed vniuerſum ſenatum, cuius tum cauſam agebat, auſus eſt dicere? Potéſtne virtus ſeruire? quæ etiam ſi corpora capta ſint armis, aut conſtricta vinculis, tamen ſuum ius, atq; omnium rerum impunitam libertatem tenere debet. Quæ verò addidit, non modò ſenatum ſeruire poſſe populo ſed etiam debere, quis hoc probare poſſet ſenatum ſeruire populo, cui populus ipſe moderandi & regendi ſui poteſtatem, quaſi quaſdam habendas tradidit. Itaq; hęc P. Rutilius Rufus homo doctus, & philoſophiæ deditus, nõ modò parum

commodè; ſed etiam turpiter, & flagitiosè dicta eſſe dicebat: neque verò hoc ſolũ dixit: ſed ipſe, & sẽſit, & fecit.[11] Mihi à pueritia quaſi magiſtra fuit Craſſi in legem Cepionis oratio: in qua, & auctoritas ornatur ſenatus, quo pro ordine illa dicũtur: & inuidia concitatur in iudicũ & in accuſatorũ factionem, quorũ contra potẽtiam populariter tum dicẽdum fuit. *Eſt etiã libera* cenſoris oratio, qua anno duo de quinquageſimo vſus eſt.[12] In illius orationis ſuæ, quam contra collegam cenſor habuit, principio dixit: quæ natura, aut fortuna darẽtur hominibus, in ijs rebus vinci ſe poſſe animo ęquo pati: quę ipſi ſibi homines parare poſſent: in ijs rebus ſe pati non poſſe vinci.[13] Nulla eſt altercatio clamoribus vnquam habita maioribus. *Fuit tempus, quo*[14] quãquam & Pompeio plurimùm debebam, & eum non ſolùm beneficio, ſed amore etiam, & perpetuo quodã iudicio meo diligebam: tamen non reputans quid ille vellet, in omnibus meis ſententijs de rep. priſtinis permanebã. Ego ſedente Cn. Pompeio, cùm, vt laudaret P. Sextiũ Pompeius introijſſet in vrbem, dixi *ſumma* libertate, animóque maximò de vi, de auſpicijs,

[11] in Bruto.

[12] 3. de Or. An. DCLXI.

[13] In Br.

[14] ep. 9. l. 1. f.

de donatione regnorum: neq; verò hac in causa modò, sed constãter sæpe in senatu. Quinetiam Marcellino & Philippo coss. Nonis Aprilis mihi est senatus assensus, vt de agro Campano frequenti senatu Idibus Maiis referretur: num potui magis in arcem illius causæ inuadere, aut magis obliuisci tẽporum meorum, meminisse actionum? Hac à me sententia dicta, magnus animorum motus est factus, cùm eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum nunquam putaram. Nam hoc SC. in meam sententiam facto, Pompeius, cùm mihi nihil ostendisset se esse offensum, in Sardiniam & Africam profectus est: eóq; itinere Lucam ad Cæsarem venit, vbi multa de mea sententia questus est Cæsar. Hæc, cùm ad me frater pertulisset, collegi ipse me: [15] ne si inter nos esset aliqua dissentio, maximas in rep, discordias versari esset necesse. ° Neq; errasset, ne aduersarij quidem eius, si cùm pares esse non potuerant, pugnare destitissent, *nec* hominem clarissimum abalienasset. *Cato propter ea, quæ facta sunt Lentulo & Philippo Coss.* [16] vehementer est in Pompeium inuectus, & eum oratione

[15] ep 1. l. 2. A. v. cap. 24. nu. 12.

° ep. 8. l. 1. f.

[16] ep 3. l. 2. ad Q. fr. An. DCXCVII. v cap. 29. nu. 20.

tione perpetua tanquam reum accusauit in senatu : de me multa, me inuito, cum mea summa laude dixit, cùm illius in me perfidiam increparet. auditus est magno silentio maleuolorum. Respõdit ei vehementer Pompeius, Crassúmq; descripsit, dixítq; apertè se munitiorem ad custodiẽdam vitam suam fore, quàm Africanus fuisset, quem C. Carbo interemisset. *Sequuntur* [17] clientelæ & hospitia prouincialia, quæ senatores nostri vrbanis opibus non minore labore tuentur, quàm comparant. [18] Clarissimi viri nostræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc sibi amplissimum pulcherrimúmq; ducebant, ab hospitibus clientibúsq; suis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiam populi Ro. ditionémq; issent, iniurias propulsare, eorúmq; fortunas defendere. M. Catonem illum sapientem clarissimum virum & prudentissimum, cum multis graues inimicitias gessisse accepimus, propter Hispanorum, apud quos consul fuerat, iniurias. Nuper Cn. Domitium scimus M. Syllano diem dixisse, propter vnius hominis Egritomari paterni amici, atque hospitis iniurias: *& ne videretur vir huiusmodi* [19] in ea ciuita-

[17] 4. Catil.

[18] 1. Ver.

[19] pro Mur. ap.

te defensorem non habere, in qua nemini vnquam infimo maiores nostri patronum deesse voluerunt. [20] Neq; enim
[20] 1. Ver.
magis animos hominum nocentium res vnquam illa commouit, quàm hæc maiorum consuetudo longo interuallo repetita, ac relata: sociorum quærimoniæ delatæ ad hominem non inertissimum: susceptæ ab eo, qui videbatur eorum fortunas fide diligentiáque posse defendere. *Quæ omnia à consuetudine manarunt, quæ apud nostros receptum est: vt ii*, [21] qui
[21] 1. Off.
ciuitates, aut nationes deuictas bello in fidem recepissent, earum patroni essent more maiorum. [22] Cuius consuetudi-
[22] 1. Ver.
nis, atq; instituti patres maioresq; nostros non pœnitebat tum, cùm P. Lentulus is, qui princeps senatus fuit accusabat M. Aquilium subscriptore C. Rutilio Rufo: aut cùm P. Africanus homo virtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimis, posteaquam bis consul & censor fuerat, L. Cottam in iudicium vocabat. Iure tum florebat populi Ro. nomen: iure auctoritas huius imperii, ciuitatisq; maiestas grauis habebatur.
[23] 2. Off.
[23] Nostri magistratus imperatorésq;, ex hac vna re maximam laudem capere stu-

debant, si socios æquitate & fide defendissent. Itaq; illud patrocinium orbis terræ verius, quàm imperium poterat nominari. Sensim hanc consuetudinem & disciplinam iam antè minuebamus: post verò Syllæ victoriam penitus amisimus. desitum est enim videri quicquam in socios iniquum, quum extitisset in ciues tanta crudelitas. *At quotus quisque nunc inuenitur tanta virtute vir, qui optimam causam reip. & sociorum amplectatur:* [24] qui se compare ita, vt sit contra hæc, quæ ciuitatis statum pertinent semper armatus: *qui nihil, aut de maiestate populi Ro. aut de senatus auctoritate minui patiatur.* [25] difficilis est cura rerum alienarum: &, quia magis ea percipimus, atq; sentimus, quæ nobis ipsis, aut prospera, aut aduersa eueniunt, quàm illa, quæ cæteris quasi longo interuallo interiecto videmus: aliter de illis, ac de nobis iudicamus. *Omnino est amans sui quisque: & omnes trahuntur studio gloriæ. quod respectum si habeat ad remp. probandum est: eóque incendi illos est laudabile, quos populus Ro. in tanto honoris gradu collocauit, vt eis* [26] remp. & fortunas suas commiserit. *Senator auctoritatem senatus refert, maiesta-*

24 v. cap. 30. nu. 1.

25 1. Off.

26 pro Clu.

[27] pro Sylla. *tem populi. Itaq; in omnibus* [27] habere debet rationem suæ dignitatis: Nemo vnquam me, ne tenuissima quidem suspicione perstrinxit, quem non peruerterim: etsi non iis libentissimè soleam respondere, quos mihi videor facillimè posse superare: quòd statuam eos virium non satis habere, vt ego cum iis luctari, & congredi debeam. Qui non ignorant consuetudinem dicendi meam, cauere debent hac lenitate abuti mea: aculeos orationis meæ, qui reconditi sunt, excussos arbitrari. [28] Ego Metello presenti restiti. Nam in senatu Cal. Ian. sic cũ eo de rep. disputaui, vt sentiret sibi cum viro forti & constanti esse pugnandum. Ad iij. Nonas Ianuarias, cùm agere cepisset, tertio quoq; verbo orationis suæ me appellabat, mihi minabatur. neq; illi quicquam deliberatius fuit, quàm me quacunq; ratione posset, neque iudicio, neq; disputatione, sed vi atque impressione euertere. Huius ego temeritati, si virtute atq; animo non restitissem: quis esset, qui me in consulatu non casu potius existimaret, quàm consilio fortem fuisse?

[28] ep. 2. l. 5. f.

[29] ep. 9. l. 1. f.

[29] Ego etiam, cùm mihi cum Crasso magna iam gratia esset, quòd eius omnes

grauissimas iniurias communis concordiæ causa voluntaria quadam obliuione contriueram, repentinam eius defensionem Gabinii, quem proximis superioribus diebus acerrimè oppugnasset, tamen si sine vlla mea contumelia suscepisset, tulissem: sed cùm me disputantem, non lacessentem læsisset: exarsi non præsente (credo) iracundia (nam ea tam vehemens fortasse non fuisset) sed cùm inclusum illud odium multarum eius in me iniuriarum, quod ego effudisse me omne arbitrabar, residuum tamen insciente me fuisset, omne repentè apparuit. Quo quidem tempore ipsi quidam homines, & iidem illi, quos sæpe nutu significationéq; appello, cùm se maximum fructum cepisse dicerent ex libertate mea: méq; tum deniq; sibi esse visum reip. qualis fuissem: cúmq; ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tulisset: gaudere se dicebant, mihi & illum inimicum, & eos, qui in eadem causa essent, nunquam amicos futuros. quorum iniqui sermones, cùm ad me per honestissimos homines perferrētur: cúmq; Pompeius ita contendisset, vt nihil vnquam magis, vt cum Crasso redirem in

gratiam: Cæsárq; per litteras maxima se esse molestia ex illa contentione affectum ostenderet: habui non temporum solùm rationem meorum: sed etiam naturæ: Crassúsq;, vt quasi testata populo Ro. esset nostra gratia, penè à meis laribus in prouinciam est profectus. Nam cùm mihi condixisset, cœnauit apud me in mei generi Crassipedis hortis.

An. DCXCVIII.

Sequitur, vt de parentum amicorúmue honore tuendo exempla ponamus. [30] Bello Antiocheno magno & graui, cùm L. Scipioni prouincia Asia obuenisset, parũq; in eo putaretur esse animi, parùm roboris: senatúsq; ad collegam eius C. Lælium, huius sapientis patrem, nogotium deferret; surrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus est: dixítque & in fratre suo summam virtutem esse, summúmq; consilium: neq; se ei legatum id ętatis, iisq; rebus gestis defuturum: quod cùm ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouincia commutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellũ quæsitum, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à consulibus, aut à dictatoribus gesta & confecta sunt: aut

30 II. Phil. An. DLXIII

quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm pòst Achaico bello, quàm Punico tertio. [31] fructus ingenii & virtutis, omnísque præstantiæ, tum maximè capitur, quum in proximum quemque confertur. [32] Ego non multùm pridem cum homine furioso satis habui negotii Seruilio, quem tuli diutius, quàm dignitas mea patiebatur: sed tuli reip. causa, ne darem perditis ciuibus hominem, parùm sanum illum quidem, sed tamen nobilem, quo concurrerent: quod faciebant nihilominus: sed eum alienandum à rep. non putabam. Finem feci eius ferendi. ceperat enim esse tanta insolentia, vt neminem liberum duceret. In Planci verò causa exarsit incredibili dolore, mecúmque per biduum ita contendit, & à me ita fractus est, vt eum in perpetuum modestiorem sperem fore. *Adhæc non omittendum, quod ipse etiam senatus tueri soleat senatorum dignitatem.* [33] Gabinius in senatu vndique actus, cùm à me maximè vulneraretur, non tulit, & me trementi voce exulem appellauit. Hìc ò dii, nihil vnquam honorificentius nobis accidit: consurrexit senatus cum clamore ad vnum, sic, vt ad corpus eius acce-

[31] In Læl.

[32] ep 2. rep. ad Br An. DCCX.

[33] ep. 2. l. 3. ad Q. fr. An. DCXCIV

deret: pari clamore atq; impetu publicani. Nihil hominum sermone foris carius. *Piso etiam* [34] ausus est meum discessum illum, testem sceleris & crudelitatis suæ, maledicti & contumeliæ loco ponere. Quo quidem tempore accepi fructum immortalem senatus in me amoris, & iudicii: qui non admurmuratione, sed voce & clamore, abiecti hominis & semiuiui furorem fregit. Cùm tantis ergo à senatu beneficiis affectus sim, tantis honoribus, non modò illam calamitatem esse non duco, sed si quid mihi potest à rep. esse seiunctum, quod vix potest, priuatim ad meum nomen augendum, optandam duco fuisse illam, expetendámque fortunam.

[34] In Pis. An. DCXCVIII.

[35] *Perfer, & obdura: dolor hic tibi proderit olim:*
Sæpe tulit laßis succus amarus opem.

[35] Ouid 3. Am. 10.

VITANDA STVDIA DISsentionum in senatu: enumeratio contentionum, quæ prima ciuilium bellorum incendia excitarunt.

CAP. XLII.

Nunc benè prospicies Latiam Concordia turbã: Ouid. 1. Fast.
Nunc te sacratæ constituere manus.
Furius antiquus populi superator Hetrusci.
Vouerat, & voti soluerat ille fidem. An.
Causa, quòd à patribus sumptis secesserat armis CCCLXXXVII
Vulgus; & ipsa suas Roma timebat opes.

1 Q. Marcius censor *annis plus centum post Furium Camillum* signum Cõcordiæ fecit, idq; in publico collocauit. Hoc signum C. Cassius censor cùm in curiam transtulisset, collegium pontificum consulit, num quid esse causæ videretur, quin id signũ, curiámq; Concordiæ dedicaret? Ille erat summa modestia & grauitate censor. Tempus illud erat tranquillum, & in libertate populi, & gubernatione positum senatus: res illa

1 pro Dom. An. DLXXXIX. An. DXCIX.

plena iustitiæ, sapientiæ, dignitatis. Censor enim penes quem maiores nostri iudicium senatus de dignitate esse voluerunt, Concordiæ signum volebat in curia, arámq; ei dedicare. Præclara voluntas, atque omni laude digna. præscribere enim se arbitrabatur, vt sine studijs dissentionum sententiæ dicerentur, si sedem ipsam, ac templum publici consilij religione Concordiæ deuinxisset.

[2] 3. Phil. [2] Magna vis, magnum numen est, vnum & idem sentientis senatus. [3] Quanta

[3] in Læl. vis amicitiæ, concordiæq; sit, ex dissentionibus, atque ex discordiis percipi potest. quæ enim domus tam stabilis, tam firma ciuitas est, quæ nō odiis, atque dissidiis funditus possit euerti? ex quo quantum boni sit in amicitia, iudicari potest. Agrigentinum quidem doctum quendam virum carminibus Græcis vaticinatum ferunt, quæ in rerum natura, totóq; mundo constarent, quæq; mouerentur, ea contrahere amicitiam, dissipare discordiam. Atq; hoc quidam omnes mortales intelligunt, & re probant.

[4] in frag. 1. & 2. de Rep *tum ista,* [4] concordiam, arctissimum, atq; optimum omni in rep. vinculum incolumitatis esse: facillimam autem in ea

rep. esse concordiam, in qua idem conducat omnibus. [5] Respublica enim est res populi, populus autem non omnis cœtus multitudinis, sed cœtus iuris cõsensu, & vtilitatis communione sociatus. *Sapientes* [6] rerum varietate, atque vsu ipso perdocti, à discordijs auocare *debent* [7] claros, & potentes viros. Neque enim vllus alius discordiarum solet esse exitus inter ipsos, nisi aut vniuersus interitus, aut victoris dominatus, aut regnũ. [8] Nam hoc natura est insitum, vt quem timeas, quicum de vita fortunísq; contenderis, cuius ex insidijs euaseris, hunc semper oderis, tollique volueris. [9] Recordamini omnes ciuiles dissentiones. [10] Consul nobilissimus & fortissimus L. Sylla dissensit cum Mario clarissimo ciue [11] & Sulpicio. *Trib. pl.* de iure legum, quas per vim latas esse Sylla dicebat. *Sulpicius enim legem tulerat, qua Mario commissum est bellum Mythridaticum*, quod sortitus erat Sylla. Inde [12] ciuile bellum consul Sylla gessit: legionibus in vrbem adductis, quos voluit, expulit: quos potuit occidit: [13] P. Sulpicium opressit: C. Marium custodem huius vrbis, multósq; viros fortes partim eiecit ex ciuitate, partim

[5] 3. de Rep.
[6] pro Bal.
[7] de Har.
[8] pro Syl.
[9] 3. Catil.
[10] de Har.
An. DCLXV.
[11] 8. Phil.
v. Vale. 7. l. 9.
[12] 14 Phil.
[13] 3. Catil.

[14] in Br. v c.23.nu.140 141. interemit. [14] Q. Rubrius Varro à senatu hostis cum C. Mario iudicatus est. [15] Sulpicium, cui paulò antè omnia concedebant, eum breui spatio non modò uiuere, sed etiam sepeliri prohibuerunt. *Hæc origo fuit* [16] bellorum ciuilium, quibus contentionem reip. causa faciebat. [17] Ciuile bellum Syllæ graue bellum Octauianum insecutum est, *dissentiente* [18] Cinna cum Octauio de nouorum ciuium suffragijs. [19] Cn. Octauius consul armis collegam suum expulit. Omnis hic locus aceruis corporum, & ciuium sanguine redundauit. Superauit postea Cinna cum Mario. tum verò clarissimis viris interfectis lumina ciuitatis extincta sunt. [20] Cinna collegæ sui consulis Cn. Octauij præcidi caput iussit, P. Crassi, L. Cæsaris M. Antonij: cuius [21] in his ipsis Rostris, in quibus ille remp. constantissimè consul defenderat, quæque censor imperatorijs manubijs ornarat, positum caput illud fuit, à quo erant multorum ciuium capita seruata. Neq; verò longè ab eo C. Iulij caput hospitis Hetrusci scelere proditum, cum L. Iulij fratris capite iacuit. [22] Tenemus memoria, tum Q. Catulum virum omni laude præstãtem,

[15] 4. ad Her.

[16] 8. Phil.

[17] 14. Phil.

An. DCLXVI

[18] 8. Phil.

[19] 3. Catil.

[20] 5. Tuscu.

[21] 3. de or.

[22] Ib.

cùm ſibi non incolumen fortunam, ſed exilium & fugam deprecaretur, eſſe coactum, vt vita ſe ipſe priuaret. *Marius enim* [23] victor, iratus neceſſarijs Catuli deprecantibus, non ſemel reſpondit, ſed ſæpe, moriatur. Quod ſceleratè imperans, talis viri interitu ſex ſuos obruit conſulatus, & contaminauit extremum tempus ætatis. [24] Triennium ferè fuit vrbs ſine armis: ſed oratorum, aut interitu, aut diſceſſu, aut fuga. [25] Marius *interea* fœliciter ſeptimùm conſul domi ſuæ ſenex eſt mortuus. Antè nemo ſepties hunc magiſtratum conſecutus eſt. *Id etiam in eo ſingulare, quòd* [26] ruſticanus vir, ſed planè vir, cùm ſecaretur, principio vetuit ſe allegari: nec quiſquã ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus. Cur ergo poſtea alij? valuit auctoritas. [27] Rurſus cum Mario C. Filio & Carbone Sylla contendens, ne dominarentur indigni, &, vt clariſſimorum virorum puniretur necem, *ſuperauit*: [28] *ac* Cinnæ victoriam imperator vltus eſt. [29] tum ſine dubio habuit regalem poteſtatem, quanquam remp. recuperarit: [30] cùm interea cædes indigniſſimæ, maximæq; factæ ſunt. [31] C. Marij ſitas reliquias a-

[23] 5. Tuſc.
[24] in Br.
[25] 3. de Nat. An. DCLXVII.
[26] 2. Tuſc.
[27] 8. Phil. An DCLXXI
[28] 14. Phil.
[29] de Har.
[30] pro Ro. Am.
[31] 2. de Leg.

pud Anienem dissipari iussit Sylla victor acerbo odio incitatus; cui paruisset nunquam, si tam sapiens fuisset, quàm vehemens. quod haud scio an timens ne suo corpori posset accidere, primus è patri-
32 3. Agr. cijs Cornelijs igni voluit cremari.[32] Post
33 ep. 19 l. 9. At. Marium & Carbonem coss. [33] Sylla effecit ab interrege, vt dictator nomina-
34 ep. 11. d l. 9. retur. *Ad firmandum* [34] illud Syllanum
35 1. de Leg. regnum, [35] legem interrex noster tulit, vt dictator, quem vellet ciuium, indicta
36 pro Lig. An. DCLXXI. causa impunè posset occidere. [36] Is omnes, quos oderat, morte multabat: ipse iubebat occidi nullo postulante: præmiis etiam inuitabat. quæ tamen crudelitas aliquot annis pòst *à Cæsare*, quem crudelem esse voluerunt, vindicata est.
37 pro R. Am. [37] Erat tum multitudo sicariorum, & homines impunè occidebantur: ea multitudo erat, opinor, aut eorum, qui in bonis erant occupati: aut eorum, qui ab iis conducebantur, vt aliquem occiderent: quos, qui leniore nomine appellant, percussores vocant. *In eo numero*
38 1. Catil. *fuit Catilina, qui* [38] non solùm ad negligendas leges & quæstiones, verùm etiã ad euertendas perfringendásq; valuit.
39 5. Ver. [39] Vnus fuit post Romam conditam *ante*

Cæsarem, cui resp. se totam ttadidit, temporibus coacta, & malis domesticis L. Sylla. Hic tantum potuit, vt nemo illo inuito, nec bona, nec patriam, nec vitam retinere posset. tantum animi habuit ad audaciam, vt dicere in concione non dubitaret, bona ciuium Romanorum cùm venderet, se prædam suam vendere. *Ab his verò dici illi potuit.*
[40] FER MANSVETE FOTVNAM: NOS QVOQVE FVIMVS BEATI: NOSCE TE ESSE HOMINEM. *Si quis eorum*, [41] in quibus summa auctoritas fuit atque amplitudo, verbum de rep. fecisset, multa plura dixisse, quàm dixisset, putaretur. [42] Omnium possessiones erant incertæ. [43] omnia sine vlla religione, quibus voluit, est dilargitus. [44] Ergo in illo, secuta est honestam cau sam non honesta victoria. [45] *Sylla mortuo Q. Catulus eius* rationes vehementer defendit *contra M. Lepidum* collegam: qui de proscriptis restituendis legem promulgauit. quæ, ne in seditione ferretur Lutatia de vi lata est: [46] quę de seditiosis sceleratísque ciuibus, qui armati senatum obsederint, magistratibus vim attulerint, remp. oppugnarint, quo-

[40] 4. ad Her.
[41] pro R. Am.
[42] pro R. Com.
[43] 2. Agr.
[44] 2. Off.
[45] 3. Agr.
[46] pro Cœl.

[47] in Pis. tidie quæri iubet. [47] Lepidus manum ex intermortuis Marianorum reliquijs concitauit. quæ illius morte exstinctæ

[48] 3. Catil. sunt. [48] Atque illæ dissentiones omnes erant huiusmodi, quæ non ad delēdam, sed ad commutandam remp. pertinerent: non illi nullam esse remp. sed in ea, quæ esset, se esse principes neq; hanc vrbem conflagrare, sed se in hac vrbe florere voluerunt. Atque illæ tamen omnes dissentiones, quarum nulla exitium reip. quæsiuit, eiusmodi fuerunt, vt non reconciliatione concordiæ, sed internecione ciuium diiudicatæ sint. In

An. DCLXXVI. hac autem *extrema, ita se Q. Catulus gessit cum Pompeio, vt finem attulerit malorum ciuilium. Me consule*

[48] pro Syl. [48] noua quædam immanitas exorta est: incredibilis fuit ac singularis furor: ex multis ab adolescentia collectis perditorum hominum vitijs, repentè extrema importunitas inauditi sceleris exarsit.

[49] pro Dom. [49] Muræna enim cōsule designato, Catilina à consulatu depulsus

[50] 1. Catil. [50] apertè remp. vniuersam petebat, templa deorum immortalium, tecta vrbis, vitam omnium ciuium, Italiam deniq; totam ad exitium & vastitatem

[51] pro Syl. vocabat. [51] Ego patefeci cōiurationem: [52] vitam

52 vitam omnium ciuium, ſtatum orbis terræ, vrbem hanc, cædem omnium noſtrûm, arcem regum ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperij, quinq; hominum amentium ac perditorum pœna redemi. 52 Ib.

Diis proximus ille eſt,
53 *Quem ratio non ira mouet: qui facta rependens* 53 Claud. in Manl. Theod. Conſ.
Conſilio, punire poteſt mucrone cruento.

DE STATV REIP. POST *conſulatum Ciceronis: ſignis & cauſis reip. concidentis: ſublata ſenatoria in ſententiis dicendis libertate per potentiam trãſlatam, primùm ad paucos, deinde ad vnum, poſtea ad armatos.*

Cap. XLIII.

1 TEneo memoria nobis conſulibus ea fundamenta iacta ex Cal. Ian. confirmandi ſenatus, vt neminem mirari oporteret Nonis Decembribus, tantum vel animi fuiſſe in illo ordine, vel auctoritatis. idémq; memini, nobis pri- 1 ep. 9. l. 1. f.

An. DCXCIIII. uatis vsque ad Cæsarem & Bibulum coss. cùm sententiæ nostræ magnum in senatu pondus haberent, vnum ferè sensum fuisse bonorum omnium. *Consecuta sunt tempora, in quibus* [2] resp. erat infirma, misera, commutabilis: [3] dignitas illa consularis fortis & constantis senatoris amissa: [4] homines per se afflicti ac iacentes perniciosis optimatium discordijs excitabantur: [5] πολιτικὸς ἀνήρ, ϐδ᾽, ὄναρ quisquam inueniri potuit: qui poterat familiaris noster (sic erat enim) Pompeius: togulam illam pictam silentio tuebatur suam, *veluti is*, [6] qui, tanquam cochlea abscondens retentat se tacitus, quò sit tutius, cum domo sua comeditur, & aufertur. [7] Crassus verbum nullum contra gratiam: cæteri ita erant stulti, vt amissa rep. piscinas suas saluas sperare posse viderentur. Vnus erat, qui curabat heros ille noster Cato. [8] sed tamen ille optimo, *vt dixi*, animo vtens nocuit interdum reip. Quid verius, quàm in iudicium vocare, qui ob rem iudicandam præmium acceperit? censuit hoc Cato, & assensit senatus: equites curiæ bellũ, non mihi: nam ego dissensi. Quòd impudentius Publicanis conductionem

[2] ep. 16 l. 1. At

[3] ep. 81 l. f.

[4] de Har.

[5] ep. 17. l. 1. At. Ciuilis vir, ne in sõnio quidem.

[6] 4 ad Her. ap.

[7] d ep. 17.

[8] ep. 1. l. 2. At.

renuntiantibus? inuidiosa res, turpis postulatio, & confessio temeritatis, fuit tamen retinendi ordinis causa facienda iactura: restitit & peruicit Cato. *Itaque plagis iniectis grauioribus reip. iudicio Clodiano,* [9] portoriis Italiæ sublatis, agro Campano diuiso, *nullo relicto* vectigale domestico, præter vicesimam, [10] effusâ pecunia *publicâ*, [11] consule in carcere incluso, sæpe etiam seditione commota, aspirauit nemo eorum, quorũ ego cõcursu, itémque ij cõsules, qui post me fuerunt, remp. defendere solebant. *Proinde illa ab iis, à quibus tuenda fuerat, derelicta,* [12] iracundiam, atque intemperantiam illorum sumus experti, qui Catoni irati omnia perdiderunt. Sed ita lenibus vti videbantur venenis, vt posse videremur sine dolore interire. *Magna fuit eo tempore coniunctio inter Pompeium & Cæsarem: qui tum* [13] consul plus valuit, quàm tota resp. [14] Tenebamur igitur vndique, neque, quo minus seruiremus, recusauimus: sed mortem & eiectionem, quasi maiora, timebamus: quæ multò fuere minora. atque *ille* status: qui vna voce omnium gemebatur, neq; verbo cuiusquam subleuabatur: vnus loquebatur, & palam

[9] ep 16 l. 2. At.
[10] ep. 17 d. l. 2.
[11] d ep 1. An. DCXCIII.
[12] ep. 21 d. l. 2.
[13] ep 9 l. 7. At. An. DCXCIII.
[14] ep. 18. l. 2. At.

aduersabatur adolescens Curio. Ac ne fortè quæras ° κατὰ λεπτὸν de singulis rebus, vniuersa res eò fuit deducta, spes vt nulla esset, aliquando, non modò priuatos, verùm etiam magistratus liberos fore. Attamen in oppressione sermo in circulis duntaxat, & in conuiuiis *cœperat* esse liberior, & vincere timorem dolor: sed ita, vt omnia essent plena desperationis. [25] Vna spes salutis fuit *illorum* inter *ipsos* dissentio: *quæ tamen postea perdidit remp.* [26] Displicebam mihi: me tuebar, vt oppressis omnibus, non demissè: vt tantis rebus gestis, parùm fortiter. [17] neque pugnaui cum illa causa propter illam amicitiam: neque approbaui, ne omnia improbarem, quæ antea gessi. vtebar via. Populi sensus maximè in theatro, & spectaculis perspectus est. Nam gladiatoribus, quà dominus, quà aduocati, sibilis consciscì. Ludis Appolinaribus Diphilus tragœdus in nostrum Pompeium petulanter inuectus est. NOSTRA MISERIA TV ES MAGNVS: millies coactus est dicere. VIRTVTEM ISTAM VENIET TEMPVS, CVM GRAVITER GEMES: toties theatri clamore dixit, itémque cætera. Nam eiusmodi sunt ii

° minutatim.

[25] ep 7. d. l. 2.

[26] ep. 18. d. l. 2.

[17] ep. 14. v. cap 40. nu. 73.

verſus, vti in tempus ab inimico Pompei ſcipti eſſe videantur. SI NEQVE LEGES, NEQVE MORES COGVNT, &c. magno cũ tremitu, & clamore ſunt dicta. Non tulerunt homines, quod videbatur eſſe tamen ferendum. Sed erat *tunc* vna vox omnium, magis odio firmata, quám præſidio. *Interea meam & Pompeii*

18 coniunctionem, conſpirationem in rep. benè gerenda, iucundiſſimam vitæ atque officiorum omnium ſocietatem certi homines fictis ſermonibus, & falſis criminibus diremerunt: cùm iidem illum, vt me metueret, ſibi à me caueret, monerent: iidem apud me, mihi illum eſſe vni inimiciſſimum dicerẽt: vt neque ego ab illo, quæ mihi petenda eſſent ſatis audaciter petere poſſem: neque ille tot ſuſpicionibus certorum hominum, & ſcelere exulceratus, quæ meum tempus poſtularet, ſatis prolixè mihi polliceretur. Data merces eſt erroris mei magna, vt me non ſolùm pigeat ſtultitiæ meæ, ſed etiam pudeat: qui, cùm me, non repentinum aliquod meum tempus, ſed veteres multò antè ſuſcepti, & prouiſi labores cum viro fortiſſimo & clariſſimo coniunxiſſent, paſſus ſum me

18 pro Do.

à tali amicitia distrahi: neque intellexerim quibus, aut, vt apertis inimicis obsisterem, aut, vt insidiosis amicis non crederem. *Exinde* [19] cùm resp.
[19] ep. 9. l. 1. f.
non consules haberet, sed mercatores prouinciarum, & seditionum seruos ac ministros: iecit quidam casus caput meum, quasi certaminis causa, in mediam contentionem dissentionémque ciuilem. Quo in discrimine, vt iam sit in ijs culpa, qui non me defenderunt: non minor est in iis, qui reliquerunt: magis etiam repræhendendi sunt, si qui se timere simularunt: nostrum consilium iure laudandum, qui meos ciues & à me conseruatos, & me seruare cupientes, spoliatos ducibus, seruis armatis obijci noluerim: declararíque maluerim, quanta vis esse potuisset in consensu bonorum, si ijs pro me stante pugnare licuisset, cùm afflictum excitare potuissent. Quorum quidem animum *Lentulus* non perspexit solùm, cùm de me ageret, sed etiam confirmauit, & recreauit. Qua in causa vsus est quibusdam nobilissimis hominibus fortioribus in me restituendo, quàm fuerant iidem in tenendo. Qua

in ſententia, ſi conſtare voluiſſent, ſuam auctoritatem ſimul cum ſalute mea recuperaſſent. *Poſtea non* [20] integra re mihi ad conſulendum, capeſſerémne remp. implicatus tenebar. *Nam* [21] non offendi eundem bonorum ſenſum, quem reliqui: *& poſtquam Pompeius cum Craſſo redierat in gratiam*, [22] commutata iterum tota ratio eſt ſenatus, iudiciorum, rei totius publicæ. *Itaque ego* [23] circumrodebam, quod deuorandum fuit. [24] Quid fœdius tum noſtra vita, præcipuè mea? qui, ſi locutus eſſem de rep. quod oporteret, inſanus: ſi, quod opus eſſet, ſeruus exiſtimabar: ſi tacerem, opreſſus & captus: quo dolore eſſe debui? quo fui ſcilicet: hoc etiam acriore, quòd ne dolere quidem poteram, vt non ingratus viderer: [25] *neque in mea priſtina ſententia permanere*, niſi ea, quæ mutare non potui, conuellere mallem, quam tueri: & [26] cùm par eſſe non poſſem, pugnare. [27] Philoxeno ignoſco, qui reduci in carcerem maluit. [28] Amiſimus omnem, non modò ſuccum & ſanguinem, ſed etiam colorem, & ſpeciem priſtinam ciuitatis. Nulla fuit reſp. qua delectarer, in

[20] Ib.
[21] Ib.
[22] ep 8 d l. 1. An DCXCVIII.
[23] ep. 5. l. 4. A.
[24] ep. 6.
[25] pro Bal. v. c 44. nu. 8
[26] ep 8. l. 1. fap.
[27] ep 6. l. 4. At.
[28] ep 17. d. l 4.

[29] ep. 8. l. 1.f.

qua acquiescerem. Igitur [29] quæ proposita fuerant nobis, cùm & honoribus amplissimis, & laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in rep. capessenda, ea sublata tota: sed nec mihi magis, quàm omnibus. Nam, aut assentiendum erat nulla cum grauitate paucis, aut frustra

[30] ep. 10. l. 2.A.

dissentiendum, [30] cùm senatus potentia ad tres homines immoderatos *Pompeium, Cæsarem, & Crassum* translata fuisset. *Po-*

An. DCC.

stea Crassus interfecto P. filio exercitúq; deleto, trans Euphratem cum ignominia, & dedecore periit. *Pompeius, vt vnus*

[31] ep. 3. l. 8. A.

An. DCCI.

in vrbe omnia posset, [31] tertio consulatu, postquam esse defensor reip. cepit, contendit, vt decem tribuni pl. ferrent, vt Cæsaris absentis ratio haberetur. quod idem ipse sanxit lege quadam sua, ne liceret. *Hæc eius cum Cæsare coniunctio, sic*

[32] 1. Off.

vtrumque auxit, vt hic [32] sibi opinionis errore finxerit principatum: *ille tantùm in*

[33] 2. de Fin.

rep. valuit, vt [33] rectè facienti gratia fuerit habenda. esse enim quamuis vellet iustus, iniquus poterat impunè. *Quæ cùm*

[34] 2. Phil.

An. DXCIIII

ego antè multò prospicerem [34] M. Bibulo præstãtissimo ciue consule, nihil prætermisi, quãtum facere enitíque potui, quin

Pompeium à Cæsaris coniunctione auocarem: in quo Cæsar fuit fœlicior. ipse enim Pompeium à mea familiaritate disiunxit. Postea verò, cùm se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum à Cæsare distrahere conarer? stulti erat sperare, suadere impudentis. Duo tamẽ tempora inciderunt, quibus aliquid cõtra Cæsarem Pompeio suaserim: vnũ, ne quinquennij imperium Cæsari propagaret: alterum, ne pateretur ferri, vt absentis eius ratio haberetur. quorum, si vtrumuis persuasissem in has miserias nunquam incidissemus. Atq; idem cùm iam opes, & suas, & populi Ro. ad Cæsarem detulisset, *& apertè non vellet eum prouinciam tenere cum exercitu, & consulem esse*: seróque ea sentire cepisset, quæ multò antè præuideram, inferríque patriæ bellum nefarium viderem: pacis, concordiæ, compositionis auctor esse non destiti ([35] Cato enim, ipse, *qui peccauit tum* seruire, quàm pugnare maluit) [36] meáque illa vox est nota multis, VTINAM CN. POMPEI CVM C. CÆSARE SOCIETATEM, AVT NVNQVAM COISSES, AVT NVNQVAM DIREMISSES. FVIT ALTERVM GRAVITATIS,

[35] ep.15.l.7 A.
[36] d.2. Phil.

ALTERVM PRVDENTIÆ TVAE.

Hæc mea ſemper & de Pompeio, & de
rep. conſilia fuerunt, quæ ſi valuiſſent,
37 Ep.7.l.7.A. reſp.ſtaret.[37] horum igitur omnium fons
38 Ep 11.l.16.f vnus imbecillo reſiſtẽdum fuit:& id erat
facile:[38] Pompeius Cæſarem ſerò cœpit
39 Ep.3.l.7.A timere:[39] cui mallem tãtas vires non de-
40 Ep.1.l.7.f. diſſet, quàm poſtea tam valẽti reſtitiſſet.
[40] Signa tirone & collectitio exercitu cũ
legionibus robuſtiſſimis contulit: victus
turpiſsimè, amiſsis etiam caſtris, ſolus
fugit. Hunc ego belli mihi finẽ feci, nec
putaui cùm integri pares non fuiſſem,
41 Ep.7.l.4.f. fractos ſuperiores fore. [41] Nec enim iis
rebus pugnabamus, quibus valere pote-
ramus, conſilio, auctoritate, cauſa, quæ
erant in nobis ſuperiora. Victi ſumus igi-
42 Ep.24.l.7.A. tur, aut ſi vinci dignitas non poteſt, fracti
certè & abiecti. [42] O rem miſeram! malas
cauſas ſemper obtinuit, in optima conci-
dit. *Ne plura.* Omnino conuerſa res eſt
43 Ep 6.l.10 ap. Pharſalico prælio: [43] nomen populi Ro.
deletum: *omnia delata ad vnum [un..]*. [44] iu-
44 2.Off. re plectebamur. niſi enim multorum ſce-
45 pro Mar lera tuliſſemus, nunquam ad vnum tan-
ta perueniſſet licentia. Attamen, [45] quia
omnis fracta diſſentio fuit armis, & ex-
ſtincta æquitate victoris: reſtabat, vt

vnum omnes vellent, qui modò haberent aliquid, non solùm sapientiæ, sed etiam sanitatis. [46] Reliquum etiam tunc fuit, ne quid stultè, ne quid temerè dicerem, facerémus contra potentes. [47] Vt enim olim arbitrabar esse meum liberè loqui, cuius opera esset in ciuitate libertas: sic ea amissa, nihil loqui, quod offenderet aut Cæsaris, aut eorum, qui ab illo diligebantur, voluntatem. [48] Bellorum enim ciuilium ij semper exitus sunt, vt non ea solùm fiant, quæ velit victor: sed etiam, vt ijs mos gerendus sit, quibus adiutoribus parta sit victoria. [49] Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, cura, cogitatio, diligentia. multos annos regnare meditatus, magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effecerat: muneribus, monumentis, congiarijs, epulis, multitudinem imperitam deliniebat: suos præmijs, aduersarios clementiæ specie deuinxerat. Quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim metu, partim potentia consuetudinem seruiendi. *Hæc cùm illo dominante cogitarem;* [50] fortunatus *mihi* exitus *Hortensij* videbatur, qui ea non vidit cùm fierent,

[46] Ep 16 l. 9 f.
[47] Ib.
[48] Ep. 18. l. 12. f.
[49] 2. Phil.
[50] In Br.

[51] Ib. quæ præuidit futura: [51] angebárque animo, non consilii, non ingenii, non auctoritatis armis egere remp. quæ didiceram tractare, quibúsque me assuefeceram, quæq; erant propria, cùm præstantis in rep. viri, tum benè moratæ & benè constitutæ ciuitatis: & quòd, quo tempore ætas nostra perfuncta rebus amplissimis, tanquam in portum confugere deberet, non inertiæ, neque desidiæ, sed otii moderati, atq; honesti: cúmque ipsa oratio iam nostra canesceret, haberétq; suam quandam maturitatem & quasi senectutem, tum arma sunt ea sumpta, quibus illi ipsi, qui didicerant eis vti gloriosè, quēadmodum salutariter vterentur, non reperiebant.

[52] Ib. [52] Sed, etsi doleo, me in vitam paulò serius, tanquam in viam ingressum, priusquam confectum iter sit, in hāc reip. noctem incidisse: tamen ea consolatione sustentor, quam *tunc* mihi Brutus adhibuit *suis* litteris suauissimis: quibus me forti animo esse oportere censebat: quòd ea egissem, quæ de me etiam tacēte ipsa loquerentur, mortuóque viuerēt: quæ, si rectè esset, salute reip. sin secus, interitu ipso testimonium meorum de rep. consiliorum darent. Quorum me-

moria & recordatio; in maximis noſtris grauiſſimíſque curis, iucunda, ſanè fuit etiam, [53] quum dominatu vnius omnia tenerentur: neq; eſſet vſquam conſilio, aut auctoritati locus: ſocios denique tuendæ reip. ſummos viros amiſiſſem. [53] 2.Off.
At noua, & maior ſecuta cura eſt. Interfecto Cæſare [54] liberati dominatu regio videbamur: multò poſt grauius vrgebamur: [54] 7. Phil.
[55] vt noſtræ ætati, quoniam cæſo domino liberi non fuimus, non fuerit dominus ille fugiendus. [56] Inſtrumentum regni delatum ad Lepidum & Antoniũ: quorum alter inconſtantior, alter impurior: vterque pacem metuens, inimicus otio: paulò plures in ſenatu maleuoli, quàm grati: [57] vnus modò conſularis dignus illo honore, dignus rep. inuentus. [55] Ep.4 l. 15. A. [56] Ep.14. ad Br. [57] 1.Phil.
[58] Quare ſenatum cogebar, quem laudaui ſemper, repræhendere: *& ſimul cohortari* vt retineret conſtantiam, grauitatem perſeuerantiam: repeteret veterẽ illam ſeueritatem: ſiquidẽ auctoritas ſenatus, decus, honeſtatem, laudem, dignitatémque deſiderat: quibus rebus hic ordo caruit nimium diu. Sed erat excuſatio oppreſſis, miſera illa quidem, ſed tamen iuſta: pòſt nulla, [59] regni timore ſublato, [58] 7. Phil. [59] 1 Phil.

& depulſo Antonio : qui quandiu in vrbe
[60] 3. Phil. *fuit*, [60] populo Ro.leges impoſuit: armis & præſidiis, & populum, & magiſtratus foro excluſit: ſenatum ſtipauit armatis.
[61] 13.Phil. [61] Cæſare dominante veniebamus in ſenatum, ſi non liberè, attamen tutè. Hoc archipirata (quid enim dicam tyranno) ſenatorum ſubſellia ab Ithyreis
[62] 5.Phil. occupabantur. [62] An illa non grauiſſimis ignominiis monumentíſque huius ordinis ad poſteritatis memoriam ſunt notanda, quòd vnus M. Antonius in hac vrbe poſt vrbem conditam, palàm ſecum habuerit armatos quod neque reges noſtri fecerunt, neque ii, qui regibus exactis regnum occuppare voluerunt? Cynnam memini, vidi Syllam, modò Cæſarem. hi enim tres poſt ciuitatẽ à L. Bruto liberatam plus potuerunt, quàm vniuerſa reſp. non poſſum affirmare nullis telis eos ſtipatos fuiſſe : hoc dico, nec mul-
[63] 2.Phil. tis, & occultis. [63] Iſta verò, quæ, & quã- ta barbaria fuit? agmine quadrato cum gladiis ſequebantur ſcutati milites: ſcutorum lecticas portari videbamus. Cal. Ian. cùm in ſenatum, vt erat conſtitutũ, venire vellemus, metu perterriti repentè diffugimus. *Antonius tandem vrbem*

reliquit. & nos in libertatem pedem posuimus.
[64] Ego, in tanta inopia constantium & fortium consularium, magno dolore afficiebar cùm alios male sentire, alios nihil omnino curare viderem, alios parùm constanter in suscepta causa permanere, sententiámque suam, non semper vtilitate reip. sed, cùm spe, tum timore moderari. [65] Quamobrem, vt primùm post illum Antonii fœdissimum discessum senatus haberi liberè potuit, ad animum meum reuerti pristinum. Nam cùm senatum tribuni pl. vocauissent, déque alia re referrent, totam remp. sum complexus, egíq; acerrimè: senatúmque tum languentem & defessum, ad pristinam virtutem, consuetudinémque reuocaui, magis animi, quàm ingenii viribus. Hic dies, meáq; contentio, atque actio spem primùm populo Ro. attulit libertatis recuperãdæ. neque verò ipse postea tẽpus vllũ intermisi de rep. non cogitandi solùm, sed etiã agẽdi. quã volui ad illas epulas me Idib. Martijs inuitassent, reliquiarum nihil habuissemus. Habuimus fortem senatum, cõsulares partim timidos, partim male sentiẽtes, populũ quærentẽ [65] de bello, non modò, nõ restincto, sed

[64] 14. Phil.
[65] Ep. 18. l. 10. f.
[65] Ep. 12. l. 11. f.

etiam inflammato. Omnino est hoc populi maximéq; nostri in eo potissimùm abuti libertate, per quem eam consecutus sit. Sed tamen prouidendum fuit, ne qua iusta querela esset. [66] Bellũ ad Mutinam gerebatur: nihil vt in Cæsare tunc reprehẽderes, nonnulla in Hirtio. Huius belli fortuna, vt in secundis fluxa: vt in aduersis, bona: erat victrix resp. cæsis Antonii copiis, ipso expulso à Bruto. Deinde ita multa pacata, vt quodammodo victoria excideret è manibus: perterritos, inermes, saucios non sunt nostri duces persecuti: datúmque Lepido tẽpus est, in quo leuitatem eius sæpe perspectam, maioribus in malis experiremur. Erat sollicita ciuitas. illudebamur enim cum militum delitiis, tum imperatoris insolẽtia: tantum quisque in rep. posse postulabat, quãtum habuit viriũ: non ratio, non modus, non lex, nõ mos, non officium valuit, nõ iudicium, non existimatio ciuiũ, non posteritatis verecundia, *non maiestas populi, non senatus auctoritas. In quo* [67] animaduerti dici à quibusdam: Vide ne veteranos offendas. *Tum ego*, Quousque P. C. dicimus sententias veteranorum arbitratu? quod eorum tantum fastidium est, quæ

[66] Ep 9. ad Br.

[67] 11 Phil. v. c. 12. nu. 13.

est, quæ tanta arrogantia, vt ad arbitriũ eorum imperatores etiam deligamus? [68] Quæ (malum) est ista ratio, semper optimis causis veteranorũ nomen opponere? quorum etiam si amplecterer virtutem, vt facio: tamen, si essent arrogantes, fastidium ferre non possem. An nos conantes seruitutis vincula rumpere impediet, si quis veteranos id nolle dixerit? non sunt enim (credo) innumerabiles, qui pro cõmuni libertate arma capiant. nemo est præter veteranos milites vir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur? Potest igitur stare resp. freta veteranis sine magno subsidio iuuentutis? quos quidem vos libertatis adiutores complecti debetis: seruitutis authores sequi non debetis. Postremò (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) si veteranorum nutu mẽtes huius ordinis gubernantur, omniáq; ad eorum voluntatem nostra dicta, facta referuntur: optanda mors est, quæ ciuibus Ro. semper fuit potior seruitute.

[68] 10. Phil.

[69] *Lucius Marcius tribunus militum, cùm reliquias duorum exercituum P. & Cn. Scipionum, quos arma Pœnorum in Hispania absumpserant, dispersas mira virtute colle-*

[69] Val. cap. 7. l. 2. v. cap. 18. nu. 7.

gisset, earúmque suffragiis dux esset creatus: senatui de rebus actis à se scribens, in hunc modum orsus est: L. Martius Propr. cuius honoris vsurpatione vti eum, patribus conscriptis non placuit: quia duces à populo, non à militibus creari solerent. quo tempore tam angusto, támque graui, propter immane Reip. damnum, etiam trib. militum adulandus erat: quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum vnus suffecerat. sed nulla clades, v. c. 23. nu. 23. *nullum meritum valentius militari disciplina apud senatum fuit.*

DE DISPVTATIONE ET altercatione.

Cap. XLIIII.

° Ouid. lib. 13. Met.

° *Tutius esse puta grauibus contendere verbis,*
Quàm pugnare manu.

¹ 3. de Or. v. cap. 42.

¹ Mihi & eorum casus, de quibus antè dixi, & ea, quæ ipsi ob amorem in remp. incredibilem & singularem pertulimus, ac sensimus cogitanti, sententia sæpe Q. fratris vera ac sapiens videri solet: qui propter tot, tantos, tám-

que præcipites casus clarissimorum atq; optimorum virorum, me semper ab omni contentione, ac dimicatione reuocauit. Sed quoniam hæc iam neque integra nobis esse possunt, & summi labores nostri magna compensati gloria mitigantur, pergamus ad ea solatia, quę non modò sedatis molestijs iucunda, sed etiam hærentibus salutaria esse possunt: *& nos ad nostrum pensum reuocemus, ac dissentiones principum ciuitatis, & exinde*[2] cōtentionem, *quæ* disputationibns tribuitur senatus, qualis esse soleat videamus. *Ea autem duplex est: vna*[3] quum veritas ipsa limatur in disputatione: *& hæc sæpè necessaria est: verùm ita temperanda, vt absit*[4] concertatio captatióque verborum: [5] nec contendatur quidquam contra æquitatem, neq; pro iniuria: *patiatur senator facilè se vinci bonis sententijs, eáq; se*[6] de rep. sentire ac dicere, quæ cùm sibi maximè, tum etiam reip. rationibus putet conducere. *quod nisi fecerit, non sine periurio faciet id*, [7] quod, cùm de rep. disceptatur, fieri interdum solet, iurabit per Iouem, deósq; penates, se ea sentire, quæ dicit. [8] Ita contendere mihi videtur è rep. cùm id defendas, quod esse opti-

2 1. Off.
3 2. Off.
4 In part.
5 1. Off.
6 ep. 9. li. f.
7 4. Acad.
8 pro Bal. v. cap. 43. nu. 25.

mum sentias: & id fortium virorum, & magnorum hominum semper putaui: neque huic vnquam labori, officio, muneri defui: sed contentio tam diu sapiens est, quandiu aut proficit aliquid, aut si non proficit, non obest ciuitati. Voluimus quædam, contendimus, experti sumus: obtenta non sunt: dolorem alij, nos luctũ, mœrorémque suscepimus: cur ea, quæ mutare non possumus, conuellere maluimus, quàm tueri? [9] Id enim iubet Plato, quem ego auctorem vehementer sequor, tantum contendere in rep. quantum probare tuis ciuibus possis, vim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. Atq; hãc quidem ille causam sibi ait non attingenda reip. fuisse: quòd cùm offendisset populum Atheniensem propè iam desipientem senectute, tum eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse vidisset, cùm persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod neque desipiente populo, neque integra re mihi ad consulendum, capesserémne remp. implicatus tenebar, *vt paulò antè dixi.* [10] Miserrima est omnino ambitio honorúmq;

[9] ep. 9. l. 1. f.

cap. 43. nu. 20.

[10] 1. Off.

cõtentio: de qua præclarè apud eundem eſt Platonem, ſimiliter facere eos, qui inter ſe contenderent, vter potius remp. adminiſtraret, vt, ſi nautæ certarent, quis eorum potiſſimùm gubernaret. Idemq; præcepit, vt eos aduerſarios exiſtimemus, qui arma contrà ferunt: non eos, qui ſuo iudicio tueri remp. velint: qualis fuit inter P. Africanum, & Q. Metellum ſine acerbitate diſſentio: *itémque inter me,* [11] ep. 17 l. 1. At.
& Catonem, quum ille [11] miſeros Publicanos, quos habuit amiciſſimos ſui, vexaret: *quum* [12] à ſenatu, & ordinem coniunctiſſimum, & hominem clariſſimum *Cn. Pompeium* abalienaret. *Et licet in omnibus non fuit eadem mea, & ipſius Pompeii ſententia,* [13] an ille tamen quenquam plus dilexit? cum vllo aut ſermones, aut conſilia contulit ſæpius? quod quidem erat magnum de ſumma re diſſidentes, in eadem conſuetudine amicitiæ permanere. Sed & ego quid ille, & contrà ille quid ego & ſentirem, & ſpectarem videbat. ego incolumitati ciuium primùm, vt poſtea dignitati poſſemus: ille preſenti potius conſulebat. quod autem habebat vterque quod ſequeretur, idcirco tolerabilior erat noſtra diſſentio.

[12] ep. 8. l. 1. f. v. c. q1. nu. 15. 16.

[13] 2. Phil.

Quid verò ille singularis vir, ac penè diuinus de me senserit, sciunt, qui eum de Pharsalica fuga Paphum persecuti sunt. Nunquam ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij, cùm me vidisse plus fateretur, se sperauisse meliora. *De me non verebor etiam dicere*, [14] nihil vnquam, non modò acerbum in me fuisse, sed ne paulò quidẽ tristius, aut seuerius, quàm necessitas reip. postulauit: vt, ne in ipsum quidẽ Clodiũ, meũ insigne odium fuerit vnquam. contendi cum *ille*, cùm ego publicam causam, ille suam defenderet: nostras contentiones resp. diiudicauit. si viueret, mihi cum illo nulla contentio iam maneret. [15] ex quo iudicari *potest*, me non cum homine, sed cum causa dissidere *solere. Habes ea, quæ de contentionibus primi generis sentio, è quibus, tanquam è scrupulosis cotibus enauigauit oratio. reliquæ disputationis cursum teneamus. Altera contentio in altercationibus consumitur: quæ interdum inutiles non sunt.* [16] plerunque enim resp. priuatis crescit inimicitijs: vbi nemo ciuis qualis sit vir potest latere. *Hæ tamen non tam senatori, quàm oratori conueniunt. decenter his Crassus vsus,* [17] in altercando inuenit parem

[14] ep 14. A. li. 14. A.

[15] 11. Phil.

[16] Orat. in Sal.

[17] In Br.

neminem. *Huius generis fuit illa mea cum Clodio, quem* [18] præſentem fregi in ſenatu, cùm oratione perpetua, pleniſſima grauitatis, tũ altercatione huiuſmodi, ex qua licet pauca deguſtes. nam cætera non poſſunt habére eandem neque vim, neq; venuſtatem, reſtincto illo ſtudio contentionis, quem ἀγῶνα *Græci* appellãt. Nam, vt Id. Maij in ſenatum conuenimus, rogatus ego ſentẽtiam, multa dixi de ſumma Rep. atque ille locus inductus à me eſt diuinitus: Ne vna plaga accepta P.C. conciderent: vulnus eſſe eiuſmodi, quod mihi nec diſſimulandum, nec pertimeſcẽdum videretur, ne aut ignorando ſtultiſſimi, aut metuendo ignauiſſimi iudicaremur. Bis abſolutum eſſe Lentulum, bis Catilinam, hunc tertium iam eſſe à iudicibus in remp. immiſſum. Erras, Clodi, non te iudices vrbi, ſed carceri reſeruarunt: neque retinere in ciuitate, ſed exilio priuare voluerunt. Quamobrem P.C. erigite animos, retinete veſtram dignitatem, manet illa in Repub. bonorum conſenſio, dolor acceſſit bonis viris, virtus non eſt imminuta, nihil eſt damni factum noui: ſed, quod erat iuuẽtum eſt: in vnius hominis perditi iudicio plures ſi-

miles reperti sunt. Sed quid ago? Redeo ad altercationẽ: surgit pulchellus puer, obiicit mihi me ad Baias fuisse. Salsum: sed tamen quid huic simile est, inquam? dicas quasi in operto fuisse. Quid, inquit, homini Arpinati cum aquis calidis? Narra, inquam, patrono tuo, qui Arpinateis aquas concupiuit: nosti enim Marianas. Quousque, inquit, hunc regem feremus? Regem appellas, inquam, cùm Rex tui mentionem nullam fecerit? ille autem regis hæreditatem spe deuorarat. Domum, inquit, emisti. Putas, inquam, dicere, iudices emisti? Iuranti, inquit, tibi non crediderunt. Mihi verò, inquam, XXV. iudices crediderunt: XXXI. quoniam nummos antè acceperunt, tibi nil crediderunt. Magnis clamoribus afflictus conticuit, & concidit. [29] Illum ego periisse duco, cui quidem periit pudor. *Hæc & alia in more posita, cùm non nisi per acta senatus faciliè percipiantur, non erit inutile acta quædam hic adscribere, & simul sententiarum ac senatusconsultorum formulas: vt notatione eliciatur, atque illustretur exemplis consuetudo senatoria.*

[29] Plaut. in Bacchid.

ACTA VNIVS DIEI.

CAP. XLV.

SEnatus fuit frequentior, quàm putabamus esse posse mense Decembri sub dies festos. consulares nos fuimus, & duo consules designati: P. Seruilius, M. Lucullus: Lupus, Volcatius, Glabrio præt. sanè frequentes fuimus, omnino ad ducentos. Commorat expectationem Lupus: egit causam agri Campani sanè accurratè: auditus est magno silentio: nihil ex nostris actionibus prætermisit. Fuerũt nõnulli aculei in C. Cæsarem, contumeliæ in Gellium, expostulationes cum absente Pompeio. causa serò perorata sententias se rogaturum negauit, ne quod onus simultatis nobis imponeret: ex superiorum temporum conuiciis, & ex præsenti silentio, quid senatus sentiret se intelligere dixit. In illo cepit dimittere. Tum Marcellinus: Noli, inquit, ex taciturnitate nostra, Lupe, quid aut probemus hoc tempore, aut improbemus iudicare. ego quod ad me attinet, Ep. 1. l. 2. ad Q. f. An. DCXCVI

idémque arbitror cæteros, idcirco taceo, quòd non existimo, cùm Pompeius absit, causam agri Campani agi conuenire. Tum ille se senatum negauit tenere. Racilius surrexit, & de iudiciis referre cepit. Marcellinum quidem primùm rogauit. is, cùm grauiter de Clodianis incendiis, trucidationibus, lapidationibus questus esset, sententiam dixit, vt ipse iudices prætor vrbanus sortiretur: iudicum sortitione facta, comitia haberentur: qui iudicia impediuisset, eum contra remp. esse facturũ. Approbata valdè sententia, C. Cato contrà dixit & Cassius maxima acclamatione senatus, cùm comitia iudiciis anteferret. Philippus assensit Lentulo. Postea Racilius de priuatis me primùm sententiam rogauit. Multa feci verba de toto furore, latrocinióque P. Clodii. eum tanquam reum accusaui multis & secundis admurmurationibus cuncti senatus. orationem meam collaudauit satis multis verbis, non meherculè indisertè vetus Antistius: isque iudiciorum causam suscepit, antiquissimámq; se habiturum dixit. Ibatur in eam sententiam. tum Clodius rogatus, diem dicendo eximere cepit. furebat à Racilio

ſe contumaciter, inurbanéque vexatum: deinde eius operæ repentè, à Grçcoſtaſi, & Gradibus clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt, opinor in Q. Sextilium, & amicos Milonis incitatæ. eo metu iniecto repentè magna querimonia omnium diſceſſimus. habes acta vnius diei.

ACTA ALTERIVS DIEI: quæ monſtrant ſenatoriam libertatem in monendo, & obiurgando etiam ſenatu: nedum in dicendo, quæ ſenator velit, & quàm velit diu.

CAP. XLVI.

EQuites valde grauiter tulerunt promulgatum ex S. C. fuiſſe, vt de iis, qui ob iudicandum pecuniam accepiſſent, quæreretur: qua in re decernenda, cùm ego caſu non affuiſſem, ſenſiſſémque id equeſtrem ordinem ferre moleſtè, neque apertè dicere, obiurgaui ſenatum, vt mihi viſus ſum ſumma cum auctoritate, & in cauſa non verecunda, admodum grauis & copioſus fui. Ecce

Ep 16. l. 1. At. An. DCXCII

aliæ deliciæ equitum vix ferendæ, quas
v. c. 23. nu. 32. ego non solùm tuli, sed etiam ornaui.
Asiani, qui de censoribus conduxerunt,
questi sunt in senatu se cupiditate prolapsos nimiùm magno conduxisse: &, vt
induceretur locatio, postulauerunt. Ego
princeps in adiutoribus, atque adeo secundus. Nam, vt illi auderent hoc postulare, Crassus eos impulit. inuidiosa res,
turpis postulatio, & confessio temeritatis. summum erat periculum, ne si nihil
impetrassent, planè alienarentur à senatu. Huic quoque rei subuentum est maximè à nobis, perfectúmque, vt frequentissimo senatu & liberalissimo vterentur;
multáq; à me de ordinum dignitate &
concordia dicta sunt Cal. Decembribus, & postridie: neque tum res confecta est, sed voluntas senatus perspecta.
vnus enim contradixerat Metellus cos.
des. Diu erat dicturus (ad quem propter
diei breuitatem peruentum non est) heros ille noster Cato.

RES ACTÆ IN SENATV: ex quibus sciri potest S.C^a. fieri, vel per discessionem, vel sententiis dictis voce, aut de scripto.

CAP. XLVII.

IN sententiam Catonis contra Cæthegum & socios, quia verbis luculentioribus & pluribus rem eandem comprehēderat est facta discessio.[2] Cùm de intercessione, de prouinciis referretur, quæ relatio fiebat ex S C. primáque M. Marcelli sententia pronunciata esset, qui agendum cum tribunis pl. censebat, frequens senatus in alia omnia iit. transierant illuc, vt ratio esset eius habenda, qui neque exercitum, neque prouincias tradere vellet.[3] Quid ego illud de me diuinum S C. commemorem? quod in templo Iouis optimi Max. factum est, cùm vir is, qui tripertitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctis huic imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi vni testimo-

[1] Ep. 21. l. 12. A. An. DCXC.
[2] Ep. 13. l. 8. f.
[3] pro Sex. An. DCXCVI

nium patriæ conseruatæ dedit. Cuius sententiam ita frequentissimus senatus secutus est, cùm CCCCX. senatores essent, magistratúsq; omnes adessent, vt vnus dissentiret hostis, idque ipsum tabulis publicis mandaretur ad memoriam posteri temporis sempiternam.

RES ACTÆ IN SENATV: ex quibus intelligi poterit sententias, cùm variæ sunt, pronunciari: sententiam, quæ res plures complectitur, diuidi: vt de singulis fiat relatio.

CAP. XLVIII.

ep. 1. l. 1. f. ad Lent. An. DCXCVII.

IDibus Ian. in senatu nihil est confectum: propterea, quòd dies magna ex parte consumptus est altercatione Lentuli cos. & Caninii tribuni pl. Eo die nos quoque multa verba fecimus, maximéque visi sumus senatum, commemoratione tuæ volũtatis erga illum ordinem, commouere. Itaque postridie placuit, vt breuiter sententias diceremus. videbatur enim reconciliata nobis voluntas

ſenatus eſſe, quod tum dicendo, tum ſingulis appellandis, rogandíſque perſpexeram. Itaque cùm ſententia prima Bibuli pronunciata eſſet, vt tres legati regem reducerent: ſecunda Hortenſii, vt tu ſine exercitu reduceres: tertia Volcatii, vt Pompeius reduceret: poſtulatũ eſt, vt Bibuli ſententia diuideretur, quatenus de religíone dicebat, cui quidem rei iam obſtiti non poterat: Bibulo aſſenſum eſt: de tribus legatis, frequentes ierunt in alia omnia: proxima erat Hortenſii ſententia, cùm Lupus tribunus pl. quod ipſe de Pompeio retuliſſet, intendere cepit, antè ſe oportere diſceſſionem facere, quàm conſules. eius orationi vehementer ab omibus reclamatum eſt. erat enim, & iniqua, & noua: conſules neque concedebant, neque valdè repugnabant: diem conſumi volebant: id quod eſt factum. perſpiciebãt enim in Hortenſii ſentẽtiam multis partibus plures ituros: quanquam apertè Volcatio aſſentirentur. Multi rogabantur, atque id ipſum conſulibus inuitis. Nam & Bibuli ſententiam valere cupierunt. Hâc controuerſia vſq; ad noctem ductâ, ſenatus eſt dimiſſus.

ACTA, QVIBVS PATET S.Cª. etiam fieri ſine varietate: interdum non dictis ſententiis.

CAP. XLIX.

[1] Phil. v. [1] MAgna vis eſt, magnum numen, vnum & idem ſententiis ſenatus. [2] 1. Catil. [2] Indiciis expoſitis atque editis *de coniuratione Catilinæ*, ſenatum conſului de ſumma rep. quid fieri placeret. dictæ ſũt à principibus acerrimæ ac fortiſſimæ ſententiæ, quas ſenatus ſine vlla varietate eſt ſecutus: atque ea lenitate eſt vſus, vt ex tanta coniuratione, tantáque vi ac multitudine domeſticorum hoſtium, nouem hominum perditiſſimorum pœna rep. conſeruata, reliquorum mentes ſanari poſſe arbitrarentur. [3] 1. Phil. An. DCCIX. [3] In æde Telluris poſt mortem Cæſaris, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis: Athenienſiúmq; renouaui vetus exemplum: Græcum etiam verbum vſurpaui, quo tum in ſedandis diſcordiis vſa erat ciui-

tas

tas illa: atque omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui. Præclara tum oratio M. Antonii: dictaturam, quæ vim iam regiæ potestatis obsederat funditus ex rep. sustulit: de qua ne sententias quidem diximus: scriptum S.C. quod fieri vellet, attulit: quo recitato auctoritatem eius summo studio secuti sumus, eique amplissimis verbis per S.C. gratias egimus.

SENTENTIARVM formulæ.

CAP. L.

1 QVæ cum ita sint: quòd C. Pansa cos. verba fecit de litteris, quæ à Q. Cæpione Bruto procos. allatæ, & in hoc ordine recitatæ sunt: de ea re ita cẽseo: cùm Q. Cæpionis Bruti procos. opera, consilio, industria, difficillimo reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, & cuncta Græcia, & legiones, exercitus, equitatus in consulum, senatus, populique Romani potestate sint: id Q. Cæpionẽ Brutum procos. benè & è rep. 1 10 Phil. An. DCCX.

& pro sua maiorúmque suorum dignitate, consuetudinéque reip. benè gerendæ fecisse: eámque rem senatui, populòque Ro. gratam esse, & fore. Vtiq; Q. Cæpio Brutus procos. prouinciam Macedoniam, Illyricum, cunctámque Græciam tueatur, defendat, custodiat, incolumémque conseruet. eique exercitui, quē ipse constituit, comparauit, præsit: pecuniámq; ad rem militarem, si qua opus sit, quæ publica sit, & exigi possit, exigat, vtatur: pecuniásque, à quibus videatur, ad rem militarem mutuas sumat, imperet frumentúmq; : operam det, vt cum suis copijs quàm proximè Italiam sit: cúmq; ex litteris Q. Cæpionis Bruti procos. intellectum sit Q. Hortensii procos. opera & virtute vehementer remp. adiutam, omniáque eius consilia cum consiliis Q. Cæpionis Bruti procos. coniuncta fuisse, eámq; rem magno vsui reip. fuisse, Q. Hortensium procos. rectè & ordine, exque rep. fecisse: senatuíque placere Q. Hortensium procos. cum quæstoribus, próue quæstoribus, & legatis suis prouinciam Macedoniam obtinere, quoad ei ex S. C. successum sit. ALIA. [a] Censeo: cùm P.

[margin: Y c. 24 nu. 59.]

[margin: a 11. Phil.]

Dolabella, quiq; eius crudeliſſimi, & teterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt, hoſtes populi Ro. à ſenatu iudicati ſint: cúmq; ſenatus P. Dolabellam bello perſequendum cenſuerit, vt is, qui omnia deorum, hominúmq; iura nouo, inaudito, inexpiabili ſcelere polluerit, nefarióque patriæ ſe patricidio obſtrinxerit, pœnas dijs, hominibúſq; meritas debitáſque perſoluat: ſenatui placere C. Caſſium procoſ. prouinciam Syriam obtinere, vti qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit, eúmque à Q. Marcio Criſpo procoſ. L. Statio Murco procoſ. A. Alieno legato exercitus accipere, eóſque ei tradere: cúmq; his copijs, & ſi quas præterea parauerit bello P. Dolabellam terrâ, maríq; perſequi: eius belli gerendi cauſa, quibus ei videatur, naues, nautas, pecuniam, cæteráque omnia, quæ ad id bellum gerendum pertineant, vt imperandi in Syria, Aſia, Bythinia, Ponto ius poteſtatémq; habeat: vtque quamcũque in prouinciam eius belli gerendi cauſa aduenerit, ibi maius imperium C. Caſſii procoſ. ſit, quàm eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit, cũ C. Caſſius in eam prouin-

eiam venerit: regem Deiotarum patrem, & regem Deiotarum filium, si, vt multis bellis sæpenumero imperium populi Ro. iuuerint, item C. Cassium pro consule copijs suis, opibúsque iuuissent, senatui, populóque Ro. gratum esse facturos: itẽque si cæteri reges, tetrarchæ, dinastæque fecissent, S. P. Q. R. eorum officij non immemorem futurum: vtíque C. Pansa, A. Hirtius consules, alter, ambóue, si eis videretur, rep. recuperata de prouincijs consularibus, prætorijs ad hunc ordinem primo quoque tempore referant: interea prouinciæ ab ijs, à quibus obtinentur obtineantur, quoad cuiq; ex S. C. successum sit.

FORMVLÆ S.C. ET AVCtoritatum.

CHAP. LI.

ep.8.l.8.f. AN. DCCII. QVod M. Marcellus cos. V. F. de prouincijs consularibus D.E.R I. C. vti L. Paulus, C. Marcellus coss. cùm magistratum inissent Kal. a.d. Mar. quæ in suo magistratu futuræ essent, de con-

ſularibus prouincijs ad ſenatum referrent, néve quid prius ex a. d. Cal. Martiis néue quid coniunctim de ea re referretur à conſulibus: vtique eius rei cauſa per dies comitiales ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: & cùm de ea re ad ſenatum referretur à conſulibus, eorum, qui in ccc. iudicibus eſſent, ſex adducere liceret: ſiquid de ea re ad populum plebémue lato opus eſſet, vt Seruius Sulpicius, M. Marcellus cōſules, prætores, trib. pl. quibus eorum videretur ad populum plebémve ferrent: quod ij non tuliſſent, vti quicunq; deinçeps eſſent, ad Po. plebémue ferrent. S. C. Auctoritas. Prid. Kal, Octobris in ęde Apollinis, ſcribendo affuerunt, L. Domitius Cn. F. Ænobarbus, Q. Cœcilius Q. F. Metellus Pius, Scipio, L. Villius L. F. Pomt. Annalis, C. Septimius, T. F. Quir. C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Atteius, L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terent. Quod M. Marcel. coſ. V. F. de prouincijs, D. E. R. I. C. ſenatum exiſtimare, neminem eorum, qui poteſtatem habent intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, quo minus de rep. quamprimùm ad ſenatum referri, S. C. Q. fieri

posset qui impedierit, eum senatum existimare contra remp. fecisse. Si quis huic senatus consulto intercesserit, senatui placere auctoritatẽ perscribi, & ea de re ad senatũ, populùmq; referri. Huic S. C. intercessit. C. Cœlius, L. Vicinius, P. Cornelius, C. Vibius Pansa. Item senatui placere de militibus, qui in exercitu. C. Cęsaris sunt, qui eorum stipendia emerita, causas, quibus de causis missi fieri debeãt, habeant, ad hunc ordinem referri, vt eorum ratio habeatur, causæq́ cognoscantur. Siquis huic S. C. intercessisset, senatui placere auctoritatẽ perscribi, & de ea re ad senatum, populúmq; ferri. Huic S. C. intercessit C. Cælius C. Pansa, trib. pl. Itémq; senatui placere in Ciliciam prouinciam, ínq; octo reliquas prouinuincias, quas prætorii pro prætore obtinerent, eos qui prætores fuerunt, neq; in prouincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in prouincias pro prætore mitti oporteret, eos sortitò in prouincias mitti placere. Si ex eo numero, quos ex S. C. in prouincias ire oporteret, ad numerum non essent, qui in eas prouincias proficiscerentur, tum vti quodq; collegium primum præto-

rium fuisset, neq; in prouincias profecti essent, ita sorte in prouincias proficiscerentur. Si ad numerũ ii non essent, tunc deinceps proximi cuiusq; collegij, qui prætores fuissent, neq; in prouincias profecti fuissent in sortẽ conijcerẽtur, quoad is numer9 effectus esset, quẽ ad numerũ in prouincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. intercessisset auctoritas perscriberetur. Huic S. C. intercessit C. Cœlius, C. Pansa trib. pl. Illa tunc Cn. Põpei sunt animaduersa, quæ maximè confidentiã attulerunt hominibus, vt diceret ante Kal. Mar. se non posse sine iniuria de prouincijs Cæsaris statuere: post Kal. Mar. se non dubitaturum. Cùm interrogaretur, si qui tùm intercederent: dixit hoc nihil interesse, vtrum Cæsar senatus dicto audiens futurus non esset, an pararet, qui senatum decernere non pateretur. Quid si, inquit alius & consul esse, & exercitum habere volet: at ille quàm clementer! quid si filius meus fustem mihi impingere volet? his vocibus, vt exstimarent homines Pompeio cum Cæsare esse negotium, effecit.

QVID SIT S.C. TACITVM: quid differat auctoritas à S. C.

Cap. LII.

[1] Capitol. in Gord. ad Cõstãt.

[1] SEnatusconsultum tacitum quale sit, aut quare sic appellatum breui exponam. Omnino exemplum senatusconsulti taciti, non aliud est hodie, quàm quo vestra clementia cõuocatis ad interiora maioribus, ea disponit, quæ non sunt omnibus publicanda: de quibus adiurare etiam soletis, ne quis ante rem completam quicquam, vel audiat, vel intelligat. Hunc autem morem apud veteres necessitates publicæ repererunt, vt si fortè aliqua vis ab hostibus immineret, quæ vel cogeret humilia captare consilia: vel aliqua constituere, quæ non prius oporteret dici, quàm effici: vel si nollent ad amicos aliqua permanare, S.C. tacitum fieret: ita, vt non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent, senatores exciperent, senatores omnium officia censualium scribárumque complerent, ne quid fortè proderetur. Hæc de S.C. tacito.

a Sin accideret, vt tot non adessent senatores, quot opus erat, consilium qui aderant capiebant: quod statuerant perscribebatur: non tamen vim S.C. obtinuit, sed auctoritas senatus dicebatur, quæ ostenderet, sententia quæ fuisset eorum, qui consilio aderant. quod etiam obseruatum est, cùm aut loco, aut tempore alieno, aut nullo legitimo edicto vocati coïssent: aut tribuni pl. intercesissent. Nam cùm S.C. fieri tunc nequiret, sententiam tamen suam senatus volebat esse occultam, quæ deinde more Romano rata foret, ac nomen obtineret S.C. Idque ab antiquis diu retentum nostro tempore ferè exoleuit. Dio lib. 55.

OBSERVATIO SINGVLARIS *de adhibitis interdum ad excipiendum acta senatoribus.*

CAP. LIII.

IN rebus grauioribus adhibentur interdum ad excipiendum non S.C.a modò, sed etiam acta senatores, vt ea sint certissimis testata monumentis. Vidi ego hoc consul: nisi recenti memoria senatus, auctoritatem pro. Syl.

indicij coniurationis Catilinæ, eiúsq; sociorum monumentis publicis testatus essem, fore, vt aliquando aliquis patrimonio naufragus, inimicus otij, bonorum hostis, aliter indicata hæc esse diceret, quò facilius vento aliquo in optimum quemque excitato, posset in malis reip. portum suorum malorum aliquem inuenire. Itaque introductis in senatum indicibus, constitui senatores, qui omnia indicum dicta, interrogata, responsa perscriberent. At quos viros? non solùm summa virtute & fide, cuius generis est in senatu facultas maxima: sed etiam quos sciebam memoria, scientia, consuetudine & celeritate scribendi facillimè, quæ dicerentur, persequi posse: C. Cosconium, qui tunc erat prætor: M. Messallam, qui tum præturam petebat: P. Nigidium, Ap. Claudium. Credo esse neminem, qui his omnibus aut verè referendis, aut scribendis putet fidem, diligentiam, ingenium defuisse. Quid deinde? quid feci? cùm scirem ita indicium in tabulas publicas relatum, vt illæ tabulæ priuata tamen custodia more maiorum continerentur: non occultaui, non continui domi, sed describi ab

omnibus ſtatim librariis, diuidi paſſim & peruulgari, atque edi populo Ro. imperaui: diuiſi toti Italiæ, diuiſi in omnes prouincias: eius indicii, è quo ſalus oblata eſſet omnibus, expertem eſſe neminem volui. Itaque dico locum in orbe terrarum eſſe nullum, quo in loco populi Ro. nomen ſit, quin eodem perſcriptum hoc indicium peruenerit. In quo ego tam ſubito, & exiguo, & turbido tempore multa diuinitus, ita vt dixi, non mea ſponte, prouidi: primùm, ne qui poſſet tantum aut de reip. aut de alicuius periculo meminiſſe, quãtum vellet: deinde: ne cui liceret vnquam repræhendere illud indicium, aut temerè creditum criminari: poſtremò, ne quid iam à me, ne quid ex meis commentariis quæreretur: ne aut obliuio mea, aut memoria videretur nimia: ne denique aut negligentia turpis, aut diligentia crudelis putaretur.

ACTA, QVÆ MONSTRANT S.C[a] nonnunquam infringi, sententias abrumpi per calumnias & contentiones principum in Remp. aut per improbitatem, & dissimulationem consulum.

CAP. LIIII.

[1] ep. 1. l. 1. f. [1] S. C. *Lentulo* referente factum est, *vt qui Ciliciam sortiretur* regem *Alexan-*
[2] ep. 7. d. l. 1. *drinum* reduceret: [2] ita senatus initio
[3] d. ep. 1. censuit. *Sed planè* [3] res multò antequam *Lentulus, cui Cilicia obtigerat* profectus est, ab ipso rege, & ab intimis ac domesticis Pompeii clam exulceratæ sunt: deinde palàm à consularibus exagitatæ, & in summam inuidiam adductę. *Per Catonem quidem tribunum pl. obiecta senatui religio est, prolato è Sybillinis libris oraculo, ne rex*
[4] d. ep. 7. *cum* [4] multitudine reduceretur: *si fieret,*
[5] ep. 4. *malo publico futurum. Inde* [5] res ab aduersariis Lētuli extracta est variis calum-
[6] d. ep. 1. niis. [6] Senatus religionis calumniam, non religione, sed maleuolentia, & illius

regis largitionis inuidia comprobauit. [7] Opinio populi Ro. fuit à Lentuli inuidis atq; obtrectatoribus nomen inductum fictæ religionis, non tam, vt *eum* impedirent, quàm, vt ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire. *Hinc aliud* [8] de rege Alexandrino factum est S. C. cum multitudine reduci periculosum reip. videri. Reliqua cum esset in senatu contentio, Lentulúsne an Pompeius reduceret, obtinere causam Lentulus videbatur. Attamen res ab eo remota est: licet [9] S. C. nullũ extet, quo reductio regis Alexandrini illi adempta sit: eáq;, quæ de ea scripta est auctoritas, cui intercessum est, vt ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, vt magis iratorum hominum studium, quàm constantis senatus consilium esse videatur. [10] Quæ cum grauia sunt, tum nihil grauius illo, quòd decretam prouinciam non habere, aut multari imperatorem diminutione prouinciæ contumeliosum est: neque solùm summo in viro, sed etiã in mediocri homine ne accidat, prouidendum. [11] Cn. Pompeio Magno & M. Licinio Crasso coss. ad tertium idus Maij S. C. factum

[7] d. ep. 4.
[8] ep. 2. l. 2. ad Q. fr.
[9] ep. 9. l. 1. f.
[10] de Pro. cons. ap.
[11] ep. 8. l. 2. ad Q. fr. DCXCVII.

est de ambitu in Afranii sententiam: sed magno cum gemitu senatus consules non sunt persecuti eorum sententiam: qui Afranio cùm essent assensi addiderunt, vt prætores ita crearentur, vt dies LX. priuati essent. eo die Catonem planè repudiarunt. Quid multa? tenuerunt omnia: idque ita omnes intelligere volebant.

DE SENATORIO CONSIlio, & iudiciaria senatorum dignitate imminuta paucorum improbitate: & translatis offensione iudiciorum ad alios iudicijs.

CAP. LV.

[1] v. cap. 1. nu. 14.

[2] pro R. Am.

HActenus de [1] summo consilio, *quod à senibus maiores nostri appellarunt* senatum, *& de patribus*, [2] qui ex ciuitate in senatum propter dignitatem *lecti, patres conscripti nominantur, ab ætate senatores diximus. Reliqua de iisdem erit oratio, vt* ex senatu in consilium iudiciarium

deligũtur propter seueritatem. [3] Splendor *uorum* facit, vt peccare sine summo reip. detrimento, ac periculo nõ possint. [4] Neque enim salus vlla maior reip. reperiri potest, quàm populum Ro. intelligere optimis latis iudiciis socios, leges, remp. senatorio consilio maximè posse defendi. neq; tanta fortunis omnium periculum potest accidere, quàm opinione populi Ro. rationem virtutis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. [5] Non potest sperare populus Ro. esse alios, qui rectè possunt iudicare, *senatores* si non potuerint, *aut noluerint.* [6] Nam si canes fungantur officio luporum, cuinam præsidio pecuaria credemus? [7] dii prohibeant, vt hoc, quod maiores consilium publicum vocari voluerunt, præsidium sectorum existimetur. *C. Grachus patribus infensus* [8] aliud genus hominum atq; etiam rationem iudiciorum requisiuit: *& senatoribus iudicandi potestatem eripuit. Tulit enim legem.* [9] vt equester ordo iudicaret. *Secuta est lex Plotia, qua* [10] senatores cum equitibus Ro. iudicauerunt [11] *M. Plotius trib. pl. legem tulit adiuuantibus nobilibus, vt tribus singulæ quinos denos suffragio crearent,*

3. Ve.
4. Ib.
5. Ib.
6. 4 ad. Her.
7. pro. R. Am.
8. 3. ver. ap.
9. Ib ap. An. DCXXXI.
10. Or. 1. pro. Cor.
11. Asc. Ib.

qui eo anno iudicarent. Vnde factum est, vt senatores in eo munero essent, & quidam ex plebe. Tribus autem XXXV. fuerunt. Ita iudicium numerus DXXV. fuit. Sapienter actum est lege Plotia, quia iudicia communicata cum cæteris ciuibus constituta
12 3. Ver. ap. *sunt, vt in iudicium* [12] consiliis omnibus, non modò aures hominum: sed etiam oculi populi Ro. interesse viderentur, *& equites in moderata vitæ ratione permanerent.*
13 3. Ver. [13] Antea cùm equester ordo solus iudicaret, improbi & rapaces magistratus in prouinciis inseruiebant publicanis: ornabant eos, qui in operis erant: quemcumq; equitem Ro. in prouincia viderant, beneficiis ac liberalitate prosequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cùm aliquid contra vtilitatem eius ordinis, voluntatémque fecissent. Retinebatur hoc tum, nescio quo modo, quasi communi consilio ab illis diligenter, vt qui vnum equitem Ro. contumelia dignum putasset, ab vniuerso ordine malo dignus iudicaretur. *L. Sylla*
14 pro Clu. ap. [14] pro illo odio, quod habuit in equestrem ordinem *iudicia ad senatum transtulit: & iudicauit hic ordo per annos decem turpiter.*

turpiter. Vnde senatores sic in inuidiam vocabantur, vt videretur honoris amplissimi nomen, plus inuidiæ, quàm dignitatis afferre. [15] O commemoranda iudicia, præclarámque existimationem nostri ordinis, cùm [16] omnia non modò commemorarentur, sed etiam expositis certis rebus agerentur, quæ inter decem annos, posteaquam iudicia ad senatum translata sunt, in rebus nefariè, flagitioséque facta sunt. *Agnouit inde* populus Ro. quid esset quamobrem cùm equester ordo iudicaret annos prope quinquaginta continuos, nullo iudice equite Romano iudicante, ne tenuissima quidem suspicio ob rem iudicandam constituta sit: quòd iudicijs ad senatorium ordinem translatis, sublatáque populi Ro. in vnumquemque iudicem potestate Q. Calidius damnatus dixerit minoris tricies prætorium hominem honestè non posse damnari: quòd P. Septimio senatore damnato, Q. Hortensio prætore, de pecunijs repetundis, lis æstimata sit eo nomine, quòd ille ob rem iudicandam pecuniam accepisset: quòd in C. Herennio, quòd in C. Popilio senatoribus, qui ambo peculatus damnati sunt: quòd in M. Atilio, qui de maie-

15. 2. Ver.

16. Ibi.

ſtate damnatus eſt, hoc planum factum eſt, eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quòd inuenti ſunt ſenatores, qui C. Verre præt. vrbano ſortiente exirent in eum reum, quem incognita cauſa condemnarent: quòd inuentus eſt ſenator, qui cùm iudex eſſet, in eodem iudicio & ab reo pecuniam acciperet, quam iudicibus diuideret, & ab accuſatore, vt reum condemnaret. Iam verò quomodo ego illam labem, ignominiam, calamitatémq; totius ordinis conquerar, hoc factum eſſe in hac ciuitate, cùm ſenatorius ordo iudicaret, vt diſcoloribus ſignis iuratorũ hominum ſententiæ notarentur? *Hæc & ſimilia in cauſa fuere*, vt [17] totus ordo paucorum improbitate & audacia premeretur, & vrgeretur infamia iudiciorũ: [18] nulla in iudiciis ſeueritas, nulla religio, nulla denique exiſtimarentur iudicia. Itaque à populo Rom. contemnebamur, deſpiciebamur: graui, diuturnáque flagrauimus infamia iudiciorum. Neque enim vllam aliam ob cauſam populus Ro. tribunitiam poteſtatem tanto ſtudio requiſiuit: quam cùm poſcebat, verbo illam poſcere videbatur, re vera iudicia poſcebat. Neque hoc Q. Catulum hominẽ

17. Ib.

18. 2. Ver.

ſapientiſſimum, atque ampliſſimum fugit: qui Cn. Pompeio viro fortiſſimo & clariſſimo de tribunitia poteſtate referente, cùm eſſet ſententiam rogatus, hoc initio eſt ſumma cum auctoritate vſus: Patres conſcriptos iudicia malè & flagitiosè tueri: quòd ſi in rebus iudicandis populi Ro. exiſtimationi ſatisfaccre voluiſſent, non tantò homines fuiſſe tribunitiā poteſtatem deſideraturos. Ipſe denique Cn. Pompeius, cùm primùm concionem ad vrbem conſul deſignatus habuit, vbi id, quod maximè exſpectari debebatur, oſtendit ſe tribunitiam poteſtatem reſtituturum, factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. Idem in eadē concione cùm dixiſſet populatas vexatáſque eſſe prouincias, iudicia autem turpia, ac flagitioſa fieri: ei rei ſe prouidere, ac conſulere velle: tum verò non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus Ro.
ſignificauit voluntatem.[19] Nihil eſt enim 19. 1. Ver.
quod minus ferendum ſit, quàm rationē ab altero vitæ, repoſcere eum, qui non
poſſit ſuæ reddere. [20] O miſerum, atque 20. 5. Ver.
inuidioſum offenſúmq; paucorū culpa at-
q; indignitate ordinē ſenatoriū! Inuetera- 21. 2. Ver.
uit tum opinio pernicioſa reip. nobíſque

periculosa, quæ non modò Romæ, sed &
apud exteras nationes omnium sermone
percrebuit, iudiciis, quæ tunc erant, pe-
cuniosum hominem, quamuis esset no-
cens, neminem potuisse damnari. Ita-
22. 3. Ver. que [22] omnes homines alium omninò
ordinem ad res iudicandas quærendum
23. 7. Ver. arbitrabantur. [23] Populus Ro. aliud ge-
nus hominum, alium ordinem requisiuit.
24. Ib. *L. Aurelius Cotta* [24] legem de iudiciis iu-
dicibúsque nouis promulgauit, [25] & rēp.
sistere negauit posse, ni ad equestrem or-
25. 5. Ver. dinem iudicia referrentur: [26] plebs le-
26. 1. Corn. gem Aureliam non modo accepit, sed e-
tiam efflagitauit, *qua à senatoribus, equiti-*
27. 5. Philip. *bus, tribunis ærariis, item centurionibus iu-*
dicia exercentur. [27] Antonius homo ca-
28. 1. Phil. stus, atq; integer iudiciorū & iuris auctor,
legem etiam iudiciariam tulit [28] de tertia
iudicum, quæ est centurionum. Isti ordi-
ni iudicatus lege Iulia, etiam antè Pom-
peia, Aurelia patebat: Census præfinie-
batur, non centurioni quidem solùm, sed
equiti etiam Romano. Itaque viri forti-
ssimi atque honestissimi, qui ordines dux-
erunt, res & iudicant, & iudicauerunt,
Non quæro, inquit, istos: quicumque
ordinem duxit, iudicet. At in iudice spe-

ctari, & fortuna debet & dignitas,[29] in quo nos fefellit: Antesignanos, & manipulares, & alaudas iudices se constituisse dicebat. At ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos,[30] saltatores, citharistas, totum denique comessationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum scitote esse coniectum. En causam, cur lex tam egregia, tamq; præclara maximo imbri, tempestate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur: vt eos iudices haberemus, quos hospites habere nemo velit. Scelerum magnitudo, conscientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec antè turpes iudices quæsiti, quàm honestis iudicibus nocentium salus desperata est.

29. S.Phil:

30. Ibid.

40. *Imminet armorum rabies, ferríq; potestas*
Cōfundet ius omne manu: sceleríq; nefādo
Nomē erit virtus, multósq; exibit in ānos.

40. Lucan. lib.2.

Reliqua de iudicibus iudiciísque separatum volumen desiderant: & cum ciuili prudentia atque legibus expectant Ciceronis Prætorem, Iudicémque Romanum.

Varia sunt scripta auctorum, qui longè à Ciceronis aberant ætate, hìc aspersa, vt sup-

pleant quæ in Cicerone desiderantur, aut leuēt fastidium. Et quidem consultò, & cogitate: ne quis putet errata memoriæ, & in ratione tēporum sic me lapsum, vt [41] quidam Poeta homo perliteratus, qui facit Euripidem & Menandrum inter se, & in alio loco Socratem & Epicurum differentes, quorum ætates non annis, sed sæculis simus esse disiunctas. *Quid sim secutus conijcient experti: in quo elaborauerim discent alij, qui vigilijs experiri volent literatis, quàm deceat, quàm sit arduum confusis dare ordinem, ieiunis varietatem, lucem abditis, fastiditis gratiam, integritatem mutilis, sparsis concinnitatem, ornamenta disiectis.*

41. pro Q. Gallio.

Errata insigniora sic corrigito.

IN TEXTV.

Pag 7.	lin. 2.	penuria.
12.	12.	veniit.
28.	15.	censoria.
36.	7.	senatui.
40.	7.	sustulerat.
41.	9.	conatúsue.
58.	25.	itinere.
66.	9.	sensu.
88.	3.	aspectus.
95.	27.	consilio.
97.	5.	cum.
99.	11.	consueui.
106.	18.	ferendum.
110.	27.	iucundius.
116.	2.	alicuius.
125.	18.	Sempronia.
130.	16.	ciuium.
131.	12.	postularunt.
143.	24.	Catilinam.
156.	7.	osculo.
172.	1.	remp.
ibid.	28.	fidei.
228.	6.	cohortationésq;
ibid.	14.	id.
229.	8.	inquam.
231.	25.	Cato.
239.	27.	neue.
261.	28.	sententiam.
274.	24.	consilijsque.
294.	7.	infra.
304.	26.	abalienassent.
342.	10.	sentientis.
in tit. cap.	54.	lege in repub.

IN MARGINE.

Pag. 29.	num. 6.	DXC.
38.	12.	cap. 26.
ibid.		cap. 24. nu. 58.
42.	2.	cap. 23. nu. 82.
45.	1.	cap. 24. nu. 4.
47.	2.	cap. 23.
52.	12.	cap. 23. nu. 11.
79.	21.	pro Manil.
81.	26.	cap. 23. nu. 135.
82.	2	v. cap. 2. nu. 24
15	93.	3. de Or.

Erratum etiam in numero cap. XVI. repetito in sequenti: Item in numeris paginarum a 342. *vsque ad extremam. Sciat Lector notam Ap. in marginibus positam designare applicationem.*

John Boswell [illegible]

9/22/99

